

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

Ч. АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ
ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

«ЭЛ АДАБИЯТЫ» СЕРИЯСЫ

**ЫСЫК-КӨЛ ОБЛАСТЫНАН
ЧОГУЛТУЛГАН
ФОЛЬКЛОРДУК
МАТЕРИАЛДАР**

35-том

Академик **Абдылдажан Акматалиевдин**
жалпы редакциясы астында

Түзгөн
Жазгүл Тойчубек кызы

БИШКЕК
«ТУРАР» – 2018

УДК
ББК

Кыргыз Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасы боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгынын (2014-ж. 2-июнь, № 119) жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомунун (2015-ж. 6-апрель, № 151) негизинде жарык көрдү.

Басмага Ч. Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун Окумуштуулар кеңеши тарабынан сунуш кылынды.

Редкеңеш:

Акматалиев А.А.

Байгазиев С.

Жайнакова А.Ж.

Маразыков Т.

Мусаев С.Ж.

Садыков Т.

Токтоналиев К.Т.

Эркебаев А.Э.

«Эл адабияты» сериясы. 35-том: Ысык-Көл областынан чогултулган фольклордук материалдар /Түз. Ж. Тойчубек кызы. – Б.: «Турар», 2018. – 588 б.

ISBN

Бул жыйнакка Ысык-Көл областынан жыйналган фольклордук экспедициянын материалдары топтоштурулуп берилди.

Китеп фольклор, этнография, этнология, антропология адистерине, мугалимдерге, студенттерге, окуучуларга жана кыргыздын байыркы мурастарына кызыккан жалпы журтка арналат.

УДК
ББК

ISBN

© КРУИА, 2018

© «Турар», 2018

БАШ СӨЗ

Бул китеп Ысык-Көл областынан экспедиция жумуштары учурунда жыйналган түрлүү жанрдан турган көптөгөн материалдарды ичине камтыды. Бул тексттер эл арасынан жыйналып, ошол мезгилдеги элдин жашоо-турмушу, чыгармачылыгы, болуп өткөн окуялар ж.б. ар түрдүү тематикалар чагылдырылган.

Белгилей кетерибиз, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институту ар дубандан жыйналган материалдарды өз өзүнчө китеп түрүндө жарыялоо ишин алгачкы жолу колго алып олтурат. Кыргызстандын булуң-бурчун мекендеген элдин жалпы улуттук мүнөзүн жана аймактык бөтөнчөлүктөрүн чагылдырган материалдар окурмандардын кеңири чөйрөсүнө арналат, ошону менен бирге илимий чөйрө үчүн дагы мындай алгылыктуу аракет өтө баалуу тажрыйба болуп эсептелет. Жарыяланып жаткан ар бир тексттин колжазма түрүндөгү инвентар номери көрсөтүлгөн. Колжазмалар фондунда да сакталып, бирок ушул күнгө чейин жарык көрбөгөн материалдарды жарыялоо жыйнакты түзүүчүлөрдүн эң башкы милдети болду. Ал эми колжазмалардын түпнускасы баалуу архив документи катары урпактарга таберик.

Жыйнакта терме, санат, арман, кошок жана сетпей, күйгөн сыяктуу ашыктык ырларынан турган лирикалык жанрдын бардык түрлөрү, табышмак, жаңылмач, калп өңдүү майда жанр үлгүлөрү, эпикалык жанрдан жөө жомок арбын. Эпикалык прозанын орчундуу бөлүгүн түзгөн оозеки кара сөз: уламыш,

аңыз, санжыра аңгемелеринен турган тексттер сейрек кезигет.

Окурмандарга оңтойлуу болсун үчүн маалымат берүүчүлөрдүн аты-жөнүн ар бир чыгарманын аяк жагына бербестен, жыйноочулардын жазмаларына таянып, алар тууралуу кошумча маалыматты: кесибин, жаш курагын (ар бир эле колжазмада толук эмес), билим деңгээли жазылганы боюнча берилди. Жыйнакты түзүүчүлөр жыйноочулардын жазуу стилин өзгөрүүсүз калтырды.

Маалымат бергендердин турак алган жеринин аталышы ошол кезде кандай аталса, ошол бойдон берилди. Себеби топонимдик аталыш материал жыйналып алынган жылдардагы тарыхый доорду, совет мезгилинин тамгасын белгилейт. Мисалы «Үлгү» колхозу, «Бар-Булак» колхозу, «Өрнөк» колхозу д.у.с.

Ысык-Көл облусунан жыйналган фольклордук экспедициянын материалдары боюнча жалпы (инв №422, 526, 526 а, 531, 534, 622, 210, 211, 657) 9 папка боюнча материалдар киргизилди. К о л жазма кирилл алфавитинде сакталып калган. Инв №422 (1553) деген номерлүү папкада 7 дептер бар. Бул материалдар 1953-жылы июль-август айларында Ахматов жетектеген Кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан Ысык-Көл облусунан жыйналган материалдар киргизилген. Инв №526 (5127) уландысы Инв №526а (5127а) деген номерлүү папкада жалпы 17 дептер бар. Бул материалдар 1962-жылы Байходжоев С, Токомбаева А, Закиров С, Аманбаев, Жумадыловдор тарабынан Пржевальск, Түп райондорунан жыйналган фольклордук материалдар кирген. Инв №531 (5150) деген номерлүү папкада жалпы 5 дептер бар. Бул материалдар 1963-жылы Жети-Өгүз районунан Токомбаева А, Закиров С, Кебекова Б, Ж. Мусаевалар тарабынан жыйналган элдик чыгармалар топтолгон.

Инв №534 (5172) деген номерлүү папкада жалпы 4 дептер бар. Бул материалдар 1964-жылы Токомбаева А, Закиров С, Б. Кебековалар тарабынан Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар кирген. Инв №622 (5260) деген номерлүү папкада 1 дептер бар. Бул материалдар Токомбаев Жумалы тарабынан Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар топтолгон. Инв №210 (423) деген номерлүү папкада жалпы 4 дептер бар. Бул материалдар Исраилов Сыдыкбек тарабынан 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар киргизилген. Инв №211 (423) деген номерлүү папкада жалпы 6 дептер бар. Бул материалдар Эгембердиев Жумакадыр тарабынан 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар топтоштурулган. Негизинен бул папкада ар түрдүү ырлар, айтыштар, ошону менен бирге совет доорунда ырдалган элдик ырлар көп. Инв №657(5295) деген номерлүү папкада жалпы 5 дептер бар. Бул материалдар Токтобек Мамытов жана Калима Бакивалиева тарабынан 1976-жылы Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган.

Бул жыйнактын жарыкка чыгуусуна эбегейсиз зор кызмат өтөгөн, албетте, жыйноочулар болгон. Илимдер академиясынын кызматкерлери ар жылдарда экспедицияга аттанып, ушундай кайталангыс эл казынасын кагазга түшүрүп келген. Жыйноочулардын жана маалымат айтып берүүчүлөрдүн мээнетинен жаралган жыйнак бүгүн жалпы окурмандардын назарына тартууланды.

Бул китеп жалпы окурмандарга, филология багытындагы адистерге арналат.

ЖАЗГҮЛ ТОЙЧУБЕК КЫЗЫ

АЙТЫШТАР

ОКУУЧУ ЖАНА КОЛХОЗЧУ¹

Колхозчу:

Бери кел жигит сыр сурашып,
Бир азыраак отуралы.
Келээр күндү өткөндөрдү,
Кененирээк кеп уралы.

Окуучу:

Сүйлөсөңүз мен угайын,
Колхоздогу жаңылыкты.
Эмгегинен элге жагып,
Эл ичинен кимдер чыкты.

Колхозчу:

Андан көрө өзүң сүйлө,
Шаар жактан келбединби.
Үч күн болду газет албайм,
Айтып берчи чет кабардан билгениңди

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Бакаев Ысырайыл. 57 жашта. Сабаттуу. Колхозчу. «Үлгү» колхозу. Тору-Айгыр сельсовети. Балыкчы району. Ысык-Көл областы. 2-июль, 1949-жыл.

Окуучу:

Фашизимдин өлкөлөрү,
Баштагыдай турушат.
Ишке ашпаган ойлорунча,
Пландарын курушат.

Колхозчу:

Талкаланчу пландарын,
Ал иттериң курса мейли.
Эки-үч жылдык согушууда,
Эмне болду Кытай эли.

Окуучу:

Адал тапкан эмгегинди,
Айбан аттап жей алабы.
Жеке бийлик жүргүзгөндү,
Компартия жеңип алды.

Колхозчу:

Бали мына карап көрчү,
Кайда болсо эмгек экен.
Эмгек менен ошон үчүн,
Гүлдөп жатат биздин мекен.

Окуучу:

Үч жыл болгон менин окуум.
Жакшы болду жыйынтыгы.
Канча күнгө ээ боло алдың,
Айтып көрчү быйылкыңы.

Колхозчу:

Өзүң барда куруп жаткан,
Өзөңдөгү ГЭСТИ бүттүм.
Эки айлыгым эсептесең,
Токсон бештей эмгек күттүм.

Окуучу:

Малдын төлү кандай болду,
Арык-торук оңолдубу?
Кычы баспай эгиндерди,
Отоо чөбү жоголдубу?

Колхозчу:

Колхозумдун малы арбын,

Эгинибиз жакшы өстү.
Өзүң көргөн тал көчөттөр,
Төбөлөрү тирейт көктү.

Окуучу:

Элим менен бирге иштеймин,
Окуп келдим дебейин.
Мен сиз менен бирге барып,
Ишке жардам берейин.

Колхозчу:

Айланайын жакшы болот,
Азыр үйгө баралы.
Кайрап алып чалгыларды,
Какырдан чөп чабалы.

ЖИГИТ МЕНЕН КЕЛИН¹

Жигит:

Ой келинчек, келинчек,
Жакшы болбойт эринсек.
Башкармага, башка элге,
Жалкоо болду дедирсек.

Ары-бери бастыргандын,
Алдын тозуп жандайсың.
Андан көрө абийир алып,
Арык чапсак кандайсың?

Келин:

Ой, жигитим, жигитим,
Өтүп кетти күйүтүң.
Келечекте нан жөөдөн,
Кенедей барбы үмүтүң.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

Ордо атып, карта ойноп,
Бозолордон калбайсың.
Солдондоп бекер жүргөнчө,
Соко айдайлы кандайсың?

Жигит:

Макул болор келинчек,
Убадага болгун бек.
Эртең менен кечикпей,
Мага келгин эртерээк.

Эрте басып эртең менен,
Бригадага барабыз.
Бирге иштейбиз экөөбүз деп,
Бир сокону алабыз.
Бир гектардан норма кылып,
Эмгек күндү табабыз.
Эмгектен качсак көп эле,
Элиме кантип жагабыз.

Келин:

Жумуш жок деп бекер болбой,
Жигит сен да жана мен.
Жүргүн эми мына эмгек,
Киришели дем менен.

Биздер шайыр жаштарбыз,
Комсомол антын актайлы.
Бер колуңду бир күн деги,
Бекер үйгө жатпайлы.

Мына биздин шайыр жаштар,
Бирин-бири үндөгөн.
Элин сүйөт, эмгек сүйөт,
Доорун сүйөт гүлдөгөн.

КЫЗ-ЖИГИТ¹

Кыз:

Жайнап турган жазгы күндүн,
Жашыл гүлү кыз кезек.
Жадыраган бул турмуштун,
Жаракөрү кыз кезек.

Жигит:

Жаңы турмуш гүлүн ачкан,
Жаңы өспүрүм эр жигит.
Жашылдантып саймаланткан,
Өскөн жерим эр жигит.

Кыз:

Мен бир гүлмүн миң кубулган,
Мен өлкөмдүн ардагы.
Бак-таалайдын кучагында,
Баатыр өскөн таңдагы.

Жигит:

Мен да турам бир башында,
Чексиз сүйгөн өлкөнүн.
Катылгандын мээсин жарып,
Көрсөтөмүн өлгөнүн.

Кыз:

Көлдөн терең билим алып,
Турмуш сырын ачамын.
Медицина курсун бүтүп,
Алтын, күмүш табамын.

Экөө:

Ойлоп көрсөк бул заманды,
Жаштар үчүн чексиз кең.
Ишенбесең таңданарсың,
Биздейлерди көрсөң сен.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Ар убакта биз даярбыз,
Өлкө үчүн, эл үчүн.
Бакыт үчүн, намыс үчүн,
Биз жумшайбыз бар күчүн!

ҮЧ ЖИГИТ¹

Үч жигит келишкен сулуу жубанга ашык болушуп, үчөө тең канаттуу куштарды каймана айтышып, кесиптерин билдирип турган жери.

Сугатчы:

Кесибим сугат сугармай,
Жүрөмүн бир жооп угалбай.
Бар менен жокту билдирип,
Бербедиң жоопту бу кандай.
Буралган коюу чачыңыз,
Кыр жапкан кызыл буудайдай.

Чабан:

Эстесең мендей чабанды,
Алик ал айткан саламды.
Жүзүнөн жүз кырк төл алдым,
Жаркыным саган жагамбы.
Жок жерден кыйкым табылып,
Жетпеген бойдон каламбы.

Саанчы:

Түйшөлтүп түштөн кетпейсиң,
Түгөнгүр бир аз четтейсиң.
Ойгонуп кетип уйкумдан,
Обдулуп калып жетпеймин.
Сүйкүмдүү сүттөй жүзүңдү,
Сүт сааган сайын эстеймин.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Сугатчы:

Ак-Сайга аштык айдадым,
Сугарып кулак байладым.
Асылып сурап сырыңдын,
Ачкычын ала албадым.
Атабирганат ушинтип,
Арбыйбы менин арманым.

Чабан:

Ажарың айлуу түндөйсүң,
Ачылган кызыл гүлдөйсүң.
Мамилең жагып адамга,
Мүнөзүң жумшак жүндөйсүң.
Адамды тартып өзүнө,
Аземи назик сүйлөйсүң.

Саанчы:

Күкүктөй шаңдуу үнүңдү,
Угуудан талбайт түшүнчү.
Ар дайым карап турсам дейм,
Ак сүттөй аппак жүзүңдү.
Көзүңдү көрүп элестейм,
Мөлтүрөп турган жүзүмдү.

Сугатчы:

Кыябы келбей учурдун,
Камынып турбай бузулдум.
Качырып кармап алсам деп,
Көк кыргый болуп жутундум.
Билгизбей кирип тарууга,
Бөдөнө болуп кутулдуң.

Чабан:

Сүйлөсөм сөздүн дурусун,
Сүйүү дейт жаштын дурусун.
Суктантып жанды сыздаткан,
Кекилик сымал сулуусуң.
Сүйгөнүнө жеталбай,
Сыздаган жаның курусун.

Саанчы:

Кыргоолдой сулуу жаркын жан,

Көк кушмун тапта талпынган.
Көп эле жерди кыдырып,
Көрбөдүм сендей калкымдан.
Кылычын сууруп турса да,
Калбасмын эми артыңдан.

Сугатчы:

Булбулсуң жаным шактагы,
Чүйлүмүн учкул таптагы.
Айланып учуп алалбай,
Айласын чүйлү таппады.
Кылсам да канча далалат,
Коргоду сени бак дагы.

Чабан:

Карматпай көктөн куш тийсе,
Чил болуп качтың чий чийге.
Жок жерден коргооч болгондой,
Жок эле арзуу бул чийде.
Кейиген бойдон кетемби,
Келтире албай сени ийге.

Саанчы:

Барчынмын аскар зоодогу,
Тоодаксың Ала-Тоодогу.
Өйдө-ылдый карап көрсөм да,
Өңүтүм такыр болбоду.
Ордунан чыгар күн кайда,
Ойлогон оюм ойдогу.

Сугатчы:

Сен болуп тартар саздагы,
Турумтай салдым албады.
Ушакты угуп моюган,
Убал жок маган аз дагы.
Урматтуум кечир мендейдин,
Эсинде болсун муң-зары.

Чабан:

Уядан учкан уларсың,
Укмуштай сулуу жубансың.
Канча көп кылдым аракет,

Кантейин кийин угарсың,
Айла жок эми кош болгун,
Алуучу жарың кубансын.

Саанчы:

Өзгөчө сулуу чүрөксүң,
Өмүрдүн суусу мүрөксүң.
Ар дайым ойдо сакталган,
Ардагы сенсиң жүрөктүн.
Жакшыраак ачык жооп бербей,
Жанымды жаман жүдөттүң.

Сугатчы:

Асмандап учкан торгойсуң,
Сөз укпай моюн толгойсуң.
Сыздатып жанды кейитип,
Айыккан дартты козгойсуң.
Кылмышым барбы саа кылган,
Кол сунсам колду созбойсуң.

Чабан:

Каракур болуп учасың,
Келтирбей жакын бута атым.
Канчалык айла кылсам да,
Жетпеди менин кулачым.
Үчөөбүз бирдей талпындык,
Кимдин сен боосун тутасың.

Саанчы:

Токойдо тоту экенсиз,
Томсортуп кетпес бекенсиз.
Айылдаш болуп жүрүүгө,
Айлыбыз бөлөк эки элбиз.
Убада бекем так болуп,
Убарлаш болор бекенбиз.

Сугатчы:

Чындыкта жүзүң манаттай,
Чардаксың аппак барактай.
Көңүл кош болуп карайсың,
Койдуңбу мени жаратпай.
Жолумду эрте табайын,

Жообунду берчи жадатпай.

Чабан:

Көлдөгү аппак өрдөксүң,
Көркөмүң сонун өрнөксүң.
Көңүлүм калбайт чын айтчы,
Көөнүңдү кимге бөлмөксүң.
Карабай койсоң кантейин,
Кайгырып жүрүп көнмөкмүн.

Саанчы:

Ак кууну шумкар албайбы,
Кумары куштун канбайбы.
Тилекке жетип о дүйнө,
Көрчү күн кайда андайды.
Араны душман аралап,
Арманда болуп калбайлы.

Мына эми ак куу кезикти,
Уй сааган жигит демикти.
Убарлаш болдук деп айткан,
Убада кебин эшитти.
Акыры минтип ашыктык,
Тандабайт тура кесипти.

ЭЛДИК ЫРЛАР¹

Жигит:

Акырын айтып шашпайлы,
Ашепке сөздү таштайлы.
Биздин кыргыз ырынан,
Аз да болсо баштайлы.

---

¹Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 1-дептер. Айтып берген: Карасартов Абдылда. 1937-жыл. Гульжада туулган. Билими жогорку. Арык уруусу. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Дубайы салам кат жазсам,
Тиеби сизге арнасам,
Туралбаймын токтолуп,
Сизден кабар албасам.

Минген атым жар болсо,
Жайкалган шибер жер болсо.
Тең жаныңа барганда,
Патипонуң бар болсо.

Олтурсам-турсам сен деймин,
Башкага көңүл бөлбөймүн.
Олтурсам-турсам сени ойлоп,
Башыман түшпөй эрмегим.

Басасың келин толгонуп,
Салынганың тер жоолук.
Алганым сендей болбосо,
Асыл жан өтөт кор болуп.

Келин:

Алтындан менин түймөгүм,
Айчырай алтын жүрөгүм.
Ал түндө жатып түш көрсөм,
Алышып ойноп жүрөмүн.

Күмүштөн менин түймөгүм,
Күркүрөйт күмүш жүрөгүм.
Күнүндө жатып түш көрсөм,
Күлүшүп ойноп жүрөмүн.

Жигит:

Жайдары сонун мүнөзүң,
Жаркырап ойноп күлөсүң.
Жазбас бекен жараткан,
Жаштардын кылган күнөөсүн.

Жайлоонун башы жашылдан,
Ай, жылдызы жашынган.

Адамда сиздей табылбайт,
Жаралдың кандай асылдан.

Кайниси болбой келиндин,
Кайнага болуп калганым.
Кайниси кылып койбогон,
Кудайга көптүр арманым.

Арманым көп ичимде,
Кайсы бирин айтайын,
Кудайдын салган азабын,
Өзүм жалгыз барбайын.

Келин:

Алтындан салган сарайың,
Ай чыкканча карайын.
Ай чыкканча келбесең,
Азабың тартып калайын.

Күмүштөн салган сарайың,
Күн чыкканча карайын.
Күн чыкканча келбесең,
Күйүтүң тартып калайын.

Жигит:

Минген атым кер жорго,
Салдырамын кең жолго.
Кетсе да бизден кеткендир,
Кечирип койчу бир жолу.

Олтурганым, турганым,
Кең мекендин Таласы.
Ойногонум, күлгөнүм,
Жакшы атанын баласы.

Биринчи колум бармагым,
Кат жазып сизге арнадым.
Жазган катым тийбесе,
Капаланып калбагын.

Экинчи колум сөөмөйүм,
Ак бетиңден өбөйүн.
Өптүрбөсөң бетиңден,
Өз шоруман көрөйүн.

Бол-бол десем болбойсуң,
Болбой мойнуң толгойсуң.
Тегирменчи орустай,
Эртели кечти болжойсуң.

Кат жазамын күйгөндөн,
Кадырлаш бала сүйгөндөн.
Жан болобу жалган дос,
Жашымда ойноп күлбөсөм.

Сүйлөбөймүн жалган кеп,
Сүйлөсөм ичте арман көп.
Сүрөтүңдү тарттырып,
Алсам деген андан көп.

Жаман болсо катының,
Нан барбы десең ун жок дейт.
Акылсыз сенде пул жок дейт.
Уруп койсоң кокустан,
Өзүңдүн башың соттолот,
Өрттөнүп ичиң чок болот.

Жакшы болсо катының,
Барды, жокту билгизбейт.
Күлүк ат минген немедей,
Көз алдыңда ойноктоп,
Кулпуруп турат жаныңда.

ЖЕҢЕСИ МЕНЕН КАЙНИСИНИН АЙТЫШКАНЫ¹

Кайниси:

Тору-Айгыр үйрү топ жылкы, жеңе,
Тайтору салып мен келдим, жеңе.
Топум менен бир мейиз жеңе,
Сизге бир тартуу деп келдим, жеңе.

Жеңеси:

Тору-Айгыр үйрү топ жылкы, уулум,
Тайтору салып сен келсең, уулум.
Топуң менен бир мейиз, уулум,
Мага тартуу деп келсең, уулум.
Топуң менен бир мейиз, уулум,
Сыйнатыңа коюлсун, уулум.

Кайниси:

Кара айгыр топ жылкы, жеңе,
Кара айгыр салып мен келдим, жеңе.
Калпагым менен бир мейиз, жеңе,
Сизге тартуу деп келдим, жеңе.

Жеңеси:

Кара айгыр үйрү топ жылкы, жеңе,
Кара айгыр салып сен келсең, уулум.
Калпагың менен бир мейиз, уулум,
Мага тартуу деп келсең, уулум.
Кара ашыңа союлсун, уулум,
Калпагың менен бир мейиз, уулум,
Сыйнатыңа чачылсын, уулум.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5-дептер. Айтып берген: Сулайманова Койсун, 63 жашта. Уруусу – Дөөлөс, Коммунизм колхозу, Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

ОТОРБАЙ БАЙТЕКТИН ЖАТАКЧЫНЫН КЫЗЫ МЕНЕН АЙТЫШКАНЫ¹

Аркардай мойнуң кылайтып,
Ак эмчегиң булайтып.
Айлыңдан көрүп бир күйдүм,
Күйгөнүмдү билбейсиң,
Чоң кыз кылчайып карап күлбөйсүң.
Күндөйдүн таңы кылайып,
Кош эмчегиң кылайып,
Күзүндө көрдүм бир күйдүм,
Күйгөнүмдү билбейсиң,
Сен, кыз, кылчайып карап күлбөйсүң.
Айлыңдын тушу Кош-Алыш,
Суу алдыңбы ак селки.
Оторбай Байтек келет деп,
Алдымдан тосуп турууга,
Уялдыңбы ак селки.
Дуңгандын кызыл челеги,
Челегине окшогон,
Эки түтүн айлың ким,
Сен, кыз ала турган кайның ким.

Кыз:

Жардылыктын жайынан,
Жокчулуктун айынан.
Атакем отуруп калган челекке,
Куда болгон Белекке.
Кудай урган жел өпкө,
Өгүз менен баласын,
Эригип кайда барасың.

Бала:

Өгүз минген баламын,
Өрөркөп базар барамын,

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл. 4-дептер. Айтып берген: Болотов Султа. 70 жашта. Уруусу – Арык тукуму. Ак-өлөң селосу. Жыйнаган: Кебекова Б, Токомбаева А., Закиров С.

Өрүк сатып аламын,
Сага окшогон чоң кызды,
Таңдайыма саламын,
Тамашага канамын.

Кыз:

Өгүз минип өпөңдөп,
Кан базарга барарсың,
Мейиз сатып аларсың.
Мейизиң берер каң таппай,
Ошондо бир балаага каларсың.

БРИГАДИР МЕНЕН ЖАЛКОО КЕЛИН¹

Чокчо:

Жалкоо киши оңобу,
Жакшы деп атка конобу?
Ойлоп көрсөң Асылкан,
Ошонунуз болобу?

Асылкан:

Жалкоолукту кылбаймын,
Жумушуңа барбаймын.
Эл жумушка кеткенде,
Төркүнүмө барайын.

Чокчо:

Өтө күчтүү сезондо,
Төркүнүңө барбагын.
Жаман көрсөң мейли,
Жумуштан орун калбагын.

Асылкан:

Айланайын уулуке,
«Айылга барам бүгүн» – деп,

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 3-дептер. Айтып берген: А.Мамбетисаев Боз-Бешик селосу, Покровка району. Жазган: Ахматов. Бокуев Буржун Кайырма-Арык айылы. Молотов атындагы колхоз Н-Вознесеновка району

Асылып калды Асылкан,
«Башка киши азбы?» – деп.

Чокчо:

Эртеңки күнү демалыш,
Жумушка бүгүн барасың.
Ашып кетсе кырдандан,
Күн батканда тарарсың.

Асылкан:

«Кырман» деген эмне кеп,
Жумушту өтө анда деп.
Ооруп калсам кокустан,
Кырманыңа барам деп.

Чокчо:

Оорубайсың эч качан,
Жумушу жеңил баарынан.
Вил тазалайт эгинди,
Ташышасың аз-аздан.

ЭКИ ЖАШ¹

Жигит:

Сен кызыл гүл жайнаган,
Мен бир бозой сайраган.
Канал казсаң болбойбу,
Колхозуңдан кайрадан.

Кыз:

Колхозумдан күндө эле,
Канал казып жүрөмүн.
Сенден артык мен иштеп,
Эмгек күүсүн сүйөмүн.

---

¹Иив №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: К.Солпуев 1922-жылы туулган. Дархан айылы, Покровка району. Жазган: Ахматов.

Жигит:

Эмгек менен мен деле,
Элге-журтка таанылдым.
Өскөндүгүн көрүп ал,
Өзүм баккан малымдын.

Кыз:

Каналымдан аккан суу,
Колхоз жерин сугарат.
Сууну буруп оң солго,
Дыйкан абам кубанат.

Жигит:

Койлорумдун козусу,
Эгизден болуп төлдөдү.
Колхозумдун малы ошол,
Тээ тетиги төрдөгү.

Кыз:

Бул каналым көрктөнүп,
Бак-даракка бай болот.
Бара-бара жээгине,
Бакыт тапкан эл конот.

Жигит:

Каналыңдан суу ичет,
Менин деле койлорум.
Жагалданып айтсам да,
Жаш сулуу кыз койбодуң.

Кыз:

Комсомол деп ат койду,
Өзүм казган каналга.
Жалыны биз жаш жигит,
Келбей кетпе саламга.

Экөө:

Эки жүрөк, эки жаш,
Баары бирдей замандаш.
Таалай туусун толкутуп,
Тынчтык менен кол кармаш.
Ар намысты ардактап,
Азаматтар алга бас.

ЭПКИНДҮҮ КЕЛИН, ЖАЛКОО ЖИГИТ¹

Келин:

Эй жигит,эй жигит,
Бастың кайда керилип?
Дайым ушул жүргөнүң,
Ак эмгектен эригип.
Аттан тигил эмгекке,
Алга чамдай теминип.

Жигит:

Саламы жок «эй!» дейсиң,
Өзүң кандай иштейсиң?
Колхоздогу башкармадай,
Көрүнгөндү бийлейсиң.
Көйкөлө басып менчилеп,
Культурныйлыкты билбейсиң.

Келин:

Бригаданы жазгырып,
Өлчүдөй ичип бозону.
Эмгектен качып жүрөсүң,
Культурныйың ошобу?
Эси жок жалкоо болсоңор,
Ишибиз алга озобу?

Жигит:

Озбосо койсун иштериң,
Аны менен ишим жок.
Көп сүйлөбөй кет ары,
Иштетчү мында кишиң жок.
Бая бозо ичкемин,
Баш-аягы он болот.
Бекер жинди келтирбе,
Мас киши кокус бир коёт.

---

¹ Инв №422 (1553) Кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар. Жетекчиси: Ахматов. 1953-жыл. (июль-август) 5-дептер. Айтып берген: Айтыкеев Токуш.

Келин:

Курулай баштап урушту,
Кеп айтса жаман аласың.
Кызматка чыккын деди деп,
Көп болсо мени сабаарсың.
Көнөт эл да ошондо,
Сендейлердин чарасын.

Жигит:

Ой, ээрчитип Тотунду,
Айдачы барып кошуунду.
Кыпындайча күнөөм жок,
Эл түгүл билбейм сотунду.
Өзүм да араң жүрөмүн,
Жогото албай котурду.

Келин:

Доктурлар да даарыны,
Таппайт бекен котурга.
Абайла кокус мүрт кетип,
Салбагын бизди кокуйга.

Жигит:

Өгүнү бир барганда,
Дарысын деле сыйпаган.
Төө котур тура болбойт деп,
Доктурларың тажаган.
Же болбосо мен эмне,
Кыйналат бекем баргандан.

Келин:

Коюп жүргүн шылтоонду,
Ушуну жигит эсиңе ал.
Котур түгүл учукка,
Доктур барда жок ажал.
Тилимди алып кызматка,
Биз менен жүрү бирге бар.

Жигит:

Анда келин калбайын,
Үйдөн кетмен алайын.
Силер менен эмгекке,

Күлүп-ойноп барайын.
Эпкиндүү иштеп жылына,
Тогуз жүз күн табайын.

Экөө:

Мына биздин адамдар,
Ишке мыкты жаралган.
Гүлдөгөн мыкты жерибиз,
Зор эмгекке бөлөнгөн.
Сыймыктанган элибиз,
Эмгек менен көгөргөн.

БРИГАДИР МЕНЕН ЖАЛКОО¹

Бригадир:

Жаркыраган жаз келди,
Эмгекке кыймыл шат берди.
Жүрү жолдош иштейли,
Алып колго кетменди.

Жалкоо:

Бүгүн карыш баспаймын,
Кетменимди саптаймын.
Кетменсиз кылып жумушту,
Кыйналып эмгек таппаймын.

Бригадир:

Антпегин колхоз жумушун,
Жарабайт бекер турушун.
Иштебей качып эмгектен,
Жалкоолугуң курусун.

Жалкоо:

Укпайсыңбы себепти?
Ашыкпай табам эмгекти.
Кечээ арык чабам деп,
Денемден көлдөй тер кетти.

---

¹ Инв №422 (1553) Кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар. Жетекчиси: Ахматов. 1953-жыл. (июль-август) 5-дептер. Айтып берген: Айтыкеев Токуш.

Бригадир:

Эсиң болсо эмгек кыл,
Гүлдөгөн жыргал заманда.
Жек көрүнүп жалпыга,
Иштебей жүрүш жаман да.

Жалкоо:

Анда эмесе мен дагы,
Кошулайын эмгекке.
Брас сенин айтканың,
Эмгекте зор береке.

АРМАН ЫРЛАРЫ

ТӨРКҮНҮНӨ ЖЕТПЕГЕН КЫЗДЫН АРМАНЫ¹

Суурулсун тулпар туягы,
Курусун кыздын ырагы.
Ак түйүнчөк түйгүдөй,
Данакер бекен кыз байкуш.
Ат жеткис жерге бергидей,
Күнөкөр бекен кыз байкуш.
Көк түйүнчөк түйгүдөй,
Данакер бекен кыз байкуш.
Көз көргүс алыс бергидей,
Күнөкөр бекен кыз байкуш.
Тобурчак аттын токтугу,
Тозоктуу көлдүн окчуну.
Төркүнүм көлдө мен мында,
Ичимде толгон көп муң да.
Тобурчак аттын туягы,
Тозоктуу көлдүн ыраагы,
Куркулдайдын уясы,
Кургак да бекен, суу бекен,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Куруп калган бир тууган,
Оору да бекен, соо бекен.
Ашуунун бели ак бекен,
Кара да бекен, кар бекен.
Кайрыларым бир тууган,
Аман-эсен бар бекен.
Учуп жетип барганга,
Чалгын канат болсомчу.
Сагынсам кабар алганга,
Зым карагай болсомчу.

КАПТАГАЙДЫН КЫЗЫНЫН АРМАНЫ¹

Атамдын аты Каптагай,
Арманым айтам бир далай.
Жабыркатып жанымды,
Жашымдан атам кайындап,
Жайсыз жерге дайындап,
Бир күнү күйөөм келиптир,
Бир далай малды бериптир.
Мал жеген соң атакем,
Берүүгө мени көнүптүр.
Жакшы көргөн бир жеңем,
Жашыл торко киймекке,
Күйөөң жаман эмес деп,
Айтып берди эрмекке.
Жамандыгын уккан соң,
Арданып турдум өлмөккө.
Энеден калдым жеңеке,
Жеңеден калдым жемеге.
Малайдын киймин кийиндим,
Басканыма сүйүндүм.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Өз кийимди таштадым,
Өлүмдөн такыр качпадым.
Эркекче кийим кийинип,
Элден чыктым сүйүнүп.
Качып келдим бир күнү,
Ысык-Көлдү жээктеп.
Касиеттүү орустар,
Сүйлөп жатсаң тил билбейт.
Тил билсе да тим сүйбөйт,
Оруска малай бир жигит,
Билип койду сырымды.
Кемеге түшүп алган соң,
Аламын деп ал жигит,
Аягыма жыгылды.
Сөйкөмдү бердим колуна,
Зөөкүрдү салдым жолуна,
Сөзүм менен аштадым,
Шариятсыз алганың,
Жанагы сымал салганың,
Нике кыйып алгын деп.
Койго жумшап салгамын,
Сөйкөмдү бердим колуна,
Зөөкүрдү салдым жолуна.
Асанкулдун Асантай,
Айлыма жакын баргамын,
Барсам ажал караптыр,
Байгамбардын жашына,
Алда качан барыптыр.
Көбөгөн ажы кары экен,
Жаш кезинде кезиксе,
Тийип алчу жан экен.
Эсенкул менен Ногойбай,
Намысы артык ургаачы,
Эр издеп алмак оңойбу,
Издеген эри табылса.
Итирейген чалга жолобой ай,
Эсенкул өзү эр экен,

Эр көкүрөк неме экен.
Жубанды кыздай жактырган,
Кыз айбыгып шер экен.
Ыңгыранып күлбөсө,
Бир мүнөзү бар экен.
Казына айтат супа деп,
Айткан сөзгө жука деп.
Таажеңемдин үстүнө,
Талашкансып тийбеймин.
Таш салышкан шайлоодой,
Тарап болуп жүрбөймүн.
Манабынан малайы кем эмес,
Кан Шабдандын баласына тең эмес – деп

Мөкүшкө тийген экен.

ТӨРКҮНҮНДӨ ТӨРӨГӨН КЫЗДЫН АРМАНЫ¹

Эл жайлоодон түшө элек,
Буламыгың быша элек.
Атка тердик салайын,
Үстүңө токум жабайын.
Тентип кеткен атаңды,
Эми бир кайдан табайын.
Койу жүзгө жеткенде,
Энекем койчу салды койуна.
Койчусу келди кыялай,
Алып бир жатты уялбай.
Жылкысы жүзгө жеткенде,
Атакем жылкычы салды жылкыга.
Жылкычы келди кыялай,
Анын бир көөнүн кыялбай,
Алып бир жаттым уялбай.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Энекем соктурду өрмөк каптарын,
Атакем өткөрүп ийди тактарын.
Брыстуу элдин атасы,
Элин жайлап эл кыштайт.
Брысы жок мен атам,
Карагай жайлап, тал кыштайт,
Тартпагын чачым тал күйөө – деп ый-
лаган экен.

АРМАН¹

Торатка токум салбадым,
Толгонуп бешик албадым,
Ичимде көптүр арманым.
Кератка токум салбадым,
Кайрылып бешик албадым,
Алты арыкта суу экен,
Анын башын ким бууган.
Алып сүйөр балам жок,
Аныктап кудай мени урган.
Жети арыктан суу экен,
Жетөөнүн башын ким бууган.
Жетелеп баккан балам жок,
Жеринен кудай мени урган.
Элечегим кыйыктан,
Эзелден ишим кыңыткан.
Сала коймом кыйыктан,
Саңдалтып ишим кыйыткан.
Балыр бир көлдүн көркү экен,
Балалуу киши эрке экен.
Улар бир тоонун көркү экен,
Уулдуу киши эрке экен.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Уулу жок куруп жүргөнчө,
Кудайым эргелеп өлүм берсе экен.
Бадал бир тоонун көркү экен,
Балалуу киши эрке экен.
Баласыз куурап жүргөнчө,
Батырак өлүм берсе экен.
Арпанын башын чалгамын,
Алдымда сүйгөн бала жок,
Алладан каргыш алгамын.
Куурай башын чалгамын,
Куштап сүйөр бала жок,
Кудайдан каргыш алгамын.
Эрмендин башын чалгамын,
Эркелетээр балам жок,
Энеден каргыш алгамын.
Жезде, жез оймок жатса алдымбы,
Же болбосо мен шордуу,
Жеңенин каргышына калдымбы.
Сур жорго минип тайынан,
Шум өлүмдүк айынан.
Кер жорго минип тайынан,
Кейидим кем өлүмдүн айынан.
Сүлдөрүм турат дарман жок,
Тирүү бир жүрөт дебесең,
Жүрөгүм толуп арман көп.
Сүлдөрүм турат сүлтөйүп,
Ажалды кудай бербесе.
Ажалы жок шум пендең,
Күн көрөт экен сүйрөлүп.

**БИР ЖЕТИМ КЫЗДЫ САТАКЕ ДЕГЕН АГАСЫ
БЕРЕСЕСИНИНЕН КУТУЛА АЛБАЙ БИР САРТКА
САТМАК БОЛОТ. БЕРГЕНИ ЖАТКАНДА КЫЗ
АРМАНЫН АЙТЫП ЫЙЛАГАН ЭКЕН¹**

Топу кийген сен болдуң,
Ой Сатаке, арман күн,
Тозокко түшкөн мен болдум.
Бешмантты кийген сен болдуң,
Ой Сатаке, арман күн,
Бейпайга түшкөн мен болдум.
Кара аякка бал куюп,
Толтурармын Сатаке.
Караңгы тамдын ичинде,
Көрөргө күндү зар болуп,
Отурармын Сатаке.
Сыр аякка бал куюп,
Толтурармын Сатаке.
Карыган сарттын жанында,
Калтырап ыйлап мен шордуу,
Олтурармын Сатаке.
Атакемдин Чабдар ат,
Чалма салса кармалат.
Чыдабасам кетермин,
Сатаке, артыңда калды жаманат.
Мунар, мунар, мунар бар,
Мунардан ары чынар бар.
Андан ары барсаңыз,
Шаркырап аккан суулар бар.
Шыдыра тиккен талдар бар,
Токуп койгон бурак бар.
Шаркырап аккан сууларга,
Даарат алып өтүңүз.
Андан ары барсаңыз,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5-дептер. Айтып берген: Барманбекова Эркеган. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Жайып койгон куран бар,
Жагып койгон чырак бар.
Чырагын алып жагып өт,
Куранын алып окуп өт,
Бурагын алып минип өт.
Андан ары барсаңыз,
Ундун кызы Шербет бар,
Оң чачында бермет бар.
Берметинен бешти алса,
Бейиштин жүзүн көрмөк бар.
Андан ары барсаңыз,
Кыл көпүрө зындан бар.
Тайгылып өтсөң кейиш бар,
Тайгылбай өтсөң бейиш бар.

КАПТАГАЙДЫН КЫЗЫНЫН АРМАНЫ¹

(Кайып кыздын арманы)

Мөкүш алган. Ошондо Кайыптан табылды деп атын Кайып койдурут. Ал Каптагайдын кызы болгон.

Жашымдан атам кайындап,
Жабыркатты жанымды,
Жайсыз жерге дайындап.
Атакем тапты казакты,
Казактан кайын болгон соң,
Каражан тартты азапты.
Бир күнү күйөөм келиптир,
Бир далай талып бериптир,
Мал жеген соң атакем,
Берүүгө мени көнүптүр.
Жакшы көргөн жеңемди,
Чакырып алдым эрмекке.

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл.3-дептер. Айтып берген: Токтобаев Касым. 71 жашта, уруусу саяк, билими жок. Кесиби колхозчу. Жыйнаган: Кебекова А, Токомбаева А, Закиров С.

Жылдыз толгон мезгилде,
Шаманды бардым көрмөккө.
Жамандын сырын билген соң,
Мен ойлондум өлмөккө.
Жарманкөөлүү Каркыра,
Жайлообуздун асылы.
Күйөөң жаман деген соң,
Сөөгүм жездей жашыды.
Көлдүн башы аралдан,
Кудуретке боздодум.
Кутулсам деп жамандан,
Жазуу жазган каламдан.
Жакшысын тапсам адамдан,
Элимден чыгып сүйүндүм.
Эркектин киймин кийиндим,
Басканыма сүйүндүм.
Мен малайдын киймин кийиндим,
Энеден калдым жеңеге,
Жеңеден калдым жемеге.
Көлгө түшүп жөнөдүм,
Тактайдан салган кемеге,
Кемечи орус тил билбейт,
Кесепеттүү мужукту,
Кейигенден дил сүйбөйт.
Толкун согуп бир жактан,
Жаман кеме тынч жүрбөйт.
Кемеде жүрүп ыйладым,
Күнү-түнү үч күнү,
Көзүмдүн жашын тыйбадым.
Кеме чыкты бир күнү,
Балыкчынын жанынан.
Үшкүрүгүм басылып,
Үмүт кылдым жанымдан.
Оруска малай бир жигит,
Билип койду сырымды.
Сырымды билип койгон соң,
Айтып бердим чынымды.

Аламын деп ал жигит,
Аягыма жыгылды.
Кутпа окуп нике кыйбады,
Шарыятта жаман деп,
Шарыятсыз жатканың,
Жанга залал жабыр деп.
Алдадым ал өңдөнгөн нааданды,
Ишенсин деп жигитке,
Сөйкөмдү бердим колуна,
Сөз менен көөнүн кубантып,
Зөөкүрдү салдым жолуна.
Алда кудай каарына,
Качып бардым бир күнү,
Кара коонун шаарына.
Ашпозчуга түнөдүм,
Ашпозчуда отурсам,
Аксакал чал жолукту.
Эсенкулдун манабын,
Уксам деп көөнүм оолукту.
Аксакалдан кеп уктум,
Ат-Башыда казына,
Артыкча жакшы деп уктум.
Таежемдин үстүнө,
Тандап барып тийбеймин.
Таш талашкан жайлоодой,
Талашып жүрүп күйбөймүн.
Эсенкул өзү эр экен,
Эр көкүрөк неме экен.
Уялгансып күлбөгөн,
Бир мүнөзү бар экен.
Күлбөгөн пейлин жактырбайм,
Катынга касап жан экен.
Бабанын уулу Карачтын,
Баласы экен ногойдун.
Ногойдой өзү кары экен,
Кары да болсо шар экен.
Илгериден жолукса,

Тийип алчу жан экен.
Баш көтөртпөй башкарчу,
Баласыз зайбы бар экен.
Мынабу бакта көп айыл,
Көбөгөлдүн айылы.
Маалим болгон бар элге,
Бала-кызга дайыны.
Барсам ажы карыштыр,
Байгамбардын жашына,
Алда качан барыптыр.
Жаман чыгып балдары,
Ажыны жабыркатып салыптыр.
Барсам ажы кары экен,
Кары да болсо жар экен.
Илгериден жолукса,
Тийип алчу жан экен.
Асыранкулду аңдадым,
Абайлап сырын билген соң,
Айлына жакын барбадым.
Кызыл-Сууда, Шашыда,
Сооронбайдын Дүрү бар.
Солто менен Тынайдын,
Соолубас кызыл гүлү бар.
Төрт болуш Тынай ичинде,
Дүрүндөн башка кимиң бар.
Канаттын уулу Карыпбай,
Каргаша сөзгө семирген,
Кызатка барам деп айтып,
Орус болуп жеңилген.
Баатыр Шабдан балдарың,
Табармын барсам Кеминден,

(Шабдандын баласы Мөкүшкө тийген. Эки уулу
бар эле. Өзү былтыр өлдү. Баласынын бирөө өлдү)

ЖАЛГЫЗ БАЛАСЫНА ЖАЗГАН АРМАНЫ¹

(анын башка баласы жок экен)

Зарыкканда көрдүм деп,
Сарыпбек койдум атыңды.
Садага кылам дечү элем,
Сакадай кара башымды.

Жазуунун иши кантейин,
Бешенеге жазылды.
Көрбөдүм ыраа кудурет,
Кара көз, кара кашымды.

Курман неге кылбады,
Курган менин башымды.
Кайрат кыл ата деп айтып,
Ким тыят менин жашымды.

Күйүп турган балбылдап,
Онунчу катар чырагым.
Талкаланып болду дейм,
Ойрон болгон убагым.

Ичимден өтүп кара кан,
Күйүп ыйлап турамын.
Чолпонум сенден ажырап,
Кейиштүү кылды ырайым.

Буга да шүгүр каниет,
Кантейин Саке жубайым.
Арга барбы минтпеске,
Айла жок кандай кылайын.

---

¹ Инв.№ 657 (5295) 1976-жыл. Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 1-дептер. Айткан: Аблаев Эрмек, Ысык-Көл району, Бостери селосу. 1900-жылы туулган.

Арман менен өткөрдүм,
Айланайын кудайым,
Айланайын ардагым,
Азапка мени салганың,
Ала кетпей сен мени,
Ошого менин арманым.

Жаназаңды окуйун,
Жалгызым өзүң калбадың.
Түгөттүң менин аргамды,
Түбүндө мени жалгадың.

Кагылайын ардагым,
Кайгыга мени салганың.
Кайрылбай кеттиң жалтаңдап,
Ошого менин арманым.

Карыган атам кантти деп,
Кайрылып кабар албадың.
Каралдым сенден ажырап,
Как талаада калганым.

Орун берип жаннаттан,
Жараткан өзүң жалгагың.
Кайгырганда кантемин,
Кылымыш болом кайратты.

Канат, бутак жок кылып,
Кандайча күндү жараттың.
Ичиме толуп кара кан,
Кара көздөн сел акты.

Эки көзүм тунарып,
Карайлаган убагым.
Кайрылбай кеттиң жалгандан,
Кагылайын чырагым.

Ак жибектен боосу бар,
Ала моюн тынарым.
Алланын кылган ишине,
Пендени кандай кылайын.

Жадимде жок иш болуп,
Жай баракат жүргөмүн.
Жалп этип каларың,
Жалгызым такыр билбедим.

Оюмда жок иш эле,
Ойрон кылган дүйнөнү.
Алдына неге кетпедим,
Атам шордуу өлдү деп,
Артымда неге жүрбөдүң.

Жараткан күчү бар кудай,
Жалгызды ыраа көрбөдүң.
Каралдым аман турганда,
Курдаштары чогулуп,
Кармалашып бир-бирин,
Калчу эмес эле оюндан.

Каралдымдын жогунда,
Кантейин бирөө келбеди.
Бассам-турсам оюмда,
Басып турган жерлери.

Колумду жыйып сермесем,
Билинбей калды бир бүдүр.
Айла кеткен убакта,
Кылымыш болом мен шүгүр.

Жараткан алда кудайга,
Жазгандырмын шай кылып.
Жалдырап калдым кантейин,
Жалгызымдан айрылып.

Өткөн экен далайлар,
Келбестир бир кайрылып.
Боздогон экен нечендер,
Мен сыяктуу кайгырып.

Чабалактап төшөктө,
Онтоп неге жатпадың.
Алып келип доктурду,
Жалгызым неге бакпадым.

Кыдыртып кыйла доктурду,
Эшиктерди ачпадың.
Болот элем армансыз,
Болбос жерден кантейин.

Бозортуп неге таштадың,
Себеп болсо бирөөдөн.
Менден жаман какшасын,
Көтөрүп турам темселеп,
Кудуреттин жазганын.

Ашепке болсо деп ойлойм,
Арман күн менин айтканым.
Колум сунуп бул күндө,
Кокуй болгон убагым.

Ансайын туйлап жүрөгүм,
Токтото албай турамын.
Азапка салып кеттиң го,
Айланайын чырагым.

Кандайча болуп жашаймын,
Кадыр алла кудаайым.
Карыптын түшүп башына,
Кайгыда турган убагым.

Кадыр алла кудайым,
Санаамдан кетпей жалгызым,
Саргарып тарттым убайым,
Жаратуучу кудайым.

Кабакты ачып каткырып,
Күлгөндөн калган убагым.
Кадимкидей шар басып,
Жүргөндөн калган убагым.

Кашайтып менин көзүмдү,
Карайлаттың чырагым.
Бутту сунуп керилип,
Жаткандан калган убагым.

Эки тизем бүгүлүп,
Баскандан калган убагым.
Алдыңа мурун мен кетпей,
Айланайын чырагым.

Жок дегенде жаш болбой,
Алтымыш ашкан убагым.
Буркураттың карыганда,
Балбылдап чыккан айдайым.

Бас болду менин таалайым,
Бендеде мендей бар бекен.
Байкачы толук агайын,
Аман-эсен болсоңчу,
Кандай айла кылайын.

Толукшуп чыккан айдайым,
Тосулду менин таалайым.
Топ элде мендей бар бекен,
Байкачы толук агайын.

Эртели-кеч ат минип,
Сугарчу белең кезинде.
Ат сугарган жерлериң,
Алида турат эсимде.

Азапка салбай атаңды,
Жалгызым алсаң боло эсиңе.
Каралдым жалгыз эрмегим,
Кадырым сүйүп бергеним.

Кайрылбай кеттиң жалгандан,
Кагылайын береним.
Узун түндө чакчайып,
Уктабай таңды атырам.
Узун кыл деп өмүрүн,
Тилечү элем башынан.

Капилет жерден айрылдым,
Кантейин кара башымдан.
Топурак басты өзүңдү,
Буйругу ушу башынан.

Ойлогон менен оюмдан,
Он чакты күн тумоолоп,
Төшөктө неге жатпадың.
Кандайсың байке деп айтып,
Кадырың сурап койбодум.
Капилет жерден жалгызым,
Кантейин кара жерге сойлодуң.

Кайгыртпай мендей атаңды,
Каралдым жалгыз ойлогун.
Артынан калбай барсам деп,
Мен деле ошол ойдомун.

Кызмат кылчу эки кол,
Өйдө болбой шал болду.

Кадамдап басчу эки бут,
Басууга жол жок төр болду.

Тарытып койду кудурет,
Басып эле жүргөн чоң жолду.
Капилет жерден кайгыртып,
Карачы кудай кылганын.

Жолдош болсун жаныңда,
Акыретте ыйманың.
Чачылып турат талаалап,
Сарыпбектен жыйганым.

Буюрса кудай деп айтпай,
Ашепке мен да кеткемин.
Капа болуп турганда,
Кайгыны жазчу чырагым.

Кайрылбай кеттиң жалгандан,
Кара кашка тынарым.
Он беш жаш беле чагыңыз,
Жалгандан кетер убагың.

Узун кыл деп өмүрдү,
Жараткандан сурадым.
Кабыл болбой куу тилек,
Калжайып калган убагым.

Алдына алып мендейди,
Курман неге кылбадың.
Жолдош кылып нур кызын,
Жалгызым, ошол жайда жыргагын.

Саламат эсен болсун деп,
Тилечү элем кудайдан.
Сандалтып койбой атаңды,
Садака Сакин ала жат.

Эки көзүм талганча,
Карачу элем дамамат.
Карайлаган атаңды,
Каралдым Сакин ала жат.

Алат күн түшүп башыма,
Түшүп турат дамамат.
Азапка салбай атаңды,
Ардагым Сакин ала жат.

Талкаланып кабыргам,
Таза бүтүн кыйрады.
Кандайча болуп бүтөдү,
Кабырганын сынганы.

Болсо экен жолдош жанына,
Акыретте ыйманы.
Жүрөктө турат зырылдап,
Жалгыздын айтып турганы.

Кайгырып ыйлап турамын,
Кантейин кудай кылганын.
Больницага мен жатып,
Жардырып ичти көргөмүн.

Аман-эсен айыгып,
Ардагым сени көргөмүн.
Азабыңды мен тартып,
Ошондо кандай өлбөдүм.

Кайгырып жүрүп дамамат,
Кандайча күндү көрбөдүм.
Кур алакан калтырбай,
Болсочу арман бөбөгүң.

Боорума басып кучактап,
Кулунум кимди сүйөмүн.

Он эки мүчөм шалдырап,
Ооз омурткам кыйрады.

Кара көздөн кан агып,
Карыган атаң ыйлады.
Кайрылып керез айталбай,
Кагылайын жалгызым,
Капилеттен суналды,
Карайлаткан өзүңдү,
Калемдик иш бу дагы.

Темселеп турган убагым,
Текшертип азыр турамын.
Текшер деп сенин жаныңда,
Өзүң бил деп турамын.

Артымда жок кантем,
Алымды мени суары.
Арманда болуп куурадым,
Айланайын кудайым.

Алтымыштан мен ашып,
Чукул турат сапарым.
Узун түндө уктабай,
Убайым менен жатамын.

Таң атып кетсе эл менен,
Темселеп бир аз басамын.
Санаада турат кылтылдап,
Садага Сакин азабың.

Он төрт, он беш жаш,
Ошол беле сапарың.
Катарлаш басып эл менен,
Жүргөндөн калган убагым.
Каткырышып сүйлөшүп,
Күлгөндөн калган убагым.

Каран түн салып башыма,
Карайлаттың чырагым.
Опосу жок бул жалганда,
Орунсуз экен бу дагы.
Ойдо жок мындай болот деп,
Ойрон кылды кудайым.
Буга да шүгүр каниет,
Кыла көр кудай ырайым.
Көлөкө калса артыңда,
Мынчалык неге ыйлайлык.
Жанымда билчи жол барбы,
Байкачы Сакий жубайым.
Талап кылсак бир ишке,
Жеткизер дейм кудайым.
Эби келсе байкап көр,
Менин тилерим,
Арманда кетип жүрөбүз,
Алда эле Сакий жубайым.
Атадан жетим сен калдың,
Оо шаймерден бөбөгүң,
Кыяматта көрүшчү,
Сарыпбек эле жөлөгүң.
Бирдикте туруп экөөңөр,
Мен эле кандай көнбөдүм.
Санаа тартпай ушунча,
Мурун неге өлбөдүң.
Калжайып калган мен жалгыз,
Канаты жок сен жалгыз.
Көралды кылган жалгызга,
Тийдиби деймин бир каргыш.
Санаа чиркин токтолбой,
Болуп турам эң алсыз.
Кадыр алла кудурет,
Кайсыны айтам мен байкуш.
Карып кылдың өзүмдү,
Кашайтып кара көзүмдү.
Канчалык ыйлап турсам да,

Ким угат менин сөзүмдү.
Соолуттуң менин өзүмдү,
Сокур кылдың көзүмдү.
Күйгүзүп мени таштабай,
Чолпонум мени ала кет.
Арманда болгон убагым,
Артыңда ыйлап турамын.
Алдейлеп сүйүп турууга,
Болсочу бир туягым.
Боздоп өтмөк болдум го,
Кагылайын чырагым.
Бардык мүчөм шалдырап,
Басуудан калды дарманым.
Балбылдаган чолпонум,
Сенин балакетиңди албадым.
Калемдик иш ушудур,
Каралдым сенден калганым.
Артыңдан жете барганча,
Арылбайт менин арманым.
Айлам жаман кетти го,
Айланайын кудайым.
Өзүң менен боордош,
Болсочу арман жубайың.
Кан агып кара көзүнөн,
Бйлай берсин дедиңби.
Кара жаның өлгөнчө,
Кыйнай берсин дедиңби.
Мурдунун суусун тарталбай,
Боздой берсин дедиңби.
Муңун айтып үч убак,
Жалгызым боздой берсин дедиңби.
Сакалдан жашын чууртуп,
Бйлай берсин дедиңби.
Сырын айтып кудайга,
Бйлай берсин дедиңби.
Кайгы тартып өлгөнчө,
Жүрө берсин дедиңби.

Каралдым деп үн тартып,
Күйө берсин дедиңби.
Шаркыратып сары зил,
Куса берсин дедиңби.
Кара канын катуштап,
Жута берсин дедиңби.
Муң жаш кетпей ар дайым,
Ыйлай берсин дедиңби.
Муң аралаш куу жаным,
Кыйнай берсин дедиңби.
Басалбастан теңселип,
Жыгыла берсин дедиңби.
Баткакка буттары,
Тыгыла берсин дедиңби.
Бутун сунуп керилип,
Жатпай калсын дедиңби.
Мунун алып сары суу,
Кулунум баспай калсын дедиңби.
Кабыргасы бүт сынып,
Кыйрай берсин дедиңби.
Кагылайын жалгыз деп,
Ыйлай берсин дедиңби.
Өпкөсүн бүтүн чер басып,
Туйлай берсин дедиңби.
Кулунум деп куу жаным,
Кыйнай берсин дедиңби.
Жүрөгүнө кан толуп,
Жүрө берсин дедиңби.
Кагылайын чырагым,
Жыйнай албай калдым эсимди.
Арман менен өткөрдүм,
Акыры жалган бу жайды.
Аталап чыгып астымдан,
Тосо көр балам ал жайды.
Айланайын каралдым,
Акылдан бүткүл адаштым.
Ордумда жок акылым,
Ойлонсом иштеп акырын.

Календер болуп кетеби,
Кагылайын алтыным.
Бозортуп неге калтырдың,
Өлгөнчө боздоп өлсүн деп.
Өлмөк болдум жарыгым,
Улутунтуп атаңды.
Кантейин убайым менен калтырдың,
Алланын кылган иши экен.
Арманда болуп турамын,
Алтымыштан ар жагы,
Ал өткөн менин курагым.
Боздомок белем ушинтип,
Кагылайын чырагым.
Карайлаттың өзүмдү,
Калемдин иши бу дагы.
Калдайган байкуш дегенди,
Кантейин элден угамын.
Жазуунун иши деп ойлоп,
Шүкүр этип турамын.
Бул шүкүргө түйшүктү,
Берер бекен кудайым.
Ар кайсыга жалбарам,
Кыла көр мага ырайым.
Уйкуга көзүм жумулса,
Өзүң менен жүрөмүн.
Боорума басып кучактап,
Жалгызым сени сүйөмүн.
Ойгонуп кетсем жок болот,
Ошонуңа күйөмүн.
Азапка салбай атаңды,
Ала жат мени дүйнөгүм.
Боздотуп мени не койдуң,
Кагылайын сүйгөнүм.
Омурткасын оркойтуп,
Чыгып кетсин дедиңби.
Ооз омуртка мойну,
Сынып кетсин дедиңби.
Бүтүн шишип ириңдеп,

Чирип кетсин дедиңби.
Шишик басып жүрөгүн,
Ирип кетсин дедиңби.
Ай бартасы кайкалап,
Ичи көпсүн дедиңби.
Эки көзүн кан басып,
Карайласын дедиңби.
Жумурга чыгып бир жара,
Жараласын дедиңби.
Айыкпастан жарасы,
Балаласын дедиңби.
Алданын кылган ишине,
Амалым барбы чыдайын.
Айыкпаган дарт болду,
Алат күн Сакин жубайым.
Колго илинер неме жок,
Кагылайын кудайым.
Брыскы берчи кудайым,
Үмүтүмдү үзбөй турайын.

ЧАЛГА БАРБАЙ КАЧКАН КЫЗДЫН АРМАНЫ¹

Атамдын аты Каптагай,
Арманда болдум бир далай.
Жамандык бардым көрмөккө,
Көп ойлондум өлмөккө.
Эр издеп тапмак оңойбу,

Иймейген чалга жолойбу – деп кыз качып жөнөптүр. Ал качканда агасынын кийим-кечесин кийип, таң ашырып койгон атын минип Көбөгөн деген кишинин үйүнө келиптир. Андан кийин Токтосундукуна барып, андан чыгып Канаттын үйүнө барган экен. Ошондо катын алган бир кишиге тийиптир. Ал кыз абышкадан качып жүрүп беш-алты баласы бар кишиге тийген.

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жыл. Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 1-дептер. Айткан: Адамалиева Алмадай. 1900-жылы туулган.

ЖАҢЫЛМАЧТАР

ЖАҢЫЛМАЧТАР¹

Бырык-бырык, бырык аң,
Бар кулагы тырык аң.
Телегейи тегиз аң,
Теңир урган томток аң.
Томток аңды томурган,
Тоголок баштуу боз чотон.

Үй үстүндө боз көрпө,
Ага салсам кырк серке.
Кырк серкени кырк сыктым,
Кырк серке мени кырк сыкты.

ЖАҢЫЛМАЧ²

Беш жүз кашка кой, беш элеси башка кой.
Беш жүз кашка эшек, беш элеси
башка эшек.

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл.1-дептер. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А, Закиров С.

² Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл. 4-дептер. Айтып берген: Болотов Султа. 70 жашта. Уруусу – Арык тукуму. Ак-Өлөң селосу. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А., Закиров С.

Шыргалаңдын башынан,
шыргый минип келатат,
Шыргыйымдын учуна
ыргай минип келатат.

Колумдагы коёндун,
Кош кулагы кылтылдак.
Жаңы келген келиндин,
Кош тырмагы жылтылдак.

Карагай бакан колго деп,
Кайың бакан сормо деп.

ЖОМОКТОР

ҮКӨЙ¹

Илгери эки бир туугандын атасы өлүп, ата ордуна улуу агасы ата болуп, инисине кудалап Үкөй деген кызды алып берген экен. Кудалашкан учурда да, келин болуп келгенден кийин да кайнагасы келиндин жүзүн көрбөптүр. Бир күнү көчтө келин минип келе жаткан аттын басмайылы үзүлүп, атына мине албай жаткан жеринен кайнагасы атты таанып токтойт да, түшө калып келиндин атынын басмайылын байлап, кайра атка тартып жатып келиндин жүзүн көрүп ашык болуп калат.

Туугандык ар намысты ойлонот да, келинди көрүп күйгөнчө көрбөй күйөйүн деп, инисине энчи койун бөлүп берип, айлынан алыс көчүрүп, болуп жиберген экен. Ошол жөнүндөгү Үкөйдүн жаңыча аталышы.

Келиним болуп калганың,
Кейишти маган салганың.
Көбимди ачык айта албай,
Көбөйдү менин арманым.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Тууганым болуп калганың,
Түйшүктү маган салганың.
Түшүнчү маган Үкөйүм,
Түгөнгүс болду арманым.

Кандай жооп айтам элиме,
Калат го наалат тегиме.
Катүгүн сени Үкөйүм,
Мурдатан көрбөй эмине.

Айлыңды алыс көчүрдүм,
Анымды Үкөй кечиргин.
Ийменип элден моминтип,
Ичимден сезип эзилдим.

Азабың тартып Үкөйүм,
Алоолоп күйүп түтөйүн.
Күйсөм да элге билгизбей,
Айлыңдан алыс жүрөйүн.

Ойлойун адам баркын да,
Калбасын наалат артымда.
Ак куудай болгон Үкөйүм,
Ак кардуу тоонун артында.

Оңбогур Үкөй оңдодуң,
Көрүнүп мурда койбодуң.
Күйсөм да түтөп Үкөйүм,
Адамдык арды ойлодум.

МЕРГЕНЧИ¹

Илгери өткөн заманда кыргыздын мергенчилери аң улоого алыс барышат. Ал жерден бир жаш мергенчи кара тумоо оорусу менен ооруп калат. Жугуштуу оорудан коркуп, мергенчилер баланын мылтыгын октоп, тамагын даярдап ошол жерге таштап кетишет. Ошону менен бир нече күндөн кийин жаш мергенчи көзүн ачса бир арстан жолборсту кууп келе жатканын көрөт. Бала канткени менен арстан душман эмеспи, чоңдугун, күчтүүлүгүн көрсөтүп жатпайбы деген ой менен арстанды атып, жолборсту өлүмдөн куткарат. Ал эми жолборс болсо акырын жаш мергенчинин жанына келип уктап калат. Эртеси жолборс тоого барып эт алып келип багып турат. Бирок мергенчинин оорусу айыкпайт. Жолборс бир күнү беш-алты кийиктин этин алып келип, баланын жанына таштап бир нече күн жок болот. Бала болсо жолборс эмне болду, мага ушунчалык жакшылык кылды эле, же бир жырткыч өлтүрүп кеттиби деп абдан капа болот. Ошентип терең кайгыга чөмүлүп олтурганда жолборс бир куурай тиштеп келип, баланын алдына таштайт. Өзү ошол куурайды же деп ишарат кылат. Бала жолборстун оюн түшүнүп, ал куурайды майдалап туурап алып жейт. Уктап ойгонсо эле баардык жан-жаныбарлардын, өсүмдүктөрдүн тилин билип калган болот. Ошондо жолборс экөө сүйлөшө баштайт. Жолборс балага: «Сен жан-жаныбарлардын, өсүмдүктөрдүн тилин билем деп бир да адамга айтпа. Эгер айта турган болсоң, экөөбүз тең өлөбүз» – деген сөздү айтат. Бала болсо «эч бир адамга айтпайм» – деп убада берет. Ошондо жолборс: «Эгер башыңа оор мүшкүл иш түшсө, ушул муру-

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5-дептер. Айтып берген: Сулайманов Султан 69 жашта. Уруусу Дөөлөс, «Коммунизм» к/у, Жети-Өгүз р/у. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

тумдун бир кылын күйгүзсөң, мен жаныңда болом» – деп кайра токойго кетет.

Бала жүрүп отуруп бир карагайдын түбүнө барып эс алууга отурганда бир кузгун карга баласын ээрчитип жүргөн болот. Кузгундун баласы карагайдын түбүндө уктап жаткан баланы көрүп энесине: «Энекебай тиги кишинин көзүн чукуп жейли» – деп анын жанына барат. Эң мурда бутуна, анан тизесине, эң акырында төшүнө конуп, «энекебай бул киши эчак өлүп калыптыр, кел батыраак, көзүн чукуп жейли» – дейт. Анда энеси: «кой балам, адамдын акылы терең болот, бизди кармап албасын» дегенче болбой, уктап жатты деген бала шап карганын баласын кармап алат да: «жакын жерде адам барбы, айыл барбы, ошону айтап берсең, балаңды бошотом» – дейт. Карга: «бул тоону ашсаң бир-эки жылкы турат. Андан ары барсаң, эки үйлүү адам турат» – дейт. Эки атты көрсөткөндөн кийин карганын баласын коё берет. Жигит эки аттын жанына барганда Торала ат Чабдарбыштыга: «түндө көкжал карышкыр баш болуп, отуздай карышкыр кеңеш кылып экөөбүздү жемек болуптур. Ошондуктан бизди бул адам алса, бизди карышкырдан куткарып алып кетет» – дейт. Анда Чабдарбышты: «Үстүмдөгү жоорум алиге айыга элек, карматпай эле коёлу» – дейт. Торала ат жигитке дароо карматат. Ал эми Чабдарбышты болсо, бир топ алек менен карматат. Жигит Чабдарбыштынын жоорунун үстүнө былчыйтып тээрдикти салат да ээрди токуп жөнөп кетет. Бир жерге келсе, эки боз үй тигилип турганын көрөт. Бул үйгө жакындаганда байдын ити: «А, конок келе жатат. Бүгүн канга, сөөккө жыргаймын» – деп үрүп келе жатат. Анда кедейдин ити: «Сенин байың чычкак улак сойсо, бир кишиге да кымындай эт арттырбайт. Андан көрө мен жыргайм. Менин кедей ээм бир торпогун сенин байыңа алып барып, анын бир козусуна айырбаштап, конокту да, мени да жыргатат» – дейт. Бул сөздү

уккандан кийин жигит кедейдин үйүнө барып түшөт. Баардыгы баягы ит айткандай болот. Кечинде кедей бир торпогун байдын козусуна айырбаштап соёт. Койду союп, этти казанга салып жаткан кезде кырдан көкжал карышкыр: «Э, Кумайык, сен кедейдин ити болуп туруп байдын бир чычкак улагын да бергенин жок. Эми экөөбүздүн түпкү тегибиз бир эмеспи. Келген коногуңдун эки атынын бирин бергин» – дейт. Анда ит: «Койдун канына тойдум. Эми конок жамбашын берсе атты бербейм. Ал эми бербесе атты сага берем» – дейт.

Бала сөздүн бардыгын угуп түшүнөт да астына устукан келгенде, бир кесип алат да калганын эшиктен башын чыгарып турган итке ыргытат. Тамак жеп бүткөндө карышкыр атты мага бермек болдуңбу деп сураганда, «жок мен бербейм» – дейт ит. «Эмесе, биз бүгүн дөбөдө кармашабыз» – дейт карышкыр. Аны угуп турган жигит төшөгүн аттарынын жанына салдырып тышка жатат. Түн ортосунда ит менен карышкыр кармашып жаткан жерге келет. Адамдын жытын сезген карышкыр артын карайм дегенде ит моюндан алып өлтүрөт.

Жигит эртеси күнү да кедейдин үйүндө түнөмөкчү болот. Күндүз аттарын тушап, эс алып жатса тышта бир сагызган: «А, кудай берсе бүгүн биз канга да, жинге да тоёбуз. Байдын кызы бүгүн өлөт» – дейт. Анда экинчиси: «Ошол байкуш байдын кызы бекеринен эле өлгөн жатат. Байдын эшигинин алдында бир чөп өсүп турат, ошону берсе эле кыз айыгып кетет эле. Аны акылсыз бай билип жатабы» – дейт.

БАЕМБАЕВ ЖЕКЕНДИН БАЛДАР ҮЧҮН АЙТКАН ЖОМОГУ¹

Илгери-илгери топулу торгой болуптур. Учуп келатса калың эрмен куурайдын үстүнөн топусу түшүп калат. Анда торгой эрменге кайрылып топуну алып берүүнү сурайт. Эрмен көрүп алып бербейм деп жооп берет. Эмесе мен эчкиге айтып сени жегизбесемби деп эчкиге келет. Эчкиге келсе эчки ачуу эрменди жемек турсун, жайлоонун көк шиберин жеп түгөтө албай жатам деп жооп берет. Анда торгой карышкырга жөнөйт. Карышкырга барса карышкыр эчкинин эрмен жыттанган эти эмес, семиз жылкынын этин түгөтө албай жатам деп жооп берет. Эмесе мен жылкычыга барып айтпасамбы деп жөнөйт. Анда жылкычы мен карышкыр куумак эмес бастыралбай жатам деп жооп берет. Эмесе мен чычканга барып буудайынды чачтырбасамбы деп чычканга жөнөйт. Чычканга барса, чычкан кырмандагы буудайды ташымак эмес мен балдарымды ойното албай жатам деп жооп берет. Эмесе мен мышыка барып айтпасымбы деп мышыка келет. Мышык чычкан кармамак эмес, уйкумду кандыра албай жатам деп жооп берет. Мен эмесе балдарга барып айтпасамбы деп балдарга келсе, мышык эмес чүкөмдү уттуруп атам деп жооп берет. Анда торгой энеңе барып айтпасымбы деп, энесине айтса балдар эмес жүнүмдү сабай албай жатам деп жооп берет. Эмесе шамалга айтып жүнүңдү чачтырбасамбы деп шамалга учат. Торгой шамалга барса шамал күчөп жүндү чачам дейт. Анда кемпир балдарга чуркайт. Балдар мышыка чуркайт. Мышык чычканга чуркайт. Чычкан жабылып буудайга, жылкычы карышкырга, карышкыр эчкиге, эчки эрмен куурайга, эрмен торгойдун топусун алып берип, торгой ыраазы болуп учуп кетет. Ушуну менен жомок бүтөт.

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

ЖОМОК¹

Илгери-илгери өткөн заманда калп, чын экенин ким билет, бир кемпир чал болгон экен. Алардын сыйынбаган мазары, барбаган тоосу калбай зарлап-мундап жүрүп көргөн жалгыз уулу болуптур. Ал уулунун аты Жамсак аталып, карыганда көргөн себептүү, жалгызынын күн-түн дебей жанынан чыкпай колунан келишинче багып өстүрө баштайт. Жамсак да өңгө балдар сыяктуу болбой тири карак өсүп, ата-энесинин ишке жарамсыздыгына жараша эртелеп, өзү кырдуу балдар менен кошо оокаттуу үй-бүлөлөрдүн козусун кайтарып, отунун алып, көбүнчө козу артынан, таманын таш тилип, ал аз келгенсип жанында жолдош балдары Жамсактын оокатын тартып алып, сүйлөсө уруп коюп, өздөрү ичип, өз энчилдеринен бөлүшпөй койгон күндөрү да болуп козу кайтаруунун, турмуш азабын башынан өткөрө баштады. Бир күнү күндөгүдөй эки жолдошу болуп козу кайтарууга чыгышты. Негедир көпкө созулган жок, күндүн көзү көрүнбөй шамал булуттарды айдап келип, жамгыр аябай жаап кирди. Жаандан коргологон балдар бир чоң таштын түбүнө баш калкалашты. Жаан күчөй берди. Таштын түбүндө тыгылашкан соң, ал жерден сүрүп чыгарышты. Жамсак экинчи бир таштын далдаасында корголоп отурду. Эригип кетип бир аз отурган соң, отурган ордун тазалап баштады. Бир убакта бир муштумдай ташты ордунан алып ыргыта бергенде астынан коюу сууну көрдү. Бирок ал суу эмес эле бал экен. Ошол замат ичине кубанычы батпай жолдошторун чакырып, козуларды улам кайрып коюшуп балдан сөөмөйүн салышып оозду көздөй узатышат. Күн да ачылып кетти. Ал күн

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 3-дептер. Айткан: Абдыкадырова Айша, 72 жашта. Бугу уруусу. Ысык-Көл району

эң кубанычтуу, оюн-күлкүлүү болуп өтүп, үйлөрүнө да балдан ала кетишти.

Балдар күндө ушул жерге жайышып, күндө балдан алып жешет, күн көңүлдүү өтөт. Балдын орду күндөн-күнгө чуңкурая баштады. Балдын ордун эч бир башка балдарга билгизбей жүрүп, Жамсакты да уруу калды, бир ооз жаман сөз айтышпай, ынтымактуу болуп кетишти. Түбү тереңдеген сайын улам бири түшүп, балдан кезек менен сузуп берип турушту. Жылдар өтүп балдын орду абдан чуңкурайып кетти. Ынтымактык да алыстады. Бир күнү берки балдар мындайча акылдашып алышты: «Биз Жамсакты орго түшүрөлү, ата-энесине кайда жүргөнүн билбейбиз, ал өзүнчө кеткен деген жоопту берип, өзүн ордон чыгып келе жатканда арканды кыйып таштайлы. Ал болсо ордо жатып, бизге балдан алып бере берет. Аны ата-энеңе да алып барып жатабыз десең алданат, балдын акырына чыккандан кийин чыгарып алабыз дейбиз.

Айткандарындай кылышты. Жамсак ыйлай-ыйлай ордо калышты. Ата-энеси жоголгон баласынын дайнын таппай өксүп-өксүп кала берди.

Жамсак болсо бир күнү ток, бир күнү ач эптеп өлбөстүн күнүн көрүүдө болду.

Ар кайсы таштын бирин өткөрөт, таштын кычыгындагы балдын калдыктарын калтырбай, жада калса колунун тырмагын жалап-жалап отуруп калат. Ата-энесин ойлоп, өңгүрөп ыйлап уктап калган күндөрү да болду. Ушундай күндөрдүн бир күнүндө уктап жатып ызылдаган дабыштан улам ойгонуп тура калса, өзү жаткан жерге жакын жерден бир сайгак учуп чыкты. Өткөндөгүдөй чоң үмүт кылып, өлбөстүн күнүн көргүдөй тамак табылып калаар, убакыт жетип, менин да күнүм тууп, бирөө ордон чыгарып алаар деп жарыктыктан, жашоодон үмүтүн үзбөй сайгактын ийнин казып кирди. Топурак, майда-майда таштар чыкты. Арып-чарчаганча казды. Бир чоң

жаргылчактай жалпак ташты ала койду эле, андан да ары ылдый жер алдына түшүп кетти.

Тегерегин караса бак-дарак менен чүмкөлгөн, ары басса, бери басса шактары ийилген жемиштер. Жамсактын шилекейин чууртуп, көзүн талдырат. Алыста бир ак сарай көрүнүп, жакындап барса сарайдын түркүктөрү бири-бирине чагылышып чылк алтындан салынган экен. Жамсакты таң калтырган бул сарайдын ичине кирсе эч бир жан жок. Бир топко басып жүрсө бет алдынан хандын тактысынын үстүндө сүттөй аппак жылан мойнун созуп туруп турат. Эки жагын караса, кайдан-жайдан экенин ким билет, быкылдап айланага жыландар батпай кетти. Көрсө бул жер жыландардын мекени, ак жылан алардын падышасы экен. Жыландын бири төбөдө учуп жүрсө, бири жерде, кылдай ичке жыландан тартып, жоондугу бука белиндей жыландар ханы буйрук кылса эле, адам баласынын канын койбочудай. Жамсактын бүткөн боюнан тер кетип, эси ооп жыгыла турган болгондо кимдир бирөө суу чачып жиберди. Эки жагын караса баягы жыландын бири жок. Жаны жай ала түшкөндөй болду. Өзүн эркин сезип калды. Ошол учурда жылан падышасынын сөзүн укту. – Ээ, адам баласы, жол болсун, кайдан келдиң адашып, жооп берчи? Жамсак жыландан коркуп турду, бирок орго кантип түшкөнүн, жолдошторунун кара ниеттик кылып, алдап кетишкендигинин бирин калтырбай, төкпөй-чачпай баарын айтып берди. Жылан да адам баласын аядыбы: – Эми сен жүрө бер. Мен сени өлтүрбөймүн, коркутпаймын, сени өлтүрүш керек эле, эми менде эч нерседен капарсыз жашай бергин. Себеп дегенде сен менин ушул жакшылыгымды билбей адам баласына айтып коёсуң. Сенин колундан менин жаным чыгат, муздап сен мени өлтүрөсүң, жада калса сорпомду ичесиң. Мейли эми жашай бер, жакшылыгымды аябаймын аны унутпасаң болду. Менин атым Шамыран падыша деди. Шамырандын

желдети Миршан Жамсакты алып кетти. Жамсак ары басса, бери басса жыландар эч коркпой калды. Ал эми оокаттан кам саноо жок, төшөгү болсо тыбыттан жасалган. Арадан 8 жыл өттү. Жамсактын өңү азып, бир гана ойлогону ата-энеси, туулган жери, түрдүү кыялга батып ойлой берет.

Бир күнү Шамыран падыша билип турса да, өзүнүн жанына чакырып алып анын эмне үчүн иреңинин азганын, этинин качканын, ушунчалык арыктап кеткенин сурады. Ал, күнү-түнү ата-энесин, алардын канчалык карыганын, алардын тирүүбү, өлүүбү билбегенин, ушунча жылдан бери адам баласын көрбөгөнүмдүн, аларды ойлой берүүмдүн натыйжасыдыр улугум. Мен сиздин ушунчалык көрсөткөн жардамыңызга ыраазымын, эми мени жер үстүнө чыгарып коюңуз эл менен бирге жашайын, алар көргөн кыйынчылыкты мен да көрөйүн, же болбосо сиздин колуңуздан өлөйүн. Муңайыңкы эмне деп жооп берер экен деп, жооп күткөн көздү көрүп, Шамыран ойлуу карап көпкө туруп мындай жоопту узатты.

Мен сенин айтканыңды орундатам, жакшылыгымды эч качан аябайм. Бирок сен ушул жер үстүнө чыгам деген сөзүңдү айтуу менен сени өстүрүп, шорпоңду мен ичем деп айтып турасың, сен мени элге угузасың. Болуптур сага ишенейин, сен мени элге угузбайсың, бирок убакыт көрсөтөр. Эми менден эмне каалайсың, каалаганың ал, сени Миршан чыгарып коёт. Жамсак эч нерсесин албай, ат башындай алтын, кой башындай күмүш алып баягы бал ордуна, сайгактын ийнинен чыгып элине кошулду.

Ата-энеси картайып, уулун гана күтүп, эми уулу келип, анын сүйүнүчүнүн күчүнөн кайрадан жашара түшүштү. Ак сарбашыл союп, түлөө өткөзүп жыргап жашап жатып калышты. Ошол арада элдин ханы ооруп калды. Ооруга эч кандай айла табылбады. Өлөр күнүнө жакын калган мезгилде Ахаб аттуу молдосу

Раип китебин ачып отуруп үч белгини: «Кимде-ким жылан падышасынын үчүнчү сорпосун ичсе кандай гана оору болбосун айыгат. Экинчи сорпосун ичкен киши падыша болот. Биринчи сорпосун ичкен адам күйүп өлөт. Жылан падышасын көргөн адамдын соруусу чаар болуп калат» дегенди окуду. Тилегени көктөн эмес, жерден табылганына сүйүнгөн молдо ордуна ыргып туруп ханына барды.

Сен калкыңдын жети жаштан, жүз жашка чейинки жаштын ортосундагы адамдарды чогултсаң жана айыккандан кийин падышалыгыңды мага берсең мен сенин оорунду айыктырып берем – деп падышага таазим этти. Хан макулдугун билдирип, жигиттерин ары чапкылап, бери чапкылап жар чакырып болгон элдин баарын чогултушту. Ахаб молдо элди кыдырата тиздирип, бир эшиктен ич кийимсиз киргизип, экинчи эшиктен чыгарып, соруудагы белгини издеди, бирок бир да киши чыкпады. Кайрадан элге кайрылып: – «Ушул элде жыйынга келбеген ким калды?» – деди.

Тургандардын ичинен бирөө: – Биздин айылда бир карыган кемпир-чалдын жалгыз баласы калды эле деп күңк этти. Жамсак да алып келинди. Соруусу чаар экенин көрдү да сурай баштады. Аны кыйнабаса айтпасына көзү жетип, санына кыл чылбырды салып толгой баштады. Бир нече күн толгоп, эс алдырып эми чычырканакка бөлөмөкчү болгондо да айтпады. Чычырканакка да бөлөдү. Жамсак бир күнү жөөлүп жатып баарын айтып койду. – Кечир мени улугум, сага берген убадама тура албадым, сенин алдыңда адамдык касиетим сактабадым. Сен мени өлтүрүп койсоң болмок экен.

Эртеси бал ордуна барышты. Молдо чөк түшүп, Раип китебинен дубасын окуй берди. Бир убакта Шамыран ийинден сөөмдөй гана кичине болуп чыгып келди. Шамыран молдонун жанында ыйлап отурган Жамсакты көрдү, ал бети-башы канга бөлөнүп,

күнчөктөй шишиген. Эми падышанын сарайына жөнөштү. Жыландын башын гана чыгарып сандыкчага салып койду. Жамсак мойнуна көтөрүп алды. Жылан ага: – Эми да жакшылыгым аябаймын, болор иш болду. Сен азыр мени алып бара жатасың. Мына баягы айтканым. Сен өз колуң менен өлтүрөсүң, сорпомду ичесиң, бирок бир нече кайталап айтарым, биринчи кайнаган сорпомду эч качан ичпе, жалаң эле сенин эмес менин да эң биринчи душманым болгон молдого бер. Өзүң экинчи шорпомду ич. Элге зыяны тийбеген падышага үчүнчүсүн бергиниң.

Дуба окуп чарчап калган молдо сарайга келип, келер менен уйкуга кирди. Жамсак жыланды союп, этин кайнатып, эки көздөн жашын шорголотуп ыйлап иштеп жатты. Ага молдонун баардык кыйноосу бир тең, азыркы ыйлаганы бир тең болду.

Биринчи сорпону катып койду. Экинчисин өзү ичип алды. Үчүнчү сорпону падышага алып барып берди. Андан соң молдону ойготуп сорпону сунду. Ахаб ага:

– Эмне биринчи сорпону ичкен жоксуңбу? – деди.

– Төгүп салдым.

– Каап ичип албайт да, ичип ал дебедим беле. Мейли эмесе келе бери. – Ахаб молдо ошол эле жерден күйүп өлдү. Эртеси хан куландан соо айыгып элге өз убадасы боюнча өзүн айыктырган кишиге Жамсакка хандыгын бергендигин айтты. Жети күн, жети түн чоң салтанаттуу той берип, Жамсакты ак кийизге отургузуп хан көтөрүштү.

Ошентип Жамсак элине адилеттүү болуп, өзүнүн мурдагы кейпин кийген жарды-жалчыларга кайырдуу хан болуп, кемпир-чал менен жыргап жашап калган экен.

АКЫЛМАН КЫЗ¹

Илгери-илгери өткөн заманда бир хан жана анын увазири болуптур. Бир күнү ууга чыгып түштө эс алып отурушуп увазири ханга: «Ханым, эгер мени сиз чанып увазир дебесеңиз ушул жерден бел куда бололу» – дейт. Эгерде менин балам кыз, сиздин балаңыз эркек болсо жаман деп манчыркабай, атка кебез байлап бел куда болуңуз. Эгерде сиздин балаңыз кыз болсо хан туруп увазирдин баласына бердим дебестен ыраазы болуңуз» – деди.

Ошентип алар атка кебез байлап, кучакташып бел куда болушат. Күндөр өтүп хан кыздуу, увазир уулдуу болуп калышат. Көп узабай увазир өлдү да баласы менен аялы жакырданып, өлбөстүн күнүн көрүп калышты. Арадан жылдар өтүп хандын кызы он алтыга чыгат. Бирок хан увазир өлгөндөн кийин баягы убадасын унутуп, увазирдин баласын карап да койбойт. Ошол мезгилде хандын кызы атасы бир кезде увазир менен куда болушканын угуп увазирдин уулун билгизбей чакыртып алып сүйлөшүп күнүмдүк оокатына жеткендей дилдеден берип турат. Арадан үч жыл өткөндөн кийин хандын кызы балага бир куржун толтура теңге берет да, «бул куржунду энеңе алып барып берип, мен көпкө чейин келбейм» – деп айткын дейт. Жигит анын айтканындай кылат да кыз экөө башка элге качып кетишет. Алар бир шаарга жакын барып чоң алачык жасап алышып өлбөстүн күнүн өткөрүп турушат. Ошол шаардын ханы жума күнү такай ууга чыгуучу экен. Бир күнү ууга чыгып сейилдеп жүрүп кушун кыргоолго салса кыргоол корголоп чөп алачыка кире качат. Куш келип алачыктын

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. З-дептер. Айткан: Салимбаев Сыдык 70 жашта. Уурусу саяк. Кожояр кыштагы. Сабатсыз.

үстүнө конот. Ал жерге хандын жигити келип: «Ким бар алачыкта, кушту алып бергин» – дейт. Алачыкта кыз жалгыз отурган. Ал чыгып: «Кушка аялзаты кол тийгизүүгө болбойт, андан көрө өзүңүз алыңыз» – дейт. Хандын жигити кыздын сулуулугуна таң калып кушун алып жөнөп кетет. Ханына барат да укмуштуудай сулуу келин көргөнүн айтып, ханым ал сизге ылайык дейт. Хандын көөнү бузулуп жигит жиберип, келиндин күйөөсүн чакыртып алып барса келбес алыска жумшап, өзү алачыкка келет. Хан келинге өзүнүн көзү түшүп калгандыгын айтат. Келин хандын сөзүн унчукпай угуп отурат да ага мындай деди: «Ханым, ителги баатыр Буудайыкты конокко чакырыптыр. Буудайык келгенде аны уясына отургузуп коюп, өзү Буудайыкты коноктош үчүн учуп жөнөйт. Бирок барган жеринин баарынан эч нерсе жолукпай аяласы кетет. Үйүнө кур кол кайтып келе жатып, алдынан бир бөдөнөнүн жүнүн жулуп жаңы гана жегени турган күйкөнү көрдү. Шуулдап учуп келе жаткан ителгини көрүп күйкө жемин таштап четке чыга берет. Ителги баягы бөдөнөнү Буудайыкка алып келип, чоңураак эч нерсе таппай, акыры күйкөнүн алдынан тартып алып келгенин айтат. Муну уккан Буудайык баатыр ошол алсыз күйкөнүн жемин тартып келип сыйлаганың курусун, эми кайра алып барып бер» – деген экен. «Ханым, анын сыңарындай сиз да мени ошол күйкөдөн тартып алганыңыз уят го» – деп ханды сөзгө жыгат. Сөзгө жыгылган хан жаңыдан жолго чыгып кеткен күйөөсүн кайра алдыртып, кайрадан экөөнүн бактылуу өмүр сүрүүлөрүнө көмөкчү болгон экен.

ЗЫЙФЫРЫМ¹

Илгери бир хандын уулу өз вазиринин кызын алат. Күн өткөн сайын хандын уулуна: «Өзү хандын баласы болуп туруп вазиринин кызын алды. Башка падышанын балдары бүт хандын кыздарын алган. Бул деле ошентсе болмок, бул кыз анын теңи эмес» – деген сөздөр угула баштайт. Бул өңдүү сөздөрдү уккан сайын ал жини келип аялын ура берет. Күндөрдүн биринде кыздын жеңеси келип: «Өзүң вазирдин кызы болсоң, күйөөң хандын баласы болсо эмне көңүлүң пас, эмнеге жүдөйсүң» – дейт. Кыз мурун айтпай коюп, үчүнчү жолу сураганда араң айтат. Жеңеси баарын кыздын энесине айтат. Энеси келип кызына кеңеш берет: «Сени антип жүрсө, күйөөңө айт да, Мисир падышасынын Зыйфырым деген атагы ашкан кызы бар, күйөөңдү ошого жумша» – дейт. Кызы аны хандын уулуна айтат. Ал эртеси бир ат минип, куржунга кымбат баалуу мүлктөрүн салып алып жолго чыгат. Бир нече күндөн кийин бир суунун жээгине келип олтурса, суудан килем жамынган эки жигит жана чатыраш кармаган бир сулуу кыз чыгып келип жээктеги теректин түбүнө отуруп алып эки жигит, бир кыз жалгыз чатыраш ойной башташат. Муну көрүп турган хандын уулу келип: «Ушул кантип калыстык болсун, силер экөө кыз жалгыз» – дейт. Алар бир сөздөн: «Кыйын болсо кыз экөөбүздү тең утуп албайбы. Сен деле кел, кыйын болсоң жекеме-жеке ойноп бизди утуп алгын. Эгер уттурсаң мал-мүлкүң биздики болот. Хандын уулу макул болуп алар менен ойноп уттуруп жиберет. Жөө сандалып жүрүп отуруп араң Мисир падышасына кирип, келген себепин айтат. Ал жерде ага Зыйфырымдын үч шартын айтышат.

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 3-дептер. Айткан: Салимбаев Сыдык 70 жашта. Уurusу саяк. Кожояр кыштагы. Сабатсыз.

Падыша кызы: «Эгерде мени кимде-ким үч жолу сүйлөтө алса, мен анын алдынан кыя өтпөй өмүр бою кызмат кылам» деп жар чакырткан. Эгер сүйлөтө албаса өлүмгө буйрулат. Хандын уулу кирип, нечен түрлүү айла-амалын кылып сүйлөтө албай коюп, шарт боюнча эртеси дарга асылмак болот. Ошол мезгилде кыздын энеси келип: «Кызым көп эле кишини дарга астырдың, ушул жигиттин канын кечирип мага бер, мен кызматчы кылып алайын» – дейт. Кыз ага макул болот. Ошол мезгилде жигиттин туулган жеринде калган вазирдин кызына бир күнү жеңеси келип дагы сурайт: «Өзүң вазирдин кызы болсоң, ура берчү күйөң деги жок ээн-эркин, эми неге көңүлүң пас» – дейт. Анда кыз: «Жаман да болсо бакырчаак төөнүн бары жакшы экен. Күйөм үйдө эле жүрө берсе болмок экен, эми кайра аны сагынып, санаам тынбай кайгырып жүрөмүн. Ага барып келбесем болгудай эмес, эми ага даярданып жатамын» – дейт. Ошентип кыз эркекче кийинип, чачын алып, ак калпакты баса кийип, мүлкүн алып, атка минип, камданып алып жолго чыгат. Жүрүп отуруп баягы күйөөсү келген сууга келет. Килемчен эки жигит менен колуна чатыраш кармаган кыз теректин түбүнө келип, эки жигит, бир кыз болуп ойной башташат. Аны көргөн кыз аларга келип: «Ушул кантип калыстык болсун, силер экөө кыз жалгыз» – дейт. «Андай болсо кел сен биз менен жекеме-жеке ойноп жеңип ал кыйын болсоң, эгер жеңилсең мал-мүлкүң биздики» – дейт. Вазирдин кызы ойноп аларды утуп алат. Утулгандан кийин алар өз сырларын айтышат. «Биз үчөөбүз тең перинин кыздары жана уулдары болобуз. Бир маал ушул теректин түбүнө келип эс алабыз. Себеби бизди энебиз ушул теректин түбүнө төрөптүр». Анан алар кайра тиги жигиттин кайда эмне иш менен баратканын сурашат. Жигит өзүнүн бара турган жери менен максатын айтып берет. Алар: «Анда сенин ишиң оор экен ага биздин падышанын уулдары да барып

сүйлөтө албай өлүмгө дуушар болушкан. Сага биз жардам берели, балким ишке ашып жеңип келерсиң, өлүмдөн калып.

Биз үчөөбүз кыздын бөлмөсүнө кирип бирөөбүз керебет, бирибиз олтургуч, бирибиз сандык кубулабыз. Сен кирип кызды сүйлөтө албаган соң: «Эй, Зыйфырым, капкалуу шаарымды, туулган жеримди, өскөн элимди таштап атайын бир өзүң үчүн келсем неге унчукпайсың, ушунчалык жүрөгүң таш беле, жок дегенде керебет сен сүйлөсөң боло» – деп мени таягың менен бир чаап койгун. Ошондо мен сага сөз сүйлөйм. Аны сен тескери чеч. Ошентип калган экөөнүкүн дагы оң чечпей тескери чечип жооп бер – дешет. Кыз айткандай эле кызга келип сүйлөтө албаган соң, керебетти бир чаап перинин сөзүн кайталайт. Керебет сүйлөй баштайт: «Мурун Мухарам деген падыша болгон экен. Анын үч уулу болуп, күндөрдүн биринде падыша үч уулун чакырып алып: Силер мага кымбат баалуу бир нерсе сатып келгиле. Мен алардан силердин акылыңарды билгендей болоюн дейт. Үч уулу Шам шаарына барып улуусу жер үстүн заматта айланып чыга ала турган ат, ортончусу бүт аалам көрүнүп тургудай күзгү, кичүүсү жыттатып койсо алган адамды тирилтчү алма алып келишет. Алар эми булардын касиетинин тууралыгын текшерип көрөлү» – дешип, күзгүнү карашса, Куфа шаарынын кызы өлүп, жаңыдан койгону даярдап жатышкан экен. Хандын балдары кеңешип: «Алдыбызда ааламды айланып уча турган ат турса, өлгөндү тирилте турган алмабыз да бар. Биз падышанын кызына барып тирилтип алып келбейбизби дешет. Үчөө туура көрүшүп падышанын кызына барып тирилтип алышат. Бирок эми ал кызды мен алам, сен алам болуп талашып киришет. Кызды ким алышы керек» – деп керебет сөзүн суроо менен бүтөт. Андай болсо: «кызды күзгүнүн ээси алыш керек, ал болбосо көрүшмөк эмес» – дейт. Ошондо

Зыйфырым чыдай албай «Жок кызды алманын ээси алыш керек, күзгүдөн көрүп, ат менен келген менен алма болбосо ал тирилмек эмес» – деп жиберди. Ошол замат он эки капкасына тең Зыйфырымдын бир жолу сүйлөгөндүгү жөнүндө кабар берилет. Экинчи жолу бала отургучту чаап сөзүн кайталайт. Ал да сүйлөй баштайт: «Бир кемпир болуп, баласы эмчек эмчү эмес экен. Күндөрдүн биринде уулунун сүтү түгөнүп калып кемпир базарга барып сүт алып чуркап келатса, ошол мезгилде бир айры куйрук жылан илип алып көтөрүп учуп бара жаткан болот. Жылан уусун тамызып жиберип, бир тамчысы кемпирдин сүтүнө келип түшөт. Муну кемпир билбей калат. Үйүнө келип баласына берер замат өлүп калат. Күнөө кимде?»

Бала дароо: – Күнөө кемпирде. Себеби ал сүттүн үстүн жаап койгондо уу түшмөк эмес – деди.

Анда Зыйфырым: – «Жок, күнөө Айры куйрукта болот. Ал жыланды асманга алып учпаса сүткө уу таммак эмес». Шаардын бардык тарабына экинчи жолу кабар берилет.

Бала үчүнчү жолу сандыкты чаап сөзүн кайталаганда, ал да сүйлөй баштайт: «Бир токойдо баш кесер каракчылар болгон экен. Ошол жердин ханы менен вазири болот. Алар келе жатып бир күнү каракчылардын колуна түшүп калышат. Хандын баласы эч нерсе билбеген, увазирдин баласы билимдүү болушат. Алар ал жерден эптеп амалын таап бошонуп чыгышат. Ал жерден ким алып чыкты, кимисинин эмгеги көбүрөөк кетти?» Бала: «Кантсе да хандын баласы эмеспи, аны өлтүрө да алышмак эмес. Ошол үчүн коё беришти» – деди. Зыйфырым үчүнчү жолу: «Жок эмгек вазирдин баласыныкы, ал болбосо хандын уулу эч нерсе кыла алмак эмес да каракчылар аларды өлтүрүп коюшмак» – деди.

Ошол замат хандын кызынын үч жолу тең сүйлөгөндүгү жөнүндө шаардын капкасына чейин кабар угулду. Кыз жигитке өмүр бою кызмат кы-

лып, айтканын кылмак болду. Вазирдин кызы элди жыйып тойго шаардын ичинен бир да адам калбай келсин деди.

Эл жыйналганда бир да адам калган жокбу дегенде, баягы энем өлүмдөн алып калган эле кызматчы жигит калды дешти. Кыз аны да алдырып келип, өзүнүн күйөөсү экенин тааныды. Анын чачын алдыртып, алган чачын жоолукка түйүп алып, сууга түшүртүп, үйүнөн кийип келген боюнча алмаштырбай самсаалап жыртылган кийимин чечиндирип аны да куржунга салып алып жаңы кийим кийгиздирди. Падыша кызын жигитке бермек болду. Бирок вазирдин кызы элге кайрылып: «Менин да жеримде өзүмдүн зайыбым бар. Мен бул жерге мындан кийинки Зыйфырымга келгендерди өлүмдөн куткарып калыш үчүн гана келгемин. «Кызды көп жигиттерден аман калган мына бул жигитке берели» – дейт. Хан макул болот. Кыз күйөөсүнөн мурун келип, жигит кийимин чечип, өзүнүн кейпине келет. Хандын уулу Зыйфырым менен келип түшүп, жашап калышат. Кыз билмексен болуп жүрө берет. «Кана сен бул жерден кеткенде жалгыз ат, бир куржун оокат менен эле кеттиң эле, эми хандын кызын кантип алып келдиң?» – дейт.

Анда хандын баласы: «Кыздын шартын аткарып, бир түндө үч сапар сүйлөтүп алдым» – дейт.

Кайра кыз: «Кантип сүйлөттүң эле?» – дегенде. Жооп бере албай калды. Ошондо вазирдин кызы туруп элге куржундагы баланын чачы менен кийимдерин көрсөтүп, болгон окуяны айтып берди. Зыйфырым муну угуп: «Мен өзүмдүн антым боюнча үч жолу сүйлөткөн кишинин гана айтканын аткарып, кызматын кылам, мындан ары буга аял болбойм. Өмүр бою кызга жолдош болуп кызматын кылам» – деди.

Ошентип алар өмүр бою жакшы жолдош катары өз өмүрүн өткөрүп жашап калышкан экен.

ЖОМОК¹

Илгери бир жетим бала болуптур. Ал бала ойноп жүрүп, атасынын дүйнөсүн зарып кылып жибериптир. Атасы бир китеп жана бир көйнөк калтырып кетиптир. Аны энеси гана билип, бала билген эмес экен. Турмушу начарлаганда энеси аны балага көрсөтөт. Адегенде көйнөктү берет. Энеси айтат: «Балам биз өзүбүз кедей болсок, жоготуп ийсек оокат кыла албайбыз. Ушу көйнөктү кийип алып, дүкөндөн башка жерден да эмне алам десең, көрүнбөй туруп эле алып кете бересиң» деген. Баласы бир жерден ошондой мүлк, акча алып келе жатып көйнөк-мөйнөгү менен кумарчыларга уттуруп жиберип энесине келет. Атам эмне кесип кылчу эле, көйнөктөн ажырадык дейт. Атаң соода-сатык кылып, эптүүлүк менен жан сактачу, эми мынабу китепти жоготсоң, анда иштин бүткөнү дейт. Китепти алып бала окуйт. Ошондо ал байып мал-жандуу болот. Кербенчилик кылып бир шаарга жүрүп кетет. Ал шаарга барып, соода-сатыгын кылып, ал жерден байдын кызына ашык болуп калат. Ата-энеси аны сынамак болот. Улуусуна улуудай, кичүүсүнө кичүүдөй бүт шаарлык элге, топ этегине ороп кеткидей тамак болсун дейт. Бала китепти окуйт. Байдын айтканындай болуп баары даяр болсун дейт. Бала аны даярдатып алып, кызды алып кетет. Жөнөп келе жатып бир дайра сууга келет. Андан өтөрдө колундагы китеби агып кетет. Өйүзгө чыкканда ары-бери жүгүрөт, ыйлайт. Колуктусу «Эмне ыйлайсың?» деп айтат. Анда бала китебинин жайын айтат. Атаңдан калган дүнүйө, дүнүйө болбойт дейт кыз. Балага аялы өзүбүзчө жан сакташалы дейт. Экөө жүрүп отуруп үйлөрүнө келишет. Үй оокаттары, бара-бара кысыл-

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондоруна жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 2-дептер. Айткан: Алышбаев Жумаш. 58 жашта, уурусу бугу. Пржевальск району, Сары-Камыш сельсовети, Ленин колхозу.

гансыйт. Аялы өзүнүн сүрөтүн салып жоолук саят. Бир жүзаарчы жолукту бир канчага сатып, ынтымактуу оокатын өткөрүп турушат. Атасынын тушундагы жерден да айрылып калган эле. Бала эки атын өткөргүсү келет. Жети күндүк тамак сурайт. Бала жөнөп кетет. Үйүндө аялы менен энеси гана калат. Бала чыгып кетет. Баягы сатылган жоолукту падыша болуп турган жөөт алат. Анан ушул аялды таап бер деп, өзүнүн карамагындагы бир кемпирди кыйнайт. Аны жөөткө жеткиришет, күйөөсүнүн узакка ат откоруп кеткенин да айтышат. Аны келеринде тосуп туруп, уу кошкон тамак берип өлтүрүү керек, ошондо сиз аласыз аялды дешет. Анын жолун тозушат, чатыр тигишет да, үйгө кийрип тамак беришет. Бала эси ооп жыгылып калат. Алар баланы чатырга ороп, өрттөтүп жиберешет. Бирок бала түтүндө жатып эс алып калат. Эртең менен тура калса аты жок, эч ким жок. Үйүнө келсе аялы да, энеси да жок. Көрсө энеси менен аялын чакырып алып, кийин энесин кууп жиберип, аялды алып калышкан экен. Аны аламын дейт. Энеси кайгыланып тентип кетмек болот. Аял айтат: «Сиз мени азыр алалбайсыз, молдолордон сурайбыз, кырк күнгө чейин мага нике жүрбөйт, кырк биринчи күндө жүрөт, ошондо тийем дейт. Ага берки макул болду. Күйөөсү баарын сизди да, шаарды айланып, ары-бери жүгүрүп жүрөт. Бир дүкөнчү өзбек балага көңүл бурду да, эмне ыйлайсың деп сурады. Бала болгонду айтып берди. Балага ал жардам кылды. Сатыла турган буюм-терим, жип-шууларды даярдап берип, чакырага салып, түтүмө-түтүн үйлөрдүн баарына кирип соода кыл, бир тапсаң аялыңды ошондо табасың дейт. Аялы турган көчөдөн өтүп кетип баратып, бала аялына бет ала басат. Аны аялы көрөт да тааныйт, анан бир кызды жиберет. Колундагы чакыраны алып кел дейт. Кыз кайта келгенче аял кат жазат: «Бир ат таап, ушул үйдүн булуңуна келгин» – дейт. Аны көтөрүп жүргөн чакыранын үстүнө салып, кыздан кайта берип жибе-

рет. Аны күйөөсү билип калат. Катты алат, сөзүнө түшүнөт. Ал чакыраны көтөрүп алып дүкөнчүнү көздөй жүгүрөт. Аялымды таптым, эми бир атты кайдан табам? – дейт. Ага өзбек дүкөнчү бир ат таап берет. Аны менен жигит аялына келет, айылдын тушунда күтүп отуруп, уктап кетет. Анын атын дагы бир жаш бала келип уурдап кеткен экен. А баягы аял болсо, атты терезенин түбүнө келип мингени жатканда, аялы да күйөөм келген экен деп ал да минет. Ээси келип калган экен деп уусу «чу» коёт. Алыс бир бийик тоонун башына чыгып кетет. Эртеси караса астындагысы ылжыраган эле таз, артында ай десе аркы жок, күн десе көркү жок сулуу аял экен. Канча кылганы менен эркек эмеспи, – алам дейт. Куру аякка бата жүрөбү, андан көрө бир шарап алып келсең боло, анан кызып отуруп баш кошолу дейт. Баягы арак таап келет. Өзүң тазараак кийим тап дейт.

Аракты берип аябай мас кылып таштап, эркекче кийинип, атты минип бир шаарды көздөй бет алат. Ал шаардагы эл ошол учурда эт кармаганы эт кармап, болбосо чүпүрөк кармап, асманды карап жүргөн болот. Баягылардын жөн-жайын сурайт. Бир адам түшүндүрөт: «Ушул шаардын каны эч баласыз эле, ошол өлүп ошонун ордуна кан коюу үчүн кушун учуруп, кимдин колуна консо ошону кан койгону жатабыз дейт. Үмүтсүз – шайтан дегендей, бир үзүм эт кестирип алып аял да эл арасына кошулат. Куш келип аялдын колуна конот. Ошентип аял кан болот. Кырк күнгө чейин падышалык кылбайт. Өзүңөрчө жата бергиле деп үч жигит алып калат. Ошол түнү өзүнүн сүрөтүн тартып саймалап туруп: «Ушуну тогуз жолдун тоомуна, отуз жолдун оозуна алып барып ушул шырмыйды сайгыла. Ушул шырмыйды келип кучактаган кишилерди бир-бирине көрсөтпөстөн камай бергиле дептир.

Барынан мурда жөөт келет, аны камайт. Анан мас болгон таз келет, андан кийин өз күйөөсү келет. Үчөө келгенден кийин канга кабар кылышат.

Эң мурункусун алып кел – деди кан. Алып келген соң, өлтүрүүгө буйрук кылат. Анан таз келет. Аял баягы ат ушунуку го деп ойлоп, бир сыйра кийинтип: «Мындан ары уурулук кылба – деп коё берет. Андан кийин күйөөсү келет. Мончого салып, кийинтип алып, анан такка чыгат да: Чогулган калкка: «Мен ушул кишинин аялы элем, ушундай иштер болгон эле, мен кан боломбу же койнумдагы эрим болсунбу?» – дейт.

Көпчүлүк күйөөсү болсун дейт. Тентиреп жүрүп энеси ошол шаарга келип калган болот. Элдин арасында туруп уулун, келинин тирүү көргөнүнө сүйүнүп, эмчеги ийип кетип, сүтү такка ыргып турган экен. Баары табышып, кан болуп, ошондон баштап жыргап өмүр өткөрүшкөн экен.

ЖОМОК¹

Илгерки убакта бир падыша болгон экен. Күндөрдүн биринде падышанын бутун бүргө чагыптыр. Жардамчыларына буйрук берет, алар бүргөнү кармап, чоң сарайга камап коюшат. Арадан жылдар өткөндө сарайдагы бүргө сарайдай болуп семирип чоңоюп кетиптир. Аны союп жок кылып жиберешет. Ошондо падыша «эгерде менин кызымды аламын деген киши ошол бүргөнүн терисин таап берсин. Ошондо гана кызымды берем» – дейт. Күндөрдүн биринде эки кемпир сууга келип отуруп ушул нерсе үчүн бардык элдин тынчын алды да деп сүйлөшкөнүн укса бир дөө ал терини такайдан таап берет. Күндөрдүн биринде дөө ууга кетет. Кыз кырк аттын ичинде ат таптап минип барган эле. Ошол аттын алдына барып, көз жашын төгүп жардам сурайт. Ошондо атка тил бүтүп кутулуу

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жыл. Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 1-дештер. Айткан: Төлөбай Шандалиев.

жолун айтат. Сен дейт ат: «күзгү, тарак жана самын алып мага минип качасың. Ат менен кыз качат. Бирок алардын качканын билип дөө артынан кууп жөнөйт. Аттын үйрөтүүсү боюнча, кыз дөө жетмек болгондо таракты артына ыргытат. Ошондо дөө менен кыздын ортосунда укмуштуудай такай пайда болот. Алар качып кете берет. Тоодон араң өтүп дөө кайра кууп жетет. Анда да аттын айтуусу боюнча самынды ыргытат. Кыз артына караса ортого ушундай суу пайда болуптур. Суудан өтүп дөө кууй берет. Алар акырында күзгүнү таштайт. Анда куш учуп өтө албай турган аска пайда болот. Ал күзгүдөй жылмакай экен. Дөө өтө албай турганда, дөө куйругума жабыш мен тартып чыгарамын дейт. Ага ишенген дөө ушунун жардамы менен чыгып алайын деп, жармашып чыга баштайт. Чыкканда ат дөөнү аскадан алыс тээп ийет. Кыз кутулгандан кийин бир жаш падышанын колунда солдаттын киймин кийип бир канча жыл иштейт. Ошондо падышага мындай сөз айтат: «Сенин солдаттарыңдын арасында бир кыз да бар» – дейт. Падыша аны кантип кармайбыз дейт кемпирден. Анда кемпир бардык солдаттарыңды көлгө алып түшчү дейт. Эгер кыз болсо киринбей калат. Аларды сууга түшүрүп падыша өзү карап турат. Кыз эмне кыларын билбейт да аттан кеңеш сурайт. Ат мындай кеңеш берет: «Сен мени бош байлап коюп тышкы кийимдериңди чечип тур, ошондо мен бошонуп солдаттардын кийимдерин тебелейм. Ошондо солдаттар сени тилдешип байлап коюну суранат. Ошондо сен кутулуп кетесиң» – дейт. Ошентип кийимдерин чечип жатканда ат бошонуп кийимдерди тебелей баштайт. Солдаттар атыңды байла дешкенде кыз кийимдерин кийип атына кетет. Ошентип падышанын сыноосунан өтөт. Кемпир калп сүйлөгөн болот. Бирок турмуш падыша менен кызды баш коштурат. Падыша алыскы бир сапарга аттанып чыгып кетет. Падышага кызматкер болуп иштеген дөө кара мүртөз

болот. Падышанын аялы падыша кеткенден кийин эгиз төрөйт. Аттарын Заркөкүл, Нукракөкүл деп ат коюшат. Бирок дөө падышага төмөнкүдөй кат жазып жиберет. «Урматтуу падыша, сиздин сүйүктүү аялыңыз бир күчүк, бир мышык тууп койду» – деп кат жиберет. Падыша мен барганча коё тургула деп жооп жиберет. Бирок падышанын атынан дөө кат жазып аялына алып кетет. Анда «мен барганча жоголсун» деген жазуу бар эле. Аргасыздан эки баласы менен аялы ыйлап суунун жээгине барса дөө отурган экен. Ал эмдигиче кете элексизби деп коркутат. Ошондо кыз катып жүргөн аттын куйругунан күйгүзгөндө ат пайда болот. Ат дөөнү кууп, тээп өлтүрүп, кызга карап: «Эми сен мени менен мен түш деген жерге түшөсүң да менин башымды, көзүмдү, буттарымды ошол жерге көмөсүң. Анда үй пайда болот, ал жерде сен жашай бересиң» – дейт. Кыз макул болуп аттын үстүнө минип, ат айткандай түш деген жеринде түшүп аттын башын алат да, көзү, башы, буттары жерде калат. Ал жерде заңгыраган үй пайда болот. Күндөрдүн биринде падыша эс алып жүргөн аялы жашаган үйдүн алдында бакта көлөкөсүнөн отурса, терезеден аялы көрүп, балдарына эки чыбыктан ат кылып берип, падышанын алдына барып «атым чөп жеп, атым отто» деген. Анда падыша силерди тилдейт. Ошондо силер адашкан балдарыңды таап, ал алданган падыша дегиле» – дейт. Балдары падышанын алдына барып «атым чөп же, атым отто» – деп падышага тынчтык берген жок. Падыша балдарды чакырып алып тилдей баштайт. «Акмактар атыңар чыбыктан болсо, анан да адамга тынчтык бербей кыйкырып коёсуңар» дейт. Балдар энесинин сөзүн кайталайт. Падыша эсине келип, балдарды ээрчитип үйүнө кирсе үйдө аялы отурат. Аялы балдарынан кечирим сурап жыргалдуу турмушту баштарынан өткөрөт. Жомок ошону менен аяктайт.

КАЛПТАР

КАЛПТАР¹

1. Чылым кылдым чычкандын куу башынан,
Чидер кылдым торгойдун чуудасынан.
Айбангычым жалындын өөгүнөн,
Тиш чукудум чымындын сөөгүнөн.

2. От жагып гүл үстүнө казан астым,
Өтүрүк өлөң айтып элге жактым.
Бериптир бака кызын көпөлөккө,
Кара чымын жүрүштүр жеңеликке.

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл. 1-дептер. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А, Закиров С.

КОШОКТОР

КОШОК¹

Аскерден байкем өлдү деп,
Муунумду элим бошотту.
Кокуй күн түштү башыма,
Кошоюн эми кошокту.

Айлында байкем жүргөндө,
Ак өрдөк эле көлдөгү.
Ата Мекен согушта,
Анык бир бекен өлгөнү.

Жеринде байкем жүргөндө,
Жаш өрдөк эле көлдөгү.
Жанымды жаман кейитти,
Жаш барчын байкем өлгөнү.

Өлгөн эмес талгандыр,
Өлгөндүгү жалгандыр.
Кан төгүлгөн согушта,
Кантюжин болуп калгандыр.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Токтомамбетова Токтобүбү. 17 жашта, 10-класстын окуучусу. Үлгү колхозу. Тору-Айгыр селосу. Балыкчы району.

Каршы келген душманды,
Кан жөткүртүп башка аттың.
Кагылам байке көрүнбөй,
Кайгыртып мени какшаттың.

Элиңди коргоп душмандан,
Эрдик менен өлгөнүң.
Эркелейм го дечү элем,
Эсилим байкем көрбөдүм.

Калкыңды коргоп душмандан,
Каармандык менен өлгөнүң.
Кашымда болоор дечү элем,
Катыкүн байкем көрбөдүм.

«Ордендүү болдум» – деп жазган,
Окуп ыр катың кубандым.
Оңбогон Герман огуна,
Оёнуу гана байкем суналдың.

«Медалдуу болдум» – деп жазган,
Катыңды окуп кубандым.
Каракчы жоонун огуна,
Кай жерге гана байке суналдың.

«Командир болдум» – деп жазган,
Катыңды алып кубандың.
«Кайрылбай калды» – деп айткан,
Кабарың угуп мунайдым.

Кара жерде калдыбы,
Кайраттуу туулган жаш башың.
Карындашы Гитлердин,
Кайгырып мендей какшасын.

Эрендер менен тең жаттың,
Эл үчүн берип күчүңдү.

Ыйлоону коюп душмандан,
Ырастап алам өчүндү.

КОШОК¹

Алты түрдүү тапанча,
Асынганың ок беле.
Ал атканда, сен атпай,
Колуңда мылтык жок беле.
Өлчөлүү жерге тийгендей,
Снаряд деген ок беле.

Жети түрдүү тапанча,
Асынганың жок беле.
Ал атканда, сен атпай,
Жаныңда мылтык жок беле.
Казып койгон аякко,
Немисти жакшырганың жок беле.

Күмүш жаак комузум,
Күү келтирип кагайын.
Күйөөсүнөн айрылган,
Атаны кокуй таалайым.

Алтын жаак комузду,
Ар келтирип кагайын.
Алганынан айрылган,
Атаны кокуй таалайым.

Тоодон кийик уладың,
Тобурчак минип дууладың.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Абдылдаева Күмүш. 27 жашта. Сабаттуу колхозчу. Тегизчил колхозу. Чет-Койсу селосу. Балыкчы району. Ысык-Көл областы. 03.07.1949.

Толгонуп бир жыл мен жүрүп,
Тозогуң тарткан убагым.
Таалайыма жазганбы,
Германга жетсин убалым.

Адырдан аркар уладың,
Аргымак минип дууладың.
Айланып бир жыл мен жүрүп,
Азабың тарткан убагым.
Маңдайыма жазганбы,
Фашистке жетсин убалым.

Көк чарык жип челдедим,
Көк барчын элең эрмегим.
Көк түтүндөй душманга,
Көп өлүм салдың, келбедин.

Ак чарык жип челдедим,
Ак барчын элең эрмегим.
Ажалды берип душманга,
Айлыңа эсен келбедин.

Алты дайра суу келсе,
Ашык бир кечем дедиңби.
Алты миң герман бир келсе,
Алышам жалгыз дедиңби.

Жети дайра суу келсе,
Желип бир кечем дедиңби.
Жети миң герман бир келсе,
Жеңемин өзүм дедиңби.

Ак жибек алып созгонум,
Алганым үчүн боздодум.
Өлкөң үчүн жан бердиң.
Өлдү деп капа болбоюн.

КОШОК¹

Көк ала зоонун бооруна,
Көк туйгун болуп жайлаган.
Көп теңтушум чогултуп,
Көк теңге чачып ойногон.

Ак ала зоонун бооруна,
Ак туйгун болуп жойлогон.
Ар теңтушум чогултуп,
Ак теңге чачып ойногон.

Аргымакка ат кошкон,
Ар жакшы менен баш кошкон.
Тобурчакка ат кошкон,
Топ жакшы менен баш кошкон.

Кер жорго менен жарашкан,
Кеңештин жолун талашкан.
Сур жорго минсе жарашкан,
Советтин жолун талашкан.

Тор козонот керпе,
Керпе сайын кинем.
Кемегең калды асылуу,
Иштеген иштерибиздин баарысы,
Ар кантордо жазылуу.

Кер казанак керпе,
Кереге сайын кинеге.
Кинегең калды асылуу
Иштеген иштериндин баарысы,
Ар кантордо жазылуу.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 1 – дептер. Айтып берген: Чолпонбаева Зейне 42 жашта, билими 5 класс, уруусу саяк, Жети-Өгүз району, Саруу колхозу. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Ак сарайда чөп калды,
Аккалтар атың бош калды.
Аны кармап минүүгө,
Артыңда балаң жок калды.

Көк сарайда чөп калды,
Көккалтар атың бош калды.
Аны кармап минүүгө,
Артыңда балаң жок калды.

Ак кайыңдан чаптырган,
Ээриң калды токулбай.
Ак кагазга басылган,
Мөөрүң калды окулбай.

Көк кайыңдан чаптырган,
Ээриң калды токулбай.
Көк кагазга басылган,
Мөөрүң калды окулбай.

Ак кайыңдан чаптырган,
Ээриңди ким токуйт.
Ак кагазга басылган,
Мөөрүңдү ким окуйт.

Көк кайыңдан чаптырган,
Ээриңди ким токуйт.
Көк кагазга басылган,
Мөөрүңдү да ким окуйт.

Ак аңирдин учу элең,
Ак болоттун курчу элең.
Ак аңир учу урады,
Ак жолборс эми сулады.

Көк сеңирдин учу элең,
Көк болоттун курчу элең.

Көк сеңир учу урады,
Көк жолборс эми сулады.

Көк ирим көлдү жакалап,
Көк боз атын токулап.
Көрүнгөн жерде топ болсо,
Турчу белең чалкалап.

Агырым көлдү жакалап,
Ак боз атын такалап.
Ар кайсы жерде топ болсо,
Турчу белең чалкалап.

Кара кыйма мурут элең,
Кара алтындын курчу элең.
Калың элиң топ болсо,
Кадырлуу сөздөн бурчу элең.

Кызыл кыйма мурут элең,
Кызыл алтын курчу элең.
Кыйла элиң топ болсо,
Кымбаттуу сөздөн бурчу элең.

КОШОК¹

Май айдын жыйырма бешинде,
Кагазың алдым бешимде.
Түнөрүп бейбак олтурдум,
Эртеси күнү кечинде.

Тынч турган жанды шаштыртат,
Военкомат чакырат.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 1 – дептер. Айтып берген: Токонова Батый 1925-жыл. 6 класс билими бар. Туулган жери Дархан. Уруусу – Желдең. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Чакыртканда не берет,
Алакандай кат берет.
Катын алып окусам,
Жолдошуң өлдү деп берет.

Чыгып кетти жүрөгүм,
Сынып кетти билегим.
Чыккан жүрөк салынат,
Чыккан билек тагылат.
Атаны кайран шейитим,
Чыңырсам кайдан табылат.

Алты түрдүү тапанча,
Асынганың жок беле.
Ал айтканда сен айтпай,
Колуңда мылтык жок беле.
Казып койгон аякко,
Жашынганың жок беле.

Жети түрдүү мылтыктан,
Асынганың жок беле,
Ал атканда сиз атпай,
Колуңда жабдык жок беле.
Өлтүрчү жерге тийгендей,
Сияда деген ок беле.

Адырдан аркар ууладың,
Аргымак минип дууладың.
Айланып бир жыл мен турбай,
Азабың тартып куурадым.
Таалайыма жазганбы
Фашистке жетсин убалым.

Тоодон кийик ууладың
Тобурчак минип дууладың.
Толгонуп беш жыл мен турбай,
Тозогуң тартып куурадым.

Маңдайыма жазганбы
Германга жетсин убалым.

Байгананын багынан
Байгамбар түшөт тагынан.
Байланып келбей калдыңбы,
Аскерге барган чагыңдан.

Минген атың Сарала,
Аскерге кетип сан бала,
Сан баланын ичинен,
Өмүрүң болуп аз гана.

Минген атың Көкала,
Согушка кетип көп бала.
Көп баланын ичинен,
Өмүрүң болуп аз гана.

Сайдын ташы сен элең,
Сайма элечек мен элем.
Сайдын ташы урады,
Сайма элечек куурады.
Саргайып ыйлап олтурат,
Сенин азаптуу энең бул дагы.

Кырдын ташы сен элең,
Кыйма элечек мен элем.
Кырдын ташы урады,
Кыз алган жарың куурады.
Кыйноонду тартып көп ыйлайт,
Уялашың бул дагы.

Алтын жаак комузум,
Ар келтирип кагайын.
Азаптуу сенин энеңди,
Алпештейин багайын.
Алганынан айрылган,

Атаны кокуй таалайым.

Күмүш жаак комузум,
Күү келтирип кагайын.
Күйүттүү сенин энеңди,
Күлгүндөй кылып багайын.
Күйөөсүнөн айрылган,
Атаны кокуй таалайым.

Катынсынган немисти,
Атпайсыңбы шейитим.
Кыйын иш салып бейбака,
Таштайсыңбы шейитим.

Таштаганың жаманат,
Сөз айтайын аманат.
Какылдаган бейбакты,
Көп зарлантпай алажат.

Шейитимдин барында,
Чай менен башым жуучу элем.
Кайнагадан уялбай,
Чалкалап ырдап турчу элем.
Чай тургай эми чама жок,
Чалкалар менде дама жок.

Күлүстөнүм барында,
Кайберен жорго минчи элем.
Түнөк күндү көрбөйм деп,
Чалкалап басып турчу элем.
Кайберен чобур ат болду,
Күлкү менден жат болду.

Баспай атым батыкты,
Сүйлөп үнүм кардыкты.
Жомок кылып айттым мен,
Мундук менен зарлыкты.

Ат байладым ыргайга,
Арзым жетпей кудайга.
Арзым жетсе кудайга,
Жүрбөйт белең бу жайда.

Кой байладым ыргайга,
Муңум жетпей кудайга.
Муңум жетсе кудайга,
Жүрбөйт белем бу жайда.

Мээлейимдин жогунан,
Береним сенден айрылдым.
Туурумдун жогунан,
Туйгунум сенден айрылдым.

Көп болду журтум арманым,
Көтөрдүм алда салганын.
Көлөкөлөп отурган,
Урадың кайран жубайым.

Тушумда туум шейитим,
Туулгалуу молдокем.
Тушумда туум кулады,
Туулгалуу сулады.

Капшытта туум шейитим,
Кадырлуу менин молдокем.
Капшытта туум кулады,
Кадырлуу абам сулады.

Кызыл кымкап шайыбыз,
Кырдан чыккан айыбыз!
Шейитим менен жангызым,
Кыяматта жайыңыз.

Адырдан чыккан жайыңыз,
Атлас, жибек шайыбыз.

Шейитим менин жангызым,
А дүйнөдө жайыңыз.

Жеңе бойдон мен калбай,
Желмогуз атка кондум мен.
Кайни бойдон сен калбай,
Каран түнгө салдың сен.

Жангызым жумуртканын,
Агынан да сарысы.
Табылбады кантейин,
Өпкө оорунун дарысы.

Алты атаң өткөн жер калды,
Алты ууру Дархан эл калды.
Алың келсе колдой жат,
Медеткан, Раш балдарды.

Жети атаң өткөн жер калды,
Жети уруу желдет жер калды.
Күчүң келсе колдой жат,
Аркаңда калган балдарды.

Бйлабайын ырдайын,
Арбагыңды сыйлайын.
Бйлабайын ыр болсун,
Көзүмдөн аккан сары жаш,
Бейитиңе сыр болсун.

Абалкы сөздөн баштайын,
Акырын айтып шашпайын.
90го чыккан атамды,
Айтпай кантип таштайын.

Алтымыш алты туура жаш,
Бул жашаган кыйла жаш.
Алтымыш жашка жашабай,

Апытта кетти кыйла жаш.
Алты кетмен топурак,
Салынбай калды далай баш.

Жетимиш жети туура жаш,
Бул жашаган кыйла жаш.
Жетимиш жашты жашабай,
Кейиште кетти далай жаш.
Жети кетмен топурак,
Салынбай калды далай баш.

Белестин чөбү чабылбай,
Бейпейин тартты далайлар,
Берендердин сөөгү табылбай,
Адырдын чөбү табылбай.
Азабын тартты келиндер,
Асылдын сөөгү табылбай.
Мен буларды таштайын,
Атакемден баштайын.

Жейрендин этин ашаган,
Сексен тогуз жашаган.
Бул жашаган жашыңды,
Балдарыңа таштагын.

Атакем булбулдан чылбыр сүйрөткөн,
Булкунтуп жорго үйрөткөн.
Текеден чылбыр сүйрөткөн,
Теңселтип жорго үйрөткөн.

Кер жорго минип жол жүргөн,
Керней тартып жол жүргөн.
Керней сынса аштаган,
Керилтип элин баштаган.

Сур жорго минип жол жүргөн,
Сурнай тартып жол жүргөн.

Сурнай сынса аштаган,
Суналтып элин баштаган.

Күлүктү минген теңселип,
Күлгүндү кийген кең салып.
Жоргону минген теңселип,
Торкону кийген кең салып.

Саралалуу сан жылкы,
Айдап өткөн атакем.
Сары карын, кыйма жал,
Чайнап өткөн атакем.

Кара тоо элим кендирген,
Кендиргеним кердирген.
Кара тору жылкы айдап,
Кара булуң тон кийип,
Кимдин уулу дедирген?

Кызыл тоо бетин кендирген,
Кендиргенин кердирген.
Кызыл тору жылкы айдап,
Кызыл булуң тон кийип,
Кимдин уулу дедирген?

Арчалууну жайлаган,
Алкынтып ала байлаган.
Алкынган ала жооруну,
Азирейил тооруну,
Тооруганын кыйган жок,
Алып кетти бейишке.

Жекеңди чыга жайлаган,
Желпинтип жээрде байлаган.
Жебирейил тооруду,
Тооруган ажал койгон жок,
Жетелеп кетти бейишке.

Эшилип жаткан сайы бар,
Эшендер казган жайы бар.
Элинен кеткен атакем,
Ошондон барып торуп ал.

Кошулуп аккан сайы бар,
Кожолор казган жайы бар.
Калкынан кетип атакем,
Ошондон барып орун ал.
Жаткан жериң жай болсун,
Топурагың май болсун.

КОШОК¹

Бүбү Байсынова өзүнүн кандай кошокчу болгондугу жөнүндө мындай эскерет. 13 жашымда атам күйөөгө берди. Күйөөмдөн тогуздап калың алды. Күйөөм улгайып калган адам эле. Он төрт жашымда «кара тумоодон» өлүп калды. Эки күнгө чейин эмне деп ыйларымды билбедим. Көзүмдөн жаш чыгарбай олтура бердим. Караны кийгизип коюшту. Эки күндөн кийин абысын-ажынын кыстоосу менен үнүмдү чыгара баштадым:

Алты сака бир чыйбыт,
Утуп алып олтурам.
Алты күнгө жеткирбей,
Мен карабай бейбагың,
Жутуп алып олтурам.
Жети сака бир чыйбыт,
Утуп алып олтурам.
Жети күнгө жеткирбей,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3 – дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Мен кара бет бейбагың,
Күлойронду жутуп алып олтурам.

Ай тийген тескей муз эле,
Алтынды соккон уз эле,
Келгеним алты ай боло элек,
Мен карабет бейбактын,
Мылтыгы кандай түз эле.
Күн тийген тескей муз эле,
Күмүштү соккон уз эле,
Келгеним алты ай боло элек,
Мен карабет бейбактын,
Мылтыгы кандай түз эле.
Торко элечек жеңелер,
Той баштаган энелер,
Жазында келген карабет,
Күзүндө какшап жатат дебеңер.
Кырма элечек жеңелер,
Калк баштаган энелер,
Жазында келген карабет,
Күзүндө какшап жатат дебеңер.
Босого таштын боорунан,
Боз торгой болуп чакырсам,
Болбой кетти гүлойрон.
Кереге таштын боорунан,
Кер торгой болуп чакырсам,
Кенебей кетти гүлойрон.
Күнгөйдөгү кожогат,
Гүлүң менен кошо кат.
Күйүнүп жесир калганга,
Гүлойрон кокуй ала жат.
Күнгөйдөгү бадалды,
Кандай бадал дечү элем.
Күнгөйдөгү бадалың,
Күйгөн бадал турбайбы.
Күйөөсүнөн айрылган,
Мендей адам турбайбы.

Тескейдеги бадалды,
Кандай бадал дечү элем.
Теңтушунан айрылган,
Кандай адам дечү элем.
Тескейдеги бадалың,
Терген бадал турбайбы.
Теңтушунан айрылган,
Мендей адам турбайбы.
Сепке салган көшөгөм,
Себим калды төшөгүм,
Кайра салган көшөгөм,
Каран калды төшөгүм.
Көлдөлөң салбай, көрпө сал,
Баш аягын серпе сал.
Гүлойрондон калган соң,
Эл журт алып барып отко сал.
Алты карыш ак жөкөр,
Аркарды көздөй сундурдуң.
Аркарың кетти жаралуу,
Алтымыш берип бирди алган,
Карабет калды каралуу.
Акбараң мылтык асынган,
Аяктай жашка жашынган,
Аркарды көздөй сундурдуң,
Аркардын бутун сындырдың.
Жети ооз акбараң,
Жээренди көздөй сундурдуң.
Жээрендин бутун сындырып,
Жээрениң кетти сай бойлоп.
Жетимиш берип бирди алган,
Карабет калды боп-бойдок,
Куу карагай башына,
Күрмөмдү жайдым көрсүн деп,
Кудай кошкон гүлойрон,
Кат жибердим келсин деп.
Кат жиберсем айтыптыр,
Карабет өлбөстүн күнүн көрсүн деп,

Өчпөстүн отун жаксын деп,
Кырк карагай башынан,
Кетече жайдым көрсүн деп.
Кудай кошкон жаш ойрон,
Кат жибердим келсин деп,
Кат жиберсем айтыптыр,
Карабет өлбөстүн күнүн көрсүн деп.
Өчпөстүн отун жаксын деп.
Кулжагар жатат ойдунда,
Кудай сүйгөн пенденин,
Курдашы жүрөт койнунда.
Кудай урган карабет,
Куурап жатам ордумда.
Текечер жатат ойдунда,
Тең мүйүзү мойнунда,
Теңири сүйгөн пенденин,
Теңтушу жатат койнунда.
Теңир урган карабет,
Телмирип турам ордумда.
Кулжагар ташка сиерби,
Курдашынын ичинен,
Кудайдын огу тиерби.
Кудайдын огу саа тийди,
Куу каргышы маа тийди.
Текечер ташка сиерби,
Теңтушунун ичинен,
Теңирдин огу тиерби,
Теңирдин огу саа тийди,
Жаш ойрон тең каргыш маа тийди.
Минген атың Желчубар,
Темигенде тер чыгар,
Теңтуштарың келгенде,
Теңир урган боз үйдөн,
Теңселип басып ким чыгар.
Минген атың Кошчубар,
Коштой чыкса тер чыгар.
Курдаштарың келгенде,

Куураган үйдөн ким чыгар.
Куюшкандын ташы ыйлайт,
Курдашыңдын баары ыйлайт.
Курдаштарың көргөндө,
Куурап бейбак зар ыйлайт.
Темингенин тери бар,
Темингенин тери ыйлайт,
Теңтуштарың баары ыйлайт.
Теңтуштарың көргөндө,
Телмирип бейбак зар ыйлайт.
Кайнатаң сенин кайкы эле,
Гүлойрондон ажырап,
Ырысым кандай тайкы эле.
Карарган тоонун жылгасы,
Капталдап ойнойт кулжасы,
Мен карабет бейбагың,
Өзүңдүн көзүң өткөн соң,
Кандай бир жоонун олжосу,
Бозоргон тоонун жылгасы,
Боорунда ойнойт кулжасы.
Гүлойрон көзү өткөн соң,
Мен карабет бейбагың,
Кандай бир жоонун олжосу.
Кызыл чапан сымбатым,
Кыз кошулган кымбатым,
Урматым сенден ажырап,
Убайлуу болор бул башым.
Жашыл чапан сымбатым,
Жаш кошулган кымбатым,
Гүлойрон сенден ажырап,
Кайгылуу болор бул башым.

КОШОК¹

Бүргөн, бүргөн бүргөндүр,
Бүргөндөн түлкү үргөндүр.
Байды кулак кылды деп,
Матрай өлдү дегенде,
Кошоматчыл кээ бирөө,
Кой көтөрүп жүргөндүр.
Атаны кокуй бир боорум,
Матрай өлдү дегенде,
Ичи жаман душмандар,
Сакалын сыйпап күлгөндүр.
Каалганын туткасын,
Карыш кылам дечү элең,
Карышынан калганын,
Калкыма болсун дечү элең.
Каалганын туткасы,
Карышынан кыйрады.
Кайрыларым бир боорум,
Кайрылбастан сулады.
Душманың кырды бир кырды,
Акыретке барганда,
Ошонун өчүн алар бекенсиң,
Мен өңдөнгөн шордуунун.
Ак жерден боорум өлдү деп,
Зарланган зарым угар бекенсиң.
Алтымыш түп талыңдын,
Акыретке барганда,
Аласын таппай кыйдыргын.
Мен өңдөнгөн шордууну,
Боздогон жашын тыйдыргын.
Миң түп болгон талдарың,
Кыйчу белең Кудаке,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3 – дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Матрей өлүп турганда,
Бөйрөкө алып колунду,
Турчу белең Кудаке.
Жүз түп болгон терегиң,
Кыйчу белең Кудаке.
Айламды таппай турганда,
Эсчү белең Кудаке.
Менин бир боорум,
Басташкан жоодон кек алдың,
Байларды жооп эл алдың.
Бир боорум карагай найза өткөрдүң,
Касташып турган душманга,
Каргадайдан көгөрдүң.
Темирден найза өткөрдүң,
Теңдешип турган душманга,
Теңтушундай көгөрдүң.
Бай-манап башка ойлору,
Өзүнүн эски турмушун,
Советтин жолуна каршы койгону.
Алар чогууга колду салсак дейт,
Четинен бөлүп алсак дейт.
Карадан менин көйнөгүм,
Карасынан оңдубу,
Кайрыларым бир боорум,
Кара жер сени сордубу.
Боздон менин көйнөгүм,
Бозомук тартып оңдубу,
Кайрыларым бир боорум,
Сени боз топурак сордубу.
Кара бир көйнөк оңбосо,
Кара жер сени сорбосо,
Боздон бир көйнөк оңбосо,
Боз топурак сорбосо,
Касташып жүргөн душманга,
Салбайт белең бузукту,
Кылбайт белең кызыкты.
Алтындан кылган сом таяк,

Артында калбай бир туяк,
Же күмүштөн болбой кыягың,
Же кыздан бир калбай туягың.
Атка така болбогон,
Алтынды эмне жасады,
Агага камчы болбогон,
Кызды бир неге жасады.
Күлүккө така болбогон,
Күмүштү неге жасады.
Күйөргө камчы болбогон,
Кызды бир неге жасады.
Ак жеринен айдалып,
Контур бир болуп байланып,
Кара-Колдо жатканда,
Кара-Кол менен кең Чычкан,
Каралдым кайра бир кайра баскамын,
Отко кактап жатканда,
Каралдым эч айламды таппадым.
Ак жеринен кармалып,
Көз ачык кеттиң күйөрүм.
Алтымыш жыл өтсө да,
Акыйкат кепти сүйлөрмүн.
Көрүнөө жалаа жабылып,
Көрүстөн кеттиң күйөрүм.
Көп жыл өтүп кетсе да,
Көпчүлүк сөздү сүйлөрмүн.
Кызылын кийбей күрмөнүн,
Бир боорум кызыгын көрбөй дүйнөнүн.
Ак иштеп жүрүп өкмөткө,
Жан боорум жалаага сени күйгүздү.
Карасын кийбей күрмөнүн,
Контур болуп бир боорум,
Эч жакшылык көрбөстөн,
Кайгысын тарттың дүйнөнүн.
Соболуң алтын жез эмес,
Соолгон байлар болбосо,
Бир боорум көрүстөн кетер кез эмес.

Соболум күмүш жез эмес,
Күйдүргөн байлар болбосо,
Күйөрүм көрүстөн кетер кез эмес.
Бир боорум саамайың сенин ак эле,
Жыйырма бешке чыкпастан,
Эл душманы болбосо.
Ак иштеген боорумдун,
Сапарга кетер кези эмес.
Алтын саптуу жез бычак,
Кынына кантип батты экен,
Элинин оюн ойлогон,
Кедейдин жолун коргогон,
Айдай болгон бир боорум.
Жерге кантип жатты экен,
Күмүш саптуу жез бычак,
Канына кантип батты экен.
Көптүн оюн ойлогон,
Көпчүлүк жолун жоргогон.
Күндөй болгон бир боорум,
Көрүстөн кантип жатты экен.
Алманын түбүн ат басты,
Оңолбосун Контурдуң,
Алтындын жанын жат басты.
Күмүш бир саптуу ак бычак,
Кынына кантип батты экен,
Күндөй бир болгон бир боорум,
Шум Контурдун айынан,
Жерге бир кантип жатты экен.
Бир боорумдун барында,
Жазгы учкан торгойдой,
Сайрачу белем, жок белем.
Табылганын чогуңдай,
Жанчу белем жок белем.
Бурулушта токойдон,
Булбулдар сайрайт ошондон,
Булбулдун үнү муңайым,
Контур алып боорумду,

Муңкантип койду кудайым.
Кайрылышта токойдо,
Каз, торгой сайрайт ошондо,
Каз, торгой үнү муңайым,
Шум Контурдун айынан,
Кайгылуу кылды кудайым.
Таң аткыча сайраган,
Тартар да тең, мен да тең,
Тамшантып боорум кеткен соң,
Тамшанып калдым мында мен.
Күкүктүн үнү муңайым,
Күйүттү салды кудайым.
Күн чыкканча сайраган,
Күкүктүн үнү муңайым.
Күйүттүү кылып кудайым,
Күйүттүү кудай салганда,
Санабай жылдыз батырдым,
Уктабай таңды атырдым.
Биз өңдөнгөн карыпка,
Аяка куйган бал жакшы,
Агарып сүргөн таң жакшы,
Аманчылык жан жакшы.
Көөкөргө куйган бал жакшы,
Көгөрүп аткан таң жакшы.
Айланайын кудайым,
Көпчүлүккө жай жакшы.
Бычактын курч мизи бар,
Өткөндүн өз изи бар.
Мындан ары кудайым,
Жарыкчылык болсо экен,
Жалпы бир элдер оңсо экен.
Бир боорум чапчу элең го күлүктү,
Ичи жаман душманга,
Салчу элең го бузукту,
Көрсөтчү элең кызыкты.
Тууганың болду душманың,
Ичинде кетти бушманың.

Эсимден кантип чыгарам,
Өңкөй байлар биригип,
Өлгөнүң карап тургамын.
Кызыл кыр ылдый көч келет,
Кыргызыйң шаңшып ач келет,
Кыргызыйдын кызылдан жакшы жоосу бар,
Кылчайып туруп үзүп ал.
Кыянат кылган душмандан,
Кыяматта өчүң ал.
Кара кыр ылдый көч келет,
Карчыгаң шаңшып ач келет,
Карчыгаңдын карадан макмал боосу бар,
Кайрылып туруп үзүп ал.
Кастык кылган душмандын,
Акыретте өчүң ал.
Кара тоо башын күн чалды,
Кайрыла турган бир боорум,
Канаттуу Контур айынан,
Караңгы көздөй тынч алды.
Кызыл тоо башын күн чалды,
Кайрыла турган бир боорум,
Кыямат контур айынан,
Кыямат жерге тынч алды.
Пир пайгамбар болуптур,
Илгерки кезде Идирис,
Бир боорум колдон кеткен соң,
Башка бир түштү кыйын иш.
Пир байгамбар болуптур,
Айтыла чыккан осомол,
Бир боорум колдон кеткен соң,
Баштан бир бакыт озуптур.
Туура бир терек жыгылса,
Тулпар бир толуп туу сайбайт.
Тууганым өтүп кеткен соң,
Мен шордуу ыйлап жете албайт.
Кара бир терек жыгылса,
Карчыга учуп жете албайт,

Кайран бир жаным өткөн соң,
Калгандар ыйлап жете албайт.
Борой бир, борой күн жааса,
Боз торгой келбейт жем үчүн,
Боздоп ыйлап берсек да,
Келбей койдун биз үчүн.
Кырай бир, кырай күн жааса,
Кер жорго келбейт жеш үчүн,
Кайгырып ыйлап берсек да,
Бир боорум кайрылбадың биз үчүн.
Топчу кулак торала,
Толгой тартсам мойну ооруйт.
Арманда кеткен бир боорумду,
Айтпай бир кетсем көөнү ооруйт.
Кайчы кулак каралат,
Кайра тартсам мойну ооруйт,
Кайгыда кеткен боорумду,
Айтпай бир койсом көөнү ооруйт.
Карарган тоонун кары бар,
Какшаган ырдын зары бар.
Бозоргон тоонун кары бар,
Боздогон ырдын зары бар.
Бозоруп туман ачылбайт,
Менин боздогон үнүм басылбайт.
Карарган тоонун боорунда,
Карарып туман ачылбайт,
Менин какшаган үнүм басылбайт.
Адырмак тоонун ар жагын,
Аркарлар оттоп жол кылды,
Азаптуу өлүм кор кылды.
Будурмак тоонун ар жагын,
Бугулар оттоп жол кылды,
Азаптуу өлүм кор кылды.
Будурмак тоонун ар жагын,
Бугулар оттоп жол кылды,
Муңдуу бир өлүм кор кылды.
Эмилдин башы эки суу,

Эмгекте жазган кудрет,
Армандуу өттүң бир боорум,
Элин айтып, пирин буу.
Кыядан атың кый берсин,
Кылчайбай кеттиң бир боорум,
Кыяматтан тынч берсин.
Адырдан атың кый берсин,
Арманда кеттиң бир боорум,
Акыреттен тынч берсин.
Алтындан болсун кашыгың,
Акыретке барган соң,
Алмадан болсун азыгың.
Күмүштөн болсун кашыгың,
Чын дүйнөгө барган соң,
Күрүчтөн болсун азыгың.
Аркадан келген алты каз,
Алты атаң барган кыямат.
Алты эшиктүү бейиштин,
Күйөрүм, эшигин коюп төрүн бас.
Жекенден келген жети каз,
Жетисин коюп бирин ат,
Жети атаң өткөн кыямат,
Чын дүйнөгө барган соң,
Жети эшиктүү бейиштин,
Күйөрүм, эшигин коюп төрүн бас.
Байчечекей баскан жер,
Байгамбар заада жаткан жер.
Гүл чечекей баскан жер,
Шейит болгон бир боорум,
Күлүстөндөр жаткан жер.
Ак калпак кийип чыраштап,
Өкмөттүн болуп кишиси,
Жүрчү белең бир боорум.
Ак кагаз чийип буластай,
Кудайдан ажал келген соң,
Калдыңбы кара жерди кулачтап.
Көк кементай чырашты,

Кийчү белең буластап.
Кудайдан ажал келген соң,
Калдыңбы кара жерди кулачтап.
Кара-Кол суусу ылайлап,
Контурдан алган келгенде,
Козунун чаптык кудайлап.
Койдон бир козу таптырдык,
Бир боорум келип калды деп,
Козудан өпкө чаптырдык.
Өпкөдөн айла болгон жок,
Таяк өтүп кеткен соң,
Бир боорум кадимкидей болгон жок.
Эчкиден улак таптырдык,
Бир боорум үйгө келгенде,
Эчкиден өпкө чаптырдык.
Өпкөдөн айла болгон жок,
Он жети күнү какталып,
Ажалы жакын болгон соң,
Бир боорум бир кайрылып келген жок.
Бир боорум туруп кеп айтат,
Мал болбоймун окшодум.
Кайгырбагын баарың дейт,
Артымда калган туяк жок,
Туяктууда убай жок.
Туяксыз мендей адамдын,
Аркасында кубар жок.
Өкмөттүн ишин ак иштеп,
Байларга жаман көрүндүң.
Байларга кылган запкымдан,
Агайын сенден бөлүндүм.
Баарыбызга кеп айтып,
Кайгырбагын деп айтып,
Партия жолу аман да,
Акталармын деп айтып.
Эки көзүн жумганы,
О дүйнө мойнун бурганы.
Өкүнөбүз жалганга,

Он жети күнү какталып,
Бир боорум отко күйүп калганга.
Контур болбос күн болсо,
Атаны кайран бир боорум,
Өлбөйт элең арманда.
Чыкыроонун ташына,
Чапса балта өтпөйт го,
Эр жигиттин башына,
Чырмалса мээнет кетпейт го.
Кийикке жайган тор болуп,
Кайран боорум кантейин,
Бу дүйнө кеттиң кор болуп.
Бир боорум үч жылча жатты түрмөдө,
Жазыксыздан ыйлады.
Жалаң гана ал эмес,
Далай киши сыздады.
Ошол түрмө жатканда,
Далай кордук кылыптыр,
Сом темир менен сомдоптур,
Кол темир менен комдоптур.
Ошого чыдап бир боорум,
Кутулуп үйгө келгенде,
Кабак-кашым дебеди,
Калкынын сөзүн сүйлөдү,
Кыйналдым элим дебеди,
Колхоздун сөзүн сүйлөдү.
Сенин көзүң өткөн соң,
Далайды кылды бай-манап.
Кылганы жетип өлдү деп,
Таба кылат бай-манап.
Биздин койчу, уйчулар,
Башыбызга минди деп,
Кек санашат бай-манап.
Байдын кусуру урду деп,
Кеп салышат бай-манап.
Контур деген балакай,
Ачуу тагын салганы.

Ежов, Сталин,
Колундагы арызын,
Үч жылга чейин текшербей,
Кайсы жака барганы.
Үч жылга чейин Сталин,
Канторго басып барбаптыр.
Ак иштеген адамдын,
Жазыксыз таяк жегенин,
Көңүлүнө албаптыр.
Кемчилигин табышкан,
Хрущевко рахмат.
Хрущев болду атабыз,
Арылып калды капабыз.

КОШОК¹

Кайран менин бир боорум,
Токойго тайган жойлотчу,
Тоого эле бүркүт ойнотчу.
Асманга бүркүт ойнотчу,
Адырга тайган жойлотчу,
Тайганы таштан теке алган,
Бүркүтү тоодон түлкү алган,
Түлкүнү коюп мүлк алган.
Түптүн суусун бойлогон,
Алтындай болгон бир боорум,
Түлкүнү кармап ойногон.
Кара-Кол суусун бойлогон,
Кадырлуу кайран бир боорум,
Карышкыр кармап ойногон.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3 – дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Кызыл тилин сүйлөткөн,
Чогулуштун ичинде,
Кызык бир сөздү үйрөткөн.
Жылгадан жылан уулаган,
Алтындай болгон бир боорум,
Жылаажындай сүйлөгөн.
Коктудан жылан улаган,
Күмүштөй болгон бир боорум,
Коңгуроодой сүйлөгөн.
Топко жыйын курчу эле,
Көпчүлүктүн ичинде,
Толукшуп сүйлөп турчу эле.
Көпкө жыйын курчу эле,
Көпчүлүктүн ичинде,
Көлбөрсүп сүйлөп турчу эле.
Акирим көлдү жакалап,
Ак боз атты такалап,
Фрунзеде топ бар деп,
Барчу эле бир боорум,
Айдай болуп чалкалап.
Көк боз атты такалап,
Көк ирим көлдү жакалап,
Кара-Колдо топ бар деп,
Баручу эле бир боорум,
Күндөй бир болуп чалкалап.
Эшикке жыйын курчу эле,
Эми бир жакшы убак деп,
Элге сүйлөп турчу эле.
Топко жыйын курчу эле,
Топтошо турган убак деп,
Толукшуп сүйлөп турчу эле.

КЫЗ БЕРГЕНДЕГИ КОШОК¹

Адырга чыккан кийиктей,
Ынагым ак була соккон ийиктей.
Ак булаң калсын бул жерде,
Ынагым акылың барсын ал жерге.
Алтын ээр көмкөр каш,
Атка тынчы жок болсо,
Алтыным алып отко жак.
Алганың жаман болгон соң,
Акырын сүйлөп жатка жак.
Күмүш ээр көмкөр каш,
Күлүкө тынчы жок болсо,
Күмүшүн алып отко жак.
Күйөөң жаман болгон соң,
Күмүшүм болуп жатка жак.
Алганы жакшы кишинин,
Ынагым ай сайын болот базары.
Алганың жаман болгон соң,
Ай сайын сынат назарың.
Күйөөң жакшы бир болсо,
Күн сайын болот базарың.
Күйөөң жаман болгон соң,
Күн сайын сынат назарың.
Белестеги беш арча,
Беш арчанын ичинде,
Атакең алган беш арык,
Беш арчага бөлүндү,
Атакеңдин көзүнө,
Ынагым бешөө беш жөргөдөй көрүндү.
Каргыма сайган колундан,
Ынагым карыш да тийбей таягың.
Кызды берип жатабыз,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3 – дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Буту чолок чобурга.
Күйөөсү жаман неме окшойт,
Кементай кийген тополго.
Ынагым атакең конгон чоң конуш,
Чоң конушка конуп өт,
Чоюлган келин болуп өт.
Атакең кылды кең конуш,
Кең конушка конуп өт,
Керилген келин болуп өт.
Көк атка тумар тагып ал,
Күйөө бала жездекеси,
Ынагымды көлөкө жерге багып ал.
Көпкө кирип малыңды ал,
Сары атка тумар тагып ал,
Салкын жерге багып ал.
Салкын жерге бакпасаң,
Санап туруп малыңды ал.

БАЙГАЗЫ ДЕГЕН БАЙ ӨЛГӨНДӨ УРУК- ТУУГАНДАРЫ МЫНДАЙ ДЕП КОШКОН¹

Бугудан чылбыр сүйрөткөн,
Булкунтуп жорго үйрөткөн.
Торкодон чылбыр сүйрөткөн,
Толукшуп торгой үйрөткөн.
Минген атың сур жорго,
Кирип кеттиң кыяматтын шум жолго.
Шум жолду неге баштадың,
Суракты кимге таштадың.
Минген атың кер жорго,
Кирип кеттиң кыяматтын кең жолго.
Кең жолду неге баштадың,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3 – дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Кеңешти кимге таштадың.
Сур жорго минсе жол толгон,
Сымбатына көз тойгон.
Кер жорго минсе жол толгон,
Келбетине көз тойгон.
Өзүңдүн көзүң өткөн соң,
Сур ичик жүккө жыйылды,
Сур жорго буту тыйылды.
Өзүңдүн көзүң өткөн соң,
Кер ичик жүккө жыйылды,
Кер жорго буту тыйылды.
Байталы шибер жайлаган,
Балдары кымыз чайкаган.
Агала жылкы айдаган,
Алчалуу төрдү жайлаган.
Көкала жылкы айдаган,
Айтылуу Сыртты жайлаган.
Тушуна тулпар байлаган,
Тууралуу сыртты жайлаган.
Аргымакка ат кошкон,
Ар жакшы менен баш кошкон.
Тобурчака ат кошкон,
Топ жакшы менен баш кошкон.
Өзүңдүн көзүң өткөн соң,
Аргымак жүрүп ат болду,
Ар жакшы жүрүп жат болду.
Аргымак минген маймактап,
Алтынды каткан салмактап.
Күлүктү минген маймактап,
Күмүштү кеткен салмактап.
Кулалы кармап куш кылган,
Кулдарын жыйнап журт кылган.
Тели куш кармап куш кылган,
Тентиген элди журт кылган.
Кара-Кол суусун бойлогон,
Карышкыр кармап ойногон.
Асманга бүркүт ойноткон,

Адырга тайган жойлоткон.
Көккө бир бүркүт ойноткон,
Токойго тайган жойлоткон,
Тайганы таштан теке алган,
Текени коюп жекен алган.
Бүркүтү дөөдөн түлкү алган,
Түлкүнү коюм мүлк алган.
Ташкенде болот жандырал,
Тосуп бир барган бий болуш.
Сөз айта албай жалдырап,
Курман кожо кулжыгач,
Көкүмбай курман сөзгө маш.
Ушулардын ичинде,
Баатыр Бакеш кантесиң,
Мөмөсү болгон бир жыгач.
Мөмөлүү жыгач бүлүндү,
Мөмөлөрү бүгүлдү.
Кулак кылып айдатып,
Бүтүн желдең түңүлдү.
Аттары сайдын ташындай,
Алтыны сааттын башындай.
Күлүгүң сайдын ташындай,
Күмүшү аттын башындай,
Кан акем өлдү дегенде,
Керегенин кеги ыйлайт,
Келин кыздын баары ыйлайт.
Кан энеси өлдү дегенде,
Ууктардын угу ыйлайт.
Кой жайгарган койчу ыйлайт,
Койчу турсун уйчу ыйлайт.
Жер бүткөндүн баары ыйлайт,
Он эки сүннөт, он барс,
Баарын бирдей окуган,
Кырмысы токум токуган,
Беделдүү жерди баспаган,
Беш убак намаз жазбаган,
Кетиги бар бутунда,

Келбеси шайдоот өзүндө,
Асмандан түшкөн от көрөм,
Ак саргыл үйдө олтурган,
Акылга элди толтурган.
Көктөн түшкөн көк куран,
Көк сарай үйдө олтурган,
Көңүлгө элим толтурган.
Ак ичикке бөлөнгөн,
Ак сарай үйгө жөлөнгөн.
Көк ичикке бөлөнгөн,
Көк сарай үйгө жөлөнгөн.
Саймалуу калпак көк өзөн,
Сан кишинин төрөсү.
Кермелүү кылган кең өзөн,
Кырк кишинин төрөсү.
Мелмилдеп аккан суу элең,
Тууганыңа калганда,
Көтөрүп койгон туу элең.
Душманыңа калганда,
Чылап койгон уу элең.
Тууганды туудай көтөрдүң,
Душманды кара койдой бөктөдүң.
Түндүгүнөн ай өткөн,
Түпкү атасы бай өткөн.
Жабыгынан ай өткөн,
Жалпы атасы бай өткөн.
Ак жал бир, ак жал деп жүрдүң,
Ак жалды көчкө көп кылдың.
Артыңда калган ага-ини,
Ак жалды салды ашууга,
Көңүлү ачык жатсын деп,
Ак сарай салдың башында.
Көп жыл бир, көп жыл деп жүрүп,
Көк жалды кимге кан кылдың.
Алты арыктан суу акса,
Жалгыз бууым дечү элең.
Алты дубан баш кошсо,

Топ сүйлөйм дечү элең.
Жети арыктан суу акса,
Жеке бууйм дечү элең.
Жети дубан баш кошсо,
Жеке сүйлөйм дечү элең.
Дубанга тийген нур элең,
Көп жыйындын ичинде,
Эрикпей сүйлөп турчу элең.
Айылга жыйын курчу элең,
Ал жыйындын ичинде,
Аябай сүйлөп турчу элең.
Чытыр-тутур теректин,
Сырт бутагы болучу.
Чытыраган көп журттун,
Шам чырагы болучу.
Чытыр-тытыр теректин,
Чорт бутагы болучу.
Чытыраган көп элдин,
Шам чырагы болучу.
Ак боз атың такалап,
Анжиянда топ болсо,
Барчу элең чалкалап.
Көк боз атың такалап,
Көт малдыда топ болсо,
Барчу элең чалкалап.
Үйүндүн арты он чатыр,
Ак чатырда сарт жатыр.
Артыңда калган балдарың,
Кан атакем, башыңды катар деп жатат.

КОШОК¹

Ак ичиктен жакасы,
Айтылуу элдин атасы.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 4 – дептер. Айтып берген: Сулаева Ракыя – 1923, 7 класс билими бар. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Көк ичиктин жакасы,
Көп желдендин атасы.

Ак сүлөөсүн бөрк элең,
Ага-ининин көркү элең.
Көк сүлөөсүн бөркү элең,
Көпчүлүктүн көркү элең.

Ак болоттун курчу элең,
Акирим көлдүн бурчу элең.
Ага-инини чогултуп,
Сен акылың айтып турчу элең.

Көк болоттун курчу элең,
Көкирим көлдүн бурчу элең.
Көп тууганың чогултуп,
Сен көңүлүн сурап турчу элең.

Шамал эмес желдейсиң,
Шак ийилген жаш кетти.
Эми канчалык какшап турсам да,
Сен какшаган менен келбейсиң.

Куюн эмес желдейсиң,
Кырчын жашың өткөн соң,
Сен куураган менен келбейсиң.

Кызыл гүл элең жайнаган,
Сен кыргыек элең сайраган.
Кыйналыш сендей болорбу,
Кырчын кезде кыйраган.

Гүлкайыр элең жайнаган,
Күкүк элең сайраган.
Күйүттүү сендей болорбу,
Күлгүнүндө кыйраган.

Керүүгө чыккан тал элең,
Керимсел жакшы бала элең.
Кебезден жумшак кыялың,
Кенедей көңүл калтырбас,
Башкача туулган бала элең.

Кыяга чыккан тал элең,
Кыялың жакшы жан элең,
Кыямат кеттиң кыйналып,
Кырдалдуу кепти чорт айткан,
Кымбаттуу жакшы жан элең.

Асмандагы жылдыздын,
Арыстаны элең кыргыздын.
Белестеги жылдыздын,
Берени элең кыргыздын.

Төбөдөгү жылдыздын,
Төрөсү элең кыргыздын.
Кыраңдагы жылдыздын,
Кырааны элең кыргыздын.

Жибек өткөн ийне ошол,
Кымбаттуу кайним сен тургай,
Жигиттер өткөн дүйнө ошол.

Учук өткөн ийне ошол,
Урматтуу кайним сен тургай,
Улукман өткөн дүйнө ошол.

Урады сенин чардагың,
Уйпаланды алганың.
Убайда болуп чоңоёр,
Урматтап баккан балдарың.
Ушундан улам мен байкуш,
Бу дүйнөнүн жалганын.

Кыйрады сенин чардагың,
Кыйналды сенин алганың.
Кыйналып жүрүп чоңоёр,
Кымбаттуу сенин балдарың.
Кыйындап туруп мен билдим,
Бул дүйнөнүн жалганын.

Жайлоонун башы жашыл чөп,
Жаш экенден баспайбыз.
Алтын жан өтүп кеткен соң,
Какшаган менен таппайбыз.

КОШОК¹

Ак болот элең бүлөгөн,
Ак туйгун элең түлөгөн.
Ак болот мизиң жоюлуп,
Ажал жетип күн бүтүп,
Ак күмбөзгө коюлуп.
Бир көрүүгө зар болуп,
Боз ала болду балдарың.
Көк болот элең бүлөгөн,
Көк туйгун элең түлөгөн.
Көк болот мизиң жоюлуп,
Өлүмдүн жетип катары,
Көк күмбөзгө коюлуп.
Көк күмбөз болду кең мекен,
Көп убай тартып зарладым,
Көркөмдөп баккан энекең,
Печать басып кол койгон,
Белгилүү кантор мынакей.
Бек уулундай уялаш,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5 – дептер. Айтып берген: Токтомбаева Сайраш, жашы – 50. Ленин колхозу, Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Берен бир жаның канакей.
Печатың калды басылбай,
Берекем элиң чогулса,
Белгилүү сөзүң айтылбай.
Калем бир алып, чет каккан,
Кадырлуу кантор мынакей.
Кан уулундай уялаш,
Кайран бир жаның канакей.
Калемиң калды жазылбай,
Калкың бүтүн чогулса,
Кадырлуу сөзүң айтылбай.
Печать басып кол коюп,
Катын чыкты уялаш.
Жыйын куруп, эл бийлеп,
Атың бир чыкты уялаш.
Печатың кетип, бат болду,
Түбөлүк жыйын курууга,
Түгөнгөн өлүм каз болду.
Барчын бүркүт туура элең,
Бактылуу элдин уулу элең.
Барчын бир учту туурунан,
Журтуң аргасыздан айрылды,
Бактылуу өскөн уулунан.
Ак туйгун бүркүт туур элең,
Атактуу элдин уулу элең,
Ак туйгун учту туурунан,
Журтуң айласыздан айрылды,
Атактуу өскөн уулунан.
Кадырың ашкан калкыңа,
Пайдасы тийген жалпыга.
Бала кезден аттанып,
Кебиң калды артыңда.
Көк ирим көлдүн бурчу элең,
Көк болоттун курчу элең.
Алыска даңкың угулуп,
Көбүңө жыйын курчу элең.
Көрүңө чатак иш болсо,

Көрчү кандай болот деп,
Көп элиң келип турчу эле.
Ак ирим көлдүн бурчу элең,
Ак болоттун курчу элең.
Алыска даңкың угулуп,
Айылга жыйын курчу элең.
Айылда чатак иш болсо,
Аксакал кандай болот деп,
Ага-иниң келип турчу эле.
Агыны катуу сел элең,
Ага-ини тууган журтуңа,
Айланып акыл табуучу,
Акылга дыйкан киши элең.
Айыгышкан душманга,
Алдырбайм такыр дээр элең.
Көктөгү булбул үн элең,
Көп жигиттин гүлү элең.
Көктөгү булбул үн кетти,
Көңүлгө келгис иш болду.
Көп жигиттен гүл кетти,
Сайраган булбул үн элең,
Сан жигиттин гүлү элең.
Сайраган булбул үн кетти,
Санаага келгис иш болду,
Сан жигиттен гүл кетти.
Алтындан саат бураган,
Атактуу журтту сураган.
Ата бир кандай болду деп,
Атыңды уккан кубанган.
Күмүштөн саат бураган,
Күрдөлүү журтту сураган.
Атагы чыгат алыска,
Даңкыңды уккан кубанган.
Ак шумкар келет жем үчүн,
Аракет кылган эл үчүн,
Айылың бүтүн кайгырды,
Ажырап калган сен үчүн.

Ардактуу заман тушунда,
Жүрбөйт белең уялаш,
Ат ордуна машина,
Минбейт белең уялаш.
Армандуу ажал болбосо,
Атагы чыккан жаштарга,
Жүрбөйт белең уялаш.
Эркиндик заман тушунда,
Жүрбөйт белең уялаш,
Элик боздой чууратып,
Зил москвич аралаш,
Минбейт белең уялаш.
Күткөн ажал болбосо,
Гүлдөгөн жаштын ичинде,
Жүрбөйт белең уялаш.
Өкмөт менен партия
Өзү берген тарбия.
Өлчөгөн ойго жетпеген,
Өмүрсүз сендей барбы ыя?
Тоңдун ичи дайыма,
Толкуйт көлүм жайында.
Толкундуу көлгө сен окшоп,
Жүрбөйт белең айылда.
Саякатчы тилешет,
Жайдын бир салкын илебин.
Алдыга койгон иштериң,
Өссүн деп элди тилегиң.
Туура жолдон тартпаган,
Чындыкты сүйгөн жүрөгүң.
Сууда бир суусар ойноткон,
Суусардын жүнү оңбойт го,
Сугун салса бул ажал,
Сураган менен койбойт го.
Алтын бакан, жез шырмый,
Адырда бекен бу кыргызый.
Адырдан таап жем жеген,
Армандуу өткөн нечендер,

Айткан менен келбеген.
Күмүш бакан, жез шырмый,
Күңгөйдө бекен боз кыргыз.
Күңгөйдөн таап жем жеген,
Гүлдөбөй кеткен эчендер,
Күйгөн менен келбеген.
Упасыз жалган оңбогон,
Аласасы келгенде,
Алаксытып качса да,
Артынан кууп торгогон.
Өктөлүү кылбай эченди,
Өз эркине койбогон.
Жыйган дүйнө мал мүлкү,
Жанга аралжы болбогон.
Кары, жашты алса да,
Канааттанып тойбогон.
Кайрылышта токойдо,
Каз, торгой сайрайт ошондо.
Каз, торгой үнү муңайым,
Кайгылуу кылган кудайым.
Бурулушта токойдо,
Булбулу сайрайт ошондо.
Булбулдун үнү муңайым,
Мундуу бир кылган кудайым.
Көкөлөп учкан булбулсуң,
Көп санааңа жете албай,
Уялаш көз ачык өткөн кургурсуң.
Асмандап учкан булбулсуң,
Ойлогон ойго жете албай,
Уялаш, арманда кеткен кургурсуң.
Өлөйүн деймин артыңдан,
Өзөкө түшкөн жалындай.
Өлө албай зарлап турамын,
Артыңда элиң барынан.
Кызыл кыр ылдый көч келет,
Кыргызың шаңшып ач келет.
Кыргызыңа жем берчи,

Калганыңа дем берчи.
Кара-Тоо башын күн чалды,
Кайрылбастан тынч алды.
Кызыл-Тоо башын күн чалды,
Кылчайбастан тынч алды.
Чылапчындуу кумгандын,
Чынары элең туугандын.
Чылапчындан көз кетти,
Чынар бир элең жан кетти.

КАРЫЛАРГА АРНАЛГАН КОШОК¹

Тобурчак оозун кере кет,
Токсондогу жашыңды.
Атаке, балдарыңа бере кет.
Аргымак оозун кере кет,
Алтымышта жашыңды,
Атаке, балдарыңа бере кет.

Энекем ак сандыктын буту эле,
Энекем ак сарай үйдүн куту эле.
Ак сандыктан бут кетти,
Ак сарай үйдөн кут кетти.

Энекем көк сандыктын буту эле,
Энекем көк сарай үйдүн куту эле.
Көк сандыктан бут кетти,
Көк сарай үйдөн кут кетти.

Алты бир кулач ак жибек,
Кулачтаган энекем.
Алты бир катын ичинде,
Буластаган энекем.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5 – дептер. Айтып берген: Токтомбаева Сайраш, жашы – 50. Ленин колхозу, Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Жети бир кулач ак жибек,
Кулачтаган энекем.
Жети бир катын ичинде.
Буластаган энекем.

Алты бир канат ак өргө,
Айлана басып капшырдың.
Аркаңда калган балдарды,
Айтып бир кимге тапшырдың.

Жети бир канат ак өргө,
Желбегей басып капшырдың.
Жетим калды балдарың,
Айтып бир кимге тапшырдың.

Ак чыбыкка ыл салдың,
Айта элек башка ый салдың.
Көк чыбыкка ыл салдың,
Көрө элек башка ый салдың.

КОШОК¹

Бисмилда сөздөн баштайын,
Ашыга айтып шашпайын.
А дүйнө кеткен кан атам,
Айтпай кантип таштайын.
Түндүгүнөн ай өткөн,
Айланайын кан атам.
Түпкү атасы бай өткөн,
Жабыгынан ай өткөн,
Айланайын кан атам,
Жалпы атасы бай өткөн.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5 – дептер. Айтып берген: Барманбекова Эркеган. 67 жашта. Уругу Дөөлөс. Шалбаа к/у, Жети-Өгүз р/у. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Чымыр кызыл ат минип,
Чыга жолго кең жүргөн,
Чыныбай менен тең жүргөн.
Басыктуу жорго ат минип,
Башка жолго кең жүргөн.
Айланайын кан атам,
Балтабай менен тең жүргөн.
Дасторкону бир кучак,
Тамшангандай бай эле.
Айланайын кан атам,
Төрт түлүгү шай эле.
Суу жоолугу бир кучак,
Суктангандай бар эле.
Жылуу-Суу чыга жайлаган,
Жылдырып жылкы айдаган,
Жылкыдан кертип казы чайнаган.
Атакемдин барында,
Калың журтуң шайлаган,
Кайран тили сайраган.
Кайран атам өлүптүр,
Келбети кең жайнаган.

АЯЛЫНЫН КОШОГУ¹

Бисмилда сөздөн баштайын,
Ашыра айтып шашпайын.
А дүйнө кеткен асылым,
Айтпай кантип таштайын.
Кызыл алма колго алып,
Бейиште бекен асылым.
Кыз алганым калды деп,
Кейиште бекен асылым.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5 – дептер. Айтып берген: Барманбекова Эркеган. 67 жашта. Уругу Дөөлөс. Шалбаа к/у, Жети-Өгүз р/у. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Жашыл алма колго алып,
Бейиште бекен асылым.
Жаш алганым калды деп,
Кейиште бекен асылым.
Үркөргө айдын болжошу,
Бийманың болсун жолдошуң.
Артында калган балдарды,
Арбагың чындап колдосун.

КОШОК¹

Керегеде кер кыяк,
Жалгызым, сенден калбай бир туяк.
Кейиште болом мен чунак.
Босого боз кыяк,
Жалгызым, сенден калбай бир туяк.
Сенден калса бир туяк,
Боздойт белем мен чунак.
Алтындан чиер бурарым,
Айчылык жүрсөң суарарым.
Жалгызым, көзүң өткөн соң,
Алтындан чидер ким бурайт,
Айчылык кетсем ким сурайт.
Күмүштөн чидер бурарым,
Күнчүлүк кетсем суарарым.
Жалгызым, көзүң өткөн соң,
Күмүштөн чидер ким бурайт.
Күйүттө калган шордуу элең,
Күнчүлүк кетсе ким сурайт.
Жар жыгылса суу чыкпайт,
Жалгыз өлсө чуу чыкпайт.
Жаш карагай башынан,
Жагалмай учту уясыз,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5 – дептер. Айтып берген: Ашымова Бадай. 56 жашта. Уругу Дөөлөс. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Жалгызым өтүп кеткен туяксыз.
Куу карагай башынан,
Кузгун учат уясыз.
Жалгызым, бул дүнүйөдө жалганда,
Өтүп кетти туяксыз.
Күмүштү салдың булакка,
Айланайын жалгызым,
Күйүттү салдың жүрөккө.
Алтынды салдың билекке.
Айланайын жалгызым,
Артыңда жалгыз эжеңе,
Арманды салдың жүрөккө.
Жалгызымдын барында,
Арыкты бойлоп кончу элем.
Атаны кокуй арман күн,
Ар оюм менен болчу элем.
Жалгызымдын барында,
Өзөндү бойлоп кончу элем.
Атаны кокуй куу жалгыз,
Өз оюм менен болчу элем.
Аргымак атка жүн пайда,
Жалгызым көзү өткөн соң,
Мен шордууга баягыдай күн кайда.
Тобурчак атка жүн пайда,
Толгонор көзү өткөн соң,
Шордуу жалгыз эжеңе,
Баяккы толукшуп тийген күн кайда.
Ай төбөдөн жазылат,
Атаны кокуй дүнүйө,
Арманым качан арылат.
Арылат десем арманым,
Энекем өлүп жаңылап.
Алтындай сөйкө салынып,
Ыңгырашым курусун.
Баарыдан бирдей айрылып,
Атаны кокуй арман күн,
Жыргаганым курусун.

Күмүштөн сөйкө салынып,
Ыңгырашым курусун.
Күйөрдүн баары өткөн соң,
Менин жыргаганым курусун.
Куу ылачын жалгызым,
Кубалай кеттиң энекем.
Кара ылачын жалгызым,
Кармаша кеттиң энекем.
Бириң шекер, бириң бал,
Бириңди айтсам бириң бар.
Ай тегерек сабы жок,
Айланайын энекем,
Жараткандан кайыр жок.
Күн тегерек сабы жок,
Айланайын атаке,
Кудереттен кайыр жок.
Ак ылачын чөл сактайт,
Артыңда жалгыз эжекең,
Арманда жүрүп жан сактайт.
Куу ылачын чөл сактайт,
Куруп калган эжекең,
Жалгызым ыйлап жүрүп жан сактайт.
Арка чачым тараттың,
Айланайын энеке,
Ар кимдин көзүн караттың.
Желке бир чачым тараттың,
Айланайын энеке,
Калтырып жетим мендейди,
Жеңенин көзүн караттың.
Оң ийнимде манатым,
Айланайын жалгызым,
Оңдоп учар канатым.
Жалгызым көзү өткөн соң,
Оң ийнимде манат жок,
Оңдоп учар канат жок.
Сол ийнимде манатым,
Солбоп бир учар канатым.

Уялаш көзү өткөн соң,
Сол ийнимде манат жок,
Солбоп учар канат жок.
Коктудагы колоңго,
Коңгуроолуу куш кылдың.
Жалгызым алып кетеби,
Козголгус оору туш кылдың.
Жылгадагы коёнго,
Жылан боор куш кылды.
Жылас бир кылып кетеби,
Жылгыс оору туш кылды.
Шакектерим баарысын,
Алтын бир десем жез экен,
Атаны кокуй каран күн,
Жалгыздын кетер кези экен.
Билериктин баарысын,
Күмүш десем жез экен,
Көч жакта жалгыз эжекең,
Күйүттүү болор кези экен.
Ак тайлак турат кыянда,
Жалгызым кетти ак топурак уяңга.
Көк тайлак турат кыянда,
Атаны кокуй арман күн,
Жалгызым кетти көк топурак уяңга.
Уядан бүркүт кагылат,
Айланайын жалгызым,
Уялаш эжең сагынат.
Алтындан ээр каштадым,
Уялашты баштадым.
Уялаш өттү жалгандан,
Мен байкуш кайгылуу үнүм баспадым.
Күмүштөн ээр каштадым,
Күкүгүм өтүп жалгандан,
Мен шордуу күйгөн үнүм баспадым.
Күкүк, Зейнеп баспадым,
Күйүттүү болдум жалгыз кыз.

ЫНАГЫМДЫ ЖОКТОЮН¹

Ынагымды жоктобой, кантип токтоюн,
Ынагым канаттуудан кан соргон,
Карчыга сындуу куш кайда.
Камытпай сырдуу ат билген,
Менин ынагымдай кыз кайда.
Тумшуктуудан кан соргон,
Туйгунек сындуу куш кайда.
Туюнтпай сырды бат билген,
Ынагым өңдүү кыз кайда.
Ак тикен өскөн майда өскөн,
Ынагым, ак сарай үйдө сыйда өскөн.
Көк тикен өскөн майда өскөн,
Ынагым көк сарай үйдө сыйда өскөн.
Ынагым күмүштөн кыргак башында,
Ынагым, күйөңгөй жүрүш башында.
Күйөңгөй менен күлүп жүр,
Күйүттө жүрүп кошулган,
Күйөңдүн сырын билип жүр.
Ынагым, алтындан ыргак башында,
Ынагым, алганың жүрсүн кашыңда.
Алганың сырын билип жүр,
Алганым менен күлүп жүр.

Кудагый, ак учук бердим саптап ал,
Кудагый, ак шумкар бердим таптап ал.
Көк учук бердим саптап ал,
Көк шумкар бердим таптап ал.
Ынагым, жетигөй килем ортосу,
Жеткилең атам ботосу.
Алжыгой килем ортосу,
Айтылуу атам ботосу.

---

¹ Инв №526 (5127) Пржевальск, Түп райондорунан жыйналган фольклорлор. 3 – дептер. Айтып берген: Суранчиева Ракыйма. 60 жашта, Арык тукуму, азыркы Жаңы-Жылдыз к/у, Пржевальск району. Жыйнаган: Байходжоев, Токомбаева, Закиров, Аманбаев, Жумадылов.

Кырмызы эле кийгени,
Ынагыма кырк жигит көзү тийген,
Кырк жигит көзү тийсе да,
Ынагым, кылыгын бузбай жүргөнү.
Ынагым ак коён качат мейкиге,
Атакең бербеймин деп бек.
Таянат беркүңө,
Же мал бербей койбойт эркиңе.
Ынагым, көк коён качат мейкиге,
Атакең бербеймин деп бек таяган беркүңө,
Же мал бербей койбойт эркиңе.

КЫЗ УЗАТКАНДАГЫ КОШОК¹

Кызыке, үй тиреген шырмыйсың,
Үч түлөгөн кыргыйсың.
Кызыке, үбөлгүңүз бүткөндө,
Жетиген болуп жылжыйсың.
Кызыке, төр тиреген шырмыйсың,
Төрт түлөгөн кыргыйсың.
Кызыке, үбөлгүңүз бүткөндө,
Жетиген болуп жылжыйсың.
Себетке салган кыргыйсың,
Сеңселе өскөн шырмыйсың.
Себилиңиз бүткөндө,
Жетиген болуп жылжыйсың.
Кызыке, ак тикендин бүрүндөй,
Ак камгактын гүлүндөй.
Көк тикендин бүрүндөй,
Көк камгактын гүлүндөй.
Алганың жакшы бир болсо,
Айчыктуу гүлүн күбүлбөйт,
Арманда көөнүң бөлүнбөйт,

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл.1 – дептер. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А, Закиров С.

Күлгүн гүлүн күбүлбөйт.
Күйөң жакшы бир болсо,
Күйүттө көөнүң бөлүнбөйт.
Атакең конгон кең конуш,
Кең конушка конуп ал,
Кызыке, керилген келин болуп ал.
Атакең тапкан чоң конуш,
Чоң конушка конуп ал,
Кызыке, чоюлган келин болуп ал.
Кызыке, алганың жакшы бир болсо,
Алтындан сөйкө ыргайсың,
Армансыз ойноп жыргайсың.
Кызыке, күйөң бир жакшы бир болсо,
Күмүштөн сөйкө ыргайсың,
Күйүтсүз ойноп жыргайсың.
Алганың жаман бир болсо,
Алтындан сөйкөң жез болот,
Айда көөнүң пас болот.
Күйөң бир жаман бир болсо,
Күмүштөн сөйкөң жез болот.
Абысын-аажын кас болот,
Күндө бир көөнүң пас болот.

КОШОК – КАЙЫМ АЙТЫШУУ¹

Биринчи кыз:

Күйгөн терек сайда бар,

Экинчи кыз:

Кыз экенде тул калган,
Биздей бейбак кайда бар.

Биринчи кыз:

Кескен терек сайда бар,

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл.1 – дептер. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А, Закиров С.

Экинчи кыз:

Келин болбой тул калган,
Мендей бейбак кайда бар.

Биринчи кыз:

Алтынын алып түз капшап,

Экинчи кыз:

Атасынан айрылган,
Армандуу бото бизге окшоп.

Биринчи кыз:

Күмүшүн алып түз копшоп,

Экинчи кыз:

Күйөөрүнөн айрылган,
Күйүттүү бото бизге окшоп.

Биринчи кыз:

Саймалуу жоолук бел көркөм,
Санатым атам эл көркүм.

Экинчи кыз:

Саймалуу жоолук белде жок,
Санатым атам элде жок.

Биринчи кыз:

Бачайы жоолук бел көркөм,
Бадыша атам эл көркүм.

Экинчи кыз:

Бачайы жоолук белде жок,
Бадыша атам элде жок.

Биринчи кыз:

Кесене жоолук бел көркөм,
Келберсип атам эл көркүм.

Экинчи кыз:

Кесене жоолук белде жок,
Келберсип атам элде жок.
Чаар чапан кийдиңби,
Чамаң эми тийдиби?
Чолок чапан кийдиңби,
Чолоң эми тийдиби?
Кошок уксаң конуп ук,
Көчкөндө төөң айдап ук,

Сан жылкы бээң байлап ук.
Кызыл болот кездикти,
Кытайга барып кынаттың,
Кызыл төрө жигитти,
Как тушума тыңдаттың.
Кара болот кездикти,
Кыйлага барып кындаттың.
Кара тору жигитти,
Как тушуна тыңшаттың.

Биринчи кыз:

Атаке, короодо койуң сарбашыл,

Экинчи кыз:

Кыздарыңдын кийгени,
Кокондуктун саржашыл.

Биринчи кыз:

Атаке, жылгада койуң сарбашыл,

Экинчи кыз:

Сенин келиндериң кийгени,
Кокондуктун саржашыл.
Көктө көкөлөп учкан кулаалы,
Көкүрөк жүнүн жулабы,
Кудайдан буйрук келген соң,
Кандай айла кылалы.
Асманда асмандап учкан кулаалы,
Акырек жүнүн жулабы.
Алладан буйрук келген соң,
Айласын кандай кылалы.

КОШОК¹

Жашыл алма колго алып,
Барды бекен бейишке.

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл.3 – дептер. Айтып берген: Обонбаев Токуш. 1894-жылы, 13-ноябрда туулган. Уруусу Бокотой. Билими 3 класс. Азыр Фрунзе колхозунда (Тору-Айгырда) турат. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А., Закиров С.

Жаш алганым калды деп,
Калды бекен кейишке.

Кызыл алма колго алып,
Барды бекен бейишке.
Кыз алганым калды деп,
Калды бекен бейишке.

Кереге бою кар жааса,
Кер атың калды жем үчүн.
Кейип-кепчип ырдасак,
Күлойрон келер бекен биз үчүн.

Босого бою кар жааса,
Боз атың келер бекен жем үчүн.
Бозоруп какшап ыйласа,
Күлойрон келер бекен эл үчүн.

Бу дүнүйө шум жалган,
Шум жалгандан ким калган.
Өлүм чиркин ушундай,
Колуңдан кеткен кушундай.

Башыман муңум арылса,
Басылса жүрөк зарылбай.
Ойлоп турсам борумуң,
Озгон экен далайдан.

Жел алында мечиттен,
Жолугуң шайы ак тубар.
Короздой мойнуң койкоюп,
Чыгып турсаң эшиктен.

Антондун багы бал челек,
Ашыктык оту маа керек.
Жалгыз өрүк төшүнөн,
Жалооруган көзүңдөн.

Корголот менен Кызыл-Жар,
Жеталбай сага моминтип,
Көмүттө болдум ынтызар.

Капа-Булак, Көк-Булак,
Кайгыңды тарттым шамчырак.
Кара-Баткак, Корумду,
Ажыратып кетемби,
Карматып койчу колунду.

Акташ менен Бордуну,
Алып келчи колунду.
Арпа-Тектир, Четинди,
Ачып койчу бетиңди.

Айтпай кантип кой дейсиң,
Мамыктан жумшак этиңди.
Ушунчалык зарлантып,
Азгырып мени кеттиңби.

Кош Кызыл-Суу, Жети-Өгүз,
Жол четинде сен турсаң,
Коштошпой кантип кетебиз.
Кара-Кол менен Ырдыктан,
Буралып сенден ким чыккан.
Ара жерде челпегең,
Адамдан артып элпегең.

Ногой менен сартыңдан,
Ойбойлоймун дартыңдан.
Дунгана менен орустан,
Дүңүң ашкан болуштан.

Тирүү адам турабы,
Үйүңө барып конуштан.
Аралап кирип баралбайм,
Айлыңда сакчы доңуздан.

Кара-Чий менен Жайылма,
Кадырлаш болсо айылда.
Каңгырап элди кыдырбай,
Жатпайт белем жаныңда.

Кереге-Таш, Сар-Камыш,
Кезигишпей ал күнү,
Керилишип жатарда,
Кетти минтип аргабыз,
Кейиштүү муңдуу зардабыз.

КОШОК¹

Абалкы сөздөн баштайын,
Кудайым башка салган соң,
Жүрөксүнүп шашпайын.
Көмөкөйүм акыйкат,
Кызыл тилим жазган кат.
Күлүстөнүм өтүптүр,
Издегеним шарыкат.
Сөздүн башы алладан,
Кимдер өлүп ким калбайт,
Он сегиз миң аалам бар.
Сөздүн башы алдаяр,
Жек көрбөсөң карыңар,
Гүлүстөнүм өтүптүр,
Бейиштин төрүн аралап.
Сөздүн башы бысмылла,
Бурч-темир жез шыңга.
Гүлүстөнүм өтүптүр,
Көмөкөйүм кыймылда.
Баспас өлүм, бас өлүм,
Пайгамбарга дос өлүм.

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл. 4 – дептер. Айтып берген: Болотов Султа. 70 жашта. Уруусу – Арык тукуму. Ак-өлөң селосу. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А., Закиров С.

Ыбырайым Калыйча,
Шолор өткөн шум өлүм.
Шол өлүмгө доо жоктур,
Боору бүтүн жан жоктур.
Боору бүтүн бир кудай,
Канаты бүтүн турумтай.
Байлоодо атың тик тургай,
Байгамбар өткөн биз тургай.
Пайгамбардын Батма кыз,
Гүлүстөн, шоода өлгөн биз тургай,
Сулайман өткөн биз тургай.
Сулаймандын Зуура кыз,
Адам өлгөн биз тургай.
Минген атың боз кара,
Жыйын жыйдың боз бала.
Боз баланын ичинде,
Өмүрүң сенин аз гана.
Минген атың керчобур,
Темиген сайын тер чыгар.
Теңтуштарың келгенде,
Теңир урган боз үйдөн,
Теңселе басып ким чыгар.
Адырдан аркар куюлуп,
Адырдын чөбү суюлуп.
Атамын деп жүгүрүп,
Асыл тизең бүгүлүп,
Жазылган ак жаңылып,
Күлүстөнүм жолборстой ыкчам камынып.
Будурдан бугу куюлуп,
Будурдун чөбү суюлуп,
Гүлүстөн атам деп жүгүрүп,
Асыл жеңем бүгүлүп,
Жазылган ок жаңылып,
Гүлүстөн о дүйнө камынып.
Гүлүстөн көзү өткөн соң,
Кара жорго сага жок,
Калың малдан мага жок,

Гүлүстөн көзү өткөн соң,
Артыңдан кайрылып ыйлар бала жок.
Тору жорго сага жок,
Толгон малдан мага жок.
Гүлүстөн көзү өткөн соң,
Артыңдан толгонуп ыйлар бала жок.
Кемеге башын кер чалды,
Жайлоонун башын өрт алды.
Кечеги жүргөн гүлүстөн,
Жасаган эгем эрте алды.
Аргымак атың көп болчу,
Айдабай кантип чабасың,
Артыңда туяк калган жок,
Азапка мени саласың.
Тобурчак атың көп болчу,
Толукшуп кантип чабасың.
Топ жыйында кеп болсо,
Тозокко мени саласың.
Аргымак атың көп болду,
Адырга малың топтолду,
Алтымышта атакең,
Гүлүстөн азабың тартып жок болду.
Тобурчак атың жок болду,
Токойго малың токтолду.
Токсонго чыккан атакең,
Гүлүстөн азабың тартып жок болду.

КОШОК¹

Өмүр деген манап жигит экен. Ошол өлгөндө аялы
Токтобүбү мындай деп кошкон экен дейт:

Курандын алкамдүсү башында,
Ажалдуу оору кез болду,

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

Отуз жети жашында.
Зарланамын саргайып,
Алганынан айрылган,
Элдеги бейбак шорлуубуз.

Арыстаным өттү жашынан,
Ичимде кайгы көп болду,
Башымдагы чачыман.
Кудай башка салган соң,
Ырчы болдум жашыман.

Опасы жок шум жалган,
Мындан өлбөй ким калган.
Ак жоолугуң колго алгын,
Курандын сөзүн ойго алгын.

Төрт чардын бири Осмондур,
Калыс болсо кудайым,
Арыстаным апарып,
Нур кызына кошкондур.

Сарыбагыш болгон кайныбыз,
Зарланып калган зайбыңыз.
Зарланган менен пайда жок,
Бейиштен болсун жайыңыз.

Моңолдо болгон кайныбыз,
Муңканып калган зайбыңыз.
Муңканган менен пайда жок,
Бейиштен болсун жайыңыз.

Ат жалын тартып мингенден,
Асыл бейиш арыстаным.
Алалдан насип чачканым,
А дүйнөгө сиз кетип,
Азабың тартып какшадым.
Тескейге чыккан телбакмын,

Телбагым телдеп турганда,
Теңтушун жуткан бейбакмын.

Күңгөйгө чыккан күл бакмын,
Күлбагым гүлдөп турганда,
Күйөөсүн жуткан бейбакмын.

Кесилген терек сайда бар,
Келин кезде тул калган,
Мендей бейбак кайда бар.

Ак чыбык алып ойной жат,
Агын сууну бойлой жат.
Артыңда калган мен шордуу.
Акырет кеткен арстаным,
Көрөр күнүң ойлой жат – деп кошкон

экен.

ЭНЕНИН БАЛАСЫНА КОШКОН КОШОГУ¹

Ай төбөдөн озбойбу,
Айды булут тозбойбу.
Арманда кылбай кудайым,
Өлгөндөрдү койбойбу?

Күн төбөдөн озбойбу,
Күндү булут тозбойбу.
Күйүттүү кылбай кудайым,
Өлгөндөрдү койбойбу.

Минген бир атың боз гана,
Жаныңа жыйдың топ бала.

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 3-дептер. Айткан: Абдыкадырова Айша, 72 жашта. Бугу уруусу. Ысык-Көл району.

Топ баланын ичинде,
Өмүрүң болду аз гана.

Кара бир ылдый көч келет,
Карчыгаң шаңшып ач келет.
Карчыгаңдын эси бар,
Карадан жибек боосу бар,
Алда бир талаа досу бар.

Кызыл бир ылдый көч келет,
Кыргыйың шаңшып ач келет.
Кыргыйыңдын эси бар,
Кызылдан жибек боосу бар,
Ал да бир талаа досу бар.

Көк булут элең тоодогу,
Көк шумкар элең зоодогу.
Ак булут элең тоодогу,
Ак шумкар элең зоодогу.

Алтын бир саптуу ак маки,
Кынга бир кантип батты экен.
Айдай бир болгон каралдым,
Жерге бир кантип жатты экен.

Күмүш бир саптуу ак маки,
Кынга бир кантип батты экен.
Күмүш боор каралдым,
Жерге бир кантип жатты экен.

Ай тегерек сабы жез,
Алдамчы дүйнө турбайбы.
Алдап-соолап бир күнү,
Алып кетет турбайбы.

Күн тегерек сабы жез,
Күнүмдүк дүйнө турбайбы.

Күлдүрүп туруп бир күнү,
Алып кетет турбайбы.

Айт-айт десең айтайын,
Айтып коёт көмөкөй,
Айталбаса жөнөкөй.

Кош-кош десең кошойун,
Кошуп коёт көмөкөй,
Кошо албаса жөнөкөй.

Жибек өткөн ийнеден,
Жигит өткөн дүйнөдөн.
Баркыт өткөн ийнеден,
Байгамбар өткөн дүйнөдөн.

Көк тон болсун жаздыгың,
Кыямат кеткен адамдар,
Күрүчтөн болсун азыгың.

Ак тон болсун жаздыгың,
Кыямат кеткен адамдар,
Алмадан болсун азыгың.

Жайылган тоодо теке бар,
Жай таппасаң меке бар,
Ар мекеге жеке бар.

Эшилме тоодо теке бар,
Эч таппасаң меке бар,
Ал мекеге жеке бар.

Андан ары сен барсаң,
Урдун кызы Шермет бар.
Оң ийнинде бермет бар,
Берметинен бешти алсаң,
Бейишинин жүзүн көрмөк бар.

Андан ары сен барсаң,
Кыл көпүрө зындан бар.
Тайгылып кетсең кийим бар,
Тайгылбасаң бейиш бар.

Бир пайгамбар Жусуптур,
Колуман шумкар учуптур.
Колумдан учкан шумкарым,
Караңгы жерге түшүптүр.

Бир пайгамбар Ыдырыс,
Башка түшкөн кыйын иш.
Башка кудай салган соң,
Жаңылбай сүйлө отуз тиш.

Безбелдек мойнун бүктөгөн,
Бек сүйлөсө түк деген.
Казгалдак мойнун бүктөгөн,
Калп сүйлөсө түк деген.

Түндө бир түнү жүгүргөн,
Түлкүнүн колу сөгүлсүн.
Түнүчүндө сен кайтып кел,
Түңүлгөн жандар сүйүнсүн.

Караңгыда чуркаган,
Карышкыр колу сөгүлсүн.
Караңгыда кайтып кел,
Кайгырган үндөр сүйүнсүн.

Алтын кулак кызыл ат,
Айды карап кагынат.
Айда улам келет деп,
Апакең байкуш сагынат.

Күмүш кулак кызыл ат,
Күндү карап кагынат.

Күндө улам келет деп,
Күйүттүү энең сагынат.

Эптүү көркөм кызыл ат,
Эмнегедир кагынат.
Эртең келип калат деп,
Эчкирип энең сагынат.

Булгаары самдак байланган,
Букардын тоосун айланган.
Сиз Букардан келгенче,
Муңайбайбы мурутун,
Муңканбайбы көп журтун.

Сайма бир саадак байланган,
Сапардын тоосун айланган.
Сен сапардан келгенче,
Саргайбайбы мурутун,
Сагынбайбы көп журтун.

Күмүштөн жоолук серп айда,
Күлүстөн жаның өткөн соң,
Күйүп-күйүп не пайда.

Алтындан жоолук байланган,
Асыл жаның өткөн соң,
Айтып-айтпай не пайда.

Ак бардаңке асынган,
Артыман куугун келет деп,
Ак жамгырга жашынган.

АПАСЫ ӨЛГӨНДӨ КОШКОН КОШОГУ¹

Апакем аа алтындан менин ийигим,
Апакем айдан дагы бийигим.
Апакем күмүштөн менин кийигим,
Күндөн дагы бийигим.

Апакем ак көйнөк кийсең чечип жат,
Артыңда калган балдарга,
Ак батаңды берип жат.
Көк көйнөк кийсең чечип жат,
Артыңда калган уул-кыздарга,
Ак сүтүңдү кечип жат.

Аркалап жаткан жагыңан,
Алты аркар дарак бүрдөсүн.
Алты атаң жүргөн жерлерде,
Периштелер бейишин көздөй жүр десин.

Аркалап жаткан жагыңан,
Жети аркар дарак бүрдөсүн.
Жети атаң жүргөн ал жерде,
Пайгамбарлар бейишти көздөй жүр десин.

Байчечекей өскөн жер,
Апакем байыркылар жаткан жер.
Күлчечекей өскөн жер,
Кантелик күлүстөндөр жаткан жер.

---

¹ Инв №943 2015-жылы түндүк региондоруна жасалган фольклордук экспедициянын материалдары. Айткан: Эгеева Керимкан кошокчу, ырчы. Ысык-Көл областынын, Ысык-Көл районуна караштуу Тору-Айгыр айылынын тургуну. 1950-жылы жарык дүйнөгө келген. Алты баланын энеси. Жыйырма бир небереси, эки чөбөрөсү бар. Кыздарына, балдарына, туугандарына арналган көптөгөн ырларды чыгарып, эл арасында аткарып келет. Атайын ар бир ырын, кошокторун кол жазма түрүндө дептерге түшүрүп келет. Ал дептерин кол жазмалар фондуна тапшырды. Жыйнагандар: Садыров М, Исаева А, Тойчубек кызы Ж, Сабыр уулу А.

Кара тоонун башынан,
Карарып туман кетеби,
Кадырлуу жаның өткөн соң,
Какшаган үнүбүз жетеби.

Бозоргон тоонун башынан,
Бозоргон туман кетеби.
Борумду жаның өткөн соң,
Боздогон үнүбүз жетеби.

Таңда качкан ак коён,
Бу да жашасам дейт жалганда.
Алп каракуш койбой оюңа,
Апакем жашайм дедиң жалганга.
Көрүнбөй келген шум ажал,
Койбоду го оюңа.

Зоордо качкан көк коён,
Бу да жашасам дейт жалганга.
Алп каракуш койбой оюңа,
Билинбей келген шум ажал,

ЖЕҢЕСИНЕ КОШКОН КОШОГУ¹

Ак талдап уугун копшоткон,
Жеңем, ак сарай үйүн окшоткон.
Көк талдап уугун копшоткон,
Көк сарай үйүн окшоткон.

Көк сарай үйгө жөлөнгөн,
Көк ичикке бөлөнгөн.
Ак сарай үйгө жөлөнгөн,
Ак ичикке бөлөнгөн.

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. З – дептер. Айткан: Абдыкадырова Айша, 72 жашта. Бугу уруусу. Ысык-Көл району.

Ак тактанын буту элең,
Ак сарай үйдүн куту элең.
Көк тактанын буту элең,
Көк сарай үйдүн куту элең.

Көк тактадан бут кетти,
Көк сарайдан кут кетти.
Ак тактадан бут кетти,
Ак сарай үйдөн кут кетти.

Кепичти кийдиң чыраштап,
Келинди бактың ыраштап.
Келинден убай көрөрдө,
Кетип калдың ыраактап.

Байпакты кийдиң чыраштап,
Баланы бактың ыраштап.
Баладан убай көрөрдө,
Басып кеттиң ыраактап.

Алтындан сөйкө салынып,
Ыргап өттү жеңекем.
Атилес жууркан жамынып,
Жыргап бир өттү жеңекең.

Бисмилла сөздүн сабагы,
Бейиште абзел тарагы.
Бейишке барган адамдар,
Уктабайт экен кабагы.

Бисмилла сөздүн башы экен,
Эки эле эрдин жашы экен.
Өлбөймүн деген мас экен,
Өлүмгө шайтан кас экен.
Бисмилла сөздөн баштайлык,
Өлүмгө жакын качпайлык.

Алтымыш жашты жашабай,
Аркардын этин ашабай,
Арманда кеттиң байкушум.

Кырк эле жашты жашабай,
Кыргоолдун этин ашабай,
Капада кеттиң байкушум.

Жетимиш жашты жашабай,
Жейрендин этин ашабай,
Арманда кеттиң байкушум.

Төтөгөн боосу төрт кабат,
Төрдөгү сөзүң ким табат.
Үзүгүң боосу үч кабат,
Үйдөгү сөөгүң ким табат.

АТАСЫ ӨЛГӨНДӨ ЭКИ КЫЗЫНЫН АЛЫМ-САБАК АЙТЫП КОШКОНУ¹

1-кызы

Атакем өлдү дегенде,
Керегенин көгү ыйлайт.

2-кызы

Көк эле кантип ыйласын,
Атакем өлдү дегенде,
Көңкү журттун баары ыйлайт.

1-кызы

Атакем өлдү дегенде,
Чырпык койгон чий ыйлайт.

2-кызы

Чий эле кантип ыйласын,
Атакем өлдү дегенде катыгүн,

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 1-дептер. Айткан: Шайым Чулчукова 45 жашта.

Чыйяздагы бий ыйлайт.

1-кызы

Атакем өлдү дегенде,
Кыргыздардын баары ыйлайт.

2-кызы

Кыргыз турмак атама,
Катыгүн, кытайлардын каны ыйлайт.

1-кызы

Атакем өлдү дегенде,
Казактардын баары ыйлайт.

2-кызы

Казак турмак атама,
Катыгүн, кашкарлыктын каны ыйлайт.

1-кызы

Атамды Күлчынбай дечү эле.

2-кызы

Кулун болсо атакем,
Куруп калган бугуну,
Куйруктай кесип жечү эле.

КОШОК¹

Чыныбайдын элинде бир кедей болгон экен. Ал кедей болуп орустун орогун жалданып оруп турат. Бир күнү аялына айтат. Сен менин тирүүмдө кошок айт. Мен тирүүмдө угайын. Алар оро турган буудайдын башында чөп алачыкта жашап турушкан экен. Анда кедейдин аялы, кой уят болот, эл укса эмне дейт? – десе, кедей аялын уруп таякка алат. Аялы күйөөсүн чөп алачыкка жаткызып алып, үстүнө жаман сары тонду жаап коюп кошкондогусу:

Эки канат кереге,
Үй болгондо өлсөңчү.

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Баквалиева К. 1-дептер. Айткан: Шайым Чулчукова 45 жашта.

Чыныбайдай эл сурап,
Бий болгондо өлсөңчү.

Өлүгүңдү көрөйүн,
Кудайды карап өлсөңчү.
Төркүндөн алган көк торпок,
Уй болгондо өлсөңчү.

Оргонуң орус орогу,
Өлүгүңдү көрөйүн.
Ушундай обу жок өлүм болобу? – дептир

аялы.

Аны Батыркан угуп алып кедейди аялы менен чакыртып келип, силер менин жанымда дайым болосуңар, мен өлгөндө мени кошосуң деп, үстүнө үй, астына ат берип конуш кылып алган экен. Ошентип жакшы аялдын жардамы менен кедей үйлүү, аттуу болуп калган экен.

УЛАМЫШ-ЛЕГЕНДАЛАР

АК-КОЧКОР АРЫГЫ ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА¹

Илгери Бирназар менен Черик уруусунун байлары чогулуп Жети-Өгүздүн башындагы Ак-Жар деген жерден тартып, Ак-Дөбө айлына чейин арык казмак болушкан экен. Арыкты казуунун максаты мурун суу жетпей кургак болуп, пайдаланылбай жаткан жерлерди пайдалануу болгон экен. Бул арыкты казууда байлар менен манаптар иштебестен, алар кедейлерди зордук менен кыйнап каздырышкан экен. Бул арыкты казууда катышкан кедейлерди тамак-аш менен толук камсыз кылышкан эмес. Аларды курсактары ачкандыгына карабастан коркутуу менен каздырышкан экен. Арыктын узундугу Ак-Жардан башталып, Жети-Өгүздүн жогору жагын бойлоп отуруп, Оргочордун төшү менен Ак-Дөбөгө чейин жеткен. Арыкты кедейлерди кыстап каздырып бара жатканда Жети-Өгүздүн төшүнөн жыландын уюгу чыгып суу такыр акпай коёт. Ошондо элди башкарган байлар бир короо жайылып жаткан койдун ичинен колуңарга тийген койдун кармап келгиле

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Токтобаев Бердалы, 87 жашта. Кат билет, Үлгү колхозу, Жети-Өгүз селосу. Жазган: Ахматов.

түлөө өткөрөбүз дешет. Ошондо баягы көп койдун четинде бир кедейдин эки кат бир кочкору турса, көп койдон кармабай кедейдин ак кочкорун кармап келип, «ак сарбачыл» чалышат. Ошентип байдын малынан союунун ордуна кедейдин жалгыз ак кочкорун союшуптур. Бирок союлган кочкордун этин кыйналып арык казып жаткан эл жебестен байлар, аксакалдар жеп алып, эзилген эл сорпосунан ооз тийип коюу менен гана ыраазы болгон экен. Акыры бир жай бою байлар кедейлерди айдап жүрүп узундугу 35-40 чакырым келген арыкты каздырган экен. Бул арык бүткөндө аны менен суу келбеген жерлерге суу чыгарышып, ал жерлердин баарын байлар ээлеп алышып, кедейлерге жер беришпей койгон экен.

БАКЫР МЕРГЕНЧИ ЖӨНҮНДӨ АЙТЫЛГАН СӨЗДӨР¹

Бакыр деген мергенчи болгон экен. Ал киши Тоң районундагы Кыдык уруусунан чыгыптыр. Бакыр мергенчилик ишти бала кезинен тартып үйрөнө баштаган экен. Анткени, анын үй-бүлөсү жарды адамдар болушуптур. Мергенчилик менен кийик, коён жана башка аңдарды атып келип үй-бүлөсүн багуучу экен. Кийин бул адам карышкырды көп атуучу болот. Ал карышкыр аткан кезинде, аны карышкырча улуп чакырып алуучу экен. Карышкыр жакындап келген кезде гана ыргыта атып алуучу экен. Бакыр ушинтип атып жүргөнүн элге айтса эл ишенген эмес. Элди ишенидирүү үчүн ал күндөрдүн биринде өзүнүн уругундагы бир топ адамдарды ээрчитип, аңга чыккан экен. Ошол кезде жолдогу түшүп калган карышкырдын изин

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Айтыкеев Бейшенаалы, 43 жашта. Билими 4 класс. Тогуз-Булак колхозу, Тоң району. Жазган: Ахматов.

көрүп бул эркек карышкыр экен. Алыс кетпептир. Жакынкы эле жердеги аңдарда жатат. Аны азыр мен улуп чакырып туруп атам дейт. Айтканындай Бакыр туруп алып карышкырча улуптур. Ошол кезде бир чоң карышкыр маңдай жагынан чыга берет. Аны көрүп турган Бакыр ыргыта атып алат. Эл барып көрсө айтканындай карышкырдын дөбөтү экен. Эл ошондон кийин мунун карышкырча улуп туруп, атып аларына ишенишкен экен. Бакыр ошого катар бир топ кедей адамдарды мергенчилик ишине үйрөткөн экен. Мунун үйрөткөндөрү мыкты мергенчилер болгон экен.

ОТУЗ УУЛ ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА¹

Илгери Арык уруусунан чыккан Күчүк деген адам болгон экен. Күчүк өзүнүн бир туугандарын байлыгына жана манаптыгына таянып күнөөлөйт. Күчүктүн кыстоосуна чыдабай Түнтөй менен Чүнтөй качып жүрүп отуруп казак элине барат. Казак жерине барып бир топ жашагандан кийин, Чүнтөй өлүп калат. Кыргыздын илгерки салты боюнча агасы өлсө жеңесин кайниси алыш керек эле. Ошондуктан Чүнтөйдүн аялын Түнтөй алган экен. Кийин күчүк издетип жүрүп Түнтөйдү казак жеринен таап көчүрүп келет экен. Түнтөй келген кезде жеңе аялынын боюнда бар экен. Түнтөйдөн Күчүк аялды ким алган, кимдин боюнда болгондугу жөнүндө сурайт экен. Бирок Түнтөй Күчүк өлтүрүп коёт деп айтпай коюптур. Ошондо Күчүк казактын бегине киши жиберип, аял кимден боюнда болтурган деп сураган экен. Казактын беги Күчүктү шылдың кылуу иретинде жооп бериптир. Ал менин отуз уулум, кырк кызым бар.

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Кемел Мадылов. Областтык дин бөлүмүнүн башчысы, Пржевальск шаары. Жазган: Ахматов.

Булардын кимисинен анын боюна болуп калганын билбеймин. Ал аял эркек төрөй турган болсо атын Отуз уул, кыз төрөсө өзү билип коюп алсын деп жооп берген экен. Кийин Чүнтөйдүн аялы төрөйт. Баласы эркек болгондуктан атын Отуз уул койгон экен. Ошондон Отуз уул деген ат сакталып калыптыр.

ЧЕРИКТЕР ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА¹

Байыркы заманда кытай эли аскерлерин черик деп аташчу экен. Аскердик тартип кытайда өтө катуу болгон экен. Аскердик тартиптин катуулугуна чыдай албаган айрым кытай аскерлери качып кыргыз жерине келген экен. Бул келген кытай чериктерин Тагай бий басып алган экен. Ошондон кийин келген чериктерге Тагай бий бийлигине чиренип аял алып берген экен. Алар бала-бакыралуу болушуптур. Мындан атайын төрөлгөн элди кыргыздар черик уруусу деп атап койгон экен. Ошондон тартып черик кыргыздын бир уруусу болуп калган экен. Чериктер азыр Ат-Башы районунда турушат.

ОЛЖОБАЙ ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА²

Илгери Арык уруусунан Түлөберди деген чоң бай чыккан экен. Ал Түлөберди карыган кезинде өлүптүр. Түлөбердинин 2-3 аялы болгон экен. Улуу аялынан

---

¹ Инв №422 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Кемел Мадылов. Областтык дин бөлүмүнүн башчысы, Пржевальск шаары. Жазган: Ахматов.

² Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Өмүралы Кенжетаев, 77 жашта. Колхозчу, кат билбейт. Ленин атындагы колхоз, Пржевальск району. Жазган: Ахматов.

3-4 бала болуптур. Бирок булардын акылдары начар, байлыкка чиренгендер болгон экен. Кичи аялынан Олжобай деген балалуу болгон экен. Түлөберди өлгөн кезде эл чогулуп, өлүгүн кайда көмүү жөнүндө кеңешкен экен. Илгерки элдин динге ишенгендиги боюнча колунда дүйнөсү, малы бар бай адам өлсө аны түштүктө Азирет айып деген жерге алып барып көмүүчү экен. Азирет айыпка алып барсак кандай болот деп чогулган элге Олжобай айтыптыр. Чогулуп олтурган эл Олжобайдын бул сөзүнө макул болушат. Олжобайдын айткан сөзүнө эл макул болгондон кийин, улуу аялдын балдары аны күңүлөй башташат. Аны жок кылуу жагын ойлой башташат. Түлөбердинин сөөгүн Азирет айыпка улуу аялдын үч баласы жана Олжобайлар алып жөнөшөт. Түштүккө бир өзбек байыныкына барышат. Азирет айыпка Түлөбердинин сөөгүн коюшат. Ошол мезгилде улуу аялдын үч баласы Олжобайды жок кылуу үчүн, ойлогон жаман оюн ишке ашыруу үчүн Олжобайга билгизбей аны өзбекке сыртынан сатышат. Агалары ошентип үйлөрүнө кайтышат экен. Олжобайды биз бул өзбекке бир аз карыздар болуп калдык. Ошону төлөп анан келгин дешет. Олжобай сатып кеткенин билбей өзбектикинде кала берет. Бир аз күн өткөндөн кийин аны өзбектин баласы ар кайсы жумушка жумшай баштайт. Олжобай анын жумушуна барбайт. Өзбектин ачуусу келип, сени мен пулга кул кылуу үчүн сатып алгам дейт. Олжобай мени сатуучу киши жок деп иштебей коёт. Өзбектин айласы кетип Олжобайды өз жайына коё берет. Олжобай Көк-Арттын ашуусун ашып аркалык кыргыздарга келип түшөт. Ал жердеги эл кайдан келаткандыгы жөнүндө сурашат. Ошондо Олжобай Анжиянга бекке барганмын. Мени ал кыргызга бек кылып жиберди дейт. Эл бул Олжобайдын калп сөзүнө ишенип калышат. Бул сөз бат эле бардык көл айланасындагы элге таралат. Ошентип көлдүктөр Олжобайды бегибиз дешет. Олжобай өз жерине келет.

Өзүн сатып кеткен агаларына эч нерсе деп унчукпайт. Өзүнчө жашап тура берет. Арадан бир-эки жыл өтүп кетет. Ошол мезгилде Кокондун беги кыргыз жерин кыдырып көл башына келет экен. Ал жерге бек келип, силердин бегиңер ким деп сурайт. Элдер көлдүн көкүрөгүндө Олжобай деген бегибиз бар деп жооп берген экен. Олжобайды өзүнө чакыртып, ошол боюнча бек кылып көл боюна калтырып кетет. Олжобай бир чети калп айтуу менен, бир чети акыл менен бектикке ээ болгон экен. Кийин өзүнүн атын калтыруу үчүн катуу бийлик жүргүзгөн экен. Аш, тойлордо ат чабыш болгон кезде, ат чыгып келатканда Олжобай дедиртип ураан чакырткан экен. Өзү чоң бай болуп, эл бийлегендиктен көп малай, кул, күндөр жумшаган экен. Буларга өтө ырайымдык менен катуу мамиле кылып, аларды адам катары санабай катуу эзген экен. Улуу аялдын балдары дагы эле буга каршы болуп жүрүшүп, акыры көрө албастыктын негизинде өлтүрүп коюшкан экен. Анткени Олжобай аларга билгизбей акырындык менен өзүн өзбекке сатып кеткендеги өчүн алган экен. Ошондуктан мунун эзүүсүнө чыдабай улуу аялдын балдары аны өлтүрүшкөн экен.

КАЗАКБАЙ БАЛБАН ЖӨНҮНДӨГҮ ЛЕГЕНДА¹

Илгери отуз уулдан Казакбай деген бир чоң балбан чыккан экен. Ал колунда жок жарды адам болгондуктан балбандыгы менен эптеп жан багуучу экен. Отуз уулдагы Солтонкулга аш бергенде камчы чабыш болгон экен. Ушул чабышка Казакбай түшкөн экен. Бул чабышка түшкөндөр шым кийип гана жылаңач түшүүчү экен. Сабашууда чыккан адамдар эптеп бири-бирин

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Өмүралы Кенжетаетов, 77 жашта. Колхозчу, кат билбейт. Ленин атындагы колхоз, Пржевальск району. Жазган: Ахматов.

жеңиш үчүн аяшпай сабашчу экен. Муну байлар, манаптар көрүшүп кубанып карап туруучу экен. Бул оюндун түрү адамды маскаралап сабатып өлтүрүү үчүн чыгарылган экен. Казакбай камчы сабашка түшөөрүндө камчы тандайт. Ошондо эч кимдин камчысын жактырбай акырында Тууганбайдын камчысын жактырып алган экен. Бир камчыны колуна кармап, бир камчыны белине кыстарып чабышка чыгат. Экинчи арык уруусу тарабынан дагы бир кедей жигит чыгат. Экөө беттешке түшкөндө Казакбай экинчи жигитти колдун шакпагына чапканда камчысы колунан ыргып кетет. Жигит качып жөнөйт. Казакбай артынан кубалап эки жолу чабат. Жигит аттан кулап түшөт. Эл ага карабайт. Кедейлер тегеректеп калат. Акыры ал жигит ушул таяктан ооруп жүрүп өлөт. Казакбай буга бир кыт байге алат. Казакбайдын камчысына жигиттин терилери жабышып калган экен. Акырында ийне менен терип алып тыштаган экен.

АЙМАН СЫНЧЫ ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА¹

Илгери Теңизбай уруусунан Айман деген киши сынчы болгон экен. Ал бир нерсени сындаган кезде дайым динге байланыштырып сындачу экен. Ал адам атты чабууга айдаганда карап туруп кайсы ат чыгып келерин айтуучу экен. Айтканы айтканындай келип, ошол ат чыгып келүүчү экен. Ал Айман кыргыз жерине орус эли келе баштаган кезде, аларды көрүүдөн качып кетүүчү экен. Анткени, дин боюнча орустар «кафыр», аларга жакындашууга болбойт деп түшүндүрүүчү. Ошондуктан Айман орус келе жатса аны көзүм көрбөсүн деп чүмкөнүп жатып

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Султангазиев Садыбакас. Таленков атындагы колхоз, Түп району, Көл башы колхозу. Жазган: Ахматов.

алуучу экен. Күндөрдүн биринде бир орус ат жоготуп жиберип, издеп жүрүп Аймандыкына кирип келет. Айман орустун үйүнө кирип келе жатканын билбей калат да мурдагыдай чүмкөнүп жатууга үлгүрбөй калат. Ал киши диндеги айтылган боюнча чочуп кирип келген орусту карайт да: «орус эмес эле, бул ырыс турбайбы». Бул элдин башы алтындай сары экен. Булар жетекчилик кылган эл ырыска, бакытка бөлөнөт деп баа берген экен. Ошондон кийин Айман сынчы орус эли да боорукер жакшы калк экендигин билип, муну элге таратууга аракет кылган. Орус эли ушул жолу да, мурун да киши өлтүргөн жок. Булар менен биз достукта жашоо керек экендигин айткан.

ЫСЫК-КӨЛДҮН АЙЛАНАСЫНДАГЫ БИРИНЧИ КЫШТАКТАР ЖӨНҮНДӨ¹

Орус эли кыргыздар менен аралашып байланыш түзө баштагандан тартып, алардын алдыңкы маданияты кыргыз элине өзүнүн таасирине тийгизе баштаган. Орус эли келгенче кыргыз эли отуруктуу болгон эмес. Алар ар кайсы жерге көчүп жүрүп жан багышкан. Ысык-Көлдөгү кыргыздар 1911-1912-жылдардан тартып отурукташа баштайт. Ысык-Көлдүн айланасындагы биринчи кыштактар: Чырак, Темировка, Тепке, Дархан, Ак-Кочкор, Өрүктүлөр болгон. Бул жерге отурукташууга элди үгүттөшкөндөр: Чыракта Талып молдо, Темировкада Темир молдо, Тепкеде Касымбек, Дарханда Татарстандан качып келген татарлар, Ак-Кочкордо Бекбоо, Өрүктүдө Чынгышев Сооронбай деген адамдар болушкан. Ушулардын үгүттөөсү боюнча

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Султангазиев Садыбакас, 1897-жылы туулган. Орус мектебинде окуган. Тепке селосу, Түп району. Жазган: Ахматов.

эл отурукташа башташат. Посёлкага келген элдерге атайын жер кесилип берилген. Посёлкага отурбагандар тоо-тоого көчүп жүрүп жан багышкан. Посёлкага отурукташкан кыргыздар жер айдап, дыйканчылык иштерин жүргүзүшкөн. Отурукташкан кыргыздардын ар бир эркегинин башына 8 гектардан жер берген. Ал эми аялдарды адам катарына эсептеп жер берген эмес. Отурукташкан кыргыздар жерди иштетип бат эле байып кетишкен. Ал эми отурукташпаган кыргыздар болсо барган сайын жардыланып, жакырлана башташкан. Отурукташкан кыргыздарды мусулман эмес, алар кафырга айланып кетти деп эсептешкен. Бул отурукташкан кыргыздар негизинен крестьян болушкан. Мал багып көчүп жүрүп оокат кылгандан отуруктуу болуп, дыйканчылык менен оокат кылуу жакшы болгон.

КАБА УРУУСУНУН ЧЫГЫШЫ ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА¹

Тагайдын тондуу баласы Саяк аял алат. Анын туугандары Саякка каршы болот. Бул эки жылдан кийин Саяктын аялынын боюнда болот. Саяктын боюнда бала бар экендигин билгенден тартып аны өчөшкөн туугандары өлтүрүп кетпесин деп бир аялга бактырууга сүйлөшөт. Саяктын аялы төрөрүнө жакын калат. Ошол мезгилде Саяк аялын бир да кишиге көрсөтпөй багат. Анткени аялынын боюнда бар экенин эч кимге билдирбөө керек эле. Бир күнү Саяктын аялы отун аламын деп барып, талаадан эркек төрөйт. Баланын башынан куйругуна чейин жалы болгон. Саяктын аялы баланы ич көйнөгүнө

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Малдыбаев Б, 73 жашта. Тору-Айгыр айылы. Жазган: Ахматов.

ороп коюп, багам деген кемпирди издеп жөнөйт. Ошол мезгилде Саяктын туугандары Кайдуулат деген көчүп келаткан болот. Ошондо Саяктын аялы төрөп коюп кеткен баланы кийик эмизип турганын Кайдуулат көрөт. Кийикти кайдуулат атпайт, таң калат. Жакындап бастырганда кийик качып кетип, бала ордунда калып калат. Кайдуулат келип, баланы көйнөгүн чечип ороп алып кете берет. Саяктын аялы баланы Кайдуулат алганын көрөт да сүйүнөт. Анткени ал баланы башка бирөө алса Саяктын өчөшүп жүргөн туугандары өлтүрүп коюшмак. Ал эми Кайдуулаттын колуна баланы эч ким өлтүрө албайт. Саяк аялы экөө буга абдан кубанышып, эми кудай буюрса балабыз аман-эсен чоңоюп, өсөт деп кала беришет. Саяктын туугандары сенин аялыңдын боюнда бар болуучу төрөгөн баласы кайда деп кысташат. Саяк аялымдын боюнда эч нерсе жок болуучу, эгер болсо төрөп бербейт беле деп жатып кутулат. Эки жылдан кийин Саяктын аялы экинчи эркек бала төрөйт. Кайдуулат багып алган баласы ошол кезде үч жашка чыгып, аны отургузуу үчүн Кайдуулат той берет. Ошол тойдун үстүндө олтуруп Саяк бала кимдики экендиги жөнүндө айтат. Ал жерде отурган элдин аксакалдары чогулуп келип, баланы чечинтип көрүшөт. Карашса Саяк айткандай башынан куйругунун учуна чейин жалы бар бала экендиги чын. Ошондуктан отурган эл баланын Саяктын биринчи баласы экендигине ишенишет. Балага мурда Каба деген ат коюлса, кийин карылар ага «Жалдуу» деген сөздү кошуп Жалдуу Каба деп аташат. Кийин ушул Кабадан тараган балдарды Саяктын Каба уругу деп атап коюшат. Каба уругу Саяк уруусунун атайын бир уругу болуп саналат.

БУГУ ДЕГЕН УРУУНУН ЧЫГЫШЫ ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА¹

Алымсейит Түштүк кыргыздардан кыз алуу үчүн кудалашкан экен. Ошол мезгилде кыргыз элин калмактар эзип, үстөмдүк кылып турган мезгили болот. Алымсейит кудалашкан кызды барып алып келген. Ал өтө сулуу болгон. Калмактар үстөмдүк кылып турган мезгилде кыргыздын сулуу аялдарын тартып, зордук менен алып коюучу экен. Алымсейит аялын калмактардан сактап калуу үчүн Бугу деп коёт экен. Бугу деп атай коюунун себеби ал кезде калмактар динге абдан ишенген. Өтө динчил эл болгон. Алар бугуга тийишчү эмес. Ошондуктан Бугу деп Алымсейиттин аялын калмактар алган эмес. Андан төрөлгөн балдарды бугу уруусу деп атап койгон. Бугу Кылыжырдын бир баласы делип калган. Ошондон тартып Бугу уруусу деген атак менен аталып калган.

МЕРГЕНЧИ ТОКСАБА ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА²

Токсаба күн сайын бат атар мылтыгын асынып, ок-дарысын жүктөнүп кетүүчү экен. Бирок ал дайым кечинде өзү эле бош кайтып келүүчү экен. Анын минтип жүргөн окуясы айылындагы элдерди абдан таң калтырган экен. Ошондон кийин мунун бул окуясын билүү үчүн айлындагы элден бир тобу

---

¹ №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 2-дептер. Айтып берген: Султангазиев Садыбакас 1897-жылы туулган. Түп району. Жазган: Ахматов.

² Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 1-дептер. Айтып берген: Айрыкеев Бейшеналы. Күн-Батыш сельсовети, Тогуз-булак колхозу. 43 жашта, билими 4 класс. Жазган: Ахматов.

анын артынан акмалап аңдыйт. Токсабанын артынан аңдып барган адамдар анын өзүнчө жазбай атууга машыгып жаткандыгын байкашат. Анын машыгуусу ар кайсы тарапка жыгач коюп, анын башына кагазды илип. Атын минип алып чаап жүрүп, кур талаада кагазды ата берет. Артынан аңдып барган эл аны жинди болуп жүргөн го деп ойлошот. Ал адамдар чогулуп Токсабанын жанына барышат. Токсабанын бул иши жөнүндө андан сурашат. Ошондо Токсаба элдин берген суроосуна жооп бербейт. Ал бул адамдардын эртең өзү аңга чыкканда келүүсүн сураган. Эл анын бул ишине таң калышат да үйлөрүнө кайтышат. Эртесинде Токсабанын аңчылык кылып жүргөн жерине баягы адамдар келишет. Карап турса бир заматтын ичинде эле теке, кулжа ж.б. нерселерди жайнатып атып салат. Эл буга өтө таң калышат. Токсабанын артыкчылыгы, ал аттын үстүнөн чаап баратып атуучу экен. Аткан огуна бирөө да жаза кеткени болгон эмес экен.

Ал кийик аткан кезде башка мергенчилер сыяктуу өзүн барып атуучу эмес экен. Ошентип, Токсаба кийиктин артынан кубалап атпаган мергенчи мергенчи болобу деп, кийиктин артынан атайын кууп жүрүп атуучу экен. Токсабанын мындан мурун күн сайын ок-дарыны жүктөнүп эртең менен эрте кетип, кечинде эч нерсе атпастан куру кол келип турган мезгили, анын көрсө мыкты жаза атпас мергенчи болууга машыгып жүргөн кези экен. Бул адам Тоң районундагы «Большевик» колхозунун мүчөсү болгон. Карыган кезинде өлүп калган.

ТӨРТ-КҮЛ ЖӨНҮНДӨГҮ ЛЕГЕНДА¹

Бөр-Дөбөдөгү Түлөбердинин төшүндө илгери бир кезде сепилдин калдыгы калган. Азыркы сепилдик «төрт күлдүн» калдыгын мындан бир нече жылдар илгери Көккамыр деген адам салдырган экен. Ал сепил 50 гектар аянтты ээлеп турган экен. Бул эски сепилдин ылдый жагында Кандөбө деген кан отура турган бийик жайы боло турган эле. Хан ал бийик жайда олтуруп алып, айланасын көрүп туруучу экен. Хандын бул сепилди салдырганы айланадагы уруулардын чабуулдардан коргонуу максатын алдына койгон экен. Ошого катар эле ошол сепилдин төрт бурчуна хан өзүнүн алтынын жана башка ар кандай дүйнөсүн сактачу экен. Хан муну салдырууда жалаң колунда жумуш кылуучу адамдардын күчтөрүн эзгичтик менен пайдаланган. Салынган сепилде хан өзүнүн үй-бүлөсү жана жигиттери менен гана туруучу экен. Ал эми калган эл болсо сепилдин сыртында кала берген. Хан өзүнүн жыргал турмушта жана өзү эч кандай коркунучсуз бекем сепилде жашоону каалаган экен. Сырттагы сепилге кирбей калган букар элинин абалын хан оюна да алып койгон эмес экен. Анткени хандын эл эмне болуп кетсе да эч нерсеси корбойт. Жаны кыйналып, эч жери оорубайт эмеспи. Көккамыр хан ошентип гана элди эзип, алардагы болгон жылтыраган нерселерди тартып алып, (салык алып) жашап турган экен.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 1-дептер. Айтып берген: Алымбаев Ысак, 80 жашта. Сталин атындагы колхоз. Төрт-Күл сельсовети, Покровка району. Төрөбаев Жанаалы 80 жашта. Кат билет. Тогуз-Булак колхозу, Күн батыш сельсовети, Тоң району. Жазган: Ахматов.

САРУУДАГЫ КҮМБӨЗ ЖӨНҮНДӨГҮ ЛЕГЕНДА¹

Азыркы Покровка районунун Саруу селосунун жогору жагында эски бир күмбөз бар.

Бул күмбөз Тынымсейиттин баласы, илгерки манап Батый деген адамдын күмбөзү. Батый мурунку кезде манап болгон. Манаптыгынан пайдаланып элди катуу эзген экен. Батый Балчак деген балалуу болуптур. Балчак атасы Батый өлгөн кезде атасынын ордун басып эл сурап, элди эзген адамдардын бири болгон экен. Балчак өзүнүн даңкын чыгарыш үчүн атасына күмбөз салмак болгон экен. Ошо кезде Балчак өзүнүн элди бийлик менен башкарганынан пайдаланып, бүт Ысык-Көлдүн айланасындагы жылкылардын жалкуйругун кырктырып, ылайга аралаштырган экен. Кылды ылайга аралаштыруунун себеби кирпич оңой менен сынбай турган болот. Ошондуктан бул күмбөздүн салынганына 118 жылдар чамасы болгон. Ошондон бери карай мурунку калыбын сактап, бузулбай ушул кезге чейин турган экен. Кийин бул күмбөздү Балчактын уулу Боромбай да бекемдеттирген экен. Бул күмбөздүн 1916-жылкы эл көтөрүлүшүнөн мурда салынгандыгы жөнүндө Разык деген адам кыргыздарга айтып берген экен.

---

¹Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 1-дептер. Айтып берген: Урдөөлөгов Жейренбай 1874-жылы туулган. Сабаттуу адам. Куйбышев атындагы колхоздун мүчөсү. Саруу сельсовети Серкебаев Осмоналы 1874-жылы туулган.

Сабатсыз. Колхозчу. Саруу сельсовети, Покровка району. Жазган: Ахматов.

ТИЛЕКМАТ УРУГУ ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА¹

Илгери бир кездерде Таластын Ак-Чий деген жеринен Кетиш деген боюнда бар бир аял качып чыккан экен. Кетиш качкан кезде Каракол-Сөөк ашуусун ашып суусамырга түшөт. Ошол мезгилде Суусамыр жайлоосунда Боорсок бийдин жылкысы жана аны баккан жылкычылары болгон. Аял булардан чочуп кармап алат экен деген ой менен качып жүрүп олтуруп, Анжиянга барып бир топ мезгилге чейин жүрүп калат. Таластыктар Кетиштин Анжиянда экендигин билишип издей башташат. Муну Кетиш билип калып Анжияндан качып Кызартка келет. Кызартта экинчи жолу черик уруусунан чыккан Боорсок бийдин жылкычыларына туш келет. Кетиш жылкылар жайылып жаткан жерге таң сүрүп, жерге жарык тийген кезде келет. Аял эптеп жайылып жаткан жылкыдан бирди кармап минип кетүүгө аракет кылат. Жылкыларды жарга үч жолу айдап камайт. Бирок жылкылар боюнда бар аялга карматпай жардан чыга качып кетет. Аял ушинтип жаткан мезгилде Боорсок бийдин жылкычылары көрүп турушат. Жылкычылар аялды көргөндөн кийин ага келишет да аны кармап алышат. Жылкычылардын ою бул аялды өзүлөрүндө алып калып кымыз жасатып ичип, бирөөбүз алабыз деген ойду ойлошкон экен. Жылкычылар келип кармап алышкандан кийин Кетиш булардан кутулуу жөнүндө бир акыл ойломок болот. Ал акылды да аял табат. Ошентип аял бир жылкычы баладан жылкы кимдин жылкысы экендиги жөнүндө сурайт. Ал жигит жылкы

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 1-дептер. Айтып берген: Урдөөлөтов Жейренбай 1874-жылы туулган. Сабаттуу адам. Куйбышев атындагы колхоздун мүчөсү. Саруу сельсовети Серкебаев Осмоналы 1874-жылы туулган.

Сабатсыз. Колхозчу. Саруу сельсовети, Покровка району. Жазган: Ахматов.

Черик уруусунан чыккан Боорсок бийдики экендигин айтат. Ошондо аял Боорсок бийдин карындашы элем. Мени түштүктөгү Анжиян тарабына турмушка (күйөөгө) берген дейт. Муну угуп жылкычылар эжекелешип, жылкычы башчы Жолундукуна алып барышып, эки-үч күн жакшылап багышат. Андан кийин Кетишти жасалгаланган ат мингизип, Ала-Бука суусунун боюна Көгарт ашуусун ашып барышат. Бир жылкычы Боорсок бийге барып, сиздин Анжиян тарапка берген карындашыңар бар экен ошону алып келдик дейт. Боорсок бий адегенде эле эч нерсе сурабай туруп, жылкычыларынын амандыгын сурайт. Андан кийин алып келген аял жөнүндө анын ким экендигин сураган экен. Жылкычы жөнүн айтканда, менин ал жакта андай карындашым жок эле дейт. Муну сыртта угуп турган Кетиш үйгө кирип барат да «баатыр эрдин атын алыстан ук» деген эмеспи. Мен ээн жүргөн жылкычылардан коркуп сиздин карындашыңызмын деп айткан элем деген экен. Боорсок бий сүйүнгөн болуп, болуптур деги эле сонун болот. Менин карындашым деп өз үйүнө алып калат. Кетиш бул жерде бир топ ай жүргөндөн кийин эркек бала төрөйт. Боорсок бий төрөлгөн жаңы балага жылкычылар эжесин таап келгендиктен аты Жылкы-Айдар болсун дейт. Бала чоңоё баштайт. Ошентип бала чоңоюп жаткан кезде Көлдүн башындагы бугу уруусунан чыккан Бирназар деген атактуу адам Боорсок бийдин кызын өзүнүн баласына алып берүү үчүн чоң салтанат менен барып калат. Кетиш сынчы аял болгондуктан Бирназарды сындап, менин тукумум ушул адамдын жанына барса кор болбойт экен деген. Боорсок бий кызын Бирназардын баласы Эсенаманга бермек болот. Ошентип той болуп кызды күйөөсү менен жөнөткөнү жатканда Кетиш кызга жолугуп, мени кошо ала кеткин. Ал үчүн атаңа мен бирөөнүн жерине жалгыз бара жатам. Мен тааныбаган элде жакшы жүрүш үчүн Кетиш эжемди кошуп

бергин деп сурагын дейт. Ошондон кийин кыз Кетишти кошуп берүү жөнүндө атасына айттырат. Буга Боорсок бийдин ачуусу катуу келет. Бирназарды Боорсок бий чакыртып алып мен сизге үч киши бермек белем дейт. Ошондо Боорсок бийдин кызы атасына таарынып турбай ыйлап жатып алат. Кызды анысына болбой туруп аткарып берет. Илгерки кыргыз элинин салты боюнча аттанып кетип кайра түшүп Боорсок бийге келет. Бизге берер эмнең калды ошого келдим дейт. Боорсок бий эмне сурайсың дегенде мага тетиги чыгданды бергин дейт. Бул чыгдандын жасалгасын үйрөнүү үчүн Анжияндан атайы алдырганбыз. Ошондуктан биз аны бере албайбыз. Муну эмне кыласың? Андан көрө сен жакын жерге конгун деп кондурад. Кызым ыйлап аттанды эле, ошондуктан эжеси Кетишти баласы менен кошуп берейин дейт экен. Бирназар муну угуп көчүн жакын жерге түшүрүп конушат. Ошентип, Боорсок бий Кетишти баласы менен кызына кошуп аттандырган экен. Бирназар ошол жерден аттанып жөнөшөт. Ошондо алар Нарын суусунун куймасы болгон бир суу кирип жатканда кечип өтүшөт. Ошондо Кетиш баласын бешикке бөлөп, бээ минип өңөрүп келе жаткан болот. Суунун орто жерине келгенде бээ мүдүрүлүп кетип, колундагы бешик ыргып барып сууга түшүп агып кетет. Аял ошондон эле бакырып өксүп ыйлайт. Бирназар көчүн токтотуп дөңгө түшүп отуруп алат. Мал сойдурбай коёт. Кетиш болсо отуруп алып таң атканга чейин өксөп ыйлай берет. Аялды Бирназар чакырганда Кетиш жок дегенде эми өлөр бала сууга агып өлдү. Анын сөөгүн таап бергиле. Эгер сөөгү табылбаса мен дагы өлөмүн дейт. Бирназар эртең менен эрте жигиттерди чакыртып, элүү айгырды мингизип баланын сөөгүн суудан издетет. Жигиттер айгырлар менен бала сууга түшүп кеткен кечүүдөн капчыгайга чейин сууну кечип издешет. Бир жигит бешикти табат. Балалуу бешик сууга

түшкөн кезде суу өтө чоң агып жаткан болот. Бир аздан кийин суу тартылып, суунун ичиндеги жылгынга бешик тосулуп калып, акырында суунун түбүндө бешик буту менен турганын көрүп алат. Караса бала тирүү уктап жаткан болот. Суу болгон ороочтогу бала ыйлап, тердегенден кийин кургап калат. Бала бар тирүү экен деп жигит кыйкырат. Баланы алып келет. Бирназар, Кетиш бардыгы сүйүнүшөт. Кетиш баласын эмизет. Эл аттанат. Бирок Кетиш ордуна козголбой баланы эмизип отура берет. Турат экен десе аял турбайт. Ошондо Бирназар барып аялды тартса ал үргүлөп уктап кеткен болот. Баланын оозу ийиген эмчектин сүтүнөн ак көбүккө толуп кеткен. Аял атка минет. Бирназар көчү менен жөнөп, көлдөгү өз элине келет. Бирназар өз элине келгенден кийин Кетишти аялдыкка алат. Жылкы Айдарга өгөй бала эмеспи деп энчи бөлүп берип Текеске көчүрүп жиберет. Ал Текеске малы менен барганда өз малын жоготпой көбүнчө Бирназардын малын колдонот. Ошентип Жылкы Айдардын малы тез өсүп кетет. Текестен Жылкы Айдар малын айдап, Бирназардын жанына көчүп келет. Ошол кезде Бирназардын балдары Эсенаман, Кенжебек, Данияр дегендер Жылкы Айдардын малынан кармап жок кылып, сен тентип келгенсиң деп кордошот. Ошондо Жылкы Айдар тамак бышыртып көтөрүп алып Бирназарга барат. Бирок Бирназар алып келген тамакты оңойлук менен жей албайт. Эмне келдиң деп сурайт. Ошондо Жылкы Айдар туруп, мени алты уул кулдансынбы же бир эле уулуң кулдансынбы деген экен. Анда Бирназар чочуп кетип, жок сен менин жетинчи уулумсуң. Эч ким сени кулданбайт. Сен алар менен тең бирдей жашайсың деп, Бирназар эки кишини чакыртып, чыбык карматып кесип туруп Баялы деген баласын Жылкы Айдарга берет. Жылкы Айдардын дагы Тилекмат деген баласы болгон. Жылкы Айдар эки баланы окшош кийинтип, окшош

ат мингизип коёт. Эки бала чоңоюп эл аралап жүрүшөт. Экөө элди күлдүрүп, итти үрдүрүп жүрө беришет. Ошол кезде элдин арасында бир бузук иш болуп калат. Эл чогулуп бул бузук ишти бүтүм кылышып, кеч киргенде эл аттанып жөнөйт. Муну Тилекмат менен Баялы угуп турушат. Эл кеткенден кийин Тилекмат биз ушинтип эле жүрө беребизби, андан көрө биз элдин ишине катышалы дейт. Баялы эмне иш дейт. Алар экөө биригип бүтүм берүүчү айылга келишет. Анда келишип эл чогулуп бул бүтүмдү көрсөттү. Ушуну төлөгүлө. Эгер бүтүрбөсөң биз чаап алабыз дешет. Муну уккан бүтүм берүүчү эл макул болуп, экөөнө эки асый берет. Тилекмат менен Баялы эки асыйды минип түн боюнча жайлоого качып чыгып кетишет. Эртеси бүтүмдү бүтүрүүчү эл чогулуп келишет. Аларга бүтүм берүүчү эл бүтүмдү берип түндө эле бүткөнбүз дешет. Аксакалдары ким бүтүрдү деп сурашат. Бирназардын эки баласы дешет. Чыбык кыркылдыбы деп сураганда, чыбык кыркылды деп жооп беришет. Болуптур элдин закону боюнча бүтүм бүтүптүр дешет. Эл аттанып өз айылдарына жөнөмөк болушат да биз башында акмак болуп жүргөн экенбиз. Мындан ары карай биздин элдин эки тизгин бир чылбырын Бирназарга бердик дешет. Муну Бирназар угуп элге келип койгула агаиндер, антпегиле атым, башым тартуу дейт. Эл буга болбойт. Ошондо Бирназар ачууланып ушул чатак ишти баштаган Тилекмат менен Баялыны мууздайын деп атын тартканда эл болбой койгон экен. Ошондон кийин Бирназар эки баланы издешет. Балдар качып тоого чыгып кетишет. Акыры жылкычыларга келишээр деп кишилерди аңдытып коёт. Бир кезде Баялы абдан суусап түн ичинде жылкычыларга бармак болот. Тилекмат барбагын кармап алат десе да Баялы болбой кетип колго калып, аны аңдып турган эл колго түшүрүп кармап алышат. Баялыны атасы Бирназар ачууланып өлтүрмөк болгондо эл өлтүртпөй койгон

экен. Эгер сенин өлтүргүң келсе анда тиги Тилекмат деген кулунду өлтүргүн дешет экен. Бирок Тилекмат качып такыр карматпай коёт. Акырында Тилекмат үйлөнүп, өзүнчө үйлүү-жайлуу болгон экен. Аңгыча эл Кокон хандыгы чаап келе жатат деген кабар менен Түлөгөнгө көчүп кетет. Бул мезгилде Тилекматтын кылмышы унутулат. Ал балалуу болот экен. Мындан төрөлгөн Чыныбай уулу (же Тилекмат уругу) деген эл калган экен.

ТОРУ-АЙГЫР ДЕГЕН АТТЫН ПАЙДА БОЛУШУ ЖӨНҮНДӨ ЛЕГЕНДА¹

Илгери кыргыз уруулары бир-бирине кошулбай айрым-айрым өзүлөрүнчө жашашкан экен. Ошондуктан алар бирин-бири чаап, мал-мүлкүн тартып алып дагы башка ар түрдүү кордуктарды күчтүү уруу күчсүз урууларга көрсөтүүчү экен.

Ошондой эле азыркы Тору-Айгыр деп аталган жерде бир аз эл жашап турган экен. Бул элдин арасынан чыккан бир мыкты адамы болгон экен. Анын абдан сонун Тору айгыр деген айгыры болуптур. Бул айгырды мактаган кабар көлдүн айланасына бүт таралып, элге угулган экен. Ошол кабар Тору-Айгырдын тушунда Тондун жогорку долинасында туруучу Байгазыга да угулуп, Байгазы бийлик жүргүзүп турган малы көп адам болгон. Ал ушул Тору айгырды кандай да болсо тартып алуунун жолун ойлойт. Акыры айгырдын ээсине келет. Аны ары торуп, бери торуп жатып, анын ал-абалын байкап, бир топ күн конок болгон экен. Бирок ошол конок болуп жаткан кезде ал Байгазы бай болсо Тору айгырды торуп, аны уурдап алып ке-

---

¹ №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: Орусов Шермат 82 жашта, колхозчу. Тору-Айгыр айылы, Балыкчы району. Жазган: Ахматов.

түү керек деген ойду ойлоп табат. Бир күнү Байгазы жолдоштору менен кечке маал кеткен кишилер болуп аттанып жөнөйт. Алар бир топ узагандан кийин эле күн батып, күүгүм кирип кетет. Бай жана анын жылкычылары эч нерседен капары жок олтура беришет да тамактанып алып, жылкычылар эл жата жылкычыларга барып, жылкыларды чогултуп түгөлдөшсө кадимки жылкынын камбар атасы Тору айгыр жок болуп чыгат. Жылкычылар айгырды ким алмак эле андан көрө башка кырсыктар болуп кетип, карышкыр жеп кетсе керек деген ойго келишет. Баары жабылып издешет. Байынан абдан катуу коркушат. Таң атканча издеп эч жерден таппай же өлүгүн таппай коюшат. Ошондон кийин гана булар Тору айгыр киши колдуу болуп жоголгондугун билишет.

Байга Тору айгырдын жоголгондугу жөнүндө кабар беришет. Бай өзүнчө олтуруп абдан кайгырат. Жылкычыларын болсо иттин баласындай кылып өкүртүп сабайт. Бирок мындан эмне чыкмак. Эч нерсе чыккан жок.

Акыры Тору айгыр тескейден Байгазы байда жүрөт деген кабар Тору айгырдын ээсине угулат. Байгазы айгырды алпаргандан тартып, качып кетпесин деген ой менен жылкычыларына жетелетип оттоочу экен. Бир топ убакыт өткөндөн кийин эми жарыктык Тору айгыр малга үйүр алып калды го эми тушап коюу керек деп жылкычыларына айтат. Жылкычылар Байгазы байдын жиби менен тушап коюшат. Эртеси Тору айгыр жок. Кайда, ким аркылуу кандайча кеткени эч кимге белгисиз. Из чалдырса Тору Айгыр көлдүн жээги менен барган. Жанында эч кандай экинчи из жок. Бирок, көлдүн жээгинен кай тарапты көздөй кеткени же көлгө түшүп кеткени белгисиз болот. Ал эми Тору Айгыр болсо тушоосу менен көлдүн тескей тарабынан кечип күнгөйгө келип өз үйүнө барат. Муну жылкычылар көрүп сүйүнүшөт. Көлдү Тору айгыр

кечип чыккандыктан бул жерди Тору-Айгыр деп атап коюшкан экен. Ошондон тартып бул жер Тору-Айгыр деп аталып калыптыр.

ЖЕТИ-ӨГҮЗДҮН АТАЛЫШЫ ЖӨНҮНДӨ АҢГЕМЕ¹

Музоо кезинде жети музоо жоголуп кетип, жетөө тең аман жети жылдан кийин өгүз болгондо табылат экен. Ошондо көптү көргөн карыялар чогулуп отуруп жети жыл ууру, бөрүдөн аман табылган үчүн бул жердин атын Жети-Өгүз коёлу деп бир козу союп, кымыз ичип отуруп, карыялар кеңешип Жети-Өгүз коюлган экен.

ЫСЫК-КӨЛДҮН ПАЙДА БОЛУШУ ЖӨНҮНДӨ БОЛГОН АҢГЕМЕ²

Ысык-Көл боло электен мурун капкакталуу кудук болгон экен. Ким суу алса капкагын ачып алып кайта бекитип койчу экен. Ал мезгилде Букардын Көк-Ташынан бери калмак ээлечү экен. Элдин айтуусу боюнча бака манжу коңтажынын тушунда болгон окуя дешет. Эл жер талашып урушканда деле мындай деп урушканын көп эле угам. Сенин атаңдан калган жер эмес, бака, манжу, коңтажыдан калган дейт. Эми ошол мезгилде Мансабы баатыр деген кан болуп Ысык-Көлдөгү элди ээлеп турчу экен. Бир күнү түшүнөн чочуп калмактын молдосуна бал ки-

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

² Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

теп ачтырса, молдосу бал китебин ачып көпкө карап отуруп, сен каным капкалуу шарып эл журтуң менен бул жер көл болуп, көлдүн астында калат экенсиң дейт. Ошону менен кан баласына уйдун шүдүңкүсүн мингизип баласын жөнөтөт. Тамак-ашын камдап берип бала эчен күн, эчен түн жүрүп кыпкызыл болуп өрттөй күйгөн жерден кайра тартат. Атасы баласынан кандай жерден кайра тарттың дейт. Бала кыпкызыл болуп өрттөй күйгөн жерден тарттым дейт. Баласына атасы мындай дейт. Мен капкалуу шаарым, эл журтум менен көлдүн алдында калам. Бул жер көл болот деди. Жалгыз сен шүдүңкүт менен качып кутуласың. Балам кош дегиче болбой бир аял кудуктун капкагын ачып, баласынын богун жууп капкагын беките албай кетет. Ошону менен кудук ашып-ташып капкалуу шаар каны эл журту менен көлдүн астында калат. Кан айткандай баласы качып кутулат. Кудуктан ташыган суу шүдүңкүттүн сорусун жаба берди дейт. Дарбазанын оозу Тамганын тушунда дейт. Жаңыдан дарбазанын оозуна таштан койдуруп, арыстандын сүрөтүнүн жарымы тартылып бүтүп калган экен. Мына Ысык-Көлдүн пайда болушу ушундай экен.

КАНДЫН КЫЗЫ МЕНЕН КЕДЕЙДИН БАЛАСЫ ЭКӨӨ БЕШИКТЕ ЖАТЫП БИР-БИРИНЕ АШЫК БОЛГОНУ ЖӨНҮНДӨ АЙТЫЛГАН СӨЗ¹

Байдын кызынын аты Лайли. Кедейдин баласынын аты Кайыс. Ошону менен кыз ыйлап, бала да ыйлап эмизсе да болбой ата-энесинин мазасын алат. Айла кеткенде хан да, кедей да экөө эки кыз

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Ырысбайдын сөзү. Ууруссу казак. Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

алат. Акысын берип баланы сооротуп көтөрүп багууга эки кыздын бирөө хандын кызын көтөрүп багат. Бирөө кедейдин баласын көтөрүп сооротсо да болбой экөө тең ыйлап эки кыздын мазасын алат. Бир жашка чыгат. Баланы баккан эки кыз бирин-бири билбейт. Күндөрдүн биринде экөө эки жактан баланы көтөрүп барып базардан кезигишет. Жаагы басылбай ыйлап аткан кыз менен бала бирин-бири көргөндө ыйлабай калат. Бала ыйлабай калганда мазасы кеткен эки кыз бир жерге отуруп жай сурашат. Сен кайдан деп кедейдин баласын баккан кыз кандын кызын баккан кыздан сураса, мен кандын кызын көтөрүп сооротом, баккан акымды берет. Күндүр-түндүр ыйлап жанымды алат. Акы алмагымдан артыгым чыгып өлмөк болдум десе, кедейдин баласын баккан кыз да кандын кызын баккан кыздын сөзүн айтат. Ошентип эки кыз баланы баккан азап-тозогун айтат. Кандын кызын баккан кыз мындан кийин берки кызга бакпай эле коёюн дейм кан башымды алып салат деп коркомун. Ошону менен «өлбөгөн куу жым жүрөт» деп экөө бир-бирине арыз-муңун айтып бир, эки саатка чейин сүйлөшүп отурса күндө жаагын жанып ыйлаган балдар такыр ыйлабай мемиреп экөө тең уктап калды. Күндө ыйлап мазасын алган эки кыздын да жаны жай алып, экөө көпкө сүйлөшүп черлери жазылып мындай деп сүйлөшөт. Ушул базардын ичинен бир үй таап, экөөбүз бир жашап эки баланы багалы деп, үй издешип таппай, үй таппаган соң эки кыз балдарды көтөрүп жай-жайына кетет. Эки кыздын бирөө мындай дейт. Экөөбүз баланы көтөрүп келип күндө ушул базардан табышып жүрөлү деп. Эки кыз макул болушат. Ошону менен экөө ажыраса балдар ыйлайт. Базарга келип эки кыз кошулса ыйлашпай магдырап уктап калат. Эки кыз күндө базарга келип бир жагынан үй издешип, өмүрүндө согончогу канабаган бир кемпирди табат. Бир үйдө

өзү эле жалгыз жашайт экен. Үч бөлмөлүү үйү бар, кемпирдин оокаты жакшы экен. Кыз баштан аяк болгон шартын айтып эки кыз кемпирдин үстүнө кирет. Үйүнүн акысын ай сайын төлөп, балдар да мурункудай ыйлабайт. Эки кыздын жаны жай алып, тамак-ашты болсо базардан алып, эки кыз, эки бала, кемпир бешөө оокат тиричилигин кылып, эки бала сегиз жашкы чыккыча ошол кемпирдикине багып жүрүп, аман-эсен кыз менен баланы ата-энесинин колуна салып берип кутулат экен. Кан кызын окууга берет. Кандын кызы менен кедейдин баласы экөө отурса да, турса да бир жүрөт. Биринин билбеген сабагын үйрөтүшөт жана экөө дайыма бир партага отурушат. Ошону менен 12 жашка чыгат. Ал экөөнү кандын кызы кедейдин баласынан кенедей ажырабайт депкеп кылат. Аны кан угуп, энесине айтып кызын кедейдин баласынан бөлүп алып, окутпай, үйүнөн чыгарбай коёт. Ошону менен кедейдин баласы кыздан ажырагандан кийин жинди болуп калат да, Кайыс деген аты өчүп, эл Лайли-Мажнун дечү болду. Анткени, бала ашыктыктын айынан жинди болуп Мажнун атка конот. Казак тилинде Мажнун деп жиндини айтат экен. Ошону менен бала кызды кандай кылып көрүүнүн амалын таппай, ары ойлонуп, бери ойлонуп күндөрдүн биринде кайырчы болуп Лайлини көрмөкө кандын капкасына отуруп барып турса Лайли Кайысты таанып кат жазып, жүз арчыга түйүп, садаганы көрсөтпөй жашыруун берет деген деп энесине катты билгизбей дубанага берип келейин деп тышка чыгып, жүз арчыга түйгөн катты Кайыска берип Лайли кайра тартканда көйнөгү күйүп, жеңелери эмне болду деп суу сээп өчүрөт. Лайлинин жеңесине айткан жообу. Жанымда ширеңке бар эле, жанагы жинди кактырып күйгүзүп кетти окшойт дейт. «Кактырып» деген сөз бизче «сөйкөнүп» деген сөз. Көйнөктүн күйгөн себеби, ашыктыктан чыдабай ысып, күйүп кетет экен. Ка-

йыс эптеп кайырчы, дубана болуп барып Лайлини көрүп, кичине эсалгансып калды. Анткени менен деле санаасы ордунда эмес. Иши кылып өлбөгөн тирүү жаны жүрөт экен. Лайлинин берген катын окуса, мындай деп жазат экен. Мени бул дүйнөдө көрбөйсүң. А дүйнөдө кошулабыз деп жазыптыр. Кайыс катты окуп, ого бетер жинди болуп, эси ооп эң-дең болуп жүргөн кезинде Лайли ооруп өлөт экен. Лайлинин өлгөнүн Кайыс билбейт. Башынан ашыктык өткөн бир жигит бар экен. Ошол жигит Кайыска келип айтат экен. Лайлинин өлгөнүнө үч күн болду, бүгүн коёт деди. Кайыс Лайлини уккандан кийин мүрзөсүнө барып мындай деп ыйлайт экен. Болгондо мен кийимдүү, сен жылаңач каттагы айткан сөзүң ырас болсо, Лайли жан кабыңдан деп боздоп ыйлап турган учурда мүрзө ачыла берет. Кайыс кийими менен кирип, Лайлини кучактап жатып калат экен. Лайли 16 жашында дүйнөдөн кайткан экен дейт.

БИР КЕДЕЙ ЖӨНҮНДӨ БОЛГОН АҢГЕМЕ¹

Илгери бир Сагыз аттуу жалаң тондуу кедей болгон экен. Кедейдин тору быштысы бар экен. Анан Молтой, Тайлак деген эки киши бар экен. Элге алымдуу жана кадырлуу болгон. Экөөнө кедей мындай деп быштысын мактайт. Быштым кобузга күлүк болот. Анда ал экөө кедейге мындай дейт. Молтой музоолу уй берейин мага бер дейт Тайлак кулунду. Бээ берейин деп тамаша кылса кедей бербейм дейт. Күндөрдүн биринде кедей Байсорунга барып келатып бир карыяга кезигип быштысын мактайт. Менин быштым күлүк. Молтой музоолу уй берейин деди,

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

мен берген жокмун. Сиз ушул быштымды сынап бериңиз дейт. Карыя быштыны ары имерип, бери имерип караса жөн эле чобурдун бири. Карыя кедейдин мактанганына ачуусу келип быштыны сынадым. Айтканындай күлүк экен, арам тери бар экен. Мен ушул жерде ат откоруп турам, сен он чакырып жерге тизгин учу менен кел дейт. Кедей карыянын айтканындай кылат. Кайра тарткан буту чалыштап араң келет. Дагы тери калыптыр дейт карыя. Ошону менен карыя экөө жүрүп отурса бир топ жерге барганда бышты башын жерге салып такыр баспай туруп калат. Анда баягы карыя мындай дейт. Молтой музоолу уй берсе, Тайлак кулундуу бээ берсе бербесиң, эми жат деп карыя жөнөп кетет. Кедейдин быштысы жаткан жеринен турбай, быштысын союп алып жөө калат экен.

Аяка куйган бал жакшы,
Ала көөдөн жигиттен
Алтымышта чал жакшы деген мисал сөз
ушундайдан калган экен дейт.

БУГУ, ТЫНАЙ ДЕГЕН ЭЛ ЖӨНҮНДӨ БОЛГОН АҢГЕМЕ¹

Илгери Бугу менен тынай биринен бири кун доолашып тынайдын бир кишисин Бугу өлтүрүп коёт экен. Тынайлар ушул өлгөн кишибиздин кунун бер деп Көтмалдыга топ кылып сүйлөшүп аткан кезинде Тынайдын бир кишиси бугунун байларын бу ким, тиги ким деп сураганда кара жаак Калмурза ырчы мындай деп жооп берет экен:

Тиги, сан жылкылуу Сарыбай,
Бу, миң жылкылуу Каптагай.

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

Биздин бугу четтен бай,
Тааныбайсың Жотынай.
Алтындуу тондо калай бар,
Жотынай акы алгыча далай бар.
Күмүштүү тондо калай бар,
Жотынай кун алгыча далай бар – деп
ырдап Бугу кун бербей кутулуп кетет экен дейт.

ҮЧ ЖИГИТТИН ТИЛЕГИ ЖӨНҮНДӨ АҢГЕМЕ¹

Илгери Соромбай, Татыгул, Солтонгазы деген үч жигит бала кезинде жылкы кайтарып жүрүп тилек тилешет экен. Биринчи Соромбайды эмне тилек тилейсиң деп Татыгул, Солтонгазы сураса Соромбай мындай деп тилек тилейм дейт экен. Бир минер жакшы атым болсо, кыраан кушум болуп кызыгына батып салып жүрсөм мындан башка эч нерсе тилебейм дейт. Анда Татыгул мен минтип тилек тилейм дейт. Үч-төрт уулум болсо, беш-алты кызым болсо, уулдарым өз жанына тың, бышык болуп өз чарба малын багып жүрсө, кыздарым кыйын чыкса деп тилейм дейт. Солтонгазыны сен кандай тилекти тилейсиң деп суроо койсо Солтонказы менин тилегим момундай. Үч уулум болсо. Бирөө жакшы чыгып кан алдына сайраса, бирөө бай болуп жайлоого чыгып жайнаса. Үчүнчү уулум дыйканчы болуп эгин-тегин айдаса деп тилейм деди. Адамдын оозунда болсо Алланын кулагында болот деген ырас экен го деп көргөн-билген эл кеп салганын уктум. Соромбай бир жакшы ат, айтканындай кыраан куштан ашкан жок дейт көзү өткүчө жана Татыгулдун болсо тилеген тилеги туура

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

келди. Улуу аялынан бир уул, токолунан үч уул. Татыгул айтканындай эркек балдары мал багып дыйканчылык кылып калды. Улуу байбичесинен алты кыз, бир эркек төрөптүр. Кыздары кыйын чыгып, алты кызы тең манаптарга тийиптир. Солтонказынын үч уулу бар экен. Тилеген тилегиндей бир уулу Совет өкмөтү куралгандан баштап Кара-Кол, Нарын, Күрмөнтү болушу болуп турганда чоң начальник болуп элди сураган экен. Экинчи уулу бай болуп жайлоого чыгат. Үчүнчү уулу дыйканчы болуп эгин айдап таруну көп алып, шоро ичет жана буудай, тарусунун өзүнөн артканын казака саткан экен дейт. Жашында эмне тилесе ошонун тилеги кабыл болот экен деп карыялар кеп салганын угуп жаздым.

ТЕКЕ ДЕГЕН ОЛУЯ ЖӨНҮНДӨ АҢГЕМЕ¹

Илгери уурусу арык, тукуму Теке деген Калыгул аке сыяктуу олуя чалыш киши болгон экен. Эл жортуулга барса жана аткесчилер Кулжага апийим алып баратса, текенин бейитине сыйынса аман барып, аман келчү экен. Анткени Теке тирүү кезинде теңтуштары сизди Теке дейт, эмненин Текесисиң десе, каарыма алганда адамдын текесимин, каарыма албаганда айбандын текесимин дечү экен. Текенин тилинде сөлү тишинде мөрү бар киши экен. Чындап каарына алган кишиси соо болчу эмес экен дейт.

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

МАКАЛДАР

МАКАЛДАР¹

Аргымак мойнун ок кесет,
Азамат мойнун жок кесет.

Жалгыз жыгач үй болбос,
Жалгыз жигит бий болбос.

Жашыңда калжаң болсоң,
Өскөндө мылжың болосуң.

Жүгүргөн албайт, буюрган алат.

Сөз кутулбайт чеченден,
Мээнет кетпейт бечелден.

МАКАЛ-ЛАКАПТАР²

Эр жаңылып колго түшөт,
Куш жаңылып торго түшөт.

Ат баспайм деген жерин үч басат.
Эр жигит деп айтабыз,
жолдошун жоого таштап кетпесе.
Акылдуу деп айтабыз,
бузулган элди эптесе.

---

¹ Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

² Инв№ 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 3-дептер. Айткан: Абдыкадырова Айша, 72 жашта. Бугу уруусу. Ысык-Көл району.

САНАТ-НАСААТ ЫРЛАРЫ

САНАТ¹

Кары келсе калың эл,
Каардуу бороон күнгө тең.
Касаптап койсо бирөөнү,
Караңгы айсың түнгө тең.
Берекеси эң артык,
Белден чыккан кенге тең.
Сабыр кылса бир ишке,
Салмагы оор жерге тең.
Санжыргасы элимдин,
Сары арка жоо белге тең.
Бет алып жүрүш кылганы,
Уюлдун музу жарылат
Чаптырганың козголуп,
Чалкар деңиз, көлгө тең.
Жалгагысы келгенде,
Жаан мээри чагылып,
Жакалап турган көлгө тең.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүзрайонунан жыйналган элдикчы-гармалар (бардыгы 5 дептер) 19 63. 1-дептер. Айтып берген: Бакиев Бейшен 1922-жылы туулган. Азыр Дархан селосундатурат. (Ала-Тоо совхозу). Элдик ырлардын көп түрүн билет. Сабатсыз. Туулган жери Дархан. Уруусу – Желден. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Чай деп айткан кыйкырык,
Чагылган оту чартылдап,
Чагылган добуш үнгө тең.
Ысыктыгын сурасаң,
Тозоктон чыккан жалындап,
Сууктугун сурасам,
Уюлдан чыккан шамалдай,
Зилден түбү бузулса,
Жер жарылып, тоо кулап,
Зилзала болуп тургансыйт.
Атаандашса душманга,
Кадим атылып булак ургандай.
Чалгыны болсо канаттуу,
Чабыттап учат таланттуу,
Чарчаганын билгизбейт,
Эгерде чынында болсо кайраттуу.
Бак конгондо эсирген,
Баардык жандын адаты.
Ар ким барып окуса,
Анын ачылбайт сабаты.
Кордукту көрүп басынса,
Каржалып жигит ачынса,
Адис мерген атпайбы,
Аскада кийик жашынса.
Жашынса да жамынса,
Жан күткөндүн адаты,
Эбин таппай кор болот,
Эгерде энеден бала айрылса.
Саргайбайбы калың эл,
Санаалашты сагынса,
Күлүп чыгат сыноого,
Күрүч берип байласа.
Кызыл алтын пул алат,
Кызматына жарашса.
Кадырдын келет коногу,
Кармашкан жоону багынтса.
Жок жеринен ал олжо,

Эгерде жоготкон жосун табылса.
Жолумуктуу кең бала,
Эгерде жөртөрмөн эри кабылса.
Алдынан эркек бала ойноп,
Алтындан күбөк тагынса.
Тарбия турса орундап,
Аргымак карып арыса,
Азамат карып жөө калса,
Бүт денеден ал кетет,
Булкунган кырчын карыса.
Жаман киши дардаңдайт,
Эгерде жарды жүрүп байыса.
Тили таттуу душмандын,
Тилине кирбе душмандын.
Тилине кирсең душмандын,
Турумтай жанды кейиттиң.
Талаага кетет баары,
Темтеңдеп эмгек кылганың.
Чечендикте не пайда,
Эп болбосо айтканы.
Чеберликте не пайда,
Иштебей бош жатканы.
Аялдууда не пайда,
Агып турса тапканы.
Алдыңкы атта не пайда,
Алдына түшсө арттагы.
Баалуу күлүк болсо да,
Багына алат таптагы.
Азамат карып эмеспи,
Алаксытып атты минбесе.
Жаш жан карып эмеспи,
Жаңырттып кийим кийбесе.
Жашчылык кетет кор болуп,
Жалынтып кызды сүйбөсө.
Аял карып эмеспи,
Алдынан бала күлбөсө.
Чечендин чери жазылат,

Жүйөлүү сөздү кубалап,
Ченелүү топко сүйлөсө.
Булбулдун чери жазылат,
Бургуган таңга аралаш,
Муңкантип үнүн үндөсө.
Капалуу чери жазылат,
Кайгырып жүргөн азамат,
Кадырлаш менен түнөсө.
Жоргонун чери жазылат,
Жорголоп тарап шайбырлап,
Жолоочулап жол жүрсө,
Бөрүнүн чери жазылат.
Бөлүнгөн көлдү аралап,
Бүлбүл болуп түн кирсе,
Кыздын чери жазылат.
Кылгырган көзү жалындап,
Кызыл гүлдөй кийинип,
Жигитин көрүп сүйүнүп,
Жөн аялга айткан кеп,
Эмгегинди кетер жеп.
Эс билбейт кургурлар,
Эбин таппайт жеңилдеп.
Аш билбесе кургуру,
Өзүңө жакын жолотпо,
Ителибей жемелеп.
Акылы бар азамат,
Камадай коёт баарысын,
Шайма-шай кылып белендеп.
Жаманга салбай ишинди,
Жакшыга салгын ишинди,
Жакшы, жаманыңды билгизбей,
Жамап коёт желимдей.
Алтын айдар, чок белбоо,
Акылдуу эрдин белгиси.
Алтындай баштан жан кетсе,
Айлансаң кайтып келеби.
Алышарга жоо келсе,

Жигиттер алып болсо эрдемсип,
Күмүш айдар, чок белбоо,
Күлүшкөр эрдин белгиси.
Күкүктөй эрден баш кетсе,
Күүлөнсөң эми келбеси,
Күрөшөргө жоо келсе,
Жигиттер күчүн болсо эрдемси.
Жаш чагында гүлүстөн,
Жаркырап өткүн күнөстөй.
Жаш кезегиң өткөн соң,
Жалган болот көп иштен.
Өтүп кеткен өмүрүң,
Кайрылып келбейт күү чертсең.

НАСЫЯТ¹

Күн жылымдап суу жүрсө,
Мөңгүлөр эрип жаз болот.
Өлчөмү кенен дайрага,
Өрдөк, куу, каз конот.
Жаш сыпаты бир сонун,
Жандын баары козголот.
Жердин бетин кар басып,
Кышкы чилде суз болот.
Сар шамалдап тоң күчөп,
Саздын баары муз болот.
Малды, жанды сергиткен,
Жайкы чилде күз болот.
Мергенчиси келишсе,
Мээлеген мылтык түз болот.
Тазалыгы жок бала,
Саргарып түшүп таз болот.
Арамдан тапкан дүнүйө,

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 3-дептер. Айтып берген: Жээналы Үсөнов. Тоң району. Жазган: Ахматов.

Береке жок аз болот.
Жал, куйругу тагылып,
Жакшы жылкы боз болот.
Акылы толук усталар,
Алтынга чаппайт калайды.
Чапканы менен жарашпайт,
Чакача тешип кадайбы?
Өлүгүң болсо тирүүңдө,
Өткөрөсүз далайды.
Эси жок киши курусун,
Эл журтуна карайбы,
Жакшы деген азамат,
Жамандык кылса жарайбы?
Чечилип сырың айтпасаң,
Арманың ичтен тарайбы?
Колуңдан келбес жумушка,
Көйрөңдөнүп олукба.
Кайраты бар азамат,
Кара болот чоюн да,
Адал иштеп жумуш кыл,
Арам жок болсо оюңда.
Сыйлашасың эчен жол,
Советтин далай тоюнда.
Көрсөтүп бирден медалды,
Кубанчың батпай коюнга.
Ажыратат акылман,
Адам менен адамды.
Коркутуп тоого салбагын,
Колунан келбес жаманды.
Калк беттешкен урушта,
Кайраттуу жигит аралжы.
Ысык-Көл, Соң-Көл, Арашан,
Адамга дары көлүмдү,
Ала-Тоолуу Тянь-Шань,
Атагы чыккан жеримди,
Асылдай бетин тырмалап,
Аңтарса чыккан кенимди.

Алып иштеп урунгун,
Алтын, көмүр, темирди.
Ильич шамы жаркылдап,
Ай күндөй нуру төгүлдү.

САНАТ¹

Азыркы турмуш түрүнөн,
Азыраак сөз айтамын.
Болжолсуз баян түбүнөн,
Акырындап кайрамын.

Ынтымагың бар болсо,
Душман келбейт түбүңө.
Ынтымагың жок болсо,
Сапырылып асманга,
Чымчым калбайт күлүңдөн.

Арнап айтам бул сөздү,
Билими бар жаштарга.
Баарың жакшы уга көр,
Партия сен башкарма.

Кулак сал менин кебиме,
Сабырлуу бол элиңе.
Иш өткөн соң пайда жок,
Чыгып кетсе колуңдан,
Кирмеги кыйын эбине.

Калыстык кыл агалар,
Алдыңдагы элиңе.
Ынтымак деген сел болот,

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: Бакиев Бейшеке Дархан айылы, Ворошилов атындагы колхоз, Покровка району Жазган: Ахматов.

Жолобойт душман селиңе.
Атандашпа агалар,
Бириңдин кылган ишиңе.

Билим түпсүз дарыя,
Үгүт айтам барыңа.
Жаш бала, жигит, карыга,
Өткөн ишке өкүнүп,
Өрт жалында сарылба.
Иш өткөн соң пайда жок,
Үгүт айтам барыңа.
Карыганда кууланба,
Жаш күнүңүз бир башка.

Таалайыңдын барында,
Дүркүрөп оттой жалында.
Тээп өткүн дүйнөнү,
Кезиккен бактың барында.

Бакты кетсе башыңдан,
Жалпы журт кетет кашыңдан,
Ээрчибейт дүйнө артыңдан,
Тарыхта калат кылган иш,
Унутулбайт калкыңдан.

Кармабай адам дүйнөнү,
Ажырайт бир күн баркыңдан.
Атың калат тарыхта,
Билими бар алтыңдан.

Карылык келген доорунда,
Мүмкүндүк калбайт колунда.
Үгүт айтам карыга,
Жалпы жигит барыңа.
Алкымды бузуп өлөрдө,
Кыдырбагын айылга.
Тамак келсе алдыңа,

Тикеңден кийин сайылба.
Чакырбаса барбагын,
Үйүңдөн башка айылга.
Жамгыр жаар абадан,
Кара булут торосо.
Балакет элде көбөйөт,
Жигитти жигит кордосо.
Душман кордоп не кылсын,
Таалай башка оролсо.

Алдына казык орносо,
Жигиттин багы ачылбас.
Маңдайы калың шорлосо,
Изаат кылгын карыга.

НАСЫЯТ¹

Арак ичсең азгырат,
Акыл-эсиң азгырат.
Көтөрөм деп мактанба,
Көз жумганча жазгырат.
Түш мезгили болгондо,
Түлкү болуп каткырат.
Бешим ченде каласың,
Жолборс болуп аркырап.
Каман болуп күркүрөп,
Күн батканда жаткырат.
Ар кандай сөздү айталбай,
Агайындан жат кылат.
Кал жаздатып тынч койбой,
Үй-бүлөнү бакыртат.
Мына ушул ай кылыкбы,
Кандай адам жактырат.

---

¹ Инв.№ 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар. Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Бакивалиева К. 1-дептер. Айткан: Рысмендеев Ашымаалы 70 жашта.

Тил алсаңар койгула,
Арамдыкты жойгула.
Бир атанын уулусуң,
Ынтымакта болгула.
Арак деген суюк аш,
Ичкен адам мас болуп,
Ичке кирип алган соң,
Алтымышын кылат жаш.
Биринчиси оокат тиричилик,
Экинчиси жолго,
Таштабасаң аракты,
Тамтаңдап калат алтын баш.
Калганын айтамын,
Калыстап өзүн байкагын.
Калжаңдатып ичкенде,
Келтирип турат шайтанды.
Элге жаман көрүнүп,
Наамын булгайт атанын.
Арактын булгайт атагын,
Арактын күчүн айтам деп,
Арбый берет чатагың.
Урушсаң оолугуп,
Убарага жолугуп,
Жолборс болуп күрүлдөп,
Көрүнгөнгө жулунуп,
Дүкөнчүнүн алдынан миң өтөсүң,
Кеткиң келбейт тоорүшүп.
Дүкөнчүнүн баарысы,
Калгандай ичиң ооруп,
Таң атканда сандалып,
Олтурасың соолугуп.
Мына ушундай убара,
Баш ооруга жолугуп.
Дүкөнгө басып барасың,
Карганып атып жалынып,
Бир бөтөлкө аласың.
Уюштуруп ал жерде,

Анын ордуна кайра мас,
Калжаңдап уруп каласың,
Карачы байкап карасаң,
Кайдан пайда табасың.

КАРЫЛЫК НАСААТ¹

Айтайын согушта бир элести,
Жегенбиз ачкалыктан ит жебести.
Жашообуз тынчтык болуп бейпил өтсө,
Чыныгы бейиш деген ушу эмеспи.
Жашоодо көпкөнчүлүк кесир жаман,
Уккула улуу айткан кеп-кеңешти.

Ойлогон ойду чиркин турмуш жеңет,
Тагдырдын жазмышына көнүш керек.
Тагдырың талап кылса айтчы деги,
Талашып колуңуздан эмне келет.
Акыры жакшылыктан үмүт үзбө,
Жамандык жакшылыкка кезин берет.

ТУУЛГАН ЖЕР ЖӨНҮНДӨ ЖАҢЫ НАСЫЯ²

Чалгыны болсо канаттуу,
Чалгындап учат тараптуу,
Чарчаганын билгизбейт,
Эгер чачмасы жетсе кайраттуу.
Бак конгондо эсирген,
Бардык жандын адаты.

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

² Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 1-дептер. Айтып берген: Мойшиев Мукалай 1904-жылы туулган. 7 класс билими бар. Туулган жери Дархан. Уруусу – Желден. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Кордукту көрүп басынса,
Кармалат жигит ачынса.
Адис мерген атпайбыз,
Аскага кийик жашынса.
Жашынса да жашынсын,
Жан коёбу аласа.
Эбин таппай кор болот,
Энеден башы айрылса.
Саргайбайбы кызыл өң,
Санаалашты сагынса.
Күлүк чыгат сынында,
Күрүч берип байласа.
Кызыл алтын пул болот,
Ар ким кызматына жарашса.
Жолу мыкты кыз болот,
Жолдуу эрге кабылса.
Талабы турса орундап,
Таарынабы тагдырга.
Кадыры келсе калың эл,
Кардуу бороон күнгө тең.
Касаптаса бирөөнү,
Кадим караңгы айсыз түнгө тең.
Берекеси эң артык,
Белден чыккан элге тең,
Сабыр кылса бир ишке,
Салмагы оор жерге тең.
Чын деп айтып кыйкырсаң,
Чагылган огу тарсылдап.
Чак эткен добуш үнгө тең,
Жалгагысы келгенде,
Жайдын мээри ачылып,
Жайкалып турган күлгө тең.
Ысыктыгын сурасаң,
Тозоктон чыккан жалындай.
Сууктугун сурасаң,
Уюлдан чыккан жалындай.
Зилдеп түбү бузулса,

Жер чайкалып, тоо кулап.
Кадимки зилзала болуп тургандай,
Айбаттанса душманга,
Атылып вулкан ургандай,
Чечендин чери жазылат,
Чиелүү сөзүн кубалап.
Ал чогулуу топко сүйлөсө,
Булбулдун чери жазылат.
Бургуган таңга аралаш,
Карынын чери жазылат.
Кайгыда жүргөн азамат,
Кадырлаш менен түнөсө.
Жоргонун чери жазылат,
Жорголой тартып жай барсаң,
Жолоочулап жол жүрсөң,
Бөрүнүн чери жазылат.
Бөлүнгөн койду аралап,
Булбул болуп түн жүрсө,
Кыздын чери жазылат.
Кылгырган көзү жоодурайт,
Ал кымбатын көрүп сүйүнсө.
Эч болбосо айткын кеп,
Же эр болбосо чапкан бек,
Элге кылган кызматың,
Эмгегиңди кетер жеп,
Эч билбеген жүрчүбү,
Жан койгун ителебе жемелеп.
Карың болсо үйүңдө,
Камдап берет белендеп.
Жаманга салба ишиңди,
Жара кылат ириңди.
Жакшыга салса ишиңди,
Жаман жерин билгизбей,
Жамап коёт желимдеп.
Чечен болбойт сүйлөсө,
Күлүк болбойт жүгүрсө.
Астынан жан кубулбайт,
Эгер асмандан шумкар күүлөнсө,

Жердеги жаман кишинин,
Жарабайт жаман бүлөгө.
Агынан салгын кебиңди,
Акылдан кура эбиңди.
Ар кандай ишке киришсең,
Аябай байла белиңди.
Тобо кылып иш кылсаң,
Толтурат го кебиңди.
Чыныгы адам сен болсоң,
Чыгарар журт желиңди.
Чечендикте не пайда,
Эп болбосо айтканың,
Чеберликте не пайда,
Иштебей бош жатканы.
Аялдууда не пайда,
Агып жатса тапканы.
Алдыңкы атта не пайда,
Алдыга түшсө арттагы.
Баары күлүк болсо да,
Байгени алат таптагы.
Сыймык деген эмине,
Сылык болгун дегеле.
Сыймык сынган чегеден,
Сынса жүрбөйт эбине.
Ажал деген айлануу,
Азап деген залалуу.
Эгиз болсо эмгегиң,
Эрдин тийбейт жардамы.
Сулуу деген сыртынан сумсайса,
Суук деген тоңдурган.
Сырдаган сулуу эмес го,
Сылык сөздүү кумпайдан.
Тоңдурган суук эмнеге,
Тойбой минди жыйганды.
Шумкарың алгыр болбосо,
Тырмагы ийри кулаалы
Тулпарың кулун болбосо,
Думбулдан артпайт бу дагы.

Өмүрдө бекер койбосо,
18-30 курагы.
Он жашындай толгонсо,
Жигиттин алган курагы.
Кээ бир жигит желберсийт,
Кээ бир эчтеме билбей эрдемсийт.
Кең көкүрөк, жоон моюн,
Кейитет жан болсо иш.
Эчен кыйын эрендер,
Ээлигип жоого тийгендер.
Чыгат түрдүү кишиден,
Чиренип кийим кийгендер.
Табасы такты башынан,
Таштайт өкүм эрендер,
Булбул муун эритет,
Бул (пул) кишини семиртет.
Ажал оору келгенде,
Асыл жанды кейитет.
Саргарса кайгы аралаш,
Санаа өмүр кемитет.
Топ эл акылын табуучу,
Туйгун туулган чечендер,
Жоону сайып алуучу,
Жолборс жүрөк нечендер.
Арбайып артта кошууну,
Айласыз тууган нечендер.
Улук болмок акында,
Анын сүрөөнү болсо артында.
Калыс болуп элине,
Кайрылса ырыс жакынга,
Жолу болбойт жигиттин,
Жолдош болсо бакырга.
Баатырдын кыйын жүрөгү,
Октон кайра тартпаган.
Эрдик белги ошондо,
Жоого каршы аттанган.
Улуктун кыйын дүмөгү,
Убададан кайтпаган.

САНЖЫРА ДАСТАН

САНЖЫРА ДАСТАНЫ¹

Жаштардын санжыра сөздөн укканы,
Насыят болот бул дагы.
Жети атаң ким деп сураган,
Кыргыздын салты мурдагы.
Ушундай салтын элимдин,
Улантса болот урпагы.

Адамдык ыйман ал инсан,
Жети ата өтүп кыз алган.
Арийне андай адамдан,
Асылдар арбын жаралган.
Нечендер өтүп кетти го,
Опасыз болуп бул жалган.

Ушул дастан санжыра,
Маалым кыргыз калкыма.
Кылым басып кылымдан,
Келе жаткан санжыра.
Сатыбалды, Дөнөмбай²,
Сайрап айткан санжыра.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

² Сатыбалды Түп районунда, Дөнөмбай Тоң районунда жашап өткөн адамдар.

Түпкү атабыз кыргыздан,
Эл болдук арбын жылдыздан.
Ала-Тоо жердеп ичине,
Кыргыздар элин сыйгызган.
Аймагы кеңип жеринин,
Ар жагы Ооган, Индустан.

Айтылып келген санжыра,
Эзелтен бери жалпыга.
Азыраак көңүл бөлөлү,
Элимдин эски салтына.
Баалай бил жакшы жаманды,
Адамдын жетип баркына.

Жердеген кыргыз баласы,
Жеримдин коозун карачы.
Жайлоосу жашыл жайкалып,
Жыргаткан салкын абасы.
Кандайча болгон айталык,
Кыргыздын ата бабасы.

Азыркы биздин эрадан,
Бир кылым мурда жашаган.
Мал багып өмүр сүрүшкөн,
Ак калпак кийген көп адам.
Ошол элди ошондо,
Ак калпак кыргыз атаган.

Төрөлгөн жалгыз Арыстан кан,
Түпкү атабыз кыргыздан.
Үкү тагып кыздарга,
Тебетей жасап кундуздан.
Жашап келе жатышат,
Таалим алып турмуштан.

Арыстан кандан Алашкан,
Айтылуу баатыр Каракан.

Алардан кичүү инилер,
Асанкан менен Табалкан.
Алардын өсүп тукуму,
Ар улут болуп таралган.

Кедейлер байкуш жан баккан,
Кутулбай башы азаптан.
Бай, Жан, Кара чоролор,
Алаштын уулу Казактан.
Аттиң ай адам пендесин,
Бипбирдей көрсө жараткан.

Кыдырып жерди кезиптир,
Балдардын камын жешиптир.
Жыл өтүп казак тукумдун,
Ар бири жүзгө жетиптир.
Улуу, Кичүү, Орто жүз,
Үч жүздөн болом дешиптир.

Кыргыздын эли тараган,
Атабыз болгон Каракан.
Кадимки кыраан кыпчактын,
Атасы болгон Асанкан.
Жедигер менен Башкырдын,
Түпкү атасы Табалкан.

Кабыран менен Нуркунан,
Табалкан байдан таралган.
Кабырандан бай Эштек,
Берешен болуп жаралган.
Эштектердин Жамгырчы,
Эр экен уккан кабардан.

Жамгырчы Эштек баласы,
Калбасын сөздүн аласы.
Баатыр Манас тушунда,
Чоң экен мунун дамасы.

Жоолашкан жоосу ошондо,
Качкан дейт келбей чамасы.

Төрөлгөн экен кезинде,
Нуркунандан Эдиге.
Жедигер менен Жетиген,
Эдигеден дедик ээ.
Жедигердин эр Толтой,
Семеңден¹ таяк жедиң ээ.

Асанкандан кыпчак деп,
Эр кыпчактан кылсак деп.
Атагы чыккан кыргызга,
Кыпчактан Үрбү, Шырдакбек.
Өз доору менен өтүптүр,
Салдырып жорго жыргап тек.

Каракан уулу Кызчоро,
Эрдигин айтпа ой тобо.
Күн батып кайра таң атып,
Өтүптүр жылдар ойлосо.
Кайгылуу күндөр алыстап,
Келди эми заман толгоно.

Кылымга жылдар айланып,
Ала-Тоо жердеп жайланып.
Кызчородон Атамбай,
Жашаган экен байралып.
Азаптуу күндөр алыстап,
Адамдап учту айланып.

Бйбаалуу ызаат салт калган,
Илгертен ата бабадан.
Тоолордо жашап келатат,
Дем алып салкын абадан.

---

¹ Семең – Семетей.

Атамбай уулу Шөөкөр бий,
Көчмөндүү болуп жашаган.

Шөөкөр бий бийден Самек бий,
Самек бий бийден Сарыбай.
Жашап келген турбайбы,
Эл башкарып баары бий.
Жер айдап эгин эгишпей,
Жердеген жердин баары чий.

Жылкыда болуп сартору,
Сулуусу аттын көк бозу.
Илгерки өткөн аталар,
Сарыбий уулу Телкозу.
Теңдиксиз өткөн замандын,
Мынакей эми келди оошу.

Кыргыздын кеңип аймагы,
Туш-тушка тарайт тармагы.
Байыркы элдин ичинен,
Салмактуу болгон салмагы.
Думбул бий менен Муратай,
Телкозу байдын балдары.

Думбул бий бийден беш берен,
Эрдиги мунун эң терең.
Нойгуттан Бакай Бай уулу,
Эл баштаган эр немең.
Нойгуттан Чубак, Акбалта,
Дубанды бузган эр деген.

Жердеген жерин карачы,
Жайкалган Кең-Кол, Таласы.
Эл багына жаралган,
Ногойдун Жакып, Манасы.
Айтылуу баатыр эр Сыргак,
Улак кан байдын баласы.

Шыгайдын уулу Чынкожо,
Чатагы көп Чыркожо.
Келберсиген бул эрге,
Келип турган Сыйкожо.
Айчүрөктү талашып,
Кылгылыкты кылды ошо.

Далайлар өткөн кыргыздан,
Эл коргоп келген асыл жан.
Адамдык парзды аткарып,
Адептүү болбойт акылман.
Элиңдин ыркын кетирет,
Душманың чыкса жакындан.

Катагандын Кошойду,
Бир азыраак козгойлу.
Эл намысын коргогон,
Эрди бир аз ойлойлу.
Жыгылган эмес күрөштө,
Муну парбардигер колдойбу.

Муратай уулу Шоокени,
Көргөндө корккон жоо сени.
Көчмөндүү болуп мал багып,
Казылбай калган тоо кени.
Билимдүү азыр балдарсың,
Келалбайт бизге жоо эми.

Шоокеден Калпак бий белең,
Жериңдин баары чий белем.
Кара калпак, Ак калпак,
Калдайган калың эл деген.
Калпак бийдин балдары,
Сыйлашып келген сый менен.

Ак калпактан Муңааты,
Жайылган мунун кулачы.

Картайган кезде атанын,
Долон бий болгон кубаты.
Долон бий бийден ким болгон,
Билгенден дагы сурачы.

Долон алтымышты ашканча,
Байбиче кыркка барганча.
Балалуу болбой келишкен,
Жаштык кез өтүп карыганча.
Энеге эгиз бүтүштүр,
Эми, армансыз булар жалганга.

Бабабыз Долон болуптур,
Жер-суунун баарын коруптур.
Төрөлө элек балдарын,
Оң, Сол деп атап коюптур.
Азандан кийин аттарын,
Ак, Куба аткар жоруптур.

Жакшылык болбойт батасыз,
Бул айткан чындык катасыз.
Кызыл уулдуу болуптур,
Жыл өтүп Долон атабыз.
Ошол адам балдары,
Мына эми жыргап жатабыз.

Кызыл уулдан Чоң Дөөлөс,
Азамат болсоң кел жөөлөш.
Бербеген сараң байлардын,
Байлыгы болсо жеп өөнөш.
Аракет кылып эл үчүн,
Иш кылгын жигит көөнөрбөс.

Сарт аке Дөөлөс тукуму,
Эске алыш керек ушуну.
Кембагал кедей жалчыны,
Коргоптур жашап жупуну.

Калыстык ишти көп кылган,
Кебинин болбой бузугу.

Адамга тийип батасы,
Сөзүнүн болбой катасы.
Жашаган экен Сарт аке,
Жок болуп кайгы-капасы.
Акыйкат айткан кебине,
Ыраазы адам баласы.

Жетпеген жерге жетет жел,
Агызып ташты кетет сел.
Жусуп же Чекир молдодон,
Куртка, Маңгыт дешет эл.
Көп кылымды өткөрүп,
Көбөйүп жашап келет эл.

Үч, төрт кылым кеминде,
Ат-Башы, Нарын жеринде.
Жашап келе жатышкан,
Токтойлу куртка элине.
Кутмандуу айкөл кыргыздын,
Булар тукуму эмей эмине.

Курткадан Түгөл, Кулжугач,
Курманкожо бай чыгат.
Куртканын ушул үч уулун,
Үч куртка дешип кеп кылат.
Өмүрлөр өтүп жашыбыз,
Мынчалык эмне тез жылат.

Курманкожо тукуму,
Каракүчүк күн тууду.
Үчүнчү кылып айтайын,
Кадимки Төлөк малдууну.
Чаңкаса чарчап чаалыгып,
Ичкиси келбейт ким сууну.

Кулжугач байдан байбиче,
Төрөптүр төрттү кайсы де.
Караболот, Шааболот,
Үчүнчү уулу Койдуке.
Төртүнчү болуп төрөлгөн,
Бир энеден Жойдуке.

Төрөлгөн токол эжеден,
Итэмген менен Сүтэмген.
Атантай, Тайлак, Бостумак,
Баатырлар болгон жоо жеңген.
Аталган баатыр балдардын,
Атасы болгон Итэмген.

Өз жерин өзү корушкан,
Чоңоюп күчкө толушкан.
Өйдөчекти, Боркемик,
Сүтэмгенден болушкан.
Эне эмчегин эмишип,
Сүтэмген атка конушкан.

Тамаша айтып күлүшөт,
Астейдил өмүр сүрүшөт.
Маңгыттын эли түштүктө,
Жайдары жашап жүрүшөт.
Жибек курт багып кокондон,
Жибек жип чубап жүрүшөт.

Бир сөздү угуп байкачы,
Эл салтын бир аз айталы.
Нускалуу болуп карыштыр,
Кыргыздын кемпир, чалдары.
Адигине, тагай бий,
Ак уул – Оңдун балдары.

Жору, Бөрү, Оргуну,
Бектен, Сарт, Тооке, Баргыны.

Адигине эли дейт,
Уккан элдин бардыгы.
Апакай кылып көрсөтөт,
Агарып пахта айлыңы.

Жорудан Тасма, Теңизбай,
Каракунас, чоң Ардай.
Айылдаш эли билгендир,
Жашаган экен бу кандай.
Азамат болсоң түз жүргүн,
Жаш келин окшоп буралбай.

Баргыдан, Көкчө, Олжоке,
Бакалы кандай жок эсте.
Адамдар жыргайт турбайбы,
Атабирканат кол жетсе.
Оргудан жалгыз Абат дейт,
Ал дагы эми келди эске.

Карабагыш, Баарынды,
Бектенден туулуп таанылды.
Адигине уулу дейт,
Ушул айтам баарынды.
Айтылган дастан илгерки,
Санжыра сөздөн алынды.

Адигине Күңүнөн,
Муңгушту көрүп сүйүнгөн.
Жагалмай менен Коштамга,
Кодоочу бирге түбүнөн.
Күн көрүп жашап келишкен,
Көтөрүп турмуш жүгүнөн.

Адигине балдары,
Түштүктө жашайт жайдары.
Жашаган жери булардын,
Тим эле жердин каймагы.

Допусундай көрүнөт,
Ажайып жакшы аймагы.

Ал кезде заман тар заман,
Элинен кимдер азбаган.
Айлында адигиненин,
Бир уйгур жалгыз жашаган.
Терини элден чийки алып,
Булгаары ийлеп жасаган.

Булгаары сатып байыган,
Оокаттуу болуп марыган.
Аялды алып кыргыздан,
Жарыбай жүрүп жарыган.
Балдары тогуз болуптур,
Жакшысы ошол баарыдан.

Жашоодо жакшы тирилик,
Жүрүптүр кимди ким билип.
Булгаарчы атка конуптур,
Булгаары жасап бул жигит.
Балдарын багып чоңойтуп,
Бар-жокко жүргөн башты ийип.

Каңгы, Тейит, Жоокесек,
Кыдырма, Бостон, эр Кесек.
Кызылаяк, Нойгутка,
Найманды кошуп эстесек.
Бул булгаарчы балдарды,
Тукуму өскөн эл дешет.

Жашайлы орой, корс болбой,
Кадимки жакшы достордой.
Таштакта¹ жашап турушат,
Наймандан Бобуй, Босторгой.

---

¹ Таштак деген айыл Ысык-Көл районунда. Жеңиш (Мурдагы Чычкан) деген айыл Жети-Өгүз районунда.

Жеңиштеги Тейитти,
Эскерсек болот тим койбой.

Узарып сөздүн узуну,
Табылар эмес учугу.
Ичкилик эли дегендер,
Булгаарчы байдын тукуму.
Каңгы, Тейит, Бостон ким,
Байкачы элим ушуну.

Адигине дегениң,
Тагай Наалы эженин.
Ата-энеси эрте өлүп,
Көрүшкөн турмуш ченемин.
Инилерин үйлөнткөн,
Жоокер эже берениң.

Акуулдан Наалы эжени,
Эскербей кантип кетели.
Чертике, Черик, Коңурат,
Баласы дебей нетели.
Көкөнүн уулу Моңолдор,
Жээн болот бизге дешеби.

Ар жерде жашап турганда,
Бузуку элди бузганда.
Кыргыздан оолап кеткен дейт,
Чертике, Черик Турпанга.
Өлкөсү бөлөк болсо да,
Өзөгү бирге тууган да.

Чырак, Саспак, Бөрүнү,
Коңурат дешет жөнүнү.
Бул айтылган дастанда,
Болгон жок сөздүн төгүнү.
Билгизип турат санжыра,
Байкачы кыргыз көбүнү.

Чериктен экен Бекназар,
Балдарын айтсам ал булар.
Акчубак менен Байчубак,
Дубанчубак бир катар.
Моло, Карачериктер,
Жашаган экен бейкапар.

Моңолдон – Асан, Самансур,
Бекболот, Аден балаң бул.
Бекболоттон эр көөсүк,
Жардам берет саган бул.
Жан багыш парыз эмеспи,
Турмуш үчүн адам кул.

Көөсүктөн Улуукуйраны,
Ага деп ини сыйлады.
Инилерин айтайын,
Бала Кичүүкуйраны.
Санжырага таянып,
Кеп кылып айттым кыйланы.

Аденди көрсөк жөмөлөп,
Сейитказы, Бөгөнөк.
Бөгөнөктөн Алагур,
Жемиш багы мөмөлөп.
Жашаган экен багбандай,
Бак-шактуу болуп төгөрөк.

Солубуз – Куба уул деген,
Саруу, Мундуз, кушчу экен.
Базыс, Кытай, Чоңбагыш,
Бир тууган сөзүн укчу экен.
Бир аяктан кымызды,
Бир-бирин сыйлап жугчу экен.

Мундуздан Кочкор, Көкчөкөз,
Карике, Чулум көрсө өз.

Сүйлөшсө жакшы эмеспи,
Эп келип айткан сөзгө-сөз.
Камыкпай жакшы басасың,
Караңгы түнгө көнсө көз.

Ажырап калса жубайдан,
Картаят адам убайдан.
Алганың үчүн ак жүрүп,
Кылбагын кылмыш кылайган.
Базыстан, Кылыч, Байсогур,
Турдуш, Түмөн Кытайдан.

Колпоочу, Кыркуул, Очогур,
Саруудан чыккан ботодур.
Белекчал менен Агынай,
Алакчын алтоо кошо тур.
Жаштары кандай болушту,
Көңүлдү эми ошо бур.

Асык, Саяк, Чорону,
Өзгө бул деген оңобу.
Бабабыз Тагай акенин,
Балдары десек болобу.
Уруучул көралбастыкты,
Эми биз элим коёлу.

Карачоро эр жетип,
Багышын баккан терметип.
Жанкороз, Көкүм, Карачай,
Күрөшүп өткөн мелдешип.
Багыштан ошол Карачай,
Кавказда жашайт тердешип.

Асыктан Бичман бай бүтүк,
Козуна, Бөрү, Байкүчүк.
Ак эмгек менен кор болбой,
Жашаган экен ал түзүк.

Илгертен булар өмүрдү,
Өткөргөн экен жай сүрүп.

Саяктын Каба, Сарыгы,
Алыска жетип арымы.
Кетмен-Төбө, Кең-Арым,
Жеринде жашайт жарымы.
Улгайып каба атаңар,
Кай жакта жүрүп карыды.

Кабанын улуу аялы,
Төрөптүр алты баланы.
Түнкатар, Түнтөй, Кайдуулат,
Жорутуучу жанагы.
Байболот менен Кутунай,
Балдарынын аягы.

Алакөз саяк мыктысы,
Сартору, Күрөң жылкысы.
Заңкайган жорго чоң аттай,
Жаңыдан минген быштысы.
Коңур-Өлөң, Ала-Баш,
Жеринде кар жок кышкысын.

Атасы жалдуу Кабаны,
Шыкмамат алып барабы.
Аталуу болдум эми деп,
Той-тамаша салабы.
Намысын колго тийгизип,
Токолдун уулу жарады.

Шыкмаматтан бий Кудаш,
Сөз учугун кел чубаш.
Куткамерген, Бектемиш,
Бир тууган булар туптуташ.
Кожояр келин аялдан,
Өткөндөн айтып сөздү улаш.

Кудаштын баккан балдары,
Атага тийип жардамы.
Бөлөкпай, Кулча чоңойду,
Бап келип сүйүп алганы.
Теңдиксиз ошол заманда,
Болбосун кантип арманы.

Адамдан адам жаралат,
Бактыңа кылгын канагат.
Токтогул, Белек, Калматай,
Бөлөкбайдан таралат.
Токтогулдан үч бала,
Үч ата болуп саналат.

Олжобай, Чиркей, Чоңчарык,
Чоңойгон экен чаң салып.
Атасы байкуш Токтогул,
Конушка жүргөн жер чалып.
Атаганат ал кезде,
Бараткан белем жер тарып.

Кожояр жашап капкачан,
Төмөнкү балдар таркаган.
Эсенбай менен Ырыспай,
Эсентүгөл, Асказан.
Укук, шарты бипбирдей,
Жашаган эмес анда адам.

Майназар, Мамбет, Төлөйкан,
Акыры иши оң болду.
Айтылуу Садыр төрөлүп,
Алыптыр колго оң солду.
Катасы болсо айткыла,
Агайын айттым болгонду.

Акылбек, Дуулат, Торпокту,
Кабетек, Манат коркокту.

Бериптир Куткамергенге,
Бирине-бири окшошту.
Бокотой, Барак илгери,
Күтүшкөн кандай жолдошту.

Акылбек жүрө жарыптыр,
Барагын топко салыптыр.
Дуулаттан болуп Бокотой,
Көп жашап жашты карыптыр.
Бокотой, Барак жокпу деп,
Ылакап болуп калыптыр.

Торпоктон чыккан Аңылдак,
Ак көңүл экен дарылдап.
Абийирдүү болуп Максүтү,
Сүйлөгөн эмес жарылдап.
Оңойго турбайт эмеспи,
Элине жагып алынмак.

Бектемиштен Шайбекти,
Эми ушуга келсекпи.
Шайбегине бериптир,
Кудаяр, Кожош тентекти.
Кудаярды коногу,
Бакачы болду деп кетти.

Кудаяр билди айылды,
Берерге пулуң дайынбы.
Азамат кылып чоңойтту,
Азар, чулум, Жайылды.
Кудайменде эрке өсүп,
Кетиптир минип тайыңды.

Улуулар насаат айткандай,
Жашаган жакшы жазганбай.
Уулумдун уулу Чороке,
Чороке байдан Талканбай.

Кудайменде дегенден,
Нурдөөлөт андан Чолпонбай.

Жайылдан экен Кангелди,
Кыйнаган белем анда элди.
Теңдиксиз заман жоголуп,
Кедейге теңдик келди энди.
Эмгегигиң эми өзүңкү,
Чекеңден аарчий бир терди.

Түнкатардан Нарбото,
Өтүптүр күндөр ойлосо.
Нарбото уулу Ырыскулбек,
Кедейди жеген онтото.
Токтогул айткан «Беш каман»,
Ырыскулбектин беш бото.

Тай минип кедей түйтөйгөн,
Сакалы өсүп сүксөйгөн.
Ал заман алыс калды эми,
Чоң курсак байлар күрсөйгөн.
Актери менен Бостери,
Айтылуу адам Түнтөйдөн.

Досой, Бешей, Элтинди,
Айтпайлы аркы-беркиңди.
Инибиз казак атабыз,
Бостери болот дейсиңби.
Кадырман жашайм десенер,
Кармай бил бекем эркиңди.

Асан менен Жаныбек,
Азыраак козгоп айтып өт.
Бул эпкиңдүү балдардын,
Жайылып жүргөн малы көп.
Кудайменде, Серендер,
Жаныбектен жашайт төп.

Асандын уулун уксакпы,
Ботугур, Каракучкачты.
Ботугурдан кетиркей,
Керейип сылайт курсакты.
Баатыркан менен бул сөздү,
Токтотуп коё турсакчы.

Саякты аккан сел дешет,
Тукуму өскөн эл дешет.
Кайдуулат саяк тукуму,
Тогуз-Торо жердешет.
Билишет кайдан жаштарга,
Арийне айтып бербесек.

Айтайын эми болгонду,
Богорустан, Койлонду.
Эркелетип атасы,
Кылжыр деп атын койгонду.
Ал кезде Тагай атабыз,
Ак үйлүүдө болгонду.

Койлондон кооз жедигер,
Бар беле айтаар кебиңер.
Бир жерге турбай ар жерге,
Кетиптир оолап элиңер.
Айткылачы агайин,
Силердин кайда жериңер.

Берешен болуп бер бермек,
Кезинде болот кел келмек.
Кезегинде болгон дейт,
Богорустондон эр Эштек.
Болгонду айтып жатабыз,
Ата баба элди эстеп.

Эр Эштектен чоң Солто,
Жеткилең колу оң солго.

Жайдары жашап келатат,
Жаштарын салып оң жолго.
Кыштагы Пишпек илгерки,
Айланды азыр борборго.

Солтодон чыккан үч берен,
Күнтуу, Култуу, Чаабелең.
Чаа тукуму көп болуп,
Бытмырдай жайнайт мал деген.
Күнтуунун сегиз баласын,
Билишеер сурап билбеген.

Күнтууга Токбай дегенди,
Кулболду, Карамергенди.
Кашкабаш, Тору, Чоңмурун,
Чоңоюп жайды чеңгелди.
Байгана, даңдыбайларды,
Алтооно кошуп бергенби.

Чүй боору жакшы жайкысын,
Адамдын келет баргысы.
Ал жерди жердеп өтүптүр,
Култуунун Чылпак жалгызы.
Жездеге сырдаш болот дейт,
Сыр билги эстүү балдызы.

Чаадан Каракчы менен Тата дейт,
Талканды жайылган тамыр ата дейт.
Күрдөөлүң барда ойноп күл,
Күлбөгөн адам капа дейт.
Жүрүмдү жөндөп жакшы жүр,
Жүрүмү жаман жаза жейт.

Жапжалгыз Кереш, Татадан,
Жашаптыр чыкпай жакадан.
Жүргөн го чиркин арылбай,
Жалгыздык батып кападан.

Атаңдын көрү ал кезде,
Адамдар ар кыл жашаган.

Каракчынын балдары,
Байсейит, Бүтөш балбаны.
Бүтөштөн Жакып, Төкөлдөш,
Мал менен өскөн ал дагы.
Татадан Кереш чоңоюп,
Акылдуу болгон алганы.

Талкандан Баакы, Делденди,
Коңурбай, Кошой мергенди.
Байболот менен Багышан,
Алтоону кудай бергенби.
Коноктоп сыйлап жиберген,
Айлыңа азып келгенди.

Ак көңүл, ак дил адам март,
Сүйлөсө, жүрсө адам шарт.
Атаңдын көрү андайдан,
Көңүлдө калбайт эч бир дат.
Балдары болот Кошойдун,
Момокон менен Жамансарт.

Тилсиз жоо күйгөн жалын дейт,
Жакшылар элдин камын жейт.
Мал менен оокат өткөргөн,
Момокондон Тоопай дейт.
Тоопайдан бала Айылчы,
Ак көңүл баатыр оопай дейт.

Жамансарт сенин өбөлгөң,
Жети уулуң болду жөрөлгөң.
Жетинин бири эл билчү,
Түлөберди төрөлгөн.
Балдары мунун бай болуп,
Суу ичип турган өзөндөн.

Түлөберди тукуму,
Жашаптыр келип купулу.
Ал кезде жашоо тең эмес,
Жашаган көп эл жупуну.
Ошондой болгон турбайбы,
О дүйнө заман учуру.

Башчысы болуп айылдын,
Коңурбай уулу Жайылдын.
Балдары Үсөн, Текенин,
Жоругу элге жайылсын.
Укурук салып жолборсту,
Кармаган кандай байырсың.

Казактын ханы Абылай,
Шойкону жаман капырай.
Жолборсту чапкан балдарды,
Конокко кел деп жатыр ай.
Балдары менен алданып,
Өлүптүр кайран асыл ай.

Улуусу Асан арыптыр,
Итике болбой барыптыр.
Абылайдын жигитин,
Арага Жайыл салыптыр.
Жардамы тийип жигиттин,
Итике аман калыптыр.

Кошойдун Түлөбердиси,
Эми саа кезек келдиби.
Эшкочо, Канай, Чыныга,
Карбозду кошуп бердиби.
Кезегинде болгон дейт,
Булардын далай эрдиги.

Эшкочо уулу Чойбекти,
Өз айлын билген чоң дешчү.

Жангарач деген уулуна,
Жок болгон элден теңдешчү.
Катүгүн самап өкүнбө,
Кайрылып кайра келбести.

Эшкожо уулу Жангарач,
Сыйлашып эли жарданат.
Канайдын уулу Байтиктин,
Жүргөн жери салтанат.
Кокондун чебин кыйраткан,
Байтикең кимден жалтанат.

Чынынын уулу Тынаалы,
Адамдан мындай чыгабы.
Корузбай, Кененсарыга,
Жол баштап чыгып сыягы.
Казактын колун мыкандын,
Сазына тыгып кырабы.

Тынаалыдан Чолпонкул,
Жылкысы өңчөй болгон сур.
Коноктоп келген мейманын,
Жылкыдан кармап сойгон кур.
Такмаза болчу ар ишке,
Ой боюңа койбой бул.

Карбоздун жалгыз Жантайын,
Уккула бир аз айтайын.
Эртелеп туруп кеч жатып,
Элинин билген ал жайын.
Мал камын көрүп жайдыр кыш,
Сарамжал жүргөн ар дайым.

Канайдан сегиз байкачы,
Бошкой, Бүтөш, Байгазы.
Баяке, Байтик, Муңайтпас,
Бутунда кийиз байпагы.

Сатылган менен Тилештей,
Балдарын кошуп айталы.

Тарылтып кенен дүйнөнү,
Карөзгөй бийлер сүйлөдү.
Урманбет, Балта, Кабыке,
Акбуура, Кайдоол, Түйтөнү.
Кантип биз айтпай коёлу,
Алар Солточо кийген күрмөнү.

Мааке, Төлөктү айталы,
Карасакал, шалтаны.
Бешкөөрүк менен Асылбаш,
Картайып башын чайкады.
Жетиген Чалаказактын,
Чүй болду жашоо аймагы.

Кезигет жолдон бир жигит,
Келатса Эштек жол жүрүп.
Алайлык экен ал көрсө,
Качыптыр бийин өлтүрүп.
Акбуура өлгөн ушул жер,
Атың Акбуура болсун дейт күлүп.

Санжыра сөздүн учугу,
Созулат чексиз узуну.
Айтууга туура болду го,
Атаңдын көрү ушуну.
Ошол Акбуурага таандык,
Асылбаштын тукуму.

Кантейин айтып башканы,
Жакшы экен жаштын жаш чагы.
Жарпыңды жазып жадырайт,
Ар кимдин сүйгөн жаш жары.
Эске албай кантип коёлу,
Моңкону, Жетикашканы.

Атанын айттым баш жагын,
Байкашаар элим ал жагын.
Богорустан тукумдун,
Бардыгын толук айтпадым.
Кийинки ата бабасын,
Билишер сурап жаштарың.

Кылжырдан Дөөлөс, Орозбак,
Ал кезде жыргап турган чак.
Ооматы келип дүйнөнүн,
Оң солго колун сунган чак.
Бир казандан аш ичип,
Өзөнгө суулар куйган чак.

Булар бир тууган болуп жаралган,
Кийин Сарбагыш, Бугу аталган.
Энеден экөө болсо да,
Эки уулу болуп таралган.
Өкүнүч иштер болгон бейм,
Уламыш уккан кабардан.

Көралбай өзүң өзүндү,
Келдиңер же бул төгүнбү.
Кармашып Бугу, Сарбагыш,
Уруу, уруу болуп бөлүндү.
Калп болсо элим кечиргин,
Алайын кайра сөзүмдү.

Эки элдин минтип калышы,
Жоолашып жоодой чабышы.
Жакшылык болбойт эмеспи,
Өлүмгө чейин барышы.
Жай жаткан элди жай койбой,
Кыйратып кыргын салышы.

Чыгарбай чырмап кылтактан,
Боздотуп элди ыйлаткан.

Бузуку бирөө болгонго,
Бул элди минтип кыйраткан.
Көрмөксөн болуп буларды,
Кокондун ханы тим жаткан.

Жардамы орус элинин,
Жашоосу болду элимин.
Кагылайын ой эл журт,
Катасы барбы кебимин.
Ошондон кийин көгөрүп,
Өскөн дейт чөбү жеримин.

Ынтымак ырыс экен го,
Бактыбыз бактуу Мекен го.
Тынчтыкта жайкын жашоону,
Билгендер бейиш деген го.
Элибиз кийин сыйлашып,
Жүрүптүр жакшы эсен соо.

Токо, Жантай, Элчибек,
Манапты кудай берди деп.
Сүйүнгөн экен Дөөлөс бий,
Ырыскы эми келди деп.
Балдарына атасы,
Берген дейт малды энчилеп.

Кезинде балдар керейдиң,
Кендирик кесип кедейдин.
Кийми жок шорду жалчылар,
Суукка да тонуп селейдиң.
Токо, Жантай атасы,
Өсүк, Молой, Чечейдин.

Манаптан Жарбаң, Сүтөйбү,
Күндөн күн өтүп күчөйбү.
Оңолуп иши булардын,
Түмөндөп малы түтөйбү.

Жок болот жигит арманың,
Эстүүдөн күтсөң түгөйдү.

Элчибек эли аз болуп,
Жердеген жери саз болуп.
Жашап келе жатышат,
Кыш өтүп кайра жаз келип.
Жашоодо адам кор болбой,
Жашаган жакшы наз болуп.

Ойлочу өткөн күнүңдүн,
Жакшысы жаштык түшүңгүн.
Ардактап сүйгөн аялың,
Айнеги болот үйүңдүн.
Атасы Сүтөй болгон дейт,
Сарсейит, Эшим, Дүгүрдүн.

Үчүкө баатыр Түлкүсү,
Сарсейит чалдын сүйкүмү.
Атагозу, эр Чабак,
Күлбөптүр чактап күлкүнү.
Атага кыйын болуптур,
Жаңылдын кылгын мүшкүлү.

Сонордон келсе айлында,
Жоо чапкан эли кайгырса.
Кайгырба элим кантейин,
Кыз болуп калган айбымда.
Кегиңди алып берермин,
Тагдырым кайра кайрылса.

Деп айтып барып байкаган,
Каткырган үндү кайлаган.
Ит канчык деген сөздү угуп,
Жаңылдын каны кайнаган.
Үстөкө босток жаа тартып,
Төртөөнү бирдей жайлаган.

Үчүкөдөн үч эр кул,
Кудаян, Дөөлөт, Маматкул.
Жашоону жакшы билишип,
Жок жерден булар табат пул.
Кыргызга чыккан атагы,
Дөөлөттөн калыс Калыгул.

Болот, Темир дегендер,
Маматкул уулу берендер.
Казы менен картаны,
Кыя кесип жегендер.
Бекке айтып, Болот эл журтун,
Сактап калган кемеңгер.

Уксаңыз өткөн жомоктон,
Эсенгул балбан болоттон.
Энеси мунун Таалаке,
Кийгени кымкап чолок тон.
Ичкени индус чай болуп,
Үзүлбөй келген коноктон.

Болоттун малы сан түмөн,
Токолдон экен Беш күрөң.
Келээрки жылдын камын жеп,
Жер айдап жазда сеп үрөн.
Ат миңгиң келсе атыңа,
Ээр жабдып, атка кат жүгөн.

Карасарт, Кубат, Шоорукту,
Белине байлап жоолукту.
Жылкы айдады жылгадан,
Колуна чалып боолукту.
Куттуусейит, Ныязбек,
Башкарып келген тоолукту.

Эсенгул эрден талпынды,
Абдыраман алтынчы.

Кадырлап өткүн жигиттер,
Кымбаттуу кыргыз калкыңды.
Ай койчу дебей эске алчу,
Көп эле сөздөр айтылды.

Тилегин берип суранган,
Куттуусейит кубанган.
Ошол уулу Шамен дейт,
Тизмектеп сөзү чубалган.
Маңызы менен сөз сүйлөп,
Атагы чыккан дубандан.

Эсенгул уулу Ныязбек,
Ныязбектен Сегизбек.
Айлына келген мейманга,
Жылкыдан сойгон семиздеп.
Кесмеден кошуп эт туурап,
Астына койгон жеңиз деп.

Ормон, Субан, Кожобек,
Бердикожо, Бердибек.
Ырыскулбек ажыны,
Ныязбекке берди деп.
Элинде жакшы кеп болгон,
Шатени ээрчий келди деп.

Сегиздин бири чоң Ормон,
Азанда атын ким койгон.
Опузга менен душманын,
Талкалап турган бул ойрон.
Бет алган жагын буй кылган,
Адамда мындай ким болгон.

Байсоорун болуп турагы,
Чоң Ормон элди сурады.
Өз элин бөйдөй куурган,
Үмөтаалы чунагы.

Оюна келген ишти иштеп,
Дүйнөдөн өттү бу дагы.

Черикчи, Назар, Темирден,
Айланса болот теңирден.
Аталык парзын аткарган,
Абайылда Чериктен.
Төрөкелди, Шадыкан,
Элирген мынча неликтен.

Түлкүдөн Тынай чыгыптыр,
Бий болуп чыбык кыйыптыр.
Атаке, Сатыбалдысы,
Акылы толук ыйыктыр.
Алардын уулу хан Жантай,
Ар кандай кылык кылыптыр.

Орус элин дос күткөн,
Чыкпаган мындай миң жүздөн.
Оруска элчи жиберип,
Үмүтүн хандан чарт үзгөн.
Биринчи болуп Атаке,
Жашоого жакшы шарт түзгөн.

Абылай менен Карабек,
Солтоной жана Таштанбек.
Байкиши анан Жанкиши,
Атаке бийден болот дейт.
Азамат болчу эр жигит,
Эртеңки күндүн камын жейт.

Карабектен Жантайды,
Жантайдын уулу Шабданды.
Эл билет орус элинен,
Полковник наамын алганды.
Курманжан датка айымга,
Элчилик кылып барганды.

Абаке мен Кулсары,
Дабадан жана Тайсары.
Кудайменде бешинчи,
Аталган адам бүт баары.
Тай үйрөтүп чоңойгон,
Абылай байдын балдары.

Солтонойдон Сооромбай,
Жумаш, Дүр деле болгон бий.
Энчиси үчүн балдарга,
Берген дейт ата толгон тай.
Оокат кыл эми балдар деп,
Оюна ата койгон жай.

Сатыбалдыдан Жообасар,
Жок болсун кишин жоолашар.
Алмакүчүк, Чомойдон,
Той бер деп эли доолашар.
Карээк, Ая, Кубаттын,
Жайлаган жери тоо катар.

Абыла, Сабыр, Чагалдак,
Төбөй менен Бешкалмак.
Кылымдап жылкы өткөрүп,
Жан багып жашап калган чак.
Адамга парыз эмеспи,
Акырын сүйлөп жан бакмак.

Орозбак уулун айталы,
Камбар бээ болгон байталы.
Арык, Асан, Мурзакул,
Улгайып сакал жайкады.
Карамырза, Токочтор,
Көөкөргө кымыз чайкады.

Арыктын эки баласы,
Булардын жоктур аласы.

Балтатыр менен Жоотатыр,
Бири ини, бири агасы.
Бар болуп келген башынан,
Бөлүнбөй санга санаасы.

Эгизей, Ондон, Сарыке,
Эшей төрттүн саны де.
Балтатыр байдын балдары,
Окуган эмес алиппе.
Бактысын ачкан жигиттин,
Баш кошуп сүйгөн жары де.

Жоотатыр байдан жоон Күчүк,
Жүрүптүр Күчүк уул күтүп.
Сейиткул, Сейитказы, Бай,
Сабатар¹ болду ал түзүк.
Калматай, Каратакыя,
Деп айтып жүргөн сөз күдүк.

Атагы жеткен Кырымга,
Аз болгон андай кылымда.
Сейитказы чоң ата,
Алардын бири Кыдырга.
Барган дейт Питер шаарында,
Чогулган элдик жыйынга.

Отузуул эли эски экен,
Өз камын өзү жешчү экен.
Кызылсакал, Торокту,
Күчүккө таандык дешчү экен.
Сарыке менен энчилеш,
Сарыкалпак, Кески экен.

Арылып кайгы-кападан,
Ала-Тоо жердеп жашаган.

---

¹ Сабатар жана Каратакыя атанын аты эмес, энеге тийешелүү келип чыккан аттар.

Тынымсейит, Алсейит,
Мурзакул мырза атадан.
Түмөндөп малы көбөйүп,
Тукуму өскөн батадан.

Тынымсейит эл болдук,
Кабели, Шалтак, Кан Мортук.
Эл бийлеген болуштун,
Жасоолу жасап чоң зордук.
Өткөрүп баштан неченди,
Жашап келет эл толкуп.

Тынымсейит, Көкөтөй,
Сөздөрү учкан көкөлөй.
Көп адам жашап өтгү го,
Көөдөнү кенен көчөдөй.
Кыскартып жолдун алысын,
Жол жүрө жакшы төтөлөй.

Таң атып кайра кеч кирген,
Жаңы тон жүрө эскирген.
Алсейит байдын Ардамын,
Азилдеп Боормун дедирген.
Токтобек Боордун энеси,
Ит багып жүзгө жеткирген.

Улуудан алып батаны,
Жалгаптыр бата атаны.
Алсейитке бериптир,
Жамангул менен Бапаны.
Энеден калган ат менен,
Элимди Бугу атады.

Алсейит байдын бир уулу,
Туума дейт билгин ушуну.
Каракозу, Бозкозу,
Жүрүптүр Аккүп жупуну.

Айтылып кеткен ушулар,
Туумакашка тукуму.

Түлкүдө болот калтары,
Куштарда туйгун залкары.
Арийне жакшы эмеспи,
Адамдын акыл айтаары.
Кубуул, Желдең, Жүдөмүш,
Каракозу балдары.

Жүдөмүш, Кубуул, Желдеңдин,
Бак конуп кудай бергендин.
Аталары дөөлөттүү,
Алсейит болот деп билгин.
Азамат болсоң жигиттер,
Камын көр бүгүн эртеңдин.

Төрөкочкор, Кыдыкты,
Итбок, Бооке бир чыкты.
Жамангул ата өлүптүр,
Булардан көрбөй кызыкты.
Бир айдан кийин төрөптүр,
Энебиз Белек ыйыкты.

Келди эми сөздүн удулу,
Төрөкочкор тукуму.
Куржун андан Торгой дейт,
Айтса узун сөздүн учугу.
Кыдыкпыз дешет Торгойлор,
Не дейбиз элим ушуну.

Козгосок Торгой уулуну,
Майназар, муса, Беккулу.
Бекназар менен Бектемир,
Бешинчи дейбиз биз муну.
Куда сөөк болуп сыйлашат,
Кыргыздар уруу урууну.

Майназар дейбиз Курманды,
Эсил, жалгап тууганды.
Элибиз билет илгертен,
Ордо атып оюн курганды.
Ким эле жакшы көрбөсүн,
Бир-бирин сыйлап турганды.

Акак тумар Жейрембай,
Атасы оошуп келген бай.
Майназар багып чоңойтуп,
Энчиге оокат берген тай.
Мал баштуу болуп көбөйдү,
Буларга кудай берген бай.

Курмандан Кеней, Солтоной,
Болбойт го койсок козгобой.
Атагул, Бердикожону,
Коёлук кантип ойлобой.
Ал заман кандай болгон деп,
Оюңа түшөт толгон ой.

Жалгаптан Бердай, Чыныбек,
Самсаалы жана Адырбек.
Байсалдуу жашап өткөн дейт,
Садыр, Тай, Алий, Ныязбек.
Атасы Жалгап кубанган,
Атага булар кадыр деп.

Болтобай, Сагын, Сагаалы,
Жашаптыр бөлбөй санааны.
Сөзү төп калыс жигиттин,
Элине тоодай Карааны.
Жок жерден жаман көрүнбө,
Жөнү жок сүйлөп талааны.

Кыдыктын айтам эмнесин,
Алыптыр арзып жеңесин.

Жакшылык, Жаанбай, Кутулду,
Балдары кантип дебесин.
Жаныбеги токолдон,
Ардактап сыйлайт энесин.

Итбоктон Мамбет экен дейт,
Ысык-Көл жээгин мекендейт.
Боокеден жалгыз Такабай,
Сөзү бар мыкты чечен дейт.
Белектер менен бир жүрүп,
Балдарды баксам экен дейт.

Эми мен эмне демекмин,
Баласы он бир Белектин.
Сан жылкы күткөн Сарыбай,
Сасыган байы элеттин.
Адамдар жашап келатат,
Доорунда келме кезектин.

Меке энеден Тозокбай,
Кожош, Шүкүр, Элчибай.
Адигине тараптан,
Келген дешет Теңизбай.
Булардын өсүп өркүнү,
Телегейи тегиз бай.

Теңизбай уулу Кашымбек,
Оозунан чыгып асыл кеп.
Алынган экен айлына,
Ар дайым элдин камын жеп.
Айтылып калды элинде,
Ар сөзү мунун акыл деп.

Үркөр, ай, жылдыз тогоорун,
Кыш, жаздын, кандай болоорун.
Эскертип айткан Манаке,
Мал кыштап кайдан тоёрун.

Сөз укпай кеткен байлардын,
Алдырып жутка коёрун.

Шүкүрдөн Ногой, Баатыркан,
Тазсың деп ар ким асылган.
Ал сөзгө кайдан териксин,
Атактуу андай асыл жан.
Тогузбай уулу Карачты,
Калыс деп эли жактырган.

Элине кадыр-баркы бар,
Кадырлап күткөн калкы бар.
Айтылып калчу артында,
Ажы, бий деген даңкы бар.
Бул Баатыркан ажынын,
Адамдык нуска, салты бар.

Энебиз Жаркын арбакты,
Ардактап сыйлап жан бакты.
Атадай болуп өстүрдү,
Алдаяр, Саты, Алдашты.
Токойу менен Токочту,
Эркелетип жаш бакты.

Салкынындай теректин,
Шаңындай болгон желектин.
Саябалуу кыргызды,
Сандыргалуу дебейт ким.
Толубайы хан болгон,
Кашкарга барып Белектин.

Барган дейт Алдаш Кашкарга,
Жесирин, уулун алганга.
Хандыктын доорун көп сүрбөй,
Толубай өткөн арманда.
Ушундай болот турбайбы,
Опасыз ушул жалганда.

Хан Толубай атадан,
Кудайкул уулу жаш калган.
Баланы сурап алышкан,
Кудаке, Сейит, Алдаштан.
Аларды айтып отурсак,
Өзү эле болот бир дастан.

Жаш өтүп өмүр картаяр,
Оокат, пул болбойт дапдаяр.
Аракет жасап оокат кыл,
Кезегин эмес шалдаяр.
Абыл, Асан, Очуй, Теке, Мойт,
Кыздары сулуу Алдаяр.

Кыргыздар ишке талапкер,
Бирине-бири канат бел.
Алдаяр уулу Мойт аке,
Мүлүшкөр, сынчы, заяпкер.
Жашоодо мына ушинтип,
Жакшылар өтүп калат жер.

Токойдун уулун айтсакпы,
Доскулу, Бабай, Айбашты.
Абайылда акебиз,
Көп жашап жашты жүз ашты.
Кеңешин берип элине,
Жактырган эмес кармашты.

Эл баккан баатыр Балбайды,
Аны биз кантип айтпайлы.
Уу коргошун жечү экен,
Түкүрүп салып насвайды.
Азыркы шартка ылайык,
Элимдин салтын сактайлы.

Балбай ким ал бир бактыбыз,
Баалайбыз муну жалпыбыз.

Көлдү биз жердеп туралбай,
Көчмөкчү болгон калкыбыз.
Жакшылар түшүп арага,
Жакшылык болду артыбыз.

Топуктуу Токоч атадан,
Барманкул, Өтөм, Баястан.
Аткелтир менен Шыбакай,
Тукуму өсүп бараткан.
Тарбия болсун жаштарга,
Качалы жаман адаттан.

Бир кезде Токоч күркүрөп,
Өсүптүр дешет дүркүрөп.
Бир эле Токоч атадан,
Он жети ажы деп жүрөт.
Чоң Белек деген Алдаштан,
Бар бекен ажы ким билет.

Карабек уулу Ысанын,
Эл билген ак дил кыялың.
Төп жүрүп жарды-жалчыга,
Жан тартып келген ылайым.
Ал заман өткөн ошентип,
Байлардан болбой ырайым.

Алдашка конуп бак базар,
Жашаган экен бей капар.
Меңмурат, Шапак, Тазабек,
Чоңойгон экен бир катар.
Түкөк менен алтынчы,
Кудайменде, Бирназар.

Нуке, Сокур, Шераалы,
Токолдор менен Эраалы.
Шапактын уулу болушат,
Аталган адам бул баары.

Шапакпыз деген Карачтын,
Кыйын болгон дейт каары.

Шапактын Чүрүм, Карачы,
Сөзүнүн болгон канаты.
Ак Мөөргө куда түшүптүр,
Ал элдин салты санаты.
Акыры түбү кор болбойт,
Ак эдил адам баласы.

Чүрүмдөн чыккан Ордобай,
Тамаша, күлкү ойго бай.
Таланты барга тар заман,
Эркиндик берип койбоду ай.
Ташкындайт беле таланты,
Тар заман кыспай койсо жай.

Бирназардан алтоону,
Алышкан бата, алкоону.
Эсенаман, Алыбай,
Данияр болуп такоолу.
Муратаалы, Баялы,
Данжебеси жасоолу.

Он эки кылып дагы алты,
Багыптыр бала бул жакшы.
Жылкайдар менен Бүбүжал,
Сырдыбай жорго чалкалай.
Кээ жерде бийлик ээлерин,
Кеткен дейт өтүп байкабай.

Бийназар уулу Жылкайдар,
Жылкычы болуп мал кайтар.
Деп айткан сөзүн атанын,
Укпайм деп башын ким чайкаар.
Баласы мунун Тилекмат,
Эмгегин баалап эл байкаар.

Күн өтөөр жыгып жыгылбай,
Калпы жок мунун кымындай.
Жылкайдардын балдары,
Байтайлак, Буржук, Кыдырбай.
Булардын бири Тилекмат,
Бир келип кеткен Кыдырбай.

Улуусу болуп улуунун,
Тилекмат туусу Бугунун.
Сарт аке дайым эл үчүн,
Сүйлөгөн сөздүн тунугун.
Жакшысы болуп өткөн дейт,
Жайылган мундуз уруунун.

Адамзат адам атанын,
Тукуму болуп тарадың.
Түбүбүз бирге турбайбы,
Тууганча бейпил жашагын.
Колдосун элим силерди,
Арбагы ата бабанын.

Жол баштап торпу тозоңдон,
Элди алып чыгып ошондон.
Тилекмат душман торунан,
Айылы менен бошонгон.
Калкалап калган бугу элин,
Калмактар менен кокондон.

Өткөндү эстеп бекер биз,
Не керек айтып дегенбиз.
Жаштарга ыйман, нусканы,
Эми жеткире алар бекенбиз.
Айкөлдүк кылып Тилекмат,
Көлдө биз калган экенбиз.

Чечмелеп сөздүн чийесин,
Тилекмат элдин тилегин.

Аткарып турган ар убак,
Аны сен элим билесиң.
Доо, чырды аста бүтүрүп,
Сүйлөгөн сөздүн ширесин.

Толукшуп тоодой толуптур,
Тоо-таштын баарын коруптур.
Тилекматтын Чыныбай,
Бийликтин ээси болуптур.
Букара элди күнөөсүз,
Бүлүнтүп бир аз коюптур.

Солтонкул, Дөөткул, Үрүстөм,
Бай болуп дооран сүрүшкөн.
Жаныбек, Чынгыш инилик,
Кызматын кылып жүрүшкөн.
Акыбай байдын алтынчы,
Жунушу болгон гүлүстөн.

Үрүстөм байдан Соодонбек,
Таанылган элге чечен деп.
Сөз менен жайкап билгизбей,
Бербестен өттү элден жеп.
Артында калды айтылып,
Зоодон бек экен деген кеп.

Кедейди байлар жеп турат,
Кедейге кудай бер кубат.
Байболот, Кирке, Сасыке,
Боромбай төртөө Меңмурат.
Ар жерде чачкын болушуп,
Аларда али жок турак.

Досчулук кылып кезинде,
Кол сунган орус элине.
Жасаган ушул кызматы,
Эл үчүн эмей эминне.

Меңмурат уулу Боромбай,
Кирсинби элдин кебине.

Дос болуш үчүн оруска,
Айткан дейт кеңеш болушка.
Шераалы уулу Качыбек,
Барыптыр сүйлөп орусча.
Ошондон кийин Бугулар,
Ээ болгон дешет конушка.

Куда сөөк илик-жиликтин,
Ал-жайын сурап билишкин.
Элимден калган салт экен,
Улууга кичүү ийиксиң.
Салмактуу болот сөздөрү,
Санжыра билген жигиттин.

Сарамжалдуу атанын,
Кашыктап жыйып тапканын.
Чөмүштөп чачат Жаманкул,
Жоругун анын айтпагын.
Эске алса болот жаш балдар,
Эзелтен элдин айтканын.

Арбыбайт кантип арманың,
Жетпесе байга дарманың.
Зордугу күчтүү замандын,
Көрүшкөн башка салганын.
Кызыксаң сурап билип ал,
Санжыра сөздүн калганын.

Элимде нуска салт болуп,
Санжыра уккан топтолуп.
Санжыра сөздүн аягы,
Салаалайт сансыз топ болуп.
Андыктан элим кечиргин,
Жазышка кыйын топтолук.

Кылчайдым элдин артына,
Качанкы өткөн салтына.
Көбөйүп кыргыз келишкен,
Көнүшүп турмуш шартына.
Жаштарды билип жүрсүн деп,
Жазылды ушул санжыра.

Өз жерин өзү сүйсө эл,
Көз артпайт жерин күтсө эл.
Адамдык баркы артылат,
Бир-бирин сыйлап жүрсө эл.
Жашоосу бейкут болбойбу,
Тынчтыкта өмүр сүрсө эл.

МҮЙҮЗДҮҮ ЭНЕ¹

(Бугу уруусу)

Илгери жоокерчилик заманында,
Кудайдын кул пендеси адамына.
Кайгылуу кара туман түшүп турган,
Аябай бешиктеги баланы да.

Жоо чапты малын айдап, элин, айлын,
Алтыда эне-атанын билбейт дайнын.
Токойдой жалгыз ыйлап уктап калса,
Бетинен жалайт марал кандай кайрым.

Кыз бала көзүн ачса марал турат,
Кеч бешим күн ылдыйлап калган убак.
Музоосу эмчек эмсе кошо эмишип,
Ачка кыз карды тоюп алды кубат.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. Кыргыз санжырачылар сынагынын жеңүүчүлөрүнөн. 20.03.1991.

Маралды эне тутуп ээрчип алды,
Канетсин ушул марал сактап калды.
Музоосу бир туугандай ини болуп,
Байкуш кыз анан кантет бакты жанды.

Ошентип токой тоону жердеп жүрсө,
Билгизбей барган экен мерген түштө.
Музоону аткан кезде эмне аттың деп,
Чырылдап ыйлады кыз, чиркин дүйнө.

Музоону атып алган Карамырза,
Жолдошу кошо барган Асанмырза.
Ата-энең быякта деп учкаштырды,
Байкуш кыз айласы не кудай кылса.

Ак кардуу Ала-Мышык тоосу экен,
Жаш кыздын жүргөн жери мекендеген.
Бир боору музоону атып мергенчилер,
Атына учкаштырып алып келген.

Мына эми бул жапжаш кыз элге келди,
Арыкка багып ал деп кызды берди.
Он бешке жашы келип бойго жетип,
Суктантты бул сулуу кыз нечендерди.

Оюна келип санаа капкайдагы,
Билгизбей жашап жүрдү кыз жайдары.
Арыктын бир иниси Мурзакулдун,
Баласы Алсейитке баш байлады.

Бат эле элге алынып кетти келин,
Ыйбалуу ызаат менен сыйлап элин.
Боюна бала бүтүп талгак болуп,
Маралдын эмсем деди ак эмчегин.

Кайнага, аталарга берип сыйды,
Жүгүнүп ыйбаа менен ызаат кылды.
Жол болуп марал атып калсаңыздар,
Эмчеги жана төш деп оозун жыйды.

Жанакы ата деген кайнагалар,
Келиндин сөзүн уксун кайдан алар.
Калыңга келгендер да төш жей элек,
Деп айтты булар кепке салбай назар.

Бул сөздү угуп турган атасы Арык,
Атына куржун салып минди барып.
Келинди шылдың кылып күлүп айткан,
Кебине инилердин келет тарып.

Артынан Арык барса марал аткан,
Жаңы эле мууздап алып союп жаткан.
Ширалга деп айтканда Арыкеге,
«Болсун» деп инилери шашып айткан.

Атайы артыңардан ээрчип келдим,
Эмчегин төшү менен сөгүп бергин.
Деп айтып алып келип аялына,
Кызыңа бу куржунду берип келгин.

Куржунду атаң берди ме деп айткын,
Унчугуп сөз айтпастан кайра кайткын.
Билгизбей кайра барып шыкаалагын,
Не кылат даана билгин ачык-айкын.

Жараткан кудай таалам жакшы жанды,
Алпарган төштү жүккө арта салды.
Эмчеги акмаралдын ийип берип,
Талгагы жаш келиндин канып калды.

Үшкүрүп колун жайып бата берди,
Сообума калды менин атам деди.
Туурдугуң сыйрылбасын Арык ата,
Мал башың өсүп турсун болбой чеги.

Караңгы кат билишпейт деген менен,
Жакшылар жашап өткөн нечен-нечен.
Аттиң ай, Асан, Карамырзаларга,
Тескери каргап бата берген экен.

Байына байбичеси айтып барат,
Көрбөгөн Арыкеге мындай санат.
Тукумун Орозбактын Арык аке,
Бугу деп элине айтып атап салат.

Ошентип эки бала Бугу энеден,
Төрөлөт эр Жамангул, Бапа деген.
Тукуму өстү мына төрт район,
Жашайт эл жакшынакай сыйы менен.

Айтылат уламыштар азыр деле,
Кайберен кайып болгон Мүйүздүү эне.
Маралдын изи калып жок болуптур,
Өлгөндө чий артына койгон дене.

Ак эдил, ниети кең көл Чежимжан,
Мүйүздүү энебизге кызмат кылган.
Бармактай төбөсүндө мүйүз бар деп,
Буркурап ыйлап айткан кандай инсан.
Улуусун урматташып, сыйлап күткөн,
Илгерки адамдарда болгон ыйман.

Жамангул жоодон ок жеп жараланган,
Ок түшпөй кыйналды жан, барбы жардам.
Ок түшөт тегерегин деп эл айтса,
Ээрчитип бүт балдарын Бапа барган.
Көрсө бул кыяматтай кыйын тура,
Тогуздун сегизи өлгөн о шум жалган.

Бапанын байбичеси Олуятты,
Ыйлады, жашын төктү кандай арман.
Кайгыга чыдай албай кайран киши,
Канетсин жер кыдырып кетип калган.
Мына ошол Олуятты ак байбиче,
Мүйүздүү энебизге тууган адам.

САТИРАЛЫК ЫРЛАР

1930-ЖЫЛЫ БАЙЛАРГА КАРАТА ЫРДАЛГАН САТИРАЛЫК ЫРЛАР¹

Алда бай ай,
Кудай бар ай.
Азууң бычак,
Курсагың кучак.
Беш тенгең болсо,
Бер деп кычап.
Бай-манап,
Малын санап,
Бай кедейсиң,
Малыңды ортого сал.
Малыңды ортого алууга,
Акыбыз бар.
Жетим-жесир бала,
Жеткизе көр санаага.
Каалаганың кызыл туу,
Кара жүрөк заманды,
Сайга салып изин куу.
Көбөйүшүп окусак,
Көп-көп байлардын,
Көзүн чукусак.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

ЖАН ДИЛИ ЖАЛТАҢ¹

Күн мурунтан
Айтаар сөзүн белендеп.
Шек алгансып,
Күлүп сүйлөйт элеңдеп.
Жолдош агай,
Айтты сизди,
Жегич, ичкич, митаам деп.
Ишенсеңиз мен,
Айтпаймын ушак кеп.
Ишенип кеп,
Беттештиресиң кишиге.
Тамашаласам,
Ишенипсиз деп,
Тик карабайт жүзүңө.
Күлүп сүйлөп,
Күлкүсү чыгат күчүнө,
Ишенбе, жалган түлкүгө.
Бул жалтаңдын,
Айткандары жалган.
Таап алсам дейт,
Оңой оокат арзан.
Азыр дагы,
Арабызда бар,
Бул өңдөнгөн шайтан.
Ушул жалтаң,
Эскинин калдыгы,
Чыныгы барып турган.
Жан дили жалтаң,
Бир айтканын эки айтат.
Калп болсо да,
Сөз талашып жеке айтат.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 3-дептер. Айтып берген: А.Мамбетисаев Боз-Бешикселосу, Покровка району. Жазган: Ахматов.

Бул жалтаңдын,
Кылгандарынын баары чирик,
Арабызда бар,
Билинбеген бекинип жатат.
Бул жалтаңдын,
Жумушу такыр түгөнбөйт.
Чыныгы жүрөк,
Аялым менин кубан дейт.
Колумда менин,
Сенин бар сырыңды билем дейт.
Көрүп турсаң да,
Айтканыңа ишенбейт.
Бул шумшук
Байкабасаң
Эми түбү кимсиң дейт.

Бул жалтаң,
Ыйык милдет аткарат.
Эби келсе,
Элди дагы башкарат.
Айыбы чыкса,
Мойнуна албай,
Жанын сабап карганат.
Жолдош окуучулар!
Жаш муундар!
Көрсөң муну
Аянбастан бетин ач.

ПИЯНКЕЧТИН КЭЭ БИР ТҮРҮ¹

Кээ бирөө бар,
Арактан ичсе,
«Чексиз баатыр»,

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 5-дептер. Айтыпберген: АйтыкеевТокуш. Жазган: Ахматов.

Сыртта жана ичте.
Болууну унутат,
Иштеген иште.
Магазинде
Эртели, кечте.
Жана түштө,
«Пиянкеч» дейт,
Буларды бизде.

Аракты ичет,
Аңгекти сүзөт.
Тийген жеринен,
Кан чыга түшөт.
Тоготпойт аны,
Ансайын күчөп.
Кармасаң жулунуп,
Чарчатып бүтөт.
Тытынып кээде,
Топчусун үзөт.
Дайым кадап жүрүп,
Аялы да түтөт.
Арак үчүн,
Акчасын күрөгөн.
Соолукканда,
Алар эсине кирбей,
Эсебин билбей,
Акчасын көрөт бирөөнөн.
Кийимдери жыртылып,
Үй-бүлөсү жүдөгөн.
Өзүн көрсөң,
Тайлактай түлөгөн.
«Мейли» деп дагы,
Магазинге жөнөгөн.
Күндөрү болот,
Талаага түнөгөн.
Жаткан шапкасын,
Кандектер сүйрөгөн.

Бир кезде турса,
    Шапкасын кийбеген.
Сыйпаласа шапкасы,
    Колуна тийбеген.
Табалбай өзүнчө,
    Кобурап тилдеген.

Пиянкеч кээде,
    Аялын сабайт.
«Тийбе» десе,
Энесин камайт.
Миң кишидей,
    Баарына жарайт.
Кыйындык менен
    Арагы тарайт
Кылыгын айтсаң,
    Мойнуна албайт.
Кайра эртеси,
    Тыйын камдайт.
Жеткидей акча,
    Ага табылбай калбайт.
Кечке жуук жыгылып,
    Талмасы кармайт.

Пиянкеч арак ичпей турбайт,
    Ырас,
Ичпей койсо өлбөйт.
    Акыры ичкиликтен,
Ал жакшылык көрбөйт.
    Жолун түз алса,
Аракка көнбөйт.
    Ошондуктан
Ичпөө керек.
    Бирок, аз ичсе да,
Берилип кетпөө керек.
    Эгер көп ичсе,
Алар пиянкеч делет.

ТАБЫШМАКТАР

КАЛЫГУЛДАН¹

Таштан аягы болот,
Сары суу тамагы болот.
Итке берсе ичпейт,
Кишиге берсе чай кайнатып берген жок жороон
деп, таарынып кетээр (чай чыга элек учур эле)

ТАБЫШМАК

Бир куш бар дүнүйөдө бедери көп, өзү жансыз
адам менен акылдаш акылы көп (окуу, китеп)

Бизде баалуу эсептелет,
Башка өлкөдө кезикпейт (эмгек китепчеси)

Кыргыз эли орус элин көрө электе:
«Кийими тар – дейт,
Төбөсүндө мүйүзү бар – дейт» – деп ушак жүргү-
зүшкөн экен. (мүйүз дегени шапкенин кыры)

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Кайманев Орумбай. 85 жашта. Фрунзе к/у, Тору-Айгыр с/с, Балыкчы району, Ысык-Көл обл.

Кийин орус элин көздөрү менен көрө башташканда, кыргыздар:

Бул орус эмес эле, ырыс турбайбы, сары башыл эле ыйык турбайбы дешкен экен.

ТАБЫШМАК¹

Ат баштуу, аркар мүйүздүү,
Бөрү куйруктуу, бөкөн сындуу,
Куш канаттуу, кумурска ичтүү. (чегиртке)

Төө ооздуу, бото көздүү,
Эшек кулактуу, эчки чычаңдуу,
Ат аяктуу, кой жүндүү. (коён)

Бир нерсе бар, учпас бийик,
Жер менен көктүн бетин миң мертебе айланса да
эч бир жери кетпейт отко күйүп. (шамал)

Төө моюндуу, уй курсактуу,
Тегереги булактуу, орто жери чырактуу. (самоор)

Кою кара, козусу ак,
Койчусу шыктуу, таягы учтуу.
(Калемсап, карандаш)

ТАБЫШМАК²

Азулуудан кепшебес (жылкы)
Аркалуудан оонабас (уй)

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл. 4-дептер. Айтып берген: Болотов Султа. 70 жашта. Уруусу – Арык тукуму. Ак-өлөң селосу. Жыйнаган: Кебекова А, Токомбаева А, Закиров С.

² Инв №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

Апан-тапан жаман чапан,
Ийри комуз жылтырак жылдыз. (төө)

Муруту бар, ээгинде сакалы жок,
Тону бар кийерине чапаны жок (мышык)
Кичинекей медерим жер түбүнө жетерим (көз)
Жүгүрүп жетпес, жүгөн катпас (суу)
Кыдырата таш койдум,
кызыл өгүзүмдү бош койдум. (тил менен тиш)
Бир үйдө жети кан бар, муну тап. (1-чычкан,
2-жууркан, 3-бакан, 4-талкан, 5-кумган, 6-аркан,
7-куюшкан)
Эл жатса да,
Элабай байкем жатпайт (уйдун мүйүзү)
Кичинекей бою бар, жети кабат тону бар (пияз)
Аттан бийик, иттен жапыз (ээр)
Тээп тереке чыктым (үзөңгү)
Узун, узун узарат
учу муштумдай болуп кызарат (ышкын)

ТАБЫШМАКТАР¹

Бир шак – бир жагы кара, бир жагы ак. (таңдын
атып келе жатышы)

Балдыр-булдур баш кармайт,

Кудай берген куш кармайт,

Төлөберген төш кармайт. (аттын жүгөнү, куюш-
каны, басмайылы)

Шар-шар үндүү,

Жүгүрүп жетпес,

Жүгөн кетпес (суу)

---

¹ Инв № 657 (5295) 1976-жылы Элдик оозеки чыгармалар.
Ысык-Көл, Талас райондорунан жыйналган. Жыйнаган: Баки-
валиева К. 3-дептер. Айткан: Абдыкадырова Айша, 72 жашта.
Бугу уруусу. Ысык-Көл району.

Тээп, тээп терекке чыктым (үзөнгү)
Апсайган түрү бар,
Адам коркоор үнү бар (аюу)
Уңкул-чуңкул энеси,
Убак сары балдары,
Урмач экен атасы (соку)

Кыркырак акем өлөм дейт,
Кырк уулу кырк жагынан жөлөйм дейт.
Еврей акем өлөм дейт,
Эки уулу эки жагынан жөлөйм дейт
(түндүк, босого)

Үй айлана көк күчүк жүгүрөт (кырчоо)
Үй башына таз бала (самын)
Жар боорунда жалгыз тал (киндик)
Ийри талга кар жукпайт (уй мүйүзү)
Жым-жым кийиз,
Жымылдаган ак кийиз (камыш)

ЭМГЕК ЫРЛАРЫ

ЭМГЕКЧИ ЖЕҢЕ¹

Көк жашыл тарткан талааны,
Гүлдөтүп эмгек табалы.
Кол менен сузуп алтынды,
Кумардан жеңе каналы.

Эмгектин сырын ачалы,
Эл менен эрте басалы.
Эпкиндүү иштеп эрикпей,
Кубанычка баталы.

Кеңири эмгек этели,
Көргөн эл артык кубансын.
Элиме болуп береке,
Эмгекке эмгек улансын.

Эпкиндүү иште женеке,
Эшиктен аксын береке.
Асылы болот биз үчүн,
Аткарсак норма эки эсе.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Сыдыков Токторбай 21 жашта. 2-курс, Кооптехникум. «Стахан» колхозу. Темировка селосу. Ысык-Көл району. Ысык-Көл областы. 09.07.1949.

Бактылуу тууган эл үчүн,
Бололук эмгек балбаны.
Кубаныч менен тозолук,
Калкымдын келди майрамы.

Жетелик эмгек баркына,
Жемиштүү болсун калкыма.
Камкордуу эмгек этели,
Киреше болсун жалпыга.

Өнөрүң болсо алга жет,
Өмүргө өчпөс салт болсун.
Өнүмдүү болсо ишибиз,
Өзүбүз үчүн даңк болсун.

Ишибиз болсо өнүмдүү,
Көтөрөт өйдө көңүлдү.
Шаттанган демдүү жыргалга,
Жеткирет эмгек өзүмдү.

Күчүбүз барда эмгекти,
Кеңири этип алалы.
Эрикпей артык биз кылсак,
Эмгектин болбойт залалы.

Өнөрүбүз барында,
Өнүмдүү иштеп туралы.
Эмгектин жетсек баркына,
Өмүрдүн ошол турагы.

Таалайдык эмгек куралы,
Тартынбай иштеп туралы.
Асылып биз да көрөбүз,
Аткарсак ашык планды.

Эмгекте баатыр жеңеке,
Эртелеп ишке чыгалы.

Эпкиндүү иштеп бүтүрүп,
Эмгектин болот жыргалы.

Эртелеп ишке күтүнсөк,
Эпкиндеп иштеп бүтүрсөк.
Өзүбүз үчүн асылы,
Өзгөчө ойлоп түшүнсөк.

Катуулап иштеп чамдайлы,
Кокустан артта калбайлы.
Калк үчүн бөлчү энчини,
Кампага жыйнап камдайлы.

ЭМГЕК СЫРЛАРЫ¹

Баркына жетип иштесе,
Эмгектин чыгат сырлары.
Элимдин даңкын көтөргөн,
Эпкиндик шаттык ырлары.
Күн санап өсүш дүркүрөп,
Каарман элдин кырдаалы.
Ааламга жарык көрүнүп,
Ачылды эмгек сырлары.

Эркелетип имерип,
Эмгекти элим сүйүшөт.
Эрмегин иштеп кубанып,
Эркинче ойноп күлүшөт.
Көңүлүн берип эмгекке,
Кеңири доорон сүрүшөт.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Сыдыков Токторбай 21 жашта. 2-курс, Кооптехникум. «Стахан» колхозу. Темировка селосу. Ысык-Көл району. Ысык-Көл областы. 09.07.1949.

Ар ишти кенен түшүнүп,
Артыкча маани беришет.

Кубаныч менен дөөлөттүн,
Кучагында сөөлөттүн.
Илимиң өсүп кыргыз эл,
Ишиңер алга жөнөсүн.
Улуу орус элине,
Дос болуп бирге төрөлдүң.
Кадырыңар тең болуп,
Калышпасын өнөрүң.

Досторуң менен биригип,
Даңк менен эркин ойногун.
Дөөлөтүң менен калың эл,
Дүйнөнүн жүзүн тойлогун.
Эсепсиз өсүп техникаң,
Эриктин суусун бойлогун.
Жеңиштүү болуп ар дайым,
Жеримде күндө той болсун.

Күчүңөр ташып кубанып,
Ачылды эмгек сырлары.
Кубанып элим күү чертип,
Асманга чыкты ырлары.
Кылымдар бою бузулбайт,
Калкымдын достук жыргалы.

Таң менен туруп күжүлдөп,
Таалайлуу элим эмгек эт.
Колуңар толуп алтынга,
Колтуктап дөөлөт эркелейт.
Берекелүү калкымдын,
Бактысы сонун эркелеп.
Беш жылда бүтчү планды,
Төрт жылда бүтөт эртелеп.

ЭЛДИК БААТЫР БОЛОЛУ¹

Февраль өтүп март келди,
Өрдөк, ак куу каз келди.
Оболоп учкан торгойдун,
Обону туура так келди.
Дүйнөнү каптап жылуулук,
Мээрим жакшы жаз келди.
Белсенишип ар ишке,
Элим кирише турган чак келди.

Катуу чилде каарында,
Январдын айында.
Тынч жатпай элим кылдыңар,
Келүүчү жазга камылга.
Усталар оңдоп шайманды,
Темирди кармап жалынга.
Күткөн жаз келди жаркырап,
Күжүрмөн болор чагында.

Гүл басты талаа аймагын,
Бүрдөдү дарак, талдарың.
Эртелеп болуп эпкиндүү,
Эринбей соко кармады.
Чытыратып жер бузуп,
Чындайлы жер айдагын.
Арттыралы ар иштин,
Сапаты менен салмагын.

Бош турбай кызмат бүтүргүн,
Эмгектин майын чыгарып.
Түшүмдүү болсун дан эгин,
Түрүнүп сугат сугарып.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Айтиев Ашыраалы 22 жашта сабаттуу салист. Кант р-ну. Чоң-Далы ск К.Маркс к/к 23/7-49г

Таалайлуу элдин ичинде,
Талыкпай эмгек кылалык.
Ар качан иштеп эпкиндүү,
Алдыга чыгып сыналып.
Ата Сталин кубанган,
Ырахат сөзүн угалык.

Жүз пурасант болду деп,
Планым бүтгү толду деп.
Жатып алмай жок болсун,
Ал адаттар токтолсун.
Үч күндүк жумуш күн бүтүп,
Шамдагай иштеп шашылсын.
Бир буудай калбай талаада,
Кырманга бүтүн ташылсын.

Акыркысы беш жылдык,
Иштегин элим чамдагын.
Он алты союз элибиз,
Биринчи болуп бүтөлү.

Жарыштан артта калбагын,
Бирөөбүз жалкоо болбостон.
Бирдиктүү иштеп теминип,
Кызыгалы ар ишке.
Кыргыз эл жалпы берилип,
Айдалган талаа мейкинге.
Таптаза үрөн себилип,
Улам алга басалы.
Жеңиштен калбай чегинип,
Таанылалы эмгектен,
Эң мыкты колхоз дедирип.

Күндөн-күнгө күч алып,
Эмгекти жеңип кубанып.
Батыра шилте кетменди,
Булчуңуң өссүн чыңалып.

Эмгектен баатыр бололу,
Эпкиндүү иштеп сыналып.

Эжекем болду депутат¹
Быйылкы өткөн жайында,
Июль, август айында.
Мандайдан терин шыпырып,
Эмгектин жүргөн камында.
Эпкиндүү шайыр эжекем,
Эң жакшы колхоз айылында.

Кетменин алып шыманып,
Эмгекти көрсө кубанып.
Ак кебездей эттери,
Ак болоттой чыңалып.
Эртелеп иштейт берилип,
Эмгектин майын чыгарып.
Зайыбы асыл элимдин,
Заманына ылайык.

Таң атпастан түн кетип,
Талаанын бетин гүлдөтүп.
Кашкайып күлүп иштесе,
Кара жерди сүрдөтүп.
Баштайын деди талыкпай,
Башкага насаат үйрөтүп.

Айылчылап алыс баспайм деп,
Бүтпөсө жумуш жатпайм деп.
Канчалык жумуш болсо да,
Кайра тартып качпайм деп.
Улуу Сталин атага,
Берилген антты актайм деп.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Айтиев Ашыраалы 22 жашта сабаттуу салист. Кант р-ну. Чоң-Далы ск К.Маркс к/к 23/7-49г

Эжекем иштеп чамынып,
Маңдайдан тери агылып.
Баш ийбес күчтүү жумуштар,
Балбан колго багынып.
Эмгектен бүткөн маңдайы,
Күн нуруна чагылып.
Эжекем жүрөт алдыда,
Төшүнө орден тагынып.

Эртелеп туруп таңында,
Эмгектин эжем жанында.
Иштейли дейт талыкпай,
Алтындай жандын барында.
Эгинди көп-көп берем деп,
Элимдин жүрдү камында.

Барлыгын оруп эгиндин,
Жакшылап ылгап жыйганда.
Тоголок кызыл ак буудай,
Толуп чыкты кырманга.
Бүтпөгөн жумуш калабы,
Берилип жумуш кылганда.

Алдыга чыгып эмгектен,
Атак алды мелдештен.
Эмгек десе уктабай,
Эт жүрөгүн дегдеткен.
Эркелетип эжемди
Эмгектин күнү терметкен.
Депутат болду көрдүңбү,
Демилгелүү эжекем.

ЭМГЕК ЖӨНҮНДӨ¹

Баштайын сөздүн башкысын,
Айткым келди ачыгын.
Бергим келди кызматка,
Жүрөгүмдүн ачкычын.

Ой колхозчу келиндер,
Талаага жатып уктаба.
Талаага жатып уктасаң,
Азабка башың маласың.
Алтындан орден аласың.

Ой колхозчу келиндер,
Күнгө жатып уктаба.
Күнгө жатып уктасаң,
Күнөөгө башың маласың.
Күркүрөтүп иштесең,
Күмүштөн орден тагасың.

Ой колхозчу агаин,
Алың келсе ат байла.
Аркыратып дың айда,
Дың айдасаң тоёсуң,
Ударник болосуң.

Ой колхозчу агаин,
Күчүң келсе ат байла.
Күркүрөтүп дың айда.
Дың айдасаң тоёсуң,
Стахоновчу болосуң.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Ибраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Койчуманова Батыш. 25 лет. Сабаттуу колхозчу. Варишилов к/х. Даркан с/с. Покровка р-ну Ысык-Көл обл. 27/12-1949г.

Тартынбай иштеп талаада,
Таанылсам, элге көрүнсөм.
Тырмалап иштейм эмгекти,
Тышкары болсом өлүмдөн.

Эркиндүү иштеп колхоздо,
Аткарам кандай иш болсо.
Эл үчүн жаным аябайм,
Турар болсом эсен-ач.

Эмгекте жүрөм белсенип
Түшүмүн алып эң ширин.
Өз колумдан ак буудай,
Өнүп чыгат теңселип.

Молотилка жаныбар,
Боздогон үнү дагы бар.
Болбогон ишти болтурган,
Болумдуу биздин аялдар.

Жолдошуң тылда эмгекте,
Сизге жардам бермекте.
Бош убакта бул ырды,
Жаныңа салып эрмекте.

ДЫЙКАНДАР¹

Кажыбаган кайраттуу,
Деми сонун дыйкандар.
Чырпык сайса бак өскөн,
Жери сонун дыйкандар.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Токтомамбетов Сабыр. 07.07.1949. Торуйгыр с/с. Үлгү к/у. Балыкчы району, Ысык-Көл областы. 25 жаштагы мугалим.

Күндүн ысык аштабын,
Тоотпогон дыйкандар.
Жалгыз данды күбүлтүп,
Коротпогон дыйкандар.
Кең мейкинди ээлеген,
Кенен болот дыйкандар.
Керек десе эмгекке,
Белен болот дыйкандар.
Нак алтындын казнасы,
Ачык болот дыйканга.
Тоодой арбын гүлдөгөн,
Бакыт болот дыйканда.

ЭПКИНДҮҮ КЕЛИН¹

Социализм өлкөмдү,
Сагындым Сакиш күлкүңдү.
Сапаттуу норма аткарган,
Сакишим келин эпкиндүү.

Коммунизм өлкөмдү,
Көралбай сендей көркөмдүү.
Көп нормасын аткарган,
Көңүлдөш Сакиш эпкиндүү.

Кыштоонун башы кыламык,
Кыйкырып жылкы салалык.
Кыз кезиңде кат бербей,
Атаны кокуй балалык.

Өлкөбүздө жаңылык,
Өзгөрдүм сени сагынып.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Сулайманкулов Дүйшөнаалы. Мугалим. Күн-Батыш с/с, Көк-Сай к/у. Тоң району, Ысык-Көл обл. 22.07.1949.

Эпкиндүү болуп экөөбүз,
Алсакчы орден тагынып.

КҮЖҮРМӨН КОЛХОЗ¹

Күндөн-күнгө өркүндөп,
Күжүрмөн колхоз өсүүдө.
Колхоздун көрүп турмушун,
Кайгы жок такыр өзүмдө.

Төрт түлүк малы жайылган,
Күжүрмөн колхоз айылдан.
Белсенип элим иштешет,
Бекерге карап турбастан.

Койлору оттойт колхоздун,
Корум таштуу Көк-Жондон.
Жүз пурасант төлдөөдө,
Коромжу такыр болбостон.

КӨП БУУДАЙ

Белди карай машина,
Чыга келди тырмалап.
Көз кайкыган көк буудай,
Көрпө болуп ыргалат.

Жогортодон соккон жел,
Жаш буудайды уйпалап.
Башын ийет бийчидей,
Кайра күлүп суй салат.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Абакиров Чоккой. Мугалим. Комсомол к/у. Дөң-Талаа с/с. Тоң району, Ысык-Көл обл. 22.07.1949.

Арасында бир чөп жок,
Жалагандай сыйпалап.
Күлүңдөгөн сугатчы,
Күңгүрөнүп үн салат.

ЭГИН¹

Таң кашкайды мен турдум,
Талаага көңүл бурулду.
Алтын менен жапкандай,
Биргалып эгин көрүндү.

Бир-бирине баш ийип,
Эрмектешип жаткандай.
Мелтиреп эгин жайкалат,
Таң сүрүлүп аткандай.

Чексиз мейкин килеми,
Жерди каптап койгондой.
Мелтиреген эгинди,
Көрсө көңүл тойгондой.

Эгинди көрүп кубанып,
Орокту алдым колума.
Четинен кирдим боо байлап,
Эгиндин түшүп соңуна.

Күн-түн иштеп талбадым,
Күндөн-күнгө чамдадым.
Ошондо эмгек ырымды,
Колхозчу сага арнадым.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Маамытова Мойтош. Сабаттуу. Үч-Кайнар к/у, Үч-Кайнар с/с, Пржевальск району, Ысык-Көл обл. 22.07.1949.

ДЫЙКАНГА¹

Эмгек кыл талыкпастан дыйкан ата,
Иштесе бүтө берет ар бир нерсе.
Түбөлүк түгөнбөгөн алтын кендей,
Бактынын нуру мына асыл жерде.

Жаз жарыш деп талбай ишке киришкин,
Күчүң сенин эмгегинден билинсин.
Эмгек таалай, эмгек бакыт, ырыскы,
Жеткин баалап кадырына ишиндин.

Улуу атабыз Лениндин айтканын,
Иш жүзүндө көрүнүктүү аткаргын.
Иштеген, тиштейм деп айткан,
Күн сайын алга чамдагын.

ЖАРЫК БОЛОТ КӨҢҮЛҮҢ²

Комбайн чабат эгинди,
Тазала колхоз жериңди.
Тазаласаң жериңди,
Таза чыгат эгини.
Жакшы чыкса эгиниң,
Жарык болот көңүлүң.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Иленаев Аскар. Сабаттуу. Корумду с/с, Курулуш к/у, Талды-Суу району, Ысык-Көл обл. 18.07.1949.

² Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Алачаева Бурулкан. Түп району, Сельсовет Күрмөнтү. Кызыл Октябрь к/у. Кат билет. 37 жашта.

БАТЫЙГА¹

Атын билип Батыйдын,
Жүрөгүмө сактадым.
Эсептелсе алты айда,
Төрт жүз эмгек тапканың.
Береке бар жүзүндө,
Эмгегиңди мактадым.
Барып көрдүм атайын.
Батый кыздын чардагын,
Көлөкөсү көңүлдүү.
Сен өстүргөн алманын,
Берекенин булагы,
Бешененден тамган тер.
Ырыскынын элеси,
Сен иштеген мейкин жер.

БИЗДИН КОЛХОЗ²

Биздин колхоз алдыда,
Планын эрте бүтүргөн.
Орундатып планын,
Эл камы үчүн күтүнгөн.

Карагай-Булак колхоздун,
Аттары бар элирген.
Кызыл туу алып ар качан,
Алдыңкы колхоз дедирген.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 3-дептер. Айткан: Ыскаков Бекболот. Талды-Суу району, Курулуш к/у. 17 жашта, кат билет.

² Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 3-дептер. Айткан: Акматалиев Бектурган. Карагай-Булак к/у, Ысык-Көл району. 24 жашта. Кат билет.

Биздин колхоз ишинде,
Эпкин деп элдер жарышкан.
Берген антын аткарып,
Жакшы багып эгинин.
Ар бир гектар буудайдан,
Жүз он пуддан алышкан.

МАЛЧЫНЫН СӨЗҮ¹

Жашыл шибер жайлоодо,
Өстүрүп малды багамын.
Ар жылына төлүмдү,
Өлүмдөн аман аламын.

Үч жылдык план бекитип,
Өкмөт менен партия.
Агитатор көп айтат,
Түшүндүрүп шартына.

Жайганым жайлоо көк шибер,
Жылкы мага жарашкан.
Асыл тукум жылкыны,
РККА жараткан.

Көркөмдүү айгыр көрктүү бээ,
Кулуну өңчөй бир жээрде.
Кызыл аскер мингенде,
Кетпейби учуп тим эле.

Асыл тукум тулпар ат,
Жаныбар күлүк жез канат.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Мураталиева Рақыйма. Жети-Өгүз району, Сталин к/у. 22 жашта. Кат билет. Колхозчу.

Жаш балдар минип ойноктоп,
Жар секиртип кубанат.

Аман болсо экен деп,
Санаамды бөлөм күнү-түн.
Соң жарышка чакырып,
Жумшаймын сага бар күчүм.

ЭКИ БРИГАТ¹

Айтуучу сөздүн салты бар,
Кызматтын түрлүү шарты бар.
Ойлосоңор көпчүлүк,
Сталиндин анты бар.

Эмгек десе чилендер,
Жарыша иштеп жүргүлө.
Сталиндин анты бар,
Көкүрөккө түйгүлө.

Эпкиндүү болуп иштесек,
Башкарма билет баркыңды.
Норманы ашык аткарып,
Атак алчу барсыңбы?

Бригат менен бригааттын,
Ортосунда жарым бар.
Жалкоолонбой экөөң тең,
Бири-биринди утуп ал.

Жакшы иштейм жолдоштор,
Алдыда турган планды.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 4-дептер. Айткан: Кыштобаева Айша. Ысык-Көл району. Темировка с/с, Карагай-Булак к/у. 30 жашта. Кат билет.

Мыкты иштеп баарысын,
Быйыл ашыралы планды.

Жалпы биздин колхозчу,
Кызматтын нормасын ашык аткарды.
Председатель жаш бала,
Буларды жакшы башкарат.

Экинчи биздин бригадир,
Эмгекке толук көз салат.
Айта келсе чиленге,
Жумшак пейил сөз салат.

Жан дили менен иштесе,
Жаштардан чыгат күч деген.
Эмгегиң сенин желбейт го,
Эпкиндүү болуп иштесең.

Жалпы биздин колхозчу,
Кызматтын жайын бүт билген.
Таман акы кайтбайбы,
Эмгек алсак беш килден.

Ударниктер арада,
Адике менен Букминат.
Аларга жетпей калбайлы,
Баарыбыз үчүн бек уят.

Эпкиндүүнүн белгиси,
Эртелеп чыгат кызматка.
Биринчи бригад жетпейт го,
Экинчи биздин бригадка.

Кары жаштын баарысы,
Тартынбай кызмат кылгыла.
Кең саларда бугалтыр,
Эмгекти жактап тургула.

Арадагы жалкоону,
Эпкиндүү берсин жазасын.
Оңоп алсын тезинен,
Ичиндеги катасын.

Арадагы жалкоолор,
Жан багып калат үйүндө.
Элден мурун чуркашат,
Эмгек берсе күзүндө.

Кызмат кылган жолдоштор,
Эпкиндеп кызмат кылалы.
Эмгек кайнап турганда,
Иштебей кантип туралы.

БИЗДИН КОЛХОЗ¹

Буудай, арпа, сулуу кенен,
Дыйканчылык жер чарбасы ушунча.
Колхоз, совхоз чарбаларын чыңалтып,
Чарба жайнап өсүп жатат кыргызда.

Миң гектардан буудай айдап талаага,
Машина оруп, ташып жатат араба.
Эмгек туусун эрки менен жайнатып,
Миң сандаган эпкиндүүлөр жанаша.

Мал чарбабыз асылданып курулду,
Социалга сан сапаты бурулду.
Асыл айгыр жакшы бээнин кулуну,
Элик көөдөн кулун чалыш туулду.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 4-дептер. Айткан: Ыскаков Бекболот. Талды-Суу району, Курулуш к/у. 17 жашта. Кат билет.

Маданият, мал чарбабыз түрдөсүн,
Биздин мүчө бекер басып жүрбөсүн.
Улуу Сталин көсөм берген энчинден,
Эркек аял эпкиндүүлөр гүлдөсүн.

ЭМГЕКТИ АРТЫК СҮЙГӨНГӨ¹

Сүйүнүп жүрөк кабынан,
Сүйгөнүм сени сагынам.
Ажырашпай бир жүрөк,
Ар кимдин болот багынан.

Жүрөгүм дилгир сен десең,
Жүрүүгө ашык дегдесем.
Айлакер болор белең сен,
Алдыңдан чыгып кол берсем.

Катуулук кылба өзүң бил,
Кайраттуу иштеп аман жүр.
Өзүңө таап теңтушту,
Өркүндөп өсүп өмүр сүр.

Жаштыктын келген кези ушул,
Жарашкан бизге бул учур.
Ырдасак бизге Сталин,
Ылайык заман куруптур.

Көбүнчө бекер үйрөнбө,
Көпкөнгө кетип сүйрөлбө.
Кыздар ай өзүң кошулгун,
Эмгекти артык сүйгөнгө.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Солпуев Кадыр. Покровка району, Дархан с/с, Ворошилов к/у. 29 жашта. Кат билет.

ЭМГЕК ЫРЫ¹

Колума кетмен кармадым,
Саргайып өңдөн аздадым.
Кандай бир кыздын үнү деп,
Кабыл ал жардын жазганын.

Эмгекте жүрөм белсенип,
Түшүмөн алам эңшерип.
Жарпымды бир күн жазаарсың,
Майдандан кайтып сен келип.

Тартынбай иштеп талаада,
Таанылдым элге көрүндүм.
Талпынып учуп сен келсең,
Таалайы ушул өмүрдүн.

Эпкиндүү болдум колхоздо,
Аткарам кандай иш болсо.
Айланып кайра келерсиң,
Ар дайым болсоң эсен соо.

БЕШ ЖЫЛДЫК²

Ушул беш жыл ичинде,
Кол күчүңдү сынайын.
Эрте чыккын жумушка,
Кара көз бала ынагым.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 4-дептер. Айткан: Солпуев Кадыр. Покровка району, Дархан с/с, Ворошилов к/у. 29 жашта. Кат билет.

² Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 4-дептер. Айткан: Мадамбеков Абдыбек. Ысык-Көл областы, Покровка району. Саруу сельсовети, Талап к/у.

Убагында бүткөзсөк,
Беш жылдыктын планын.

Күн чыкканча уктабай,
Эрте чыккын жумушка.
Ылдыйлап калган өлкөбүз,
Төрт жылдык катуу урушта.
Кайратыңды көрсөткүн,
Өлкөнү кайра курушта.

Аткаргының талыкпай,
Экиден норма күнүгө.
Эрте чыгып обон сал,
Жаңырсын талаа үнүңө.
Кубулуп булбул сайрасын,
Өстүргөн сенин гүлүңө.

Суу жыкканда албасын,
Кулакты бекем байлагын.
Соко айдасаң жолдоштор,
Аласыз тегиз айдагын.
Калыбына келип өлкөбүз,
Мурункудай жайнасын.

Мамлекет планын,
Керегинче берели.
Согуш чыгаар жылдагы,
Калыпка ылдам келели.
Желбиресин көчөдө,
Жеңиш майрам желеги.

Таалайлуунун багына,
Жакшы чыгат эгини.
Жакшылап багып жатышат,
Колхоздун уул-келини.
Аракет кылсаң суутпайт,
Кара жер сенин демиңи.

Эмгектин болуп баатыры,
Ленин орден алалы.
Барып көрүп келели,
Москва деген калааны.
Дем кылсак сөзсүз орундайт,
Биз өңдүү жаштын талабы.

МЕЛДЕШТЕ¹

Звеного бөлүнүп,
Биздин жаштар мелдеште.
Болот дейт ошол жеңиштүү,
Ким маңдайын тердетсе.

Билектерин түрүнүп,
Эмгекте эрте жүгүрүп.
Эки норма бүткөзгөн,
Эпкиндүүсү сүйүнүп.

Бирин-бири сүрөшүп,
Мол түшүм үчүн күрөшүп.
Талаага чыкты бүт жаштар,
Эмгекке күчүн үрөшүп.

«Ой курбум карап турба» – деп,
«Эмгектин ырын ырда» – деп.
Мол түшүм алып эгинден,
Моокумуң канып жырга деп.

Ант бергенбиз баарыбыз,
Өстүрмөккө мол түшүм.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Мадамбеков Абдыбек. Ысык-Көл областы, Покровка району. Саруу сельсовети, Талап к/у.

Ошол үчүн жумшайлы,
Денебиздин бар күчүн.

Деп ырдаса жаңырат,
Ала-Тоонун арасы.
Эгинге толду мелтиреп,
Колхоздун мейкин талаасы.
Орундатат милдетин,
Колхоздун шайыр баласы.

ОРОКЧУ КЕЛИН¹

Болоттой орок колумда,
Нормалуу сотик мойнумда.
Талыкпай иштеп турайын,
Жолдошум үйдө жогунда.

Кайраты бар жаш келин,
Эмгектин адис жолборсу.
Ырынан сырын түшүндүм,
Аскерде экен жолдошу.

Ороктун үнү шартылдап,
Келиндин үнү шаңкылдап.
Ак буудайдын ичинде,
Эмгектин сүрү артылат.

Ушундай кызуу күрөштөн,
Кандай жан кайра тартынат.
Түшүрбөй жерге талын деп,
Ак алтындай эгинди.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Мураталиева Рақыйма. Ысык-Көл областы, Жети-Өгүз району, Ак-Дөбө сельсовети. Сталин колхозунун мүчөсү. Билими 7-классты бүтүргөн.

Шамдагайы шамалдай,
Көзүмө ысык көрүндү.
Эмгегине кубанып,
Ырдагым келди келинди.

ЭМГЕКТЕГИ ЖЕҢЕМЕ¹

Жылда талбай эмгекке,
Берилипсиң жеңеке.
Ал ударник күжүрмөн,
Дедирипсиң жеңеке.

Айлыңа барып кубандым,
Жеңеке кылган ишиңе.
Норманды ашык аткарып,
Береке тапкан өзүңө.

Жаркылдаган жеңеке,
Колуңда экен береке.
Ар бир ишиң ырыскы,
Өлкө үчүн жарайт керекке.

Ар бир ишти аткарган,
Күжүрмөн экен жеңекем.
Эмгектен эч талбаган,
Күчтүүдөн экен жеңекем.

Эмгеги үчүн макталып,
Калган экен жеңекем.
Эмгеги үчүн чоң сыйлык,
Алган экен жеңекем.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 1-дептер. Айткан: Үсөн Мусаев.

Мыкты иштеп быйыл да,
Алдыда болгун жеңеке.
Адал кылган эмгегиң,
Элиңе болсун береке.

Эмгектен жылда аталып,
Ордендүү болгун жеңеке.
Элиңе жылда даңктанып,
Кайраттуу болгун эмгекте.

Алтын жылдыз медалын,
Ала көргүн жеңеке.
Баатыр болуп эмгектен,
Кала көргүн жеңеке.

ЖУМУШТАН КАЛБА КУРДАШЫМ¹

Ой курдашым турсаңчы,
Күн чыгууга аз калды.
Кечигесиң эртерээк,
Кызматыңа барсаңчы.

Дайым ишке барарда,
Кетмен болсун колуңда.
Бригаттын берген нормасын,
Ашыгы менен орунда.

Азгырчу болсо кокустан,
Арасынан бөлүнгүн.
Жакшы иштеп жаркылдап,
Эмгегиң менен көрүнгүн.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 1-дептер. Айткан: Акматалиев Бексултан. Карагай-Булак к/у, Покровка с/с, Ысык-Көл району. 1925-жылы туулган. Кесиби – мантер.

Уктап калып кокустан,
Күн чыкканча жүрбөгүн.
Жалкоолук кылса жолдошуң,
Жан аябай сүрөгүн.

Ой теңтуш жан биргем,
Кызматтан такыр айныба.
Ушундай сонун иштейт деп,
Атактуу болгун айлыңа.

КАМЫНЫП ЖАЗГА КОЛХОЗЧУ¹

Кардуу суук кыш кетип,
Жылуу жел сокту эркелеп.
Соконун камдап таманын,
Камынгыла эртелеп.

Кемчил кылбай жем-чөптөн,
Унаанды семиз байлагын.
Жаркырап ишке кирерге,
Даяр болсун шайманың.

Кемчил кылбай үрөндү,
Жетиштирип топтогун.
Сынып калып жүрбөсүн,
Сокоңду мыктап оңдогун.

Кана элим бекер жатпагын,
Берген антты актагын.
Талаага тегиз чачылсын,
Жер семирткич заттары.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Мамбетсеитов Р. 2-дептер. Айткан: Абзый Кыдыров. Ысык-Көл областы, Талды-Суу району, Корумду сельсовети, Курулуш к/у.

Жаркыраган жаз менен,
Жеңишке жеңиш улансын.
Берген антты актайбыз,
Ата Сталин кубансын.

КҮЗ КҮРӨШ¹

Трактор айдап жеримди,
Эккенбиз жазда эгинди.
Жерге житип дайынсыз,
Алтындай дандар себилди.

Айдадың терең чөгөрүп,
Жайында өстү көгөрүп.
Жайлата отоп, сугарып,
Пайдасын күздө көрөлүк.

Колхозум эгин айдаган,
Кулагын жеңем байлаган.
Дан сугаты беле деп,
Сугарган абам кайрадан.

Бармактай даны дардайып,
Күзүндө бышты саргайып.
Орууга абам киришти,
Комбайынын алпарып.

Комбайн жүрүп күрүлдөп,
Үстүндө абам күлүңдөп.
Нечен жылдай бирге иштеп,
Билемин мунун тилин деп.

Арабакеч элеңдеп,
Түшүрө коюп келем деп.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 2-дептер. Айткан: Мааданбеков Адылбек.

Экинчи бирөө бер жактан,
Арабасын белендеп.

Дырылдашып жарышып,
Кырманга алып барышып.
Даяр турган кырманчы,
Сапырышты салышып.

Тазалап бөлөк сорттошуп,
Үрөөнүн бөлөк топтошуп.
Планды төгүп арттырып,
Машиналар бошошуп.

Планды ашык төгүшөт,
Арттырып энчи бөлүшөт.
Эмгеги жок жалкоолор,
Эндиреп басып жүрүшөт.

«Ким иштесе тиштейт» – деп,
Сталин айткан турбайбы.
Планынан ашырып,
Ударник жыйнайт буудайды.

Жылдан-жылга жакшы иштеп,
Жаркырап элим жыргайлы.
Жарабаган иш болот,
Жалкоолук ишин кылбайлы.

УДАРНИК, ЖАЛКООЛОРГО КАРАТА¹

Уюшулган колхозум,
Сөз айтсам капа болбогун.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 2-дептер. Айткан: Мааданбеков Адылбек.

Айткым келет азыраак,
Ударник менен жалкоосун.

Ударниктер умтулат,
Жакшылап эмгек кылууга.
Жанталашып жалкоолор,
Жатып алаар жылууга.

Беш-алтыдан күнү бар,
Жалкоонун нечен түрү бар.
Жалкоо деген жаман ат,
Ушуну элим билип ал.

Кээ бир жалкоо дайыма,
Үйүнө жатат жашынып.
Жүргөнү жаман кээсинин,
Жиндилердей ашыгып.

Кээ бирөө бар калбаган,
Жарытып эмгек албаган.
Эл жасаган кызматка,
Назарын жакшы салбаган.

Жалкоонун кээ бир түрү бар,
Шашкеде чыгат талаага.
Олтуруп алып үргүлөп,
Уктап калат жана да.

Кээ бирөөлөр ажылдап,
Бригада менен урушкан.
Өзүнө зыян болчудай,
Эси чыгат жумуштан.
Жумшабас бекен деп ойлойт,
Бригада менен урушсам.

Планды төгүп бүтүрүп,
Бөлүүгө эмгек күтүнүп.

Эсептеди эмгекти,
Книгага түшүрүп.

Арабалап буудайды,
Ударник алат турбайбы.
Талыкпастан жакшы иштеп,
Жаркылдап элим жыргайлы.

Жумуш десе жетөлгөн,
Жалкоо экен капка көтөргөн.
Кантип болот оокатың,
Жалгыз капка көтөрсөң.

Мына ушунун турмушун,
Текшерип элим карайлы.
Кийим жагын мындай кой,
Ичкенине жарайбы?

Эмгегине эт бөлүп,
Эки саан уй алды.
Эмгеги жок жалкоолор,
Улакка жетпей кур калды.

Көңүл коюп калың эл,
Жалкоолукту коёлу.
Көңүлдөнүп жакшы иштеп,
Көркөмдүү колхоз бололу.

МАЛЧЫЛАРГА¹

Кыш келатат малчылар,
Байкагының жалпыңар.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 2-дептер. Айткан: Мааданбеков Адылбек.

Малды аман кыштатып,
Төлдөтүү сенин салтыңар.

Арыктары болбосун,
Кабырылып солбосун.
Мал сарайды башкарма,
Ушул баштан оңдосун.

Колхоздун малы дебегин,
Семизин союп жебегин.
Дарттуусу болсо доктурга,
Айтып тур күндө себебин.

Короосун күндө оңдогун,
Чыгарбай койбо тоң богун.
Кокустан өлүп калбасын,
Арыгын абдан колдогун.

Жылкы баккан жылкычы,
Ыктоого сал шамалда.
Жайытыңды түгөтпөй,
Үнөмдөп жеп амалда.

Койчу болсоң короонду,
Кургак кылып сактагын.
Арык малды байкабай,
Союл менен чаппагын.
Арам болот өзүңө,
Ошентип эмгек тапканың.

Малыңды баккын түгөлдөп,
Чөп, жемиңди үнөмдөп.
Оюңа койсоң тепсетип,
Ошондон болот түгөнмөк.

Байкасаң малчы ардагым,
Бул катты сизге арнадым.

Ар убакта сурап тур,
Адистердин жардамын.

Эсен болсо малыңыз,
Кошумча эмгек аласың.
Арык болсо төлү аз,
Сыймыктан куру каласың.
Малымдын төлү өтө аз деп,
Даттанып кимге барасың.

Кош эмесе малчылар,
Саламатта болуңуз.
Колхоз деген так өзүң,
Эсиңе алып коюңуз.
Кышка чейин жоюңуз,
Малыңыз артык болсо деп,
Биздин да ушул оюбуз.

ЭМГЕКТИН БОЛГУН БААТЫРЫ¹

Эскерип окуп жүрөмүн,
Эстелик деген катыңды.
Эгерде мени сен сүйсөң,
Эмгектин болгун баатыры.

Айлыбыз дайым бир болбой,
Ак туйгун менен торгойдой.
Бир минут кантип чыдайын,
Билгизбей сизди ойлонбой.

Көчөбүз дайым бир болбой,
Көк туйгун менен торгойдой.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 2-дептер. Айткан: Жумакеева Зайна. Тоң району, Ак-Терек с/с, Ленинчи жаш к/у.

Көңүлдөн кантип чыгарам,
Көз салып сизди ойлонбой.

Сен болсоң эмгек баатыры,
Мен болсом кени акындын.
Белгилеп ойдон чыгарбайм,
Белестеп айткан антыңды.

Эмгектен баатыр болууга,
Эскергин бозой сүйгөнүм.
Өзүңүз үчүн нечен күн,
Эрмегим ичтен күйгөмүн.

БРИГАДИРДИН ЫРЫ¹

Жүр жеңелер жумушка,
Пайда жок бекер турушка.
Жатпа бекер дегенге,
Жабышты деп урушпа.

Жүргүлө шаша бастырып,
Иштейли жумуш каткырып.
Кайсалактап калп эле,
Кармалаба азгырып.

Абалар барып жардам бер,
Ырыскың болот аккан тер.
Алтындай данды көргөндө,
Арылбайбы каткан чер.

Энелер жүргүн жардамга,
Эмгекте жүргөн балдарга.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Үркүмбаев. Тоң району, Дөң-Талаа с/с, Комсомол к/у. Колхоздун мүчөсү. Кат билет. 34жашта. 03.08.1949.

Эмгек болсо кур калып,
Бөйдө оозуңду карманба.

Карындаш бөбөк иштейли,
Ак буудай данын тиштейли.
Калтырбай бир аз биз жерге,
Катыра бекем тиктейли.

Агалар ылдам кирелик,
Аябай иштеп жүрөлүк.
Түшүмдөн алсак кырсыксыз,
Түгөнгүс байлык түбөлүк.

Социалдык мелдеште,
Биринчиликти алалык.
Көрсөтмөгө мактанып,
Көңүлдүү болуп баралык.

Күн-түн дебей көп ойлоп,
Тиленем алда жүрүштү.
Ким каалабайт чынында,
Эмгектен жыргап күлүштү.

ЖЕҢЕМЕ¹

Эмгек десе турбаган,
Эринип көңүл бурбаган.
Эбегейсиз күч берип,
Эрки менен жырбаган.

Батыра чаап кетменди,
Бар күчү менен иштеген.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Үсөнов Жээнгазы. 25 жашта. Кат билет. Дөң-Талаа к/у, Дөң-Талаа с/с. Тоң району.

Жайдары мүнөз эң ачык,
Жалкоолук жолго түшпөгөн.

Үлгү болуп таалайга,
Адистигин көргөзгөн.
Норманы толук аткарып,
Күндөн-күн иши өзгөргөн.

Эмгек десе сүйүнгөн,
Кечигип калса күйүнгөн.
Ий дедирбей кишини,
Ишмерлиги билинген.

Эринбей ишти талдаган,
Эч кимден артта калбаган.
Бардык күчүн аябай,
Өлкөсү үчүн арнаган.

Эскерип айтам жеңеме,
Эринбей иште көп эле.
Элибиз үчүн бар атак,
Эңкейип жумуш тебеле.

Качырып кирсең жулунуп,
Карааның көзгө кубулуп.
Баатыр келин экен деп,
Кабарың турсун угулуп.

Иштеп жаткан жеринден,
Чын эле көөнүм берилген.
Эмгекке сендей болсун деп,
Ээрчисин далай элиңден.

КОЛХОЗЧУ¹

План алдым колума,
Жыргалдуу заман доорунда.
Быйылкы жылы аткарам,
Сталин ата доорунда.

Мен колхозчу жыргалда,
Эгиним толсун кырманга.
Пландан эрте кутулуп,
Эмгек ал элим кур калба.

Колума алып күрөктү,
Кызылын мыктап сапырсам.
Мендеги турган чоң тилек,
Пландан эрте ашырсам.

ЧАЛГЫНЧЫ²

Чалгымды алып колума,
Чарчабайм, иштейм, тобумда.
Норманы ашык аткарам,
Жыргалдуу заман доорунда.

Асандан турам эринбей,
Жалкоолук жака берилбей.
Жакшылап иштейм эл үчүн,
Жаман адам дедирбей.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Байзаков А. Тоң району, Коңур-Өлөң с/с, Коңур-Өлөң к/у. Кат билет. 25 жашта.

² Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Байзаков А. Тоң району, Коңур-Өлөң с/с, Коңур-Өлөң к/у. Кат билет. 25 жашта.

Чалгынды жакшы чабамын,
Чаалыкпай эмгек табамын.
Беш жылдыкты орундап,
Ударник болуп аламын.

Мен чороке баламын,
Чалгыны жакшы чабамын.
Мындан да ашык чабышып,
Эмгекти көп-көп табамын.

МЕН ЖАЗДА¹

Аппапак тонун жамынган,
Ызгаардуу кыштан кутулган.
Жаңы түр берип талаага,
Жашыл чөп чыкты кулпунган.
Жатпастан жазда бир тыным,
Эмгекке деп жулкунгам.

Көрктөнө талаа кулпунган,
Күн-түнү жок жарыкта.
Мындай турмуш болгонбу,
Айткыла элим тарыхта.
Жардам берип оңолтту,
Бечара менен карыпка.

Жалпы куш сайрап үндөдү,
Жаңырып талаа гүлдөдү.
Жаны жок кара темири,
Көрчү соко сүйрөп жүргөнү.
Жашасын ысмы тарыхта,
Жасаган теңдик дүйнөнү.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Тумаев Ыбырай. 45 жашта. Тоң району, Комсомол к/у.

Жашы кары аралаш,
Жаркылдайт көрчү күлгөнү.
Жаңы дүйнө, жаңы эл,
Жаңырып элим гүлдөдү.
Жашынан эли көрбөгөн,
Чалдары поезд мингени.

АЛМАДАЙ¹

Аткарат ишти ар кандай,
Ардактуу жеңем алмадай.
Айтпай койсок жарабас,
Ар иштерин тандабай.

Суу сугарып чечинип,
Кулакты байлап бекитип.
Кош айдоодо мыкты иштеп,
Сыйлык алган алкыш кеп.

Жай болгондо чөбүн чаап,
Жатпай жумуш күнүндө.
Ар сарамжал иштерин,

Бүтүрүп алып түнүндө.
Адамдан эрте ойгонуп,
Апийим кырып күзүндө,
Килалап алган күнүнө.

Ар күнүндө бир гектар,
Аткарып орок нормасын.
Айдатпай иштен өзү эле,
Айткыла элим калппы же.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

Кышында суук чилдеде,
Тазалап үрөн болсун деп.
Түшүмү артык көп болуп,
Кампадан ашып толсун деп.

Ак ниеттүү иштери,
Абайланып көрүнүп.
Эмгектин кызы экен деп,
Эртелеп медаль берилип.

Алмадайдан ар бирин,
Абийир алгын, ырдалгын.
Арада, шаарда жүрбөсүн,
Эмгекте көрүн сыңдалгын.

СОКОЧУ¹

Жаз койнунда жарыш деп,
Сокочулар киришкен.
Ар күнүнө нормасынан,
Ашырууну билишкен.
Ашканына сыйлык дешип,
Акча алып жүрүшкөн.
Ар бир соко бир-бирине,
Чоң жарышын түзүшкөн.

Жермек менен Жүкүл дагы,
Жер айдады тынбады.
Жанындагы Жумадилди,
Жетип ал деп ырдады.
Айдап жерди норма аткарды,
Аярданып турбады.
Жумадил да бүтөлү деп,

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

Жолдошуна озунат.
Аттары да абдан жакшы,
Жаман эмес сонун ат.
Ат айдоочу жалкоо болуп,
Жакшы айдабай жүрүптүр.
Жумадилге шыдыр келди,
Эми кантет көрүп тур.

Кеч киргенде бригаат келип,
Айдоолорду ченеди.
Жерпектердин айдаганы,
Бир жарымды ээледди.
Жумадилди араң шондо,
Токсон сотик сен деди.
Эл жатканча бир жарымда,
Бүтөбүз деп демдеди.

Бүгүн жетсек тигилерге,
Биз калбайбыз артында.
Деп Жумадил ишмер экөө,
Бүтүп кетти бир жарымда,
Эл жатардын алдында.

Эртең менен таңга аралаш,
Жумадил да ойгонду.
Элпектерди эми бүгүн,
Утабыз деп ойлонду.

Эки соко эрегишип,
Бир чыгарат, бир курат.
Кечиксе эгер бир жолдошу,
Кекетишип кууратат.

Оңдоп соко ар убак,
Жеткиришет жерине.
Таңгаласың, таңданасың,
Бул жарштардын демине.

КОЛХОЗ КҮЖҮРМӨНДӨРҮНӨ¹

Эч зыянсыз баарысын,
Өстүрсөк төлдү, чарбаны.
Сталинге жазган кат,
Эч качан болбойт жалганы.

Социалисттик мелдеште,
Колхозду колхоз сындасын.
Баатыры болуп эмгектин,
Ар бир адам тынбасын.

Беш жылдыкты төрт жылда,
Орундатып бүтөр жыл.
Алынуучу түшүмдүн,
Көбөйүшүн күтөр жыл.

Аткарсын норма күн сайын,
Кайраттуу ага-жеңелер.
Колхозго жардам беришсин,
Карыя жана энелер.

Күзгү мезгил күрөштө,
Күжүрмөн элим таанышты.
Келишим жана жарыш бар,
Кетирбейли намысты.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Жумакеева Зайна. Кат билет. 28 жашта. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

ТРАКТОР¹

Кыйкыrsaң үнүң дарылдап,
Кыймылың дария шарылдап.
Бир өзүң сүйрөп беш соко,
Айдадың терең калыңдап.
Күчүңдү көрүп кубана,
Толкундайт жүрөк адымдап.

Кара жерди каңтара,
Айдап чыктың трактор.
Ар колхоздун жеринде,
Жайнап чыктың трактор.
Айдаган жериң өзүң сээп,
Тырмап чыктың трактор.

БААЛАНАТ ЖЕҢЕ ЭМГЕГИҢ²

Ак көйнөк кийип керилген,
Ак жумал жүздүү жеңекем.
Алдына киши чыгарбай,
Ар дайым чыгат мелдештен.

Кош айдоо күчтүү киргенде,
Жеңекем чыккан мелдешке.
Сапаттуу айдап, бүт тырмап,
Он күндө бүтү тигине.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Жумакеева Зайна. Кат билет. 28 жашта. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

² Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Мамбетсеитов Р. 3-дептер. Айткан: Шатемиров Бейшеке. Пржевальский району. Жаңы-Жылдыз к/у. 26 жашта. Кат билет.

Айдоону тездеп бүтүрүп,
Эгинге кирди сугатка.
Атагы дайын жеңекем,
Анда сөзсүз утат да.

Жеңемдин эмгек кылганын,
Көпчүлүк карап сындаган.
Сталиндик зор план,
Жеңеке орундоо үчүн тынбаган.

Жеңекем ушул мезгилде,
Мелдешип катуу баратат.
Иштегин жеңе иштегин,
Эмгегиң сенин бааланат.

ЖАЛКООГО ЖОЛ БЕРБЕЙЛИ¹

Ак алтын эгин талаада,
Жакшылап аны багалы.
Бир данын анын калтырбай,
Көңүлдү ага салалы.

Кары-жашы күжүрмөн,
Кызматын эрте бүтүргөн.
Адамга жакпайт эмеспи,
Иштебей күндү өткөргөн.

Ким иштебей тим жүрсө,
Жарык болбойт кабагы.
Эпкиндүү элди карасаң,
Дайыма ачык кабагы.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Мамбетсеитов Р. 3-дептер. Айткан: Сырдыбаева Жумакан. Жети-Өгүз району, Сталин к/у. 25 жашта. Колхозчу, кат билет.

Колдон келген күч менен,
Тартынбай иштеп туралы.
Эгин бышат аз күндө,
Бүтүрөлү планды.

Аз күндө алтын жыйналат,
Аңкайып куру калбайлы.
Кызуу ишке бет алып,
Көпчүлүк эми чамдайлы.

БИЗДИН КОЛХОЗ¹

Планын ашык орундайт,
Башкадан мурун бүтүрүп.
Малын кыштан чыгарат,
Жай башынан күтүнүп.

Шаймандары суу тийбей,
Сарайларга жыйылган.
Эмгекте тартип коюлуп,
Бузукулар тыйылган.

Көчөлөрдө, үйлөрдө,
Электр шамы жагылган.
Эскилери жаңырып,
Жаңыдан үйлөр салынган.

Көргөндө көңүл кубанат,
Клуб да сонун салынды.
Адилет иштеп башкарма,
Эмгегинен таанылды.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 3-дептер. Айткан: Иманкулов Абилдаалы. 1924-жылы туулган. Мугалим. Билими 10 кл. Түп району, Сары-Булак с/с, Талапкер к/у.

Уюштуруу иштери,
Билгичтик менен коюлган.
Сталиндик уставды,
Бузуучулар жоюлган.

Пландан ашык эки эсе,
Төрт түлүк малы жыйылган.
Малчылар күлүп, кубанып,
Жайылган малды кайырган.

Оорубаса кокустан,
Бекеринен мал өлбөйт.
Карачы элим ак ниет,
Чыгашасыз мал төлдөйт.

Бозго кирип карасаң,
Музоо торпок белүнгөн.
Айгыр, бука, кочкорлор,
Асыл тукум көрүнгөн.

Кундуздай жүнү кулпунат,
Аттары мыкты семирген.
Өгүздөрүн карачы,
Оюн салып элирген.

Билгичтик эмгек бедеден,
Үчүнчү чабык алышкан.
Сары кырлап үймөктөп,
Короого үйүп салышкан.

Кырмандарда сары кыр,
Саман да сонун үйүлгөн.
Мындай ишке таң калып,
Көргөндө адам сүйүнгөн.

Күнүгө исмен көп киши,
Тынымсыз беде туурашат.

Колхоздун шайыр балдары,
Машинаны бурашат.

Аттары семиз колхоздун,
Акактай болуп турушат.
Оюн салып тайлардай,
Бирин-бири куушат.

Мелтиреген талаага,
Жер семирткич төгүштү.
Айдалуучу жерлерди,
Зыно, бригаат бөлүштү.

Соко, тырмоок, шайманды,
Ремонттоп бүтүшкөн.
Күч унаа семиз баары шай,
Элим кош чыгууна күтүшкөн.

Бал челек, алма жер жемиш,
Колхозго булардан кирет киреше.
Байлыгы мол бул колхоз,
Эч кимге болбойт бересе.

Сары май, жүн, койлорду,
Колхозчу эмгегине алышты.
Төрт түлүгү шай болуп,
Эмгеги менен байышты.

Эпкиндүүлөр колхоздон,
Кошумча эмгек алышты.
Эпкиндүү болуп шайланып,
Булар көргөзмөгө барышты.

Колхозго келген планды,
Ашыгы менен төгүшөт.
Иштеле турган иштери,
Пландан мурун көрүнөт.

Мол түшүмдү алууга,
Милдеттенме беришти.
Кеңири милдет коюшту,
Колго алууга жеңишти.

Башкармабыз депутат,
Бул колхозду башкарат.
Колхоздо оңдоп байыткын,
Эмгеги менен даңктанат.

ЭПКИНДҮҮ ИШТЕЙМ¹

Жүргүлөчү келиндер,
Жумушка эрте баралы.
Норманы ашык орундап,
Ударник атак алалы.

Гүлдөп жатат байкасам,
Колхоздун мейкин талаасы.
Күжүрмөн иштейт тартынбай,
Келин-кызды карачы.
Күнү-түнү талыкпайт,
Улуу Сталин атанын,
Ак ниеттүү баласы.

Тартынбай иштеп мен дагы,
Эч убакта талбаймын.
Аткарамын нормамды,
Жолдоштордон калбаймын.

Жаңы-Айыл колхоз турагым,
Эпкиндүү иштөө урааным.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 3-дептер. Айткан: Бактаева Мария. 30 жашта. Билими 4 кл. Покровка району, Саруу с/с, Жаңы-Айыл к/у. Колхозчу.

Тартынбай иштеп ар качан,
Ударник атак алсам деп,
Талап кылып турамын.

ЖАЛКОО КЕЛИНДИН АЙТКАНЫ¹

Оой кыздар, келиндер,
Эмнеге эрте келдиңер?
Колхоздун иши бүтөбү,
Жакшы эле жардам бердиңер.

Шашпагыла барабыз,
Эптеп жооп табабыз.
Күн таппасак уурдап да,
Эптеп эгин аларбыз.
Ударниктен биз өтүп,
Так ошондо жарарбыз.

ЭПКИНДҮҮ КЕЛИНДИН АЙТКАНЫ²

Биз эмгекти сүйөбүз,
Жаркырап иштеп жүрөбүз.
Буттап-буттап дан алып,
Чекенин терин сүрөбүз.
Жаратып эмгек албаган,
Жалкоолорго күлөбүз.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

² Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Айдар-айдар-айдар кел,
Буудайды сапыр эрке жел.
Түшүмүңө кубанып,
Жыргайлы турган ушул эл.

ЖАЗ КОЙНУНДА ЭМГЕКЧИ¹

Ойногон жаздын эрке жел,
Кулпунат желге көпкөк жер.
Койнунда алтын талаанын,
Аңтаргын сырын жеңелер.

Сокусун кармап ат айдап,
Эмгегине бел байлап!
Ата-эне жүргөн бул талаа,
Кулпунду көрккө бүт аймак.

Гүлдөтүп эми жергесин,
Күлүңдөп элим тердесин.
Күнүгө үчтөн күн тапкан,
Эмгектин кызы эркесиң.

ЭПКИНДҮҮ БАШКАРМА²

Эртелеп айдап сокусун,
Үрөөнүн удаа чачтырат.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

² Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Күнгө катып кетет деп,
Жаласын кошо тарттырат.

Эгинин айдап бүткөн соң,
Арыкка элин чыгарат.
Кулагын байлап, суу салып,
Бедесин бүтүн сугартат.

Бир баштан кылып баарысын,
Звеного бөлүшөт.
Иштеринде кемтик жок,
Баары шайдоот жүрүшөт.

Эгинге сууну жайылтып,
Сугарып кирет бир баштан.
Бүтүрүүнүн камын жейт,
Илең-салаң кылбастан.

Күзгү эгин бышканда,
Эмгекке кирет баарысы.
Тартынбайт калкы ишине,
Жашы менен карысы.

Коротпой оруп жыйнашып,
Планын ашык бүтүрөт.
Иштин жайын түгөлдөп,
Келерки жылга күтүнөт.

Иш планы бүткөн соң,
Жыйнашат баарын сарайга.
Тамчы тийбей, дат баспай,
Шайманы турат далайга.

Жыл убагы болгончо,
Өңүндө турат кирдебей.
Элпек болот эли да,
Анакей, мынакей жөн дебей.

Эпкиндүү болсо башкарма,
Элине аты сакталат.
Илгери өсүп жатат деп,
Колхозу кошо мактанат.

НАЧАР БАШКАРМА¹

Кээ бир начар башкарма,
Көрбөйт да, укпайт башкарса.
Келесоодой иш кылат,
Келбөөчү ишке канча айтса.

Чапкан чөбүн таштатып,
Бир айдан кийин жыйнатат.
Убагы менен бүтүрбөй,
Катырып бүрүн кууратат.
Шакел болгон ал чөбү,
Кайсы малды жыргатат.

Сокусун эрте чыгарбай,
Калп эле чабат энтелеп.
Даярдап койбой баарысын,
Жоготот кээсин темселеп.
Араң жатып чыгарат,
Ар кимиси бирди айтып.
Жете электе айдоого,
Кадоосу сынат ал кайтып.

Ой, Акмат бери келчи деп,
Кабагын чытып серпилет.
Момундай жумуш жаса деп,
Чоң шашкеде белгилейт.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Жакшылап жайын айтпастан,
Бастырып кетет дулдуюп.
Түшүнбөй же көрө албай,
Колхозчу калат олтуруп.

Эгин оруу маалында,
Камылга кылбайт тыйындай.
Чөп чапкандай кылышып,
Акысы калат жыйылбай.
Эки эле күнү иштешет,
Машинаны сындырбай.
Жүргүзө албай талкалап,
Эскирген машине экен деп,
Себебин табат тургузбай.
Бул колхоз кантип оңолот,
Бүлдүрсө четтен жугузбай.

Арандан зорго жүргүзөт,
Он жеринен курашып.
Эптеп айдап бүтүрөт,
Кыйраткансып буралып.
Аягында ташташат,
Моминтип чалдыбарын чыгарып.

ЭПКИНДҮҮ БАШКАРМА НА ЧАР БАШКАРМАГА КАРАТА¹

Ээй башкарма Курмамбай,
Бүттүбү план иш кандай.
Беш жылдыктын ичинде,
Өстүбү чарбаң бир далай.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Өз өлкөң үчүн жардамдан,
Бергендирсиң Курмамбай.
Беш жылдыкты бел байлап,
Орундоого төрт жылда,
Өткөндүр ишиң бир далай.

Райондон көп угам,
Беш жылдыкты Курмамбай.
Аткарууга төрт жылда,
Кетти деп өсүп аябай.

Кой курдашым Курмамбай,
Биз чыңдайлы жаңыртып.
Колхоз ишин турбастан,
Өстүрөлү байлыкты,
Башкага көңүл бурбастан.

Ар качан даяр бололу,
Биринчи колхоз турууга.
Колхоз ишин чыңдайлы,
Коммунизм курууга.

ЭМГЕК ЫРЫ¹

Бай-бай ушул күн,
Кызыл туулар илинген.
Жердин бетин гүлдөтүп,
Бак-дарактар тигилген.

Мына талаа жаңырган,
Көркү чыгып абыдан.
Биз ырдайлы кыздар ай,
Жер бетине чыксын шаң.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Көрчү кыздар карагын,
Звеновой Калыйкан.
Жаркыратып төшүнө,
Эмгектен орден тагынган.

Эпкиндүүнү кубантып,
Биз да ырдайлы шаң менен.
Булбулдар да сайрасын,
Жаңыдан аткан таң менен.

Таалайы артык бул күндүн,
Эркеси биз, гүлү биз.
Иштеп жаткан колхозчуну,
Кубандырган үнүбүз.

Көрчү талаа ак алтындай,
Көрчү жайнайт дандарың.
Ак берметтей бул даныңа,
Тойсун өлкөң сандасын.

Мына талаа жаңырган,
Көрчү чыгып абыдан.
Гүл жарашып саймадай,
Жер бетине чыгып шаң.
Келгиле жапырт кирели,
Калсын жалкоо айран таң.

БААТЫРЫ БОЛГУН ЭМГЕКТИН¹

Болом десең алдыңкы,
Түшпөсүн колдон кетмениң.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Талбай иштеп көңүл ач,
Жалкоолукка кирбегин.

Жыйнап түшүм бергениң,
Жазылат сенин эмгегиң.
Жыргал турмуш биздики,
Жаша, иште дегеним.

Ким сүйбөйт өмүр жыргалын,
Канткенде кандай жыргарын.
Жыргалы үчүн өлкөңдүн,
Жумшасын күчтүн булагын.

Ой жеңеке чамдагын,
Жолдошундан калбагын.
Толтура албай нормаңды,
Сөгүштү катуу албагын.

Кетмениң алып түрүңгүн,
Эмгегиңе жүгүргүн.
Эринчээк болуп турбастан,
Эртелеп ишиң бүтүргүн.

Көрсөтүп ишиң көбүнө,
Ылдамда эмгек төрүнө.
Баатыры болгун эмгектин,
Тагынып орден төшүңө.

КҮЖҮРМӨН КОЛХОЗЧУЛАРГА¹

Жатпастан кылып эмгекти,
Жайнаттың жерге берметти.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Жайында тапкан даныңды,
Жатып же кышта эмгекчи.

Колуңа алган кетмениң,
Көтөрөт жердин жеткенин.
Күжүрмөн элим күч алып,
Кубанттың жердин беттерин.

Сепкениң таза ак буудай,
Ыргалды бышып ак куудай.
Аралап барып четинен,
Издесең чыкпайт бир куурай.
Аз күндө чабат комбайн,
Чөмүлтүп данга чоң суудай.

Кубанбайт кимдер буларга,
Кулпунтат жерди кубарса.
Куттуктоо айтат Сталин,
Күжүрмөн колхозчуларга.

КОЛХОЗЧУ¹

Колуна кетмен алып эртең менен,
Жүзүндө кубанычы жеткис ченем.
Шашылыш кетип жаткан жумушуна,
Колхозчу менин атам, менин энем.

Жаңырткан талаа бетин күнү сайын,
Тездетип бүтүрүүгө иштин жайын.
Кармаса кара башты талкалаган,
Колхозчу күчүңөрдөн кагылайын.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Ойлосом таалайы кең менин элим,
Гүлдөгөн күнү сайын совет жерим.
Мелдеште эмгек менен утуп чыккан,
Колхозчу жаркыратат сенин демиң.

ЭПКИНДҮҮ БОЛОЛУ¹

Бухгальтер менен башкарма,
Кулак сал айткан кебиме.
Отуз гектар болду го,
Сугарган жерим кеминде.

Кетмен менин колумда,
Мен табийгаттын жолунда.
Аткарамын бат эле,
Үч гектар план мойнумда.

Жүргүлө ишке баралы,
Эпкиндүү эмгек кылалы.
Ашыралы планды,
Азыр иштин убагы.

Эмгек кайнап турганда,
Иштебей кантип туралы.
Жалкоо болуп турганда,
Бизге болор убалы.

Жаш кезинде жалтактап,
Жалкоолук кылган оңобу.
Эпкиндүү иштеп жалтанбай,
Эмгектен баатыр бололу.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Кудайбердиева Бүбүжан. 1924-жылы туулган. Чала сабаттуу. Колхозчу. Ысык-Көл району, Темировка с/с, Карагай-Булак к/у.

УЙЛАРЫМ¹

Семиз болсун уйларым,
Тегиз болсун уйларым.
Экиден музоо ээрчитип,
Мууп турсун уйларым.

Текедей ыргып секирип,
Ойноп турсун уйларым.
Жалгыз чымын келгенде,
Өзөн суунун боюна,
Бойлоп турсун уйларым.

Май планы келгенде,
Сүттөөк болсун уйларым.
Май планы бүткөн соң,
Орток болсун уйларым.

Баарынын тең малы бар,
Майын жесин колхозчу.
Баары соко айдаган,
Данын жесин колхозчу.

Бири кысыр калбастан,
Бооз болуп уйларым.
Бири ала, бири көк,
Кооз болсун уйларым.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Касымакунов Үсөн. 19 жашта. 4 кл. Колхозчу. Тоң району, Коңур-Өлөң с/с, Конур-Өлөң к/у.

БИЗДИН КОЛХОЗ¹

Коңур-Өлөң жерибиз,
Күрдөөлүү колхоз элибиз.
Аткарууга планды,
Бирдиктүү биздин демибиз.

Чарбасы төрткө бөлүнгөн,
Чатырап айлы көрүнгөн.
Жыргалдуу биздин колхоздо,
Сакталсын малы өлүмдөн.

Жылкынын толуп планы,
Жылкычы акем кубанды.
Герой деген наамга,
Областан суралды.

Кулуну туйлап ойногон,
Ичке-Төр суусун бойлогон.
Сапаттуу багам малды деп,
Жылкычы акем ойлогон.

Колхоздун койу алты миң,
Аралап көрчү алтыным.
Сарайы тегиз акталган,
Сапатын көрчү калкынын.

Асыл тукум болсун деп,
Айнеке козу бөлдүргөн.
Көрбөйсүңбү өнөрдү,
Малымды жакшы көндүргөн.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Жумабаева Моймош. 1922-жылы туулган. Билим 7 кл. Колхозчу. Тоң району, Коңур-Өлөң с/с, Коңур-Өлөң к/у.

Тоюнтуу үчүн жылына,
Банкеден акча которгон.
Баарынан эрте бүтүрүп,
Жүн планын толтурган.

Сталинге берген ант,
Жазылгандай актайбыз.
Ортодо малды өлтүрбөй,
Эң эле жакшы сактайбыз.

АЛМАДАЙ¹

Аткарат ишти ар кандай,
Ардактуу жеңем Алмадай.
Жалкоолук кылып жумуштан,
Жашырынып бир калбай.
Ак ниет колхоз мүчөсүн,
Айтпай коём мен кандай.

Жазында сууну сугарып,
Кулагын байлап кубанып.
Кош айдоодо мыкты иштеп,
Колуна Кызыл туу алып.

Жайкысын отоп апийим,
Жумшартып түбүн эрикпей.
Отоо чөбүн түк койбойт,
Өлтүрө берет зерикпей.

Тең келбейт адам күзүндө,
Оруу, жыюу күнүндө.
Күндүзү оруп жана да,
Ай жарыкта түнүндө.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Акунбаев Шейше. 1926-жылы туулган. Билими 7 класс. Колхозчу. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

Бычак салды жаңыдан,
Апийимге бир күнү.
Алмадай жеңем кантти деп,
Атайын бардым көргөнү.

Узундугу теректей,
Баштары чоң-чоң челектей.
Жалбырагы жөн эле,
Жайкалат таккан желектей.
Сүт куюлду тилгенде,
Тим эле экчеме сүзгөн электей.

Ак ниеттүү иштери,
Абайланып көрүнүп.
Эмгектин кызы экен деп,
Эртелеп медаль берилип.

Алмадайдай аз бирин,
Атак алгын ырдалгын.
Арада шаарда жүрбөстөн,
Эмгекте көнүп чыңдалгын.

Бул кезекте жалкоолук,
Жамандыкка жеткирет.
Жашашың керек болгон соң,
Жатпастан иште эпкиндеп.

БИЗДИН КОЛХОЗЧУЛАР¹

Кечээ отузунчу жылында,
Биздин артель уюшкан.
Бай кулактын малдарын,
Фонда кылып куюшкан.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Акунбаев Шейше. 1926-жылы туулган. Билими 7 класс. Колхозчу. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

Жабылып бардык элибиз,
Мүчө болгон артельге.
Жайнатып жерге эгин сээп,
Киришкен жаңы эмгекке.

Ошондон бери колхоздо,
Иштеп келе жатышат.
Илгерилеп жыл сайын,
Алга карай басышат.

Ошондон бери колхоздо,
Чыңданышып иштешип.
Ак ниет эчен колхозчу,
Чыгып келди иргелип.

Күмөн менен Зааракан,
Күнүгө иштен калбаган.
Беш жылдыктарда аянбай,
Бейлин коюп чамдаган.

Батина менен Бурулуш,
Булар да ак ниеттүү талбаган.
Он сегиз жыл ичинде,
Булар колхоздук жаза албаган.

Карыса да дем берет,
Колхозуна жаштардай.
Калбыр уруп маалында,
Кемпирлер жүрөт шашкандай.

Кечээ эле өткөн жылдарда,
Абдыкадыр карыя.
Стаханов аталып,
Белгилүү болгон баарына.

Иштеп жаткан колхозчу,
Көрүндү көзгө кылганың.

Баарын эле айтпастан,
Мен ак ниеттүүсүн ылгадым.

Айдар менен Дүйшөндү,
Айтайын ишин сындагын.
Рахмандын Шакенбай,
Жашсыңар силер чындагын.

Бейшеналы, Мукандар,
Кадырын билет турмуштун.
Анткени силер комсомол,
Заманыбыз бул биздин.
Карыны туурап калмактай,
Эрегиште түшүнгүн.

Күндүр-түндүр тынымсыз,
Кылдырашып үн салып.
Кызыл ат менен Алаян,
Өксүтпөстөн жем алып,
Өңдүү болуп жүрсүн деп.
Өзгөчө сыйлап аттарын,
Маалы менен суутат.

Жазында жүрөт тынымсыз,
Тракторго май тартып.
Кандай маал болсо да,
Кемчили жок айдатып.

Күзүндө ташып эгинди,
Пристанга кампага.
Ай жарыкта түнүндө,
Боону тартып жана да.
Талыбаган шоферум,
Шамбеталы карыя.

Эми жаш жагына келейин,
Жалкоолорун көрөйүн.

Ыкчылдары бар болсо,
Ырасын айтып берейин.

Тургунай менен Акиштер,
Адеп келген келинден.
Калый менен Кенжешим,
Аял мырза керилген.
Көпчүлүктө буларга,
Катуу сындар берилген.
Буларга чара көрүүдө,
Башкарма да эринген,
Пайдаланып жатышат,
Башкалардын теринен.

Көз салыш керек башкарма,
Колхоздо болгон иштерге.
Жалкоолорду оңолтуп,
Кошуп берсин биздерге.

ЭГИНЧИЛЕРГЕ¹

Аттарын жакшы баккандар,
Ак эмгек кылып жаткандар.
Айтылып элге кеп болуп,
Ардакталып макталаар.

Суу сугарып жүрүшкөн,
Шайыр ойноп күлүшкөн.
Суктандырып эмгектен,
Сугаттын жайын билишкен.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Акунбаев Шейше. 1926-жылы туулган. Билими 7 класс. Колхозчу. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

Арык чаап жүргөндөр,
Ар дайым эмгек сүйгөндөр.
Ардактап өкмөт сыйлаарын,
Акыл-эске түйгөндөр.

Сокону терең айдаган,
Сонундап тегиз кармаган.
Солун алса таштабай,
Солунан түшкөн кайрадан.

Тырмакчы жүрөт кайталап,
Чым калтырбай талкалап.
Чын дили менен эмгекте,
Эгинге каршы заттардан,
Эгинин жакшы калкалап.

Тукумун толук себишкен,
Тулпардай сындуу келишкен.
Асылын күтүп элине,
Ак буудай нанын жегизген.

Тикенек отоо жолотпой,
Тилсе да колун тоготпой.
Кайраттуу болуп иштешет,
Кадимки демин жоготпой.

Орокчу тилеп жүрүшкөн,
Ошолор абдан киришкен.
Олжосу болсо түшүмдөн,
Оңолоорун билишкен.

Кырманын таза чабышып,
Кызылын үйүп жарышып.
Кылыктантып далайды,
Кызыктырат ал бышып.

Кампага данын төгүшөт,
Канчалыгын көрүшөт.
Карызынан колхоз кутулуп,
Калганын анан бөлүшөт.

КАРЫЯНЫН СӨЗҮ¹

Байкасам ушул күнүмдү,
Балдан ширин көрүндү.
Малыбыз аман турганда,
Сергитет канча көңүлдү.

Мал чарбага берилген,
Планды балдар актайлы.
Көпчүлүк берген бекитип,
Малыбызды сактайлы.

Пайдасы көп биз үчүн,
Малыбызды багалы.
Норма менен төл алып,
Кызыл туу орден алалы.

Мен дагы ынтаа коёмун,
Кызыл туу орден алышка.
Артта калган малчылар,
Алдыны көздөй арышта.

Сталин ата өзүнө,
Берген катты аткарам.
Кызыл туу орден мен алып,
Карыган кезде шаттанам.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Оторбаев Калматай.

Карысам да элиме,
Татыктуу пайда келтирем.
Төл алуудан өз башым,
Так нормага жеткирем.

Жаман болсо сакмалды,
Жакшы бак деп урушам.
Эмгектен баатыр болууга,
Карысам да тырышам.

КЫРМАНДА¹

Колхозчулар жабыла,
Эрте турду бүгүн да.
Күрөк алып баарысы,
Жөнөп кетти кырманга.

Кырман деген сонун кеп,
Иштегенге болот эп.
Мыкты-мыкты иштейли,
Жалаң буудай токоч жеп.

Чү, чү карагер,
Мойнуң аксын кызыл тер.
Артта калып калбайлы,
Бат-бат эгин баса көр.

Моло ташты сүйрөтүп,
Артынан кошо жүгүртүп.
Сүйрөй албай калганда,
Башка атты жүгүртүп.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Эрнист Турсунов. Пржевальск шаары, Киров орто мектеби.

Кызуу иштеп жатканда,
Кызыгына батканда.
Көргөн элдер таң калсын,
Буттап эгин басканда.

Күрөк менен сапырып,
Саманын бөлөк калтырып.
Шамал керек болгондо,
Ышкырык менен чакырып.

Эжекелер, жеңелер,
Иштеп жатат кырманда.
Ошол иштин айынан,
Батып жатат жыргалга.

ДЫЙКАНДАР¹

Тээ тетиги көрүнгөн,
Колунан көөрү төгүлгөн.
Ар шайманы колунда,
Бригадага бөлүнгөн.
Кетменин ала жүгүрүп,
Эмгек десе сүйүнгөн.
Нормасын ашык аткарып,
Баракелде дедирген,
Иштеги биздин дыйкандар.

Бардык ишке чыдамдуу,
Бел байлаган дыйкандар.
Алтын эгин алуу үчүн,
Жер айдаган дыйкандар.
Дайыма алдыга баруу үчүн,
Тез чамдаган дыйкандар.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Мусаев Үсөн.

Эмгек десе талбаган,
Өлкөгө оокат камдаган.
Ак ниет иштейт дыйкандар,
Ишинен артта калбаган.
Береке биздин дыйкандар,
Эгинден түшүм мол алган.

Күжүрмөн дыйкан абалар,
Жарышта артта калбаңар.
Жылдагыдан мыкты иштеп,
Элиңе оокат камдаңар.
Ар ишиң болсо жайында,
Калың элиң шаңданаар.
Күжүрмөн дыйкан абалар,
Алда бол, иште чамдаңар.
Беш жылдыкты төрт жылда,
Кез ушул жыл аткаарар.
Жылдагыдай иштесек,
Түшүмдү мол аларбыз.
Эмгекке мыкты киришсең,
Эмгектен таалай табарбыз.
Эмгек жана эмгектен,
Коммунага барарбыз.

ЭМГЕК ЭТИКАСЫ¹

Адамды адам кылган акыл эмгек,
Эч качан унутулбайт асыл эмгек.
Ак ниет дитиң менен эмгектенсең,
Бак-таалай жүрүп-жүрүп өзү келмек.

Куш учат кайкып көктө канат менен,
Канатты издегенде табат белең.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модоқмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Жашайлы колдон келген иштерди иштеп,
«Иштеген тиштейт» деген санат менен.

ЧӨП ЧАБЫШАТ КАРЫЛАР¹

Калбагын жаштар жарышта,
Төрөгөн энең намыска.
Чалгыны кайрап даярбыз,
Карылар чөптү чабышка.

Мелдешип жаштар ат салыш,
Кызыды мына чөп чабыш.
Карылар карап турбастан,
Кылалык биз да кол кабыш.

Бир жарым жылдык чөп болот,
Чөп болсо эт, сүт көп болот.
Кана эми чалдар иштейли,
Граммдан тонна топтолот.

КОМБАЙНЧЫ КЫЗ²

Ак гүлдү таксам чачыма,
Жарашат белем татына.
Комбайн айдап жүрөмүн,
Ак жоолук чалып башыма.

Шаттанып күлүп ансайын,
Айдайлы кыздар комбайн.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

² Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Эмгекти сүйгөн адамдын,
Маңдайы жарык ар дайым.

Адамды эмгек жаратат,
Эмгекке эрдик жарашат.
Алгалап кыздар иштейли,
Ак буудай бышып баратат.

ТУУ АЛДЫК¹

Жер канып Түптүн суусуна,
Кубаныч келди журтума.
Советтик улуу өлкөмдүн,
Татыктуу болдук туусуна.

Бул сыйлык эмгек үзүрү,
Кубанткан күндөй жүзүңү.
Бутактап дагы Түптүктүн,
Бүрдөсүн эмгек бүчүрү.

Биздеги болгон чоң максат,
Планды ашык аткарсак.
Атыбыз чыгып мекенге,
Ар жылы атак, даңк алсак.

Түптүктөр обон созобуз,
Мелдештен утуп озобуз.
Иштеген ишке ийгилик,
Изденип салым кошобуз.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модоқмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

КҮЖҮРМӨН КОЛХОЗЧУ¹

Күжүрмөн колхозчу,
Жигиттер мындай болбоспу.
Шымаланып иштешип,
Колхоздун ишин оңошту.

Токту, Касен, Кубандар,
Колхоздон чыккан уландар.
Чөп чапканын карасак,
Көргөн киши кубанар.

Сары-Тологой колхозчу,
Ишенген жери балдардын.
Тракторун айдаса,
Моокуму канат чалдарча.

Машина менен чөп чабат,
Күнүнө эки күн алат.
Чабылган чөбү булардын,
Үстү-үстүнө жыйылат.

Башкармасы колхоздун,
Корголдоев Үчкемпир.
Күжүрмөндөр барында,
Батымдуу болот келгендер.

Бригадири Шамырат,
Таң маалында камына.
Колхозчусу Шамырдын,
Күн чыга ишке барышат.

---

¹Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 3-дептер. Айтып берген: Ороков Жумакадыр. Талды-Суу району, Сары-Тологой колхозу. Жазган: Ахматов.

Күжүрмөндөр ошондо,
Машинасын курушат.
Шарылдатып чөп чаап,
Машина үнүн угузат.

Башкарма менен бригадир,
Ошондо болот көңүл жай.
Чабылган чөбүн көрүшүп,
Ыраазы болот бир далай.

Уландар мындай иштесе,
Оңолбойт кантип колхозу.
Көзүнчө тартат алдыңа,
Кишимжан келин жалкоосу.

Жигиттер буга жол бербей,
Оң жолго ширеп салгыла.
Жардам берип бригада,
Колуңарга алгыла.

Эгерде колго алсаңар,
Кишиге дары табылат.
Баласы ыйлап-сыктабай,
Кишикең өзү айыгат.

Колхоздо мындай жалкоону,
Чогулуп колго алгыла.
Көпчүлүк жалпы иштешип,
Коммунизмге баралы.

ЧЫНЫГЫ ЭМГЕК БАЛБАНЫ¹

Абдыкерим колхоздо,
Жайкысын иштеп талбады.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 3-дептер. Айтып берген: Сыдыкбаев КамбарбекТаштак айылыЫсык-Көл облусу.Жазган: Ахматов.

Жан аябай иштеген,
Чыныгы эмгек балбаны.

Гүлдөгөн ушул турмушта,
Шаңдуу иштеп шаттанат.
Партиялык милдетти,
Колхоздо иштеп аткарат.

Калдайтып жерден көтөрүп,
Казандай чымды көтөрүп.
Жайлата сугат сугарды,
Арыктарга суу бөлүп.

Август айы болгондо,
Апийимде иштеди.
Килодон алды ашырып,
Арбытып эмгек күндөрдү.

Он беш кило апийим,
Он күндө алды мол түшүм.
Ар күнү калбай ишинен,
Аябай иштейт зор күчүн.

Бул күндө кырман кайтарат,
Үч норма күндө аткарат.
Кыпкызыл болгон алтынды,
Уурдатпаска сактанат.

Сугаттан такыр калган жок,
Суу байлап сонун эгинге.
Кайраты менен бул адам,
Колхозго кылып демилге.

Сугарган жерин көрсөңүз,
Төө тишиндей дөң экен.
Каржалбастан жиреди,
Кайдагы артык жан экен.

БИЗДИН КОЛХОЗ¹

Биздин колхоз оңолду,
Жалкоолор такыр жоголду.
Мындан ары чамдайбыз,
Жалкоолукка барбайбыз.
Жайкалтып айдап эгинди,
Жайлоого малды айдайбыз.

Молотов колхоз аталды,
Планды толук аткарды.
Мындан ары жаркырап,
Коммунизмге аттанды.

Ирилешкен колхоздо,
Жайкалды биздин жерибиз.
Коммунизм деп жаркырап,
Жыргалдуу болду элибиз.

Күркүрөгөн күз келип,
Күлүңдөдү эмгекчи эл.
Кызыл толуп кырманга,
Кубанычтуу биздин эл.

ЭМГЕК ЖЫРГАЛЫ²

Жыргал эмгек, алтын эмгек,
Самаганга жеткирет.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: Бокуев Боржук Н.Вознесеновка району. Жазган: Ахматов.

² №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: Асанбай Кыдырбаев. Жазган: Ахматов.

Зор эмгекти элге кылса,
Ардак аны ээрчимек.

Эбегейсиз уул-кыз,
Эмгек менен менсинет.

Даңкы чыккан көп балбан,
Эмгегинен табылган.
Эркин жаткан эрме чөл,
Эмгек киймин жамынган.
Бакыт, байлык, эмгек менен,
Зор курулуштар салынган.

Фабрик, завод көп сандаган,
Зор өлчөмсүз курулган.
Албуут аккан тентек суулар,
Башын ийип бурулган.

КОМБАЙН¹

Күркүрөгөн күз келди,
Кырман толсун комбайн.
Кайрат менен иштешет,
Колхозчулар ансайын.

Бир массивди бир жолу,
Оруп кеткен комбайн.
Атак, даңкка бөлөндү,
Колхозубуз күн сайын.

Күнү-түнү тынбастан,
Күлүк биздин комбайн.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: К.Солпуев. Жазган: Ахматов.

Күжүрмөнгө күч берди,
Шаңга бөлөп комбайн.

Келин-кызга жарашкан,
Баркы кымбат комбайн.
Колхозчуга кадырың,
Арта берсин ай сайын.

Алтындай кылган эмгектин,
Натыйжасы комбайн.
Кемчили жок иштейбиз,
Келген ушул күз айын.

ГҮЛДӨТӨЛҮ АЙЫЛДЫ¹

Күжүрмөн иштеп курбулар,
Гүлдөтөлү айылды.
Жемиш багын көп тигип,
Колхозубуз байыды.

Бак тигели жүргүлө,
Биздин колхоз, айылга.
Кең казалы арыгын,
Бирден күрөк алгыла.

Жемиш багын көп тиктик,
Биздин колхоз айылга.
Көргөн киши кубанар,
Кызыл-тазыл айлана.

Алма, өрүк көп өссө,
Биздин колхоз багына.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: Жолон Мамбеттурдуев. Тоң району, Бөкөнбаев айылы. 1932-жылы туулган. Жазган: Ахматов.

Тазалык менен мулуулук,
Өзү келер жанына.

Кара санап сындырбай,
Жакшы баксак кадырлап.
Көрккө айылды келтирер,
Биздин колдон өнгөн бак.

КУЖУРМӨН БРИГАД КҮТҮНӨТ¹

Жакында соко чыгат деп,
Күжүрмөн бригад күтүнөт.
Керектүү болгон шайманды,
Баарысын тейлеп бүтүрөт.

Ат бакчулар кайда деп,
Күч урааны бийле деп.
Күжүрмөн уста агатай,
Соконун тишин кайра деп.

Араба чегип уландар,
Үйүлгөн кызыл аякка,
Бириндетип чачкын деп.
«Жол жарыш» деген кен бар го,
Жарыша иштеп барыңар,
Жалкоолуктан качкан эп.

Тракторист Абылбай,
Наатыңдын часын камдагын,
Жалкоолукка кабылбай.
Былтыркыдай болбосун,
Кайсалап часы табылбай.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: Шайкынбаев Б.Жазган: Ахматов.

Извиновой Мария,
Даяр бол бардык ишиңе.
Жумуштарды бөлүштүр,
Чектелип берген кишиңе.
Таалайлуу элиң кубансын,
Этиятта ишиңе.
Дейт дагы бригад күтүнөт,
Бөлүнүп берген норманы,
Эртелеп анык бүтүрөт.

МАКТАНГЫН ЭЛИМ ЭМГЕКТЕН¹

Эзелден элим түшүнөт,
Эрлердин эмгек күчү деп.
Эртелеп жыйнап албасак,
Эгиндин башы үзүлөт.
Убакыт күтүп берчү эмес,
Удаалаш эмгек түзүлөт.

Мелтиреген жердеги,
Эгинге чеке тердеди.
Эртелеп жыйнап алалык,
Курбу-курдаш кел бери.
Коромжусуз жыйнасак,
Колхоздун адал эмгеги.

Күзгү желдин шаңына,
Көйкөлүп буудай ыргалат.
Көргүлө мени элим деп,
Чагылып күнгө нурланат.
Түшүмүн жакшы жыйнаган,
Түбөлүк элим жыргамак.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: Т.Молдокунова, билими 10 класс, Үлгү колхозу, Жети-Өгүз району. 1923-жылы туулган.Жазган: Ахматов.

Баарыбыз күткөн күз келди,
Бириң калбай баргыла.
Береги кызыл кырмандан,
Береке түшүм алгыла.
Биринчи түшүм өлкөгө,
Баарыңар эске алгыла.

Мамлекеттик планды,
Арбын-арбын төгөлүк.
Андан ашкан эгинди,
Эмгек күнгө бөлөлүк.
Мактангын элим эмгектин,
Жыргалына бөлөнүп.

ЭМГЕК ЖЫРГАЛЫ¹

Жыргал эмгек, алтын эмгек,
Самаганга жеткирет.
Зор эмгекти элге кылса,
Ардак аны ээрчимек.
Эбегейсиз уул-кыз,
Эмгек менен менсинет.

Даңкы чыккан эр балбан,
Эмгегинен таанылган.
Эбегейсиз эрме чөл,
Эмгек киймин жамынган.
Бакыт, байлык эмгек менен,
Зор курулуштар салынган.

Фабрик-завод көп сандаган,
Зор өлчөмсүз курулган.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 4-дептер. Айтып берген: Кыдырбаев Асанбай 1929-жылы туулган.Пржевальск шаары. Жазган: Ахматов.

Албуут аккан тентек суулар,
Башын ийип бурулган.
Эмгек менен мактанып,
Ааламга даңкың угулган.

Берекеге эшик ачкан,
Таалайдын бакыты мол тушунда.
Мал өстүрүү, дан өстүрүү,
Үзүрлүү сонун эмгекте.
Сонун эмгек алпештелип,
Биз термелген бешикте.
Балбылдаган алтын эмгек,
Эмгекчи эрдин колунда.
Эр өстүрүү алтын эмгек,
Алтын эмгек соңунда.
Билим кымбат, эмгек ардак,
Социализм коомунда.
Билим жашайт, эмгек жашайт,
Коммунизм доорунда.

Шаңдуу шайыр кайрат менен,
Эмгегинен баар тапкан,
Уул-кызы элимдин.
Жемиш чачкан өзүңө,
Сырын таптың жеримдин.
Көргүн эми үзүрүн,
Эмгекке аккан териңдин.

Эңсеп жүргөн ушундай,
Максатыңды аткарды.
Теңчилик жыргал турмушта,
Эмгекти кубанып мактайбыз.
Өмүрлүк досу адамдын,
Өмүрдүн гүлүн сурадың.
Өчпөс таалай бул замандын,
Күйгүздү алтын чырагын.
Жол көрсөткөн дайыма,
Эмгекчи элге устасың.

«Алга» – деп күндө үн берген,
Ардактуу атам Сталин!

КЕЛ ЖАРЫШКА ЖЕҢЕКЕ¹

Кел жарышка жеңеке,
Жарышка түштүк эмесе.
Убакыт өтүп баратат,
Удаалаш эмгек бир нече.

Кадырлуу шайыр кыз-келин,
Кайраты болуп өлкөнүн.
Сталиндик замандын,
Күлдөтөлүк көркөмүн.

Убакыт сындай турат го,
Көрсөтсүн деп эмгегин.
Мезгил учат, кайрылбайт,
Менменсип күтөт эл-жерин.

Кой баккан жеңем Жамийла,
Сапаттуу толук алууда.
Алган төлүн өстүрүп,
Жер жайната жаюуга.

Ар бир койдон пландан,
Ашырып жүнүн алууга.
Салмагы артып коюңдун,
Сапаттуу эмгек табууга.

Тынаева Зуурадай,
Атак-даңкка жетүүгө.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 6-дептер. Айтып берген: Турсун Молдокунова. Жазган: Ахматов.

Жарышка сизди чакырам,
Турмуштун сырын чечүүгө.

Турмуштун сыры бир нече,
Тармагы зор өзгөчө.
Турмуш өзү багынбайт,
Эмгек менен жеңбесе.
Ошондуктан ан сайын,
Жарышалык жеңеке.

Жылкычы жеңем Бейшекан,
Сен жарышты баштасаң.
Өзүң баккан жылкыны,
Өстүрүп багып таптасаң.

Ак куладай айбаттуу,
Жоого минсе кайраттуу.
Чал куйруктай элирген,
Кан баккан жылкы дедирген.
Тай торудай даңктоого,
Эл ишенчин актоого.
Телторудай чабууга,
Жоокердин мооку канууга.

Маршалдар минип кубанган,
Сапаттуу эмгек чыгарсын.
Советтик аял атагын,
Кең эмгек менен сынасын.

ЖЕР-СУУГА АРНАЛГАН ЫРЛАР

ЫСЫК-КӨЛ¹

Мынабу биздин Ырбачы,
Бак-дарагы гүлдөгөн.
Темир жолу салынып,
Капчыгай кошо сүйлөгөн.
Шаар болуп жаңыдан,
Өсүп жатат абыдан.

Мынабу биздин Ысык-Көл,
Бадалы гүлдөй жайнаган.
Барсаң булбул сайраган.
Токойу гүлдөй жайнаган,
Тоосунда булбул сайраган.
Кардан эрип аккан суу,
Шаркыны күчтүү дайрадан.
Жайлоосу кенен малга жай,
Колхозчу барып жайлаган.

Жыргалдуу мындай жеримде,
Каз, өрдөк сүзүп көлүмдө.

---

¹ Инв.№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Бакаев Ысырайыл. 57 жашта. Сабаттуу. Колхозчу. «Үлгү» колхозу. Тору-Айгыр сельсовети. Балыкчы району. Ысык-Көл областы. 2-июль, 1949-жыл.

Колхоздун малы өркүндөп,
Жайнап бир жатат төрүмдө.

КЕҢ-СУУ¹

Тоосу кенен Кең-Суу жер,
Торолтуп жайса малга жай.
Тогуз-Булак көлтөрдүн,
Топурагы малга май.

Кең-Суунун башы ашуу төр,
Кеңири жайлап мал төлдөр.
Керилген сулуу кыз-келин,
Кебелбей бакты өз малын.

Көз салып малын багууда,
Көп ашык эмгек алууда.
Көңүлдөнүп кыз-келин,
Колхоздун малын жайууда.

КЫРГЫЗСТАН²

Ар түрдүү улут жашаган,
Ардактуу жерим Кыргызстан.
Бир туугандай баарысы,
Шаттанып шайыр турушкан.

---

¹ Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Шалпыков Рахимжан, Кең-Суу к/у, Кең-Суу с/с. 12.07.1949. Талды-Суу району, Ысык-Көл обл.

² Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Абдракманова Бубүкан. Мугалим. Үлгү к/у. Тору-Айгыр с/с. 25 жашта. Балыкчы району, Ысык-Көл обл., 17.07. 1949.

Алыска даңкы угулган,
Кымбаттуу жерим Кыргызстан.
Жалпы улут салам беришет,
Кол сунуп баары алыстан.

Айыл чарба жагынан,
Алдыда турат Кыргызстан.
Коммунизм жолуна,
Ар дайым даяр турушкан.

Көркөмдүү биздин Кыргызстан,
Атагы алыс угулган.
Эгинден түшүм мол алып,
Пландан эрте кутулган.

ЫСЫК-КӨЛ¹

Кетмен туяк кең соору,
Асыл тукум айгыры.
Кең Ысык-Көл тескейдин,
Артылган өсүп байлыгы.

Кулуну ойноп куландай,
Көргөн жан калбайт кубанбай.
Субайлары кулундап,
Оюн салат туралбай.

Кең Ысык-Көл жери ушу,
Жылып аккан таттуу суу.
Ар колхоздун айылында,
Алтын жазуу кызыл туу.

---

¹ Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Ыскаков Бекболот. Талды-Суу району, Курулуш к/у. 17 жашта. Кат билет.

Кызыл кыя кениң бар,
Иштеп жаткан элиң бар.
Адам ичсе жагымдуу,
Агымы катуу суусу бал.

Өзөнүң сайын кайың тал,
Өрүшүң толгон бирдик мал.
Жер соорусу Ысык-Көл,
Сен экенсиң бир жыргал!

Тоосунда колхоз жайлаган,
Топ-топ бээ байлаган.
Толкун сындуу Ысык-Көл,
Торгоюң таңшып сайраган.

КӨК-ЖАРДЫН КӨРҮНҮШҮ¹

Көк-Жар турук жанаша,
Колхоздо оюн тамаша.
Көңүл толкуп көз тоёт,
Чаар жонду караса.

Бетегеси буралып,
Белес-белес кең жайлоо.
Берекелүү мал болгон,
Фермаларда бээ байлоо.

Мас кылат гүлдүү чөптөрү,
Мал семирп май алган.
Мамыктай жумшак жерине,
Бардык колхоз жай алган.

---

¹ Инв.№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Ыскаков Бекболот. Талды-Суу району, Курулуш к/у. 17 жашта, кат билет.

Ар коктудан ыргыштап,
Ташып чыккан булагы.
Ташта ойнойт секирип,
Эчки, теке, улагы.

СЫРТ ЖОЛУНДА¹

Аскасы бийик Тянь-Шань,
Менменсип асман тиреген.
Ар колхоз өзү чамданып,
Тез бүтсөк деп тилеген.

Алыскы Балыкчы район,
Параход менен келишти.
Кара көз бозой селкинин,
Кара жол болуп эрмеги.

Покровка Жети-Өгүз,
Удаалаш түшүп экөөбүз.
Сот жарышта канакей,
Кимибиз мурун бүтөбүз.
Ишибиз болсун оңунда,
Ашуу-Төр сырттын жолунда,
Беш жылдык план оюмда.

Кой жүргөн ичке жол эле,
Шоссе кылып таштады.
Карасаң көңүл кубанат,
Бүгүн машина жүрө баштады.

Кажыбаган, талбаган,
Кагылайын элим ай.

---

¹Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Мураталиева Рақыйма. Жети-Өгүз району, Сталин к/у. 22 жашта. Кат билет.

Тоо-түздү койбой багынткан,
Көпчүлүк сенин демиң ай.

Чарчабайт элим иштөөдөн,
Керектүү сырттын жолунда.
Айтыла жүрөт бул ишиң,
Кыргызстан тоюнда.

Чогулуш чапкан себеби,
Бул жолдун бизге кереги.
Колхоздун асыл малдары,
Сырттын чөбүн жебейби.

БИЗДИН ЖЕР¹

Абасы атыр, жери алтын,
Абалтан элим жердеген.
Ала-Тоого эзелтен,
Мындай заман келбеген.

Ала-Тоонун арасы,
Ачылган кызыл гүл болду.
Жасалып жаңы кайрадан,
Жашарып жерим оңдолду.

Атактуу Манас баатырдын,
Аккула изи калган жер.
Алмамбет, Чубак эрендер,
Бээжиндин жолун чалган жер.
Табылды салып бүлүктү,
Калмактын каны тамган жер.

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

Көп заманды көргөн жер,
Эчен кылым бер жака,
Эл журтум өсүп-өнгөн жер.
Жарашыгы жок болуп,
Жардылыкка көнгөн жер.

Карасам бүгүн жеримди,
Байчечекей жайнаган.
Көк атлас төрлөргө,
Колхоздун малы жайлаган.
Эчен түрлүү курулуш,
Эң бир кызык айланам.

Айланасы жасалып,
Ысык-Көл бүгүн кубанды.
Кең Сары-Өзөн Чүйүмө,
Көк түтүнү бураган.
Фабрик, завод куралды,
Адам баспас жерлерге.
Алтын даны ийилген,
Аштык бышып буралды.

Аска-зоонун арасы,
Алтын, күмүш кен экен.
Айта берсе түгөнгүс,
Арбын экен берекең.
Аз да болсо Ала-Тоо,
Жериң асыл кен экен.
Жердеп турган кыргызым,
Деги жыргал эл экен.

САРБАШ КАНАЛ¹

Ар каналда жер жебейт,
Элдин кылган эмгегин.
Эли баалайт ар качан,
Эмгектен чыккан эрлерин.

Беш жыл мурун элибиз,
Салтанат менен үй тигип,
Сегиз колхоз эмгекчи,
Каналды казды биригип.

«Кайырма» деп аталчу,
Эски күндө бул арык.
Жарымы жок суу менен,
Сугатчылар кыйналып.

Азыр көрсөң каналды,
Сарыбаш деп аталды.
Кебер болгон эски арык,
Кенен болуп жасалды.

Илгери ушул арыкты,
Сарыбаш аке чыгарган.
Той жасашып дыйкандар,
Сүйүнүшүп кубанган.

Эми кара бул кезде,
Эмгегинди баалады.
Сарыбаш канал бул күндө,
Сугарды бардык талааны.

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

БИЗДИН ЖЕРДЕ¹

Эгизи ээрчий оттосо,
Малга ылайык жерибиз.
Ак буудай турса дан байлап,
Нанга ылайык жерибиз.
Жапжашыл болуп түр берген,
Талга ылайык жерибиз.
Табылат төөбүз толтура,
Таш көмүр алтын кенибиз.

Балык сүзгөн жартылдап,
Дария бизде шаркырап.
Күйөт талбай күн-түнү,
Электрлер жаркылдап.
Радио, патефон,
Ырдап берет шаңкылдап.

Кабак-кашым дебегин,
Калкым шайыр жаркылдап.
Ак куу чүрөк кашкалдак,
Көлдө сүзөт каркылдап.

ТУУЛГАН ЖЕРИМ²

Киндик кесип кир жууган,
Туулган жерим Бар-Булак.
Өмүрүмдө чоңоюп,
Өскөн жерим Бар-Булак.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Жумакеева Зайна. Кат билет. 28 жашта. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

² Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумкадыр. 6-дептер. Айткан: Акунбаев Шейше. 1926-жылы туулган. Билими 7 класс. Колхозчу. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

Касиеттүү башкача,
Мактанамын мен ырдап.

Берекең сонун баарың бар,
Бейли кең элиң шаңың бар.
Өзгөргөн бетиң гүлдөгөн,
Ак алтын баалуу даның бар.

Жердин бети жайкалып,
Жел жүрсө чөптөр чайкалып.
Жердеген адам кор болбойт,
Жемишиңди айталык.

Арпа, буудай дан эгин,
Ширелүү даны бармактай.
Коёнуң койдой жайылып,
Сереңдейт жанга карматпай.

Кызыктырат кыйкырып,
Кыргоолуң жайнап бетиңде.
Өрдөгүң учуп тизилип,
Эртең менен кечинде.

Сагынган изи кар жааса,
Тамашага батышат.
Таалайлуу элдин жери го,
Таң күнү черди жазышат.

Булак-булак суусу көп,
Буралып чөбү теңселип.
Буйдалып адам баса албайт,
Будуң болуп сеңселип.

Жайлоодон дагы кем эмес,
Жатакчы кончу жерибиз.
Эмнени айтсам эп келет,
Эчтеме жок кемибиз.

Бир кезде бетиң чытырма,
Боз тикен менен чий эле.
Эми кандай өзгөрүш,
Күзгүдөй тегиз дегеле.

Мына Кара-Суунун боюна,
Посёлкалар салынган.
Баш ийип элим дыйканга,
Басса, турса жалынган.

Не кылам десе жумушчу,
Орундатат тилегин.
Эгин сепсе күзүндө,
Берет канча керегин.

АЛА-ТОО¹

Желге башын ийилтип,
Кызыл гулдөр ыргалган.
Көркөмү ашык ушунча,
Ала-Тоо башын нур чалган.

Керилип форум келишкен,
Жел менен ысык өбүшкөн.
Жемиштери жык толуп,
Жерлери нурга чөмүлгөн.

Ала-Тоонун суулары,
Асмандап учкан куулары.
Аскасы алыс көрүнгөн,
Ардактуу болот булары.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Саралаев Кайдылда.

Суулары агып ташыган,
Күмүшү толгон башынан.
Күлүмсүрөп сырдашып,
Күкүгү талда шаңшыган.

ЫСЫК-КӨЛ ШААРЫ¹

Борбору болдуң калкымын,
Өскөнү ошол баркыңын.
Балыкчы, Ысык-Көл болдуң,
Көлүмдөй болуп чалкыгын.

Кум учкан бопбоз жер элең,
Боз тамдуу айыл эл элең.
Дүйнөгө тааныш шаар болдуң,
Аталып Ысык-Көл менен.

Боз тамдар бирден алынды,
Кабаттап үйлөр салынды.
Кубаттап элиң куттуктайт,
Ысык-Көл деген наамыңды.

Сергитип көлдүн шамалы,
Шаарымдын шайыр адамы.
Ысык-Көл болуп аталдың,
Орундап элдин талабы.

Адырлуу тоого чыгып көр,
Берметтей сулуу Ысык-Көл.
Жээгинен согуп салкын жел,
Кышында тоңбойт кызык көл.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Жээгинен көлдүн жайды алган,
Ысык-Көл шаарым жайкалган.
Кол менен жасап койгондой,
Жанында көлү чайпалган.

КЫРГЫЗ ЖЕРИ¹

Каркыра, Кара-Кужур, Балгарт, Арпа,
Жылда бир барар элем болсо арга.
Капырай жаратылыш берген белем,
Карачы кооздугун дебир айтпа.
Көркүнө көркү кантип кошулбасын,
Күтүрөп коомдун малы жайлап жатса.

Кер өзөн кең Чүй сенин берекеңди,
Кебелбес Ала-Тоого теңесемби.
Келгенде көөнүм не бир көтөрүлөт,
Кыдырып жүргөн өңдүү теребелди.
Мээримин маган түшүп элестетет,
Асырап алпештеген энекемди.

Кең Соң-Көл, кыздай сулуу Чатыр-Көлүм,
Жыргайсың сонундукка барып көргүн.
Төрт түлүк малын багып малчы чабан,
Мекендейт кең жайлоонун жашыл төрүн.
Кайтаарсың сыйын көрүп малчылардын,
Ыраазы, курсант болуп толуп көөнүң.

Кыргыздын көргөн болсоң жайлоо төрүн,
Чиркин ай, шаттык басып толот көөнүң.
Асмандан жамгыр болуп эл журтума,
Бак-таалай, ырыс төгөт Ысык-Көлүм.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Атайын кыштап калып мекендешкен,
Айтпагын өрдөк менен куунун көбүн.

Араван, Кетмен-Төбө, Алай, Гүлчө,
Көркүңө көрк кошулду күндөн-күнгө.
Өзгөчө бир ырахат тамаша го,
Аралап ал жерлерди басып жүрсө.
Пахталуу түштүгүмдүн байлыгы өстү,
Тим эле таң калгандай бүткүл дүйнө.

Кең-Колду, Кең-Аралды көрдүң бекен,
Кадимки баатыр Манас мекендеген.
Мейманын тосуп алып сый көрсөткөн,
Элинин ниети ак пейли кенен.
Баргандын баарынын тең көөнү толуп,
Таласты жер соорусу дешет экен.

САМАРКАНД¹

Беш жүз жыл өтсө дагы жапжаркырап,
Тимурдун мовзелейи таң калтырат.
Укмуштай муну курган архитектор,
Кадимки ташка балким жан салдырат.

Капырай таң калбайсың кантип деги,
Тизилген эллипистей кирпичтери.
Түркүксүз полдун асты зор боз үйдөй,
Өтүз, кырк, метр болот өлчөм чени.

Самарканд шаарындагы медресе,
Астроном Улукбекти салат эске.
Күн нурун чагылдырган регистан,
Сөз таппайм кооздугуңду эмне дешке.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Өз доору кезегинде жаратканбы,
Өнөрү өркүндөгөн адамдарды.
Шахи-зында, медресе, Мовзелейдин,
Сырында кереметтүү сыры барбы.

МЕДЕО¹

Кубандым Каркыранын талаасына,
Тойбойт го адам чиркин санаасына.
Бир жылы турист болуп барып калдым,
Казактын кең Алма-Ата калаасына.

Ал жерде тартип бузуш болсун кайдан,
Азгырып турса дагы шапаат-шайтан.
Тек гана көңүл ачып күлүш керек,
Азыраак казакчалап көңүл айтам.

Жан савлем казак кызы калкасыңбы,
Жапурмай Алма-Атанын алмасыңбы.
Алманын ачуу, таттуу жайы болор,
Кыргыздын жигиттери тандасынбы.

Медеедон Алма-Атанын кызын көрдүм,
Акетай архарындай ашуу төрдүн.
Аттиң оо кандай жаксы болор эди,
Келини болуп калса Ыстык-Көлдүн.

Медео дүйнөдөгү жердин коозу,
Сергиткен көңүлүңдү Ала-Тоосу.
Көңүлүң көктөгү айга жетсе дагы,
Жаксы го баариден да дендин соосу.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

КАРКЫРА¹

Жайлообуз биздин Каркыра,
Эзелтен дайын жалпыга.
Эң эле сонун жайлуу жер,
Эмгекти сүйгөн малчыга.

Керүүсү кенен чалкайган,
Аскар зоо ташы аркайган.
Ал жерде жарпы жазылып,
Жашарар адам картайган.

Карагай талдуу кең сайга,
Келсем ээ дээрсиң бир кайра.
Төрт түлүк түмөн мал баткан,
Каркырам сендей жер кайда.

ТИЛ ЖЕТПЕЙТ²

(Ленинград шаары жөнүндө)

Жашарып кайра албан шаар,
Ленин наамын алган шаар.
Кулатып жеке бийликти,
Тарыхта аты калган шаар.

Неваны бойлой курулган,
Үйлөрүң сонун кубулган.
Биринчи болуп бул шаардан,
Боштондук үнү угулган.

---

¹ Инв№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

² Инв№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Алдында аты булкунган,
Белгилүү Петр бул турган.
Бермети белең сен шаардын,
Көз жоосун алып кулпунган.

Айрыкча артык кечкиси,
Невский проспектиси.
Бейиште бейпил жүргөнсүп,
Адамдын келбейт кеткиси.

Фонтанда турган белгини,
Аралап көңүл сергиди.
Ай жүздүү алтын адамдар,
Асмандан түшүп келдиби.

Көрк берип асыл таштарың,
Керемет эрмитаждарың.
Жакшы эле болмок тил жетпейт,
Көргөндүн айтсам бүт баарын.

Питерди жүрсөң аралап,
Бир жашка өмүр жашарат.
Мурдагы Питр эми азыр,
Ленин болуп аталат.

Ленинград шаарында,
Жүрсөнүз жайдын маалында.
Жакшы эле болот турбайбы,
Олтурсаң Пушкин багында.

ЖЕТИ-ӨГҮЗ КУРОРТУ¹

Жоголуп байдан жети өгүз,
Таппадык издеп жетөөбүз.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Жолуккан жанга айтыштыр,
Болот деп эми кан төгүш.

Мелтиреп мобу зоо жети,
Оюңа салбайт эмнени.
Жети өгүз үчүн жетөөнү,
Өлтүргөн дешет бай деги.

Уламыш угуп эл сөзүн,
Оюңду онго бөлөсүң.
Жарылган кулдун жүрөгүн,
Келатып жолдон көрөсүң.

Карасаң тоону бир байкап,
Каптаган өңдүү кан жайпап.
Ошондон улам ушул тоо,
Кызарып калган деп айтат.

Радон менен озондуу,
Биз түшкөн тунук жылуу суу.
Курортко сулуу көрк берип,
Кызыл тоо эми кызыл туу.

Советтик биздин заманда,
Угулду атың ааламга.
Укмуштай сулуу Жети-Өгүз,
Сууларың жагат адамга.

Ачкычы болуп көңүлдүн,
Узарттың учун өмүрдүн.
Келгенге курорт Жети-Өгүз,
Керемет болуп көрүндүң.

ЖЕРГЕСИ СОНУН КЫРГЫЗДЫН¹

Таң сүрүп аппак аткандай,
Кыздары сулуу ак маңдай.
Жергеси болгон кыргыздын,
Жер барбы Кемин, Чаткалдай.
Арпанын ичи бир шаңдуу,
Оюн-зоок болуп жаткандай.

Жылаңач, Көк-Жар, Турукту,
Жайлашкан чоң төр туюкту.
Малчыга барсаң сабадан,
Меймандап кымыз куюшту.
Жүндөрү койдун тим эле,
Көктөгү аппак булутту.

Бадалдуу Балгарт, Каркыра,
Белгилүү жайлоо жалпыга.
Жерлери сонун кыргыздын,
Береке берген калкыма.
Ыраазы кантип болбойсүң,
Меймандос кыргыз салтына.

Кара-Кужур, Ак-Сайды,
Малчылар жайлап жатпайбы.
Көңүлдү ачып кубанткан,
Пейзажын кантип айтпайлы.
Эмгектен качпай элимдин,
Ишенич оюн актайлы.

Мамыры жыты аңкыса,
Булбулу шакта таңшыса.
Көкөмерен буруксуп,
Бүркүтү тоодо шаңшыса.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Кымбаттуу кыргыз элимдин,
Жерлери не бир жакшы да.

Тыңшасаң күңүр-каңырдан,
Ала-Тоо ичи жаңырган.
Кулжасы күмдай куюлуп,
Аркары төмөн агылган.
Аңтаңдап келген мергендин,
Ачылып оозу аңырган.

Ээнбаштык ишти таштайлы,
Эмгектен эч бир качпайлы.
Табийгат берген кооздукту,
Бүлүнтпөй бүтүн сактайлы.
Ар кандай эле жаңдыкты,
Антаңдап келип атпайлы.

Кетмен-Төбө, Алайды,
Көрөсүң кызык далайды.
Кемчилик ишти көрсөк да,
Көрмөксөн болуш жарайбы.
Мүлкүнө коомдун баарыбыз,
Ак ниет менен карайлы.

Кең-Арал, Кең-Кол, Суусамыр,
Көрсөм деп ар ким кусадыр.
Чатыр-Көл, Сары-Челекти,
Мекендейт чүрөк куу, аңыр.
Алда бир недей көрүнөт,
Аркарлар жүргөн тээ шагыл.

Тиккениң болуп чоң өргө,
Жатсаң ээ жайлап чоң төрдө.
Коомдук мал өсүп дүркүрөп,
Кошулса койуң төл-төлгө.
Кандай бир сонун ырахат,
Өткөрсөн жайды Соң-Көлдө.

Кадимки жайлоо Көк-Ойрок,
Кусадар болом көп ойлоп.
Жайлоонун сонун көркү го,
Кой жайса койчу чой-чойлоп.
Жазылбайт кантип жарпыңыз,
Жүрсөңүз басып суу бойлоп.

Кең өрөөң Кенес-Анархай,
Керилет малы маралдай.
Мал баккан малчы келиндин,
Тим эле бети анардай.
Келгенди күтүп алышкан,
Кең пейил ким бар алардай.

Ысык-Көл кыргыз деңизи,
Чиркин оо жердин бейиши.
Чыныдай апорт алмасын,
Кимдердин келбейт жегиси.
Кышы бир жылуу, жайы салкын,
Абасы таза дегичи.

Табылган болсо бир айла,
Кайрылса жаштык бир кайра.
Жыргалдуу ушул заманда,
Эмгек кыл, эс ал, күл жайна.
Керүүсү кенен гер өзөн,
Кең Чүйүм сендей жер кайда.

Өзүнө тартып адамды,
Бул жерлер кайдан жаралды.
Көңүлүң эргийт көргөндө,
Кара-Саз, Кара-Каманды.
Теминип атка тез жүргөн,
Тетиги жаш кыз чабанбы.

Таанылып кыргыз улутуң,
Ысык-Көл сүйкүм сулуусуң.

Көпкөк гүл көкөмерендин,
Көл жээги Көкө-Кулусун.
Кыргыздын жайлоо төрлөрүн,
Көрбөгөн жаның курусун.

Көрөсүң ашып белести,
Бейишке окшош элести.
Баргандар көрүп бул жерди,
Жер эмес бекен дебеспи.
Балгарттын бою ошол жер,
Жайкалган Айкөл эмеспи.

Тоосуна чыгып Тескейдин,
Көк шибер чөбүн тепсейсиң.
Балдыркан үзгөн баягы,
Балалык чакты эстейсиң.
Эчакы жаштык кезинди,
Элестеп эрксиз эңсейсиң.

Малчыга малдын семизи,
Ушунча урмат дегичи.
Өрүшү кеңип кыргыздын,
Көбөйсүн койдун эгизи.
Өзүнчө көркөм байлык го,
Түштүктүн түркүн жемиши.

Асканын учу жонгондой,
Кол менен жасап койгондой.
Жергеси сонун кыргыздын,
Шырдакка оюу ойгондой.
Элибиз бейкут жашашат,
Толукшуп ай так толгондой.

ӨСКӨН ЖЕР¹

Ойлогон оюң ойдогу,
Ордунан чыкса болгону.
Жыл өткөн сайын жаш өтүп.
Мезгилим ойго койбоду.
Оюмда турат али да,
Балалык кезим Тоңдогу.

Туура-Суу, Таш жон дөбөнүн,
Элесиң дайым көрөмүн.
Барганда өскөн жеримдин,
Гүлдөрүн жыттап өбөмүн.
Кубанып кетип кобурайм,
Жүргөндөй ээрчип бөбөгүм.

Көк-Булак, зындан, ак ташта,
Жүргөнбүз ойноп жаш чакта.
Өзүнө тартып адамды,
Өскөн жер кандай бир башка.
Аттиң ай ошол кезибиз,
Айланып келсе бир паска.

Оюмда өткөн, кеткендр,
Тоң суусун ойноп кечкендер.
Баладай жакшы көрүнөт,
Балалык кезим өткөн жер.
Канчалык алыс жүрсөм да,
Кетпейсиң ойдон өскөн жер.

Келгенде Тоңдун өзүнө,
Көрүнөт сүйкүм көзүмө.
Дем алып өскөн жеримдин,
Дем берем өзүм-өзүмө.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Жаш кезди айтып сүйлөшсөк,
Тойбосмун теңтуш сөзүнө.

Жадырап карап калгансыйт,
Жаш чакты эске салгансыйт.
Кучагын жайып өскөн жер,
Энемдей тосуп алгансыйт.
Кусалык баскан көңүлүм,
Кубанып жашым тамгансыйт.

ТҮП СУУСУ¹

Жазылып жарпы дененин,
Түп суусун бойлоп келемин.
Бооруна кысып өскөн жер,
Мээримин берет энемин.

Өзүңө эмне теңелет,
Өскөн жер кандай керемет.
Өзүнчө жакшы турбайбы,
Күн жааса жумшак себелеп.

Көтөрүп чиркин көңүлдү,
Түп суусу сүйкүм көрүндү.
Көңүлдү кантип көтөрбөйт,
Толуктап жатса көлүмдү.

Түп суусу агып салаалап,
Каз, өрдөк учса сабаалап.
Көңүлүң эргип сергийсиң,
Токойун жүрсөң аралап.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

СОҢ-КӨЛ¹

Көрүнүп Мөөрдүн элеси,
Соң-Көлүм жердин сереси.
Жайында барып чөмүлсө,
Сергийт го адам денеси.

Бийлетип бейиш перисин,
Акмөөрдүн өскөн жерисиң.
Бетеге чөбү кулпунуп,
Элестейт суусар терисин.

Ала-Тоо тоонун улуусу,
Соң-Көлү жердин сулуусу.
Кең пейил болуп келишкен,
Илгертен кыргыз улуту.

АРКЫТ²

Асыл деп ар кыл аштыкты айт,
Жемиштүү жерим Аркытты айт.
Коргошуп токой, тоолорун,
Элибиз жерин каркыттайт.

Жаңгагы жашыл баркуттай,
Жер барбы сулуу Аркыттай.
Аралап көрүп адамдар,
Туралбайт көөнүн балкытпай.

---

¹ Инв№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

² Инв№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Кыргызым кутман калкымсың,
Каймагын жердин калпыпсың.
Көз жоосун алып адамдын,
Көп жерден Аркыт артыксың.

КАРТ КАРКЫРА¹

Көздүн жоосун алат көрсөң Каркыра,
Кербен түнөп төөлөр чөккөн Каркыра.
Алчактатып Аккуланы эр Манас,
Алда нечен басып өткөн Каркыра.

Келген көп эл түнөшкөн жер Каркыра,
Кошой, Жолой күрөшкөн жер Каркыра.
Көз кайкыган Көкөтөйдүн ашында,
Күлүктөрдү сүрөшкөн жер Каркыра.

Манас баатыр бакырган жер Каркыра,
Коңурбайды качырган жер Каркыра.
Табылдыдан качып келип Чалкалмак,
Жанталашып жашынган жер Каркыра.

Аккуласы алкынган жер Каркыра,
Манас изин калтырган жер Каркыра.
Ак кемеси Айтматов Чыңгыздын,
Кино болуп тартылган жер Каркыра.

Той тамаша болуп өткөн Каркыра,
Келген мейман тойуп өткөн Каркыра.
Жер майышкан кылкылдаган кол менен,
Аксактемир конуп өткөн Каркыра.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Ата баба эл жайлаган Каркыра,
Күтүрөтүп мал айдаган Каркыра.
Бетегелүү мелтиреген жүзүнө,
Желе-желе бээ байлаган Каркыра.

Аркар, кулжа ойногон жер Каркыра,
Аюу, илбирс жойлогон төр Каркыра.
Ойду бөлүп оюн-зоокко элиртип,
Ой боюңа койбогон жер Каркыра.

Ак боз үйлөр тигилген жер Каркыра,
Сап-сап болуп тизилген жер Каркыра.
Ойну болуп казак, кыргыз калкынын,
Ордо чийни чийилген жер Каркыра.

Көк шибери көйкөлгөн жер Каркыра,
Майзоот ойноп өзгөргөн жер Каркыра.
Казак менен кыргыз эли чогулуп,
Жарманкени өткөргөн жер Каркыра.

Карагайлуу жайкалган жер Каркыра,
Коомдук малды кайтарган жер Каркыра.
Кандайдыр бир картайыңкы жашыңдын,
Жашарганы байкалган жер Каркыра.

Карт Каркыра кайра мына жашарды,
Кайың менен тал тигилип тазарды.
Малчыларда кызыл үй бар, дүкөн бар,
Өткөрүшөт күндө майрам базарды.

Акмарал, аркар, кулжа жердеген жер,
Көрсөм деп көп адамдар дегдеген жер.
Табийгат кооздугуна таң каласың,
Келгиле Каркырага келбегендер.

КАРКЫРА¹

Байлыгы мол, жер асылы Каркыра,
Кубанамын эзелтеден даңкыңа.
Абаң салкын, жериң асыл, элиң бай,
Жарашыктуу кыргыз, казак калкыма.

Каркыранын байлыгына кызыгып,
Эски убакта ким көңүлүн бурчу эле.
Тоо арасы тар жол менен жүрө албай,
Ат араба араң келип турчу эле.

Эски жолдор кайра сонун оңолуп,
Каркырага машина алып келинди.
Куу чөп басып куурап жаткан дер элең,
Арпа, буудай ар түрдүү эгин эгилди.
Орок, чалгы ойдо жок иш бул кезде,
Зор кубаттуу комбайн чабат эгинди.

Тоо арасы жайкы колхоз жайлоосу,
Түздөрүндө эмгектенет совхозчу.
Ар түркүн багыты бар мал чарба,
Орноптур кыргыз, казак совхозу.

Түштүгүндө таш көмүрдүн кени бар,
Даяр тузду сүзүп алчу жери бар.
Илимдүүлөр изилдөөдө жерлерин,
Дагы далай баалуу кендер табылар.

---

¹ Инв №526а (5127а) Пржевальск, Түп райондорунан жыйналган фольклорлор. 1962-жыл. 4-дептер. Айтып берген: Асылбеков Арсар, 1938-ж. Орто билимдүү, Шапак уруусунан. Жылуу-Булак колхозу, Жылуу-Булак айылы, Түп району. Жыйнагандар: Байходжоев, Токомбаева, Закиров, Аманбаев, Жумадылов.

КОҢУР-ӨЛӨҢ ГЭСИНЕ!¹

Семетей менен Гүлчоро,
Эриксе келип куш салган.
Кудугу кундуз, куусу көп,
Шумкары тийип асмандап.
Атагы бар Айдың-Көл,
Ата конуш баккан мал.
Өрдөк, казы түгөнгүс,
Күнүгө мерген аткандай.
Мөңгүдөн суусу шаркырап,
Капчыгай ылдый аккандай.
ГЭС курулду эл үчүн,
Кенин издеп тапкандык.
Кезеги келди талыкпай,
Кен кылып муну айтканга.

Коммунизм багына,
Кошулат элди үндөшүп.
Кол кармашып бирдикте,
Колхоздор жатат ирлешип.
Билимге бай кыйын эл,
Бирин-бири жүр дешип.
Жолбашчыбыз Сталин,
Жашай бергин миң дешип.
Электр күйүп жарк этсе,
Жакын калды сый бешик,
Деп кужурап талыкпай,
Иштешет элим сүйлөшүп.
Келечегин куттуктап,
Келин-кызы бийлешип.
Кары дебей, жаш дебей,

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 3-дептер. Айтып берген: ЖээналыҮсөнов. 1922-жылы туулган. Тоң району, Ак-Терек сельсовети. Карл Маркс атындагы колхозундатурат. Кат билет, билими орто. Жазган: Ахматов.

Кошулуп кызмат иштешип.
Өкүмөт менен партия,
Жетиштирди баарына.
Жаштары шайыр, эң сылык,
Сыйлайбыз күндө карыны.
Карачы бири тартынбайт,
Казылды жердин тамыры.
Күйсө көңүл сергитет,
Күн нурунун кадыры.
Талыкпай иштеп ыкчамда,
Табалы дагы жаңыны.

Айдың-Көл менен Ала-Баш,
Арасы саздак жер болот.
Ак чатырдай үй менен,
Абалтан кыргыз эл конот.
Жайлоосу шибер, суусу бал,
Жайылса сергип мал тоёт.
Жарыгы чыкса суусунан,
Жазбай катка ким коёт.
Жаңы курчу шаардан,
Жаркырап ичи гүл толот.
Коңур-Өлөң ГЭСи деп,
Айтылып элге дүң болот.
Аз калды жарык тиери,
Азаматтар күч бергин.
Прарап менен инженер,
Көрүүгө байкап үч келдим.
Капчыгай ичи жаркырап,
Карачы шаңдын түшкөнүн.
Касиеттүү Ысык-Көл,
Ачылды жерден дүкөнүң.
Кайрат менен дем бер деп,
Калың эл сенден күтөмүн.
Дүркүрөп өссүн СССР,
Душмандын жолун бүтөгүн.

1958-жылы колхоздор ирилештирилгенде ГЭС куруу иши башталган. Бул ГЭС тез убакта эле бүтөрүн көрүп элге ырдаган. Азыр ГЭС ишке киришип, бир нече колхоздорду тейлеп жатат.

ОРТО-ТОКОЙДОН КАТ¹

Кат жазам Орто-Токойдон,
Аймагы тоолуу опойгон.
Калың таштуу капчыгай,
Чолоосу жок оркойгон.

Алынып ташы казылды,
Аймагы кенен ачылды.
Көналбай боз үй кысылган,
Бул жерге кыштак салынды.

Кесилди тоонун сеңири,
Капчыгай ичи кесилди.
Азуусу болот кайратман,
Бульдозор мунун челиди.

Фундаменти болоттой,
Миңдеген жыл тоготпой.
Тунук көл мында жаралды,
Бир тамчы суу коротпой.

Дүйнөгө даңкы таралды,
Өзгөрүп жаңы жаралды.
Орто-Токой кыргызда,
Суу сактагычка айланды.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 5-дептер. Айтып берген: Алек Абдраманов. Жазган: Ахматов.

Ала-Тоонун башынан,
Арчык-терсек ташынан.
Эриген тунук күмүштөй,
Чүй суусу агып ташыган.

Кабар ал курдаш бул суудан,
Капчыгай ичи бузулган.
Кадимки цимлян көлүндөй,
Бетондуу тосмо курулган.

Жаркыратып көл бетин,
Жайнатат тоого келбетин.
Кубаттуу Ильич жарыгы,
Кубултат миңдей берметин.

Заводко зор күч берет,
Көп ишти ылдам бүткөрөт.
Жылдыздар күйүп Омполдон,
Дүйнөнүн эли бүт көрөт.

Кумсарган талаа кубулат,
Тунук суу агып бурулат.
Кызылчадан мол түшүм,
Кең кампага куюлат.

Пахта өсүп гүл ачат,
Жаңырып талаа жарашат.
Көргүсү келип ошондо,
Миңдеген адам карашат.

Камкордук көрдү партия,
Өзгөрүп жерим жаркыра.
Жыргалы үчүн элимдин,
Шаркыра суум шаркыра.

Тоннельге суу бурулду,
Толкуну күчтүү жулунду.

Тартипсиз аккан кечээки,
Жүгөндөлдү тентек суу.

Тилегим эми тийди – дейт,
Кандай адам билди – дейт.
Күлүңдөгөн Чүй суусу,
Силерге баш ийдим дейт.

Сыймыгы кыргыз элинин,
Ала-Тоо гүлдүү жеринин.
Орто-Токой бүгүнкү,
Гигант болуп көрүндү.

АЛА-ТООГО¹

Көз жеткис бийик чокуңду,
Күмүштөй ак кар каптаган.
Кокту ылдый кирсе шаркырап,
Калышпайт аккан дайрадан.
Кыштыр-жайдыр жашаган,
Кырк миңи бар жандардан.
Кырдан кырды жойлошот,
Карышкыр, илбирс, кабылан.
Кырк, отуздан топтошот,
Калтар, суусар, чөө, каман.
Көптүгүнө сан жеткис,
Кайберениң жайнаган.
Кыяктай үнүн угузуп,
Кекилик улар сайраган.

Барчының шаңшып асмандан,
Жаңырат үнү аскадан.

---

¹ Инв №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август). 5-дептер. Айтып берген: АйтыкеевТокуш. Жазган: Ахматов.

Кырааныңды көрүшүп,
Жырткычтар коркуп баспаган.
Качырганын эзелде,
Кутултуп туруп калбаган.
Кайраттанып качырса,
Эч нерсе жок албаган.

Тамашада, майрамда,
Аттарың жок чаппаган.
Бекем сактап намысын,
Күлүгүң жок ашпаган.
Бүткүл элиң шаттанып,
Түркүн оюн баштаган.
Көчөң менен бир да адам,
Туу көтөрбөй баспаган.
Бетиндеги урааны,
Эл тынчтыгын жактаган.

Айланайын Ала-Тоом,
Атагың болор далай том.
Аз өкүнүч кыларсың,
Ардактап ырга кошпосом.
Атырдай жыты буруксуп,
Араңдан атыр жел соккон.
«Берекелүү жер» дешип,
Башында Кыргыз орношкон.
Балдары баатыр кажыбас,
Беттешкенин жоготкон.
Бир кишидей баарысы,
Бир тилекти ойлошкон.

Өлчөмсүз кайгы зар менен,
Өмүрлүккө коштошкон.
Өңчөй кары чогулуп,
Өздөрүнчө топтошкон.
Эзилише кеп баштап,
Эрдин жайын козгошкон.

Эркин сүйлөп тарыхын,
Эр жомогун токтоткон.
Барысынын сакалы,
Бурусу жок окшошкон.
Балдарына бол айтып,
Бар акылын ойготкон.

Кан жайлоону жайлаган,
Малдарың бар жайнаган.
Кыйкырып ырдап малчылар,
Кыр-кырдан малын айдаган.
Койчу-уйчунун айлында,
Каймактар колго батпаган.

Качкан бээсин кууганга,
Күлүктөрүн кармаган.
Керилтип узун желесин,
Кулундарын байлаган.
Кымыздарын агылтып,
Куярга идиш таппаган.

Кайсы малдар болбосун,
Кырк минутка даң салган.
Көркү чыгып эки айда,
Кучак жеткис жал алган.
Күз убагы болгондо,
Семизинен баспаган.
Чындыгында Ала-Тоо,
Чөптөрүң жок жакпаган.

Ак алтын менен сары алтын,
Денеңди бербей каптаган.
Нээти менен иштешип,
Элиң жок эмгек таппаган.
Атагы берген зор алтын,
Эмгек менен актаган.
Атагыңды көтөргөн,

Жашартып сени бул заман.
Качан болсо Ала-Тоо,
Атагыңа мактанам.

Окумуштуу чыгып уулдарың,
Кениң жок деле жакпаган.
Эсепсиз уюп кара алтын,
Денеңден ашып батпаган.
Алтыныңды эмгекчи эл,
Жүрөгүңдөй сактаган.
Кениңдин канча түрү бар,
Инженерлер каттаган.
Запасы канча экенин,
Аныктап жалган айтпаган.

Өркүндөдү өнөрүң,
Айтайын аз мисалдан.
Кубатынан өнөрдүн,
Чыгарылды күлүк ат.
Күлүктөр Зим, Победа,
Жолго түшсө зымырап.
Көзгө илимбей тез кетет,
Төрт аягы тыбырап.
Фрунзеде троллейбус,
Асфальт жолдо сызылат.
Бир жагынан поезддиң,
Күш-күш этип бакырат.
Жарым күндү жердеги,
Капчыгайлар жаңырат.
Самолётуң асманга,
Көз ачкынча атылат.
Аз күн калды Ала-Тоо,
Чолпонго жол табылат.
Эркин өсүп ал түгүл,
Көк үстүнө барылат.

АШЫКТЫК ЫРЛАРЫ

АТЫР ГҮЛ¹

Жашыл гүл болуп гүлдөсөм,
Жагалмай болуп үндөсөм.
Жашыруун айлуу түн менен,
Жакындап келип түнөсөң.
Жаштыктын шарты болобу,
Жакшылап ойноп күлбөсөң.

Кызыл гүл болуп гүлдөсөм,
Кыргыек болуп үндөсөм.
Көрүнбөй айлуу түн менен,
Көчөмө келип түнөсөң.
Кызыгы болбойт жаштыктын,
Кадырлап ойноп күлбөсөң.

Атыр гүл болсоң жыттаган,
Жаздыгың болсом уктаган.
Жаралдың беле мен үчүн,
Жарым саат эстен чыкпаган.
Жалындап жүрөк көп ойлойт,
Дарысын тапчы муздаган.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Ишембаева Сүйүмкан. 1928-жылы туулган. Сабаттуу. Кызматчы. Жаңы-Айыл колхозу. Чоң-Сары-Ой с/с. Балыкчы району, Ысык-Көл обл., 06.07.1949.

Кыялай басып келесиң,
Кызыл гүл колго бересиң.
Унутпай мени жүргүн деп,
Уктасам түшкө киресиң.

Ойлоп сени эстедим,
Оюмдан такыр кетпедиң.
Орун алдың жүрөктөн,
Оорудан кыйын кездемин.

Кат жазып келип кагылсын,
Келиндин кара жанысың.
Кадырды билген жигитке,
Канткенде келин таарынсын.

Аскерди көздөй жөнөөрдө,
Атыр гүл мага арнадың.
«Ардагым селки кошкун» – деп,
Атайлап колдон кармадың.

Кызыл аскер жөнөөрдө,
Кызыл гүл мага арнадың.
Кош болгун жаным селки деп,
Колумдан кыса кармадың.

КУЛБААРЫ¹

Эшикке чыксам шамал жок,
Эсимден кетпейт амал жок.
Эртели-кечти эстеймин,
Эрмегим сенден кабар жок.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Койчуманова Батый. 25 жашта. Сабаттуу колхозчу. Ворошилов к/у, Дархан с/с. Покровка району, Ысык-Көл обл. 27.07.1949.

Көчөгө чыksam шамал жок,
Көңүлдөн кетпейт амал жок.
Күндө үч убак эстеймин,
Көңүлдөш сенден кабар жок.

Бул Даркандын чоң көчө,
Кадырың артык өзгөчө.
Кадырыңа жетээрмин,
Кара жаным өлбөсө.

Бул Даркандын калың бак,
Калың бакты аралап.
Ойногонум, күлгөнүм,
Шайыр турмуш ушул чак.

Бул Даркандын калың бак,
Калың бакты аралап.
Кадимкиңдей жүрө бер,
Калбасын душман табалап.

Сен кеттиң Берлин шаарына,
Көз салчы менин алыма.
Мындайыңды мен билсем,
Ээрчий кетпей жаныңа.

Атактуу жерим Крымды,
Айтпайм ички сырымды.
Аз деле болсо окуп кой,
Атайлап жазган ырымды.

СҮЙГӨН ЖАРЫМА¹

Жүрөсүң алыс жерде сүйгөн жарым,
Сени ойлоп кыйналууда чиркин жаным.
Кайрылып сиз келсеңиз өчөр беле,
Жалбырттап жаш жүрөктө күйгөн жалын.

Жаш жүрөк жалындаган жарым үчүн,
Кайгырбайм өрттөнсө да жаным үчүн.
Себеби, чыдашабыз өлүмгө деп,
Ант менен кошулганбыз аның үчүн.

Качырган каарланып кас душманды,
Каракчы убадасыз калк бузганды.
Талкалаган так өзүндө Берлиндин,
Жанталаша суу ордуна кан жутканды.

Жүрөсүң ок ичинде өрт ичинде,
Жалтанбас кыргыз эли жоо бетинде.
Жаркырап жеңиш менен келеби деп,
Ар дайым сүйгөн курбум сен эсимде.

ЖООБУН ЖАЗЧЫ²

Кара жаным, кашың кара чийгендей,
Кара көзүм, кайрыларым ийменбей.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Жакыпова Малыйкан. 1926-жылы туулган. Сабаттуу колхозчу. 10-класс. 08.07.1949. Сталин к/у, Темировка с/с, Ысык-Көл району, Ысык-Көл обл.

² Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Жакыпова Малыйкан. 1926-жылы туулган. Сабаттуу колхозчу. 10-класс. 08.07.1949. Сталин к/у, Темировка с/с, Ысык-Көл району, Ысык-Көл обл.

Кубанамын сен жарк этип күлгөндө,
Эчак эле өз колума тийгендей.

Бул кызматым бардык күчүм сен үчүн,
Сен кандайсың кара көзүм мен үчүн.
Кыялыңа өз ичимде ишенем,
Сүйөсүңбү ар жагыңда деги чын.

Тилимди албай ушу күнгө аксаттың,
Калбыр кылып кара жанды какшаттың.
Түшүнбөдүм себебине бул иштин,
Же бар бекен ойлогон бир максатың?

Же почтодон жазган катым тийбейби,
Какшаганым кара көзүм билбейби?
Билсе дагы билмексендин бириндей,
Же чын эле даана мени сүйбөйбү.

Алган болсоң жазган менин катымды,
Түшүнөөрсүң жүрөктөгү дартымды.
Көп какшатпай жообун жазчы тезирээк,
Күйдүрбөстөн бөөдөсүнөн барчынды.

Сагынып кат жазамын бир нече жол,
Көргөнчө асыл жаным эсенде бол.
Акопто жаткан кезде тийсин сага,
Ак кагаз ушул менин бергеним кол.
Жаркылдап элге эсен келгениңде,
Жакаңда түрдүү орден болсун да мол.

Жазгы чыккан кызыл гүл,
Күзгө жетээр болсочу.
Күлгүндөй болгон жаш өмүр,
Жүзгө жетээр болсочу.

АК КАЛТАР¹

Алтын бермет ак калтар,
Алтын боолуу ак шумкар.
Калтарды шумкар албаса,
Жүрөктүн анда дарты бар.

Таң агарып атканда,
Ак шумкар учса түнөктөн.
Калтарды шумкар албаса,
Айрылар анда жүрөктөн.
Ашыктык оту бек кыйын,
Алсыратып жүдөткөн.

Керилип калтар түзгө кач,
Шумкардын учаар жолун ач.
Калтарды алып учпаса,
Шумкардан кумар таркабас.

Калтар качпа кыр менен,
Түзгө бир качкын жер кенен.
Ак шумкар сага көз салып,
Ак зоодон туруп мен көргөм.
Артыңдан түшүп талыкпай,
Алсам деп күндөр өткөрөм.

Ак шумкар менен ак калтар,
Келишим түзүп дос болсо.
Калтарды шумкар издебей,
Кайгырган көңүл куш болсо.
Канткенде шумкар тура алат,
Калтарды тагдыр кошпосо.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Урмамбетов Орузбай. 1927-жылы туулган. 10-класс. Карал-Дөбө к/у, Таштак с/с, Ысык-Көл району, Ысык-Көл обл. 11.07.1949.

Ак шумкар учуп асманга,
Калтарды карап тапканда.
Жетип сермеп ак шумкар,
Кайрылып калтар качканда.
Шумкардан сага залал жок,
Берметтүү калтар жазганба.

ЭСКЕРМЕ ЖАЗАМ ЭСТЕЛИК¹

Эскерме жазам эстелик,
Эрмегим сизди эскерип.
Эстебей койсом болобу,
Ойлочу өзүң текшерип.

Эсиң бар терең ойлогун,
Эч качан капа болбогун.
Эрмегим бозой сиз үчүн,
Сүйүүнүн отун козгодум.

Кыйын экен жашчылык,
Кызымтал окшош мас кылып.
Кыйнайт экен адамды,
Кысталыш жерден азгырып.

АК КАЛТАР²

Дүнүйөнүн жүзүнө,
Жарашыптыр ак калтар.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 3-дептер. Айткан: Мураталиева Ракийма. Жети-Өгүз району, Сталин к/у. 22 жашта. Кат билет.

² Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 3-дептер. Айткан: Урманбетов Орузбай. Ысык-Көл району, Карал-Дөбө к/у. 22 жашта. Кат билет. Колхозчу.

Ашык болуп ушуга,
Аракет кылат көп жандар.

Айланып учуп көкөлөп,
Ак барчын ашык болуптур.
Ак калтар качан калат деп,
Ак барчын жолун тозуптур.

Аппак карга из салып,
Качып берди ак калтар.
Аларында жол бербей,
Аракет кылды көп жандар.

Мелтиреген көк түзгө,
Көйкөлүп качты ак калтар.
Аларында барчынга,
Көмүскө кылды көп жандар.

Агала зоонун бооруна,
Ак барчын конуп шаңшыды.
Эч жерден чыкпайт тыңшаса,
Ак калтардын дабышы.

Көкөлөп учуп айланып,
Ак барчын далай үн салды.
Көрүнбөйт көзгө көз салса,
Барчындын сүйгөн калтары.

Эсине алды сүйгөнүн,
Жаракөрү калтарды.
Ак калтар жүргөн жерине,
Айланып учуп барсамчы.
Канатым күүлөп алыстан,
Ак калтар сени алсамчы.

Алдырбай качкан калтардын,
Кундуздай жүнү болсомчу.

Көтөрүп барып мен сени,
Көк зоого барып консомчу.

Таркаганча кумарым,
Көмөкөйдөн сорсомчу.
Деп ошентип айланып,
Тилек кылды зарланып.
Үстүнө келди калтардын,
Ак барчын өзү айланып.

Көрөр замат ак барчын,
Калтарды көздөй чү деди.
Жетер замат калтарга,
Курч текердүү сермеди.
Каалаганым эчактан,
Жарокер калтар сен деди.

Сүйгөнү тийип колуна,
Ак барчын түштү жолуна.
Акыры түштү ак калтар,
Барчындын жайган торуна.

КҮМҮШҮМ¹

Күмүштөн сенин күбөгүң,
Күмүшүм сени сүйөмүн.
Түндө жатып түш көрсөм,
Күмүшүм алышып ойноп жүрөмүн.
Ойгонсом жоксуң жанымда,
Күмүшүм ошонуңа күйөмүн.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Ысабаев Чалакыз. Ысык-Көл району, Карагай-Булак к/у. 12 жашта. Кат билет.

Алтындан сенин күбөгүң,
Алтыным сени сүйөмүн.
Ал түндө жатып түш көрсөм,
Алтыным алышып ойноп жүрөмүн.
Ойгонсом жоксуң жанымда,
Алтыным ошонуңа күйөмүн.

СҮЙГӨНҮМӨ¹

Кат жазам алтын эстелик,
Кадырыңды эскерип.
Кагаз да болсо бек сакта,
Калбасын жерде тепселип.

Жайлоонун башы жашыл гүл,
Жашыл гүл салат нечен түр.
Жашчылыктан кат жаздым,
Жаракөр алтын өзүң бил.

Акембай дедим атыңды,
Окугум келет катыңды.
Ойноп күлүп жүрүүгө,
Беремин сага антымды.

Карындаш кайдан жазылат,
Болбосо сөөмөй бармагым.
Ушул жазган ырымды,
Акембай сага арнадым.

Сагынычтуу салам кат,
Сагынгандан тийсин бат.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Токталиев Анарбек. Түп району, Сары-булак с/с, Талапкер к/у. 16 жашта. Кат билет.

Ушул катты алпарган,
Почточуга ырахмат.

Сары-Булак менен Күрмөнтү,
Сага айтамын сүйгөндү.
Арада душман көралбайт,
Ашык болуп жүргөндү.

Көңүлдү сизге бурамын,
Көрсөм деп Акен турамын.
Сагынгандан сизден мен,
Сүрөтүңдү сурадым.

Кыргыздын жери Тянь-Шань,
Ар жагын кызыл гүл алган.
Ошол гүлдөй гүлдөйбүз,
Экөөбүздө не арман.

Чымкый ачык гүлдөргө,
Чындык керек сүйлөөргө.
Чыдатпайт экен жашчылык,
Чын көңүлү сүйгөнгө.

Жетеби кендир жибекке,
Жарашат алтын билекке.
Орундап менин максатым,
Жетер бекем тилекке.

Чын денем сизге берилген,
Чын сүйөм алтын сени мен.
Кандайча ойлоп жүрөсүң,
Карындашым деги сен.

Жар боорунда табылгы,
Жазында чыгып бүрдөгөн.
Жалганда адам болбойт го,
Жашында ойноп күлбөгөн.

Тоого чыккан кызыл гүл,
Не дебейт жаштык кызыл тил.
Көңүлүм сенден бир калса,
Кыйнабайм селки өзүң бил.

Жайлоонун башы жашыл гүл,
Жашыл ала нечен түр.
Жашчылыктан кат жаздым,
Жаракөр алтын өзүң бил.

Азыраак ырды мен жаздым,
Акембай сизге арнадым.
Жалындуу ысык сөз менен,
Колуңду кыса кармадым.

Сары-Булактын аягы,
Мектеби бар баягы.
Жообун ойлоп берерсиң,
Сөзүмдүн бүттү аягы.

КЫЛЫП ЖҮРБӨ УБАРА¹

Угуп тургун ой алтын,
Ырдаган менин ырымды.
Сүйөсүңбү же жокбу,
Айтсаң боло чыныңды.

Тор жайып жүрүп кармадым,
Көлдө жүргөн балыкты.
Көңүлдөшүм ой алтын,
Сүйгөнүң сенин аныкпы?

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Акматалиев Бексултан. Ысык-Көл району, Карагай-булак к/у. 24 жашта. Кат билет.

Кадырлашым ой алтын,
Канакей айткан убада.
Убададан сен танып,
Кылып жүрбө убара.

АЛТЫНЫМ МЕНИН ЗЫЙНАТЫМ¹

Жал-жал мени караган,
Көзү сонун Зыйнатым.
Элжиреткен адамды,
Сөзү сонун Зыйнатым.

Карарып ичке чийилген,
Кашы сонун Зыйнатым.
Жибектей узун өрүлгөн,
Чачы сонун Зыйнатым.

Жыты жыпар жыттанган,
Өзү сонун Зыйнатым.
Карагаттай моймолжуп,
Көзү сонун Зыйнатым.

Эмгек десе жатпаган,
Артыгым сенсиң о Зыйнат.
Көрсө мээрим кандырган,
Салкыным сенсиң о Зыйнат.

Тердегенде олтурган,
Көлөкөм сенсиң о Зыйнат.
Эмгегинен таанылган,
Аты сонун о Зыйнат.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Ракымжан. 3-дептер. Айткан: Акматалиев Бексултан. Ысык-Көл району, Карагай-булак к/у. 24 жашта. Кат билет.

Жумуштан кечте кайтканда,
Салкынымсың сен Зыйнат.
Эмгегинен баа алган,
Алтыным сенсиң о Зыйнат.

ЖЕТПЕЙТ ЭЛЕМ МЕН САГА¹

Асманда чолпон жылдыздай,
Көркөмүң сонун келишкен.
Ширин балдай сөзүңүз,
Адамдын жанын эриткен.

Көргөндө көңүл кубанып,
Колумду сундум өзүңө.
Жалжылдаган жылдыздай,
Көзүм түшүп көзүңө.

Алып келчи колунду,
Жаркырап ойноп күлөлү.
Эч кайгысыз капасыз,
Узун өмүр сүрөлү.

Жыргалдуу биздин заманда,
Эркиндик тийди адамга.
Ушул заман жок болсо,
Жетпейт элем мен сага.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Давлетов Самак. Жети-Өгүз району, Ак-Дөбө к/у. Кат билет. 20 жашта.

СЕЛЖИГЕ¹

Караны минсем оттобой,
Капталга булут токтобой.
Кара көздүн баарысы,
Кадыры сага окшобой.

Сары-Булак менен Шайынын,
Ортосу эки чакырым.
Ай тийгендей жарк этип,
Кайда жүрөт алтыным.

Кыштоонун башы кыр таштан,
Кыргыек жемин илбейби.
Кылыгы жакшы кара көз,
Кыйыткан сөздү билбейби.

Жайлоонун башы жар таштан,
Жагалмай жемин илбейби.
Жаракөр жакшы кара көз,
Жандаткан сөздү билбейби.

Өтүгүң сенин сарыдан,
Кем көрбөйм сени жанымдан.
Жашчылык оту кыйын деп,
Угамын өткөн карыдан.

Жазамын сага ырымды,
Айтамын сизге сырымды.
Көңүлүбүз түз болсо,
Турмуш куруу кыйынбы.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Бақашов Ысырайыл. Ысык-Көл обл., Түп району, Сары-Булак с/с, талапкер к/у. 17 жашта. Кат билет.

Көңүлүм сизге бурамын,
Умтулуп колду сунамын.
Өмүрлүк жолдош болууга,
Таланттуу болуп турамын.

Ырдасаң үнүң созулма,
Жаманга өзүң кошулба.
Кошулсаң кокус жаманга,
Болосуң өтө жеңил баа.

АК КАЛТАР¹

Ак калтар деген эмине,
Катасы болбойт кебинде.
Туура жойлойм деп жүрүп,
Түшүптүр капкан темирге.

Агала тоонун арасы,
Ак калтар жойлойт адырын.
Акыры жетет тилекке,
Азыраак күтсөң сабырды.

Түшөбү деп ойлоймун,
Түзүнө капкан койгомун.
Түйшүгүңдү көп тарттым,
Түгөнгүр калтар оңбогун.

Басабы деп ойлоймун,
Бадалга капкан койгомун.
Балакетиң көп тарттым,
Балакет калтар оңбогун.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Өскулуев Кадыркул. Талды-Суу району, Корумду с/с. Курулуш к/у. 16 жашта. Кат билет.

Бир Акен сизди мен издеп,
Ак барчын болдум жем издеп.
Ак карлуу тоодак табалбай,
Айлыңа келдим эңиштеп.

Ак калтар менен барчынды,
Аңдыган билет баркынды.
Тең талашып ителги,
Кыраандыгын ашырды.

УШУНДАЙ БЕЛЕ¹ (*Жизиттен кат*)

Көркөмдүү сулуу көл жээги,
Көңүлдөш жардын эрмеги.
Көрүнбөйт неге карааны,
Көп күттүрбөй келбейби.

Зарылат ушинтип жигитиң,
Закым го сенин бул ишиң.
Баштатан айтсаң болбойбу,
Бар беле сенин өз кишиң.

Күткөнүм сизди көп болду,
Күйдүрбө маган эп болду.
Олуттуу жерден качпай сен,
Ойлосоң боло оң солду.

Убада антка чыдабай,
Ушундай беле ынагай.
Билбедин асты бир ишти,
Бир муктажга жарабай.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Солпуев Кадыр. Покровка району, Дархан с/с, Ворошилов к/у. 29 жашта. Кат билет.

Барабер сүйгөн жагыңа,
Басып да барбайм жаныңа.
Баркымды билген кабылаар,
Балапан куштай багыма.

АР ДАЙЫМ СЕЛКИ ЭСИҢЕ АЛ¹

Абасы салкын тоолордун,
Ачылган гүлү биз болдук.
Жыпар жыттай буркурап,
Чачылган гүлү биз болдук.

Кыштын кыраан чилдеде,
Кой жайганым эсимде.
Гүлдөгөн ушул турмушта,
Ойносок салкын кечинде.

Четинде турсаң кырманда,
Биз жүрөбүз жыргалда.
Кошамат болсоң жакындап,
Кубат болот ырдарга.

Күндүзүн бирге бир жүрсөк,
Кечинде барып гүл терсек.
Айлуу түндө салкындап,
Эртеси ишке бир кирсек.
Жүрөктөн ырың чыкпайбы,
Бир иштешип бир күлсөк.

Сагынышкан шайыр кыз,
Жигиттин көөнүн калтырба.
Күлүк болуп чыгалык,
Бул майданда жалтылда.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Солпуев Кадыр. Покровка району, Дархан с/с, Ворошилов к/у. 29 жашта. Кат билет.

АЙДАРЫМ¹

Акырга атым байладым,
Алкынган желдей айдарым.
Аман-эсен барсыңбы,
Ашкере сүйгөн жайдарым.

Тел кара боз айдайсың,
Тегизге тийген айдайсың.
Азгырып барып түнөтүп,
Ал качан көңүл жайлайсың.

Бостексиң учкан желдеги,
Боз туйгун менмин жердеги.
Болсочу өзү айткандай,
Бозойдун сүйгөн эрмеги.

Маралы болдуң арчанын,
Баралбай жүрүп чарчадым.
Баркымды билбей кээде сен,
Баладай ойноп калчадың.

Башына конгон уянын,
Баладай эрке кыялың.
Анардай болсоң мөлтүлдөп,
Напсимди кантип тыямын.

Ак марал сындуу турушуң,
Адамдан башка угушум.
Алганым сендей болбосо,
Аманат жаным курусун.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 2-дептер. Айткан: Үсөнов Жээнгазы 23 жашта. Кат билет. Тоң району, Дөң-Талаа с/с, Дөң-Талаа к/у.

Ашуунун турам жонунда,
Алганым мылтык колумда.
Түгөнгүр бирге жүргөнсүп,
Турасың чыкпай оюмда.

Желденип бакта жатканды,
Жеңилдеп көңүл ачканда.
Жүргүсү келет сиз менен,
Жүрөгүм учуп асманга.

Алмалап мөмө байласаң,
Араңда конуп сайрасам.
Барбас үчүн башкага,
Балтырдан бекем байласаң.

Кулунсуң куру семирген,
Кубалашып элирген.
Карышкыр болуп жолуксаң,
Капталда жүрүп элирген.

Түлкү болуп калсаңчы,
Түзөңгө бойлоп барсаңчы.
Байкоосуз жетип куткарбай,
Барчын болуп алсамчы.

Калтарсыз бүркүт качырган,
Амалың күндө ашынган.
Кабылсаң кылган антым бар,
Капканым темир жашынган.

Кашыңды серпип сүйлөйсүң,
Каалабай кээде жүрбөйсүң.
Түшүнсөң боло өлүм ак,
Түбөлүк жашап жүрбөйсүң.

Кийиги болуп асканын,
Жылгаяк жерин баспагын.

Кайран жанды кор кылбайт,
Кадыр көңүл аспабың.

Кош билерик салынып,
Колтукта турсаң жалынып.
Кош күнчүлүк жол жүрсөм,
Корккондон жүрөк жарылып.
Кадыркөч асыл сүйүшкөн,
Калабы деп таарынып.

Акактай жүзүң жаркылдап,
Алкымың согот балкылдап.
Айтсаң боло кыйшык деп,
Аткарбай сөздөн тартынсак.

Порумуң күлүк сынындай,
Болжолуң кылыч кынындай.
Туйгундай күндө тапталып,
Бузугуң жок кымындай.

Кыйма каш чачың таралган,
Кыялың артык жаралган.
Сылык сүйлөп моймолжуп,
Чыкпайт го сендей адамдан.

Каалгый тартып басасың,
Капамды көрсөм ачасың.
Кантээр экен дегенсип,
Калп эле болбой качасың.

Туйгун салдым, куш салдым,
Эрмеги сендей болгон жок.
Өзүңдөй бирге сырдашып,
Эркелеп көңүл толгон жок.

Күлүктү миндим кобулдап,
Камчыны алдым форумдап.

Бир өзүңдөй болгон жок,
Канчага бардым сонундап.

Көк көйнөк кийсең суналып,
Көргөндө жүрөк кубанып.
Көчөдө бассам мейлимчи,
Колтукта жүрсөм кыналып.

Жашылдан кийсең суналып,
Жабыккан жүрөк кубанып.
Жаңылсам да арман жок,
Жанымда турсаң кыналып.

Кылгырып турсаң жалдырап,
Кыйналат жаным салбырап.
Обуңду таппай эркелеп,
Оюнуң кумар кандырат.

Басканың калтар изиндей,
Байкаган жанга билинбей.
Таалайга бүткөн экенсиң,
Талаанын кызыл гүлүндөй.

Жашыл гүл дейин атыңды,
Жашырып элден макулбу.
Абайлап эске түйүп ал,
Айтылып жаткан акылды.

Жийдесиңби, гүлсүңбү,
Жөн эле тери жүнсүңбү.
Кемчилик качан жоголот,
Кечке эле сынап жүрсүңбү.

Жалынды ичке өрдөтпөй,
Жаш бала сындуу терметпей.
Санаабыз кабыл болобу,
Саринжи менен Берметтей.

Жүрсөңчү мени жүдөтпөй,
Жүрөккө кайгы түнөтпөй.
Серпишип жатар күн барбы,
Семетей менен Чүрөктөй.

Айтсаңчы сырың ыратпай,
Арманым күндө ырдатпай.
Биригип жатаар күн кайда,
Бирмыскал менен Сыргактай.

Айтсаңчы сырды эскиртпей,
Адамды бекер өксүтпөй.
Арманда калып жүрбөйлү,
Айсалкын менен Төштүктөй.

КЫЗЫЛ ГҮЛГӨ¹

Сен кызыл гүл гүлдөгөн,
Кызыктырып үндөгөн.
Жашыл сабак бутагың,
Жайнап сонун бүрдөгөн.

Саякатчы мен элем,
Санаам тынбай дегдеген.
Кызыл гүлгө жете албай,
Кыйноо тартып мөгдөгөн.

Жытың моокум кандырган,
Жыттаса эстен тандырган.
Жыргалы сенсиң турмуштун,
Жүрөктүн отун жандырган.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

Келбетиң кандай жайнаган,
Көргүм келет кайрадан.
Булбулуң болуп калсам дейм,
Бутагыңда сайраган.

Жай саратан күндөгү,
Кызыктырган кыялың.
Көпөлөк болуп кубулуп,
Келтирсемчи кыябың.

Жай айланып күз келип,
Күрүлдөп шамал кез келип.
Кызыл гүлүң кубулуп,
Калат го бир күн тепселип.

Ошону менен өтөсүң,
Өмүрүңө багынып.
Кызыктурчу мезгил жок,
Куурайдан куурай кагылып.

Мен да сенин тушуңда,
Жаралыпмын кызыл гүл.
Жаралуу кылып жүрөктү,
Жолобойт десең өзүн бил.

Сен өңдөнгөн кызыл гүл,
Келерки жайда да келет.
Келгенинен пайда жок,
Курдашы анын бир бөлөк.

Ой кызыл гүл келсеңчи,
Гүлүңдү мага берсеңчи.
Күмөн санап ой бурбай,
Колумдан кармап жүрсөңчү.

Жалындаган күчү бар,
Жаштык кезде мен кызык.

Жаш жигитке жарашкан,
Жаракөрүм сен кызык.
Айнытып сени койдубу,
Арадагы бир бузук.

Келчи курдаш басалы,
Келчи көңүл ачалы.
Кел кызыл гүл, кел секет,
Ушул жаштык катары.

СҮЙҮҮ БЫРЫ¹

Кеминдин суусун бойлосом,
Келишим түзүп койбосом.
Керилген сендей жар менен,
Кеминде беш жыл ойносом.

Улуу тоо башы мунарык,
Бурала басып суу алып.
Алып жатар күн барбы,
Ак шейшепте суналып.

Көзүң күйгөн панардай,
Бетиң кызыл анардай.
Экөөбүз ойноп күлөлүк,
Өмүр өтөт шамалдай.

Көмүрдөй кара кашыңды,
Көргөндө жарпым жазылды.
Көңүлүң болсо ойноп күл,
Өткөрбөй асыл жашыңды.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Сакимбаева. Тоң району, Дөң-Талаа с/с.

Узун болот жерибиз,
Уюгуп согот желибиз.
Ушул жазган катыма,
Уялбай жообун бериңиз.

Коктудагы бал бекен,
Кошоктошкон кар бекен.
Кой кырым жерге калчадым,
Кошулар күнүм бар бекен.

СҮЙГӨНҮМӨ¹

Кара көзүң балбал жанып,
Кара көзүң нурданып.
Калтарланып көрккө келсең,
Кайра-кайра ыргалып.
Келсең боло маңдайыма,
Сен кызыл гүл кол берип.

Желбиресе көк жоолугуң,
Жетип ойго жоругуң.
Жазындагы чыккан гүлдөй,
Жайнап турган форумуң.

БИЛСЕҢЧИ²

Көздү кысып жылмайып,
Күлгөнүмдү билсеңчи.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

² Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Акунбаев Шейше. 1926-жылы туулган. Билими 7 класс. Колхозчу. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

Көңүлүм түшүп көргөндө,
Жүргөнүмдү билсеңчи.

Сен үчүн отко жалындап,
Күйгөнүмдү билсеңчи.
Чын дилим менен ашыгып,
Сени сүйгөнүмдү билсеңчи.

Ары-бери басканда,
Үн салчумун ышкырып.
Уксаң деле келинчегим,
Карабадың бир чыгып.

Кат жазсам да какшанып,
Кабарың жок, жообуң жок.
Капа болуп бир кетем,
Кайра туруп көөнүм ток.

Эмнегедир мен берилип,
Мынча неге сүйөмүн.
Сен билбейсиң же сүйбөйсүң,
Мына ошого күйөмүн.

Ачык-айрым сырдашалы,
Айткан жерге келсеңчи.
Айчүрөк болуп кетсең да,
Адамдын жөнүн билсеңчи.

СҮЙГӨНҮМӨ¹

Көркөмүң сонун барыдан,
Көрбөсөм сени сагынам.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Кыдыров Абзий.

Көрүнбөс жайда жүрөт деп,
Кат жазбай койсоң таарынам.

Мен тилектеш сен үчүн,
Жүрөгүм сага тең үчүн.
Бекерге кагаз жазмак жок,
Берилген жүрөк сен үчүн.

Айтууга кагаз үнү жок,
Сен үчүн болом жалын чок.
Арада душманы жок болсо,
Болоор эле көңүл ток.

Карап койсом жылмайып,
Күлгөнүңдү сагындым.
Жал-жал карап суйкайып,
Жүргөнүңдү сагындым.

Колтукташып биргелеп,
Басканыңды сагындым.
Сиз өңдөнгөн алтындай,
Жаш жарымды сагындым.

Эркин ойноп бир жүргөн,
Күндөрүмдү сагындым.
Кол кармашып антташкан,
Сүйгөнүмдү сагындым.

Сагындым секет барамын,
Сактаган гүлүң аламын.
Сактаган гүлүң мен алып,
Көкүрөккө тагамын.

СЕН БОЛСОҢ¹

Жазгы чыккан теректин,
Жалбырагы сен болсоң.
Көлөкөлөп ар дайым,
Бутагыңа мен консом.

Жайдын күнү жашаган,
Жашыл чымчык сен болсоң.
Жалтанбай барып качырган,
Жашыл кыргый мен болсом.

Буруксуп жытың жайнаган,
Булактын көркү сен болсоң.
Бул убакта сайраган,
Булбулга окшош мен болсом.

Жадырап эркин жашаган,
Жашыл талым сен болсоң.
Жаркырап ойноп жүрүүгө,
Жүрөктөш жарың мен болсом.

Суйкайып секет ийилип,
Сүйөм деп мага кол созсоң.
Сүйүнүп жаным кубанып,
Суу алган жерден жол тосом.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Сакимбаев Акимкан. 1929-жылы туулган. Билими орто. Студент. Тоң району, Дөң-Талаа с/с, Дөң-Талаа к/у.

АШЫГЫМА¹

Сүйөмүн сени калкымдан,
Жыттасам деймин алкымдан.
Бир кара көз сен үчүн,
Көңүлүм дегдеп талпынган.
Айланып алыс кетпеймин,
Ардагым сендей жаркындан.
Мынча мени күйгүзүп,
Жаралдың кандай айымдан.
Канаар беле кумарым,
Ээрчитип жүрсөм артымдан.
Акылы жок кээ бир жаш,
Көрүнгөнгө чарпылган.
Унутулбайт эмеспи,
Адамдын көөнүн калтырган.

Элестетем көзүңдү,
Ойлоном сенин сөзүңдү.
Башкага кантип кыямын,
Жаракөр курбум өзүңдү.
Эстеп сенин сөзүңдү,
Көңүлүм нечен бөлүндү.
Азыркы турмуш биз үчүн,
Ойлочу кандай көңүлдүү.
Ушундай жаштык кезимден,
Бурдум сага көөнүмдү.
Сайрандап жүрүп өтөлү,
Кызыл гүлдөй өмүрдү.

Эт жүрөгүм эзилген,
Эрмегим сендей келинден.
Кара жаным бир сага,

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Иманалиев Алымсейит. Пржевальск шаары. Мугалимдер институту.

Түбөлүккө берилген.
Самаган жерден кез келип,
Түйүндүү сырлар чечилген.
Ойлонтуп мени дайыма,
Кетпейсиң такыр эсимден.
Жүргөн-турган форумуң,
Мурунтан мага сезилген.
Ашык болдум сизге мен,
Так ушул кезимден.

Ырахаттуу бул заман,
Бактыбызга жаралган.
Түбөлүк деген бир сөзүң,
Жүрөгүмө кадалган.

СҮЙҮҮ¹

Турмуштун чечип түйүнүн,
Баркына жеткин сүйүүнүн.
Баш кошуп алган жолдошуң,
Бактысын ачат үйүңүн.

Баа берсең сүйүү санатка,
Жаштарга калчу сабак да.
Сүйүүнү сыйлоо кошулат,
Адамдык жакшы сапатка.

Кыйнабай асыл жаныңды,
Күтүп ал жаштык чагыңды.
Көңүл кош болбой сүйүүгө,
Сыйлагын алган жарыңды.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Сүйлөшкөн сүйүү туруктуу,
Болбосун асман булуттуу.
Сүйлөшпөй туруп катүгүн,
Сүйрөшүп алган дуруспу.

Кайрылсак бир аз өткөнгө,
Ашыктар жашын төккөнгө.
Ал учур азыр жок болгон,
Эркиндик сүйүү өлкөмдө.

СҮЙҮҮ ЫРЫ¹

Сүйүүнүн болот ысыгы,
Сүйгөндөн ичим ысыды.
Азгырат адам баласын,
Жашчылыктын кызыгы.

Жаштыкта кимдер кылбаган,
Жаш өткөн сайын ылгаган.
Жалынсак кайра келбейт го,
Жаш кезде ойноп жырбаган.

Ким билет кимдин арманын,
Тараза билет салмагын.
Өтүп кетип өмүрүң,
Өкүттө калып калбагын.

Асмандап учат жагалмай,
Жагалмай жемин таба албай.
Кайран өмүр жыйырма беш,
Өтүп кетти шамалдай.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 1-дептер. Айтып берген: Чолпонбаева Зейне 42 жашта, билими 5 класс, уруусу саяк, Жети-Өгүз району, Саруу колхозу. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Өкүнөсүң каласың,
Өткөндү кайдан табасың.
Өтүп кетсе өмүрүң,
Карызга кимден аласың.

Жайында тоого эл көчөт,
Жалтанса чырак шам өчөт.
Жаның барда ойно, күл,
Жалганда тирүү ким өтөт.

Көйнөкчөн турат ургаачы,
Көйнөгүн карап турбачы.
Көйнөгүнөн пайда жок,
Көңүлүн байкап сындачы.

Костюмчан турат ургаачы,
Костюмун карап турбачы.
Костюмунда пайда жок,
Кадырын байкап сындачы.

Оюндун ойнор ыгы бар,
Оюнга кандай шыгың бар.
Ойнойлу деген жигиттин,
Ойномуш болуп сырын ал.

Мен аскада тоо кийик,
Ата албаймын зоо кийик.
Мерген болсоң атып ал,
Балким түшөм ок тийип.

Ала жүр жигит оюңа,
Чалындым жайган торуңа.
Азамат болсоң күтүп ал,
Бир түштүм сенин колуңа.

Тордомо жоолук салындым,
Торуна кайдан чалындым.

Тозок экен ойлонсом,
Толгонуп сени ойлондум.

Кара-Булун, Кайрактан,
Кадырың тилди сайраткан.
Кадыры жакшы жаш жигит,
Канткенде барып жай жаткан.

Кашың кара сымбаттуу,
Тамагымды кургатты.
Так колхоздо жүргөндө,
Талыкшып жаздым бул катты.

Кара-Кыя Жол-Жылга,
Кадырың менен кол булга.
Кадырың жанга жарашса,
Кол үзбөймүн он жылга.

Кызыл-Кыя, Жол-Жылга,
Кылыгың менен кол булга.
Кылыгың жанга жарашса,
Кол үзбөймүн кырк жылга.

Ою бирге курдашым,
Оюн менден бурбасын.
Ою менде бар болсо,
Ойлонуп мендей ырдасын.

Санаасы бирге курдашым,
Санаасын менден бурбасын.
Санаасы менде бар болсо,
Зарланып мендей ырдасын.

СҮЙҮҮ ЫРЛАРЫ¹

Таң атардын салкын жел,
Таанышсак экен жакын кел.
Аздыр-көптүр тарасын,
Көкүрөктө каткан чер.

Түндүк уюл муз деңиз,
Түбөлүгүн эстеңиз.
Түбөлүгүн эстебей,
Түңүлүп такыр кетпеңиз.

Түзөңдүн башы туура арык,
Көралбай көзүм тунарып.
Сен эсиме түшкөндө,
Баса албадым буралып.

Тозордун башкы булагы,
Тоосунан сайрайт улары.
Өзүңдөй болсо арман жок,
Өлбөгөн жандын ынагы.

Эшикке чыксаң буралып,
Эстесем ичим кубанып.
Эртели-кеч эки убак,
Акенай, эрмектешип туралык.

Жалганда жалгыз сендеймин,
Сен дегенде дегдеймин.
Сен болбосоң айлыңа,
Жалынса да келбеймин.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 4-дептер. Айтып берген: Молдошев Асанкожо, 1932-ж. 2 класс билими бар. Уруусу – Саты. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Ой ак билек алтынсың,
Оозума салган кантымсың.
Эстесе эстен кетпеген,
Жүрөккө бүткөн дартымсың.

Жүрөгүм согот токтобой,
Жүрүп турган почтодой.
Канткенде жалгыз жүр дейсиң,
Жаныңа мени коштобой.

Ак чыныдай сыягың,
Акылың менен кыялың.
Абайлайсың байкайсың,
Акен, ар сөздү өзүң жайкайсың.

Бул дүнүйө шекерби,
Шекерлиги бекерби.
Ажал жетип күн бүтсө,
Бир күн алып кетерби.

СҮЙҮҮ ЫРЫ¹

Асмандагы жетиген,
Ал эмне үчүн жетиден.
Жүрөктүн башын өрт чалды,
Аны мен кантип кетирем.

Мурунку айткан сөздөрдү,
Алчу элем курбум эске албай.
Көп жылдар азап чекпейлик,
Тариел менен Нестандай.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 4-дептер. Айтып берген: Сулаева Ракыя – 1923, 7 класс билими бар. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Басканым менен турганым,
Төрү кенен Таластай.
Сынашып жүрүп баш коштук,
Каныкей менен Манастай.

Жаш өмүрлөр бош өттү,
Убагы менен күзөтпөй.
Издешип жүрүп табыштык,
Семетей менен Чүрөктөй.

Желпилдеп жүргөн кайыктай,
Жеңдиңиз жоону майышпай.
Жеттик го эми тилекке,
Желгайып менен Кайыштай.

Акылың артык жаралган,
Адамга акыл ойлотпой.
Ажырашып кетпейлик,
Мөөркан менен Болоттой.

Кара-Колдо казарма,
Мен кагаз алдым жазарга.
Күйүтүмдү жазалбай,
Мен күндө барам базарга.

Күндө карайм Кочкорду,
Күйгөндөн жүрөк козголду.
Таң билбеймин табийгат,
Сага кайсы күнү кошконду.

Сары-Булак менен Күрмөнтү,
Сагындым ойноп күлгөндү.
Артыкча эстен кетирбейм,
Экиден басып жүргөндү.

Ойлондум эрте бешимде,
Оюнуң түшүп эсеме.

Ажыраштык экөөбүз,
Оюндун кануу кезинде.

Шакегим боосу сары жез,
Самасам болом жарым эс.
Жарым эс кылып саргартып,
Сен кайсы күнү болдуң кез.

Оймогум боосу сары жез,
Ойлосом болом сары жез.
Жарым эс кылып ойлонтуп,
Сен кайсы күнү болдуң кез.

Тордомо жоолук салындым,
Тозогум тартып наалыдым.
Тозок экен ойлосом,
Торуңа кайдан чалындым.

Топчулама шым кийген,
Тозоко мендей ким күйгөн.
Кымбаттуу ушул жаштыгым,
Ойнобой, күлбөй ким жүргөн.

Буралып өскөн талдайсың,
Муң-зарды ачар жандайсың.
Бутагыңа мен консом,
Көтөрүүгө кандайсың.

Акташ менен Корумду,
Айткан сөзүм орундуу.
Же болбосо жаш башым,
Кол сунган менин шорумбу.

Жайлоонун жашыл ыраңы,
Жашыл бойдон турабы.
Жашында ойноп, күлбөсө,
Жазылбайт жаштын кумары.

Ак терек болот бүрдөгөн,
Аз гана болот күлбөгөн.
Азыраак ойноп күлөлү,
Өтөбүз жалган дүйнөдөн.

«А» тамгасы созулма,
Адамдын илептүү оозунда.
Ардагым ойноп күлөлү,
Аманат жандын соосунда.

Оро башы чыргайлуу,
Жаны аманат турбайбы.
Аманат жандын соосунда,
Ардагым ойноп жыржайлы.

Мен отурган орундун,
Отуз эки баскычы.
Бір бизге сонунбу,
Бір көңүлдүн ачкычы.

СҮЙҮҮ ЫРЫ¹

Жигиттин жүрөр убагы,
Отузу менен кыркында.
Өткөрбө бекер өмүрдү,
Кырдалың келсе тартынба.
Жашыңда ойно тартынбай,
Көп адамга чарпылбай.
Куру бекер өткөрбө,
Жаш өмүрдү алтындай.
Атыңды коём кызыл гүл,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 4-дептер. Айтып берген: Сарбаева Шаргый. 1914 – жыл. Уруусу – Жаамбай (суксур). Жер-Үй селосунда турат. Билими 3 класс.Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Жаш чагында дорон сүр.
Өткөрбөй бекер өмүрдү,
Алың бир жетсе ойноп күл.
Элүүгө жашың барганда,
Сен каласың арманда.
Өтүп кетсе өмүрүң,
Өкүнөсүң жалганга.
Алтымышка келгенде,
Өзү келет карылык.
Өткөрбө бекер өмүрдү,
Ойноп, күлүп алалык.
Жетимишке барганда,
Сен каласың бир күн арманда.
Атаны кайран жаштык деп,
Өкүнөсүң жалганга.
Сексенге жашың барганда,
Сен каласың бир күн арманда.
Кемпир атка конобуз,
Эч ким келбейт жаныңа.
Токсонго жашың барганда,
Тозоктуу күнүң арманда.
Ий, кокуй белим деп,
Эч нерсе келбейт оюңа.
Сөз айттың жигит уялбай,
Макул дээрмин кыялбай.
Кайыбай сөзгө коштогун,
Кадырың менен жүрө албай.
Уят болуп калбагын,
Убада сөзгө тура албай.
Жигитти кудай урганы,
Калпычы болот кайсактап.
Кадырыңа түк жетпейт,
Калп эле күлүп ырсактап.
Жакшы азамат белгиси,
Алтын кемер курчанып,
Ал кадырыңды түк кыйбайт,
Форумдуу болуп түр сактайт,

Болжошуп айткан сыр сактайт.
Ойноп, күлмөк бир далай,
Оюндун кызык жыргалы ай.
Убада сөзгө түк турбайт,
Жигиттин кудай урганы ай.
Баркың менен жүрбөсөң,
Сендей жигит элдедир.
Байланышып жүрбөсөң,
Сен жигит болбой жерге кир.
Оролбой жетсең баркына,
Үйүңө кетип келбесең,
Айтылган сөздүн салкыны.
Акылың болсо эр жигит,
Түшүңгүн айткан сөзүмө.
Акыркы айткан кебимди,
Жаман алба көңүлгө.
Сөз айттың жигит асылып,
Алгыр куштай качырып,
Антташкан сөзгө бел байлап,
Кала албасмын жашырып.
Сен адырга чыксаң жаш түнөк,
Учуруп турсаң бөпөлөп.
Көп баркыңды кетирбе,
Байкоосуз жерге сен түнөп.
Бир киши менен түз жүрсөң,
Жазат го сенин жарпыңды.
Ар кайсыга чарпылсаң,
Биле албайт го баркыңды.
Кадырыңды биле албай,
Акыры ажыкыс коёт атыңды.
Таң калам өткөн бир ишке,
Ишенбейм тирүү жүрүшкө.
Кадырман жигит бел байлайт,
Байланышып жүрүшкө.
Ворошилов селобуз,
Жер-Үй болот жерибиз.
Шайырмам мен жүрүшкө,

Айыңчыл болот элибиз.
Оюмча тузакка,
Чалыным кандай тузакка.
Элим билип кокустан,
Кабылбайын ушакка.
Токмоктун башы Жаңы чек,
Көралбаган душман көп.
Токтоно албай айттым көп.
Көралбаган душмандар,
Айта берсин бокту жеп.
Эл жайлоого конбойбу,
Жайкалган шибер болбойбу,
Кудайга ишиң ак болсо,
Ар ким жолдогондон койбойбу.

СҮЙҮҮ ЫРЛАРЫ¹

Айтмак болдум шоктонуп,
Атыңа бир аз токтолуп.
Айтылган ушул бир сөздү,
Аткаралбайм окшодук.

Сүйлөмөк болдум шоктонуп,
Сүрөтүңө токтолуп.
Сүйлөшкөн ушул бир сөздү,
Орундаталбайт окшодум.

Ойлосом оюм туруксуз,
Оюмда болдум унуткус.
Ордунан чыкпас бул ишке,
Обдулуп план курупшуз.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5-дептер. Айтып берген: Курманова Күлүйпа, 40 жашта. Уруусу – Дөөлөс, Коммунизм колхозу, Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Жаштыкты кимдер үйрөттү,
Берчүдөй суусун мүрөктүн.
Жарк этип күлүп койгонун,
Толтосун өрттөйт жүрөктүн.

Карааның узап кеткенче,
Карагым келет кайталап.
Көп ойлоп көңүл бөлүнүп,
Көңүлүм кандай чайпалат.

Жылкы айдап тоодон түшкөндө,
Карагым келет кылчактап.
Капаста жаткан жүрөктү,
Алдыңбы чиркин кылчактап.

Кара костюм, ак калпак,
Карайсың мынча кылчактап.
Кадырын билсең келиндин,
Кармап алгын кылчактап.

Боюнда болсом чоң суунун,
Канаты болсом ак куунун.
Учуп барып жаныңа,
Чыгарат элем муңумду.

Ар кимде болсо бир канат,
Учууга кылса далалат.
Алыстап кеткен түгөйгө,
Учурашар элем бат.

Өйүз-бүйүз эки төр,
Ортосунда Ысык-Көл.
Чөкпөгөн менен түбүнө,
Жаштыктын оту дайра, чөл.

Эшигиң алды май табак,
Майтабак өсөт майдалап.

Өтүп кеткен өмүрүң,
Жалынсаң келбейт кайталап.

Жазында бүрдөйт ак терек,
Ак терекке суу керек.
Жаш өмүрүң өткөн соң,
Карызга десең ким берет.

Жаштыктын иши бир башка,
Адамдын бөлүп санаасын.
Кайран жаш өтүп кеткен соң,
Карызга кимден аласың.

Жаштыкта кимдер кылбаган,
Жаш өткөн сайын ылгаган.
Жалынсаң кайра келеби,
Жаш кезде ойноп жыргаган.

Балыкчы менен ак күмбөз,
Байыркыдай кез эмес.
Илгертен калган иш экен,
Башыбыз жаш биз эмес.

Көктөн кийдим көйнөктү,
Көчөдөн көрдүм өрдөктү.
Көңүлүм менин каалабайт,
Көңүлдөштөн бөлөктү.

Актан кийдим көйнөктү,
Айылдан көрдүм өрдөктү.
Каалабайт деле көңүлүм,
Кадырлаш сенден бөлөктү.

Жайлоону көздөй эл көчөт,
Жалтанса чырак шам өчөт.
Жашчылыкка берилбей,
Жалганда кимдер так өтөт.

Жашчылык шекер, бал бекен,
Эмнеден күйүп жанды экен.
Жашчылыкка берилбей,
Так өткөн адам бар бекен.

Жалындуу жүрөк сен деди,
Жанымдын болчу эрмеги.
Өзүңсүз токтоп калчудай,
Нерв система мендеги.

Шахтыдан чыгат таш көмүр,
Шамалдап учат жаш көңүл.
Учурунда ойноп күл,
Өтүп кетет жаш өмүр.

Завойдон чыгат таш көмүр,
Закымдап учат жаш көңүл.
Убактың барда ойноп күл,
Убайда өтөт жаш өмүр.

Кат жаздым сага бир барак,
Күйгөндөн айтам бир сабак.
Күйүтүңө чыдабай,
Айтмак болдум сөз жамак.

СҮЙГӨНГӨ¹

Окуп-окуп жүрөмүн,
Китеп алып колума.
Айланып качан түшөсүң,
Ак жибектен торума.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Мамбетсеитов Р. 3-дептер. Айткан: Ысмайылов Жума. Покровка району, Талапкер к/у. 1928-жылы туулган. Кат билет.

Окуп, окуп жүрөмүн,
Кең Пржевальск шаарында.
Кат жазып дайым турбайт деп,
Сүйгөнүм селки таарынба.

Беш жылдыктын күнүндө,
Белсенип иштеп таанылгын.
Айтканым эсте сүйгөнүм,
Кубаты сенсиң жанымдын.

КҮЙГӨН¹

Ак тукаба көйнөгүң,
Айылдан сизди көргөмүн.
Акылдаш болуп алсам деп,
Акылыма түйгөмүн.

Көк тукаба көйнөгүм,
Көчөдөн сизди көргөмүн.
Көңүлдөш болуп алсам деп,
Көңүлүмө түйгөмүн.

Караны минсем бургутам,
Кармасаң белиң бир тутам.
Кайырма жака, кош этек,
Кадырың кантип унутам.

Кызылды минсем бургутам,
Кылдай белиң бир тутам.
Кыйма жака, кош этек,
Кылыгың кантип унутам.

---

¹ Инв №526а (5127а) Пржевальск, Түп райондорунан жыйналган фольклорлор. 1-дептер. Айтып берген: Токомбаев Молдосун. 62 жашта, Уруусу соно. Билими 5 класс, Турагы Жаңы-Жылдыз селосу, Пржевальск району. Жыйнаган: Байходжоев, Токомбаева, Закиров, Аманбаев, Жумадылов.

Калемдей кашың чийилген,
Кайкайып бели ийилген.
Калкым көрүп коёт деп,
Калкалап үйгө кийирген.

Иймектей белиң ийилген,
Иймейип кашың чийилген.
Ит абалап коёт деп,
Имерип үйгө кийирген.

Сууга салдым самынды,
Ичиме салдың жалынды.
Ой бала деп, эркелеп,
Кетирдиң менин алымды.

Тобокел кылам ишиме,
Томсортпо мендей кишиңди.
Айтпай кантип коёюн,
Ак каухардай тишиңди.

Жайлообуз Ак-Сай малга жай,
Жайында жүрсөк көңүл жай.
Ашыктык оту бек экен,
Алкымдан өтпөйт кызыл чай.

Сай жакалай кум салдым,
Сан өрдөк сенин артыңдан.
Санаалаш болуп калган соң,
Санаага койчу көп алдым.

Көл жакалап куш салдым,
Көп өрдөк сенин артыңдан.
Көңүлдөш болуп калган соң,
Көңүлүмө койчу көп алдым.

Сай жакалап сан өрдөк,
Санаң бирге жан бөлөк.

Көл жакалай көп өрдөк,
Көңүлүң бирге жан бөлөк.

Ак жибектен тар түйөм,
Агала жолдон куш күтөм.
Куш илинсе торума,
Кучактап жатсам боорума.

Көк жибектен тор түйөм,
Көкала жандан куш күтөм.
Куш илинсе торума,
Куушуруп жатсам боорума.

Алкымыңдын агынан,
Ашык болдум абыдан.
Ашыктыгым мындан бил,
Чыккым келбейт жаныңдан.

УЛАНДЫН ЫРЫ¹

Аргый, аргый жүгүргөн,
Аргымак болсо мингеним.
Астыртан карап сүйлөгөн,
Кыз бозой болсо сүйлөгөн.

Күрпөң-күрпөң жүгүргөн,
Күлүк ат болсо мингеним.
Күлүмсүрөп сүйлөгөн,
Кыз бозой болсо сүйгөнүм,
Кай жерде калат арманым.

---

¹ Инв №526 (5127) Пржевальск, Түп райондорунан жыйналган фольклорлор. 3-дептер. Айтып берген: Келгенбаева Сөйкө, 66 жашта, Арык тукумунан. Азыркы Жаңы-Жылдыз к/у, Пржевальск району. Жыйнаган: Байходжоев, Токомбаева, Закиров, Аманбаев, Жумадылов.

Ай тийген тескей боз болот,
Анда бир чачын таранган,
Айнеке жүзүн каранган,
Алтын бир көкүл кыз болот.

Алтын бир көкүл кыз кыз менен,
Акылман жигит дос болот.
Акылман жигит дос менен,
Акмак жигит кас болот.

Күн тийген тескей боз болот,
Күмүштү соккон уз болот.
Күндө бир чачын таранган,
Күзгүгө жүзүн каранган.

Күмүш бир көкүл кыз болот,
Күмүш бир көкүл кыз менен,
Күйөрман жигит дос болот.
Күйөрман жигит дос менен,
Көөсөр жигит кас болот.

Ак-Суунун башы меркиге,
Ак марал оттойт секиге.
Алышып лйноп жүрсөм дейм,
Акмактар койбойт эркиме.

Көк-Суунун башы меркиге,
Көк марал ойнойт секиге.
Көңүлдөш болуп алсам дейм,
Көңүлдөш койбойт эркиме.

Ак-Суунун башы Чатыркүл,
Тең жайлашка кандайсың.
Акылдаш болуп алууга,
Бел байлашка кандайсың.

Көк-Суунун башы Чатыркүл,
Тең жайлашка кандайсың.
Көңүлдөш болуп алууга,
Бел байлашка кандайсың.

Каңылдан кийдин желетке,
Кыркалай тактың седепти.
Кыйналып кайда бар дейсиң,
Өзүң бир кылчу себепти.

Жашылдан кийдин желетке,
Жаркылдаттың седепти.
Жабыркап кайда барайын,
Жаракөр тапчы себепти.

Көхар таштан көзү бар,
Алтындан жүзүк колунда.
Жакында көрдүм бир сулуу,
Чоң кара жол боюнда.

Моймолжуйт экен кара көз,
Болжосом сизге жан жетпес.
Борумуң көрсө оолугуп,
Болуштар көрүп кыя өтпөс.

Балбылдайт экен кара көз,
Байкасам сизге жан жетпес.
Борумуң көрсө оолугуп,
Манаптар көрүп кыя өтпөс.

Айлыңдын арты Ашуу бел,
Ашуулап соккон атыр жел.
Аз элде сендей көрбөдүм,
Ак көйнөк кийген бураң бел.

Үйүңдүн арты коктуу бел,
Коктулап соккон шамал жел.

Короомдон сендей көрбөдүм,
Кош көйнөк кийген бураң бел.

Ай тийген тескей күлмарча,
Алтындан соккон тумарча,
Ашык болуп жеталбай,
Азабың тарттым бир канча.

Күн тийген тескей күлмарча,
Күмүштөн соккон тумарча,
Көңүлдөш болуп жүрө албай,
Күйүтүң тарттым бир канча.

Кериле сузуп суу алган,
Кер элечек чубалган,
Келинжан сени көргөндө,
Кебездей жанып кубанган.

Суйкая басып суу алган,
Сулп элечек чубалган.
Сулууларды көргөндө,
Султандай жаным кубанган.
Эми сулууларда тең мен да тең,
Сумсаттың го жаман сен.

КОЛХОЗ КЫЗЫНА¹

Көрүнүп калдың көзүмө,
Көркөмүң келет сөзүмө.
Кантип жазып кат берем,
Карындаш сенин өзүңө.

---

¹ Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Солпуев Кадыр. Покровка району, Дархан с/с, Ворошилов к/у. 29 жашта. Кат билет.

Ойлонуп жүрүп кат берсем,
Окусаң жообун бат берсең.
Сулуусу сенсиң жаш жандын,
Суктанып сүйөм жан эркем.

Колхоздо иштеп сен өзүң,
Каткырып күлүп жүрөсүң.
Кадимки эжең чүрөктөй,
Кандайча теги мүнөзүң.

Кат жаздым колхоз кызына,
Кааласа жооп берет деп.
Карындаш өзүң коё берсең,
Канткенде кетпейм эркеп.

Талыкпай иште ар дайым,
Талабың өссүн күн сайын.
Санасаң мен да тилектеш,
Сапаттуу өткөр күз айын.

ЭПКИНДҮҮ КЫЗГА¹

Күн нуруна чачылып,
Жарк-журк этет кетмени.
Бассам, турсам элестеп,
Оюмдан такыр кетпеди.

Орун алдың бекемдеп,
Жүрөгүмдүн ичинен.
Оюмдан чыкпай элесиң,
Кетпедиң такыр түшүмдөн.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Мамбетсеитов Р. 2-дептер. Айткан: Абзий Кыдыров. Ысык-Көл областы, Талды-Суу району, Корумду сельсовети, Курулуш к/у.

Карааның көрсөм толкундайм,
Жүрөгүм туйлап элирип.
Ашык болдум карындаш,
Чын жүрөктөн берилип.

Форумунду жактырып,
Сизди сүйдү жүрөгүм.
Оюмдан чыкпай койдун сен,
Орундайт качан тилегим.

Максатыбыз бир болсо,
Тилекке акыр жетербиз.
Ташкындап жаткан дайрадай,
Биргелей басып өтөрбүз.

ЖЫЛКЫЧЫЛАРДЫН БЫРЫ¹

Күркүрөп аккан дайра суу,
Күлүк ат минсем кечким жок.
Көңүлдөш сенин айыңдан,
Күндө айылыңдан кетким жок.

Айланып аккан дайра суу,
Аргымак минсем кечким жок.
Акылдаш сенин айыңдан,
Айда айлыңдан кетким жок.

Көлөчүң илдиң бутуңа,
Көрбөсөң кумар боломун.
Көйкөлгөн атыр жытыңа,
Кепичиң илдиң бутуңа.

---

¹ Инв №526 (5127) Пржевальск, Түп райондорунан жыйналган фольклорлор. 3-дептер. Айтып берген: Келгенбаева Сөйкө, 66 жашта, Арык тукумунан. Азыркы Жаңы-Жылдыз к/у, Пржевальск району. Жыйнаган: Байходжоев, Токомбаева, Закиров, Аманбаев, Жумадылов.

Келбесең кумар боломун,
Керимсел атыр жытыңа.
Көлөкө жерге уктайсың,
Көңүл бир ойдон чыкпайсың.

Көрүнүшө келгенде,
Көмөкөйдөн жыттайсың.
Салкындуу жерге уктайсың,
Санаа бир ойдон чыкпайсың.

СЕКЕТПАЙ¹

Душман бузук кеп айтаар,
Туура жүрбөйт деп айтаар.
Ушу жазган катымдын,
Туура жообун тез кайтар.

Кулагымда иймегим,
Иймегимди ийбегин.
Бузукунун тилине,
Берилип кетип жүрбөгүн.

Сүйүү чиркин кыйын да,
Алдандырган жүрөктү.
Мант берип түрдүү жүргөнүң,
Жаш көңүлдү жүдөттү.

Ов менен Ыртыш суусунан,
Оролдун бийик тоосунан.
Ойносом баркым билер деп,
Кармагам шумкар боосунан.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Абдылдаева Күмүш. 27 жашта. Сабаттуу колхозчу. Тегизчил колхозу. Чет-Койсу селосу. Балыкчы району. Ысык-Көл областы. 03.07.1949.

Адамдын адамчылыгы,
Абийри менен сылыгы.
Убада сөзгө бек турсаң,
Болосуң жигит чыныгы.

Күлсөң тишиң кашкайып,
Күйгүзөт жигит күлгөнүң.
Сүйүүнүн оту жалындап,
Сен үчүн кыйын күндөмүн.

Тегизчил биздин жерибиз,
Тааныш ко болом дедиңиз.
Тааныш болом деп коюп,
Тааныбай кетсең мейлиңиз.

Ашыктыктын кадыры,
Жүрөктүн борбор тамыры.
Ашыктык кайдан жаралсын,
Болбосо сүйүү жалыны.

Убадада жашчылык,
От болуп күйүп жалында.
Кырдаалы өтүп кеткен соң,
Издесең кайра табылбайт.

Жашчылык чиркин бал бекен,
Эмнеден бүтүп калды экен.
Убагында жаштыкты,
Өткөрбөй койгон бар бекен.

Башында кылдың убада,
Убаданды кубала.
Сүйгөнүң башка табылса,
Кылбачы жаным убара.

Акыл кошуп сырдашып,
Арадан айлар күн өтсө.

Ардагым айткан сөздөрүң,
Ар дайым болор жүрөктө.

Кызыктуу далай күн өткөн,
Кыялың кетпейт жүрөктөн.
Тамчысынан чын эле,
Жаралган болсоң мүрөктүн.

Эмгиче берген катың жок,
Андыктан жүрөк болду чок.
Антташып алып сүйүүнү,
Түбөлүккө колдонсок.

Туруксуз селки мен эмес,
Акылсыз бозой сен эмес.
Жамандарга кор болчу,
Жашчылык арзан кеп эмес.

СЕКЕТПАЙ¹

Көгүчкөн көлдүн аягы,
Көөнүңдө барбы баягы.
Көөнүңдө болсо баягы,
Көңүлдөш болуп алалы.

Сагызган көлдүн аягы,
Санааңда барбы баягы.
Санаада болсо баягы,
Санаалаш болуп алалы.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Токтомамбетов Сабыр. 07.07.1949. Торуйгыр с/с. Үлгү к/у. Балыкчы району, Ысык-Көл областы. 25 жаштагы мугалим.

Көк көгүчкөн сайда экен,
Көк жылкы колхоз байда экен.
Көп жыл көзгө көрүнбөй,
Менин көңүлдөшүм кайда экен.

Сай сагызган сайда экен,
Сан жылкы колхоз пайда экен.
Сагындым көзгө көрүнбөй,
Менин санаалашым кайда экен.

Ата Сталин чапкан жол,
Ашыктар үчүн кеңири.
Тартынбай селки тапсаңчы,
Таалайы артык теңиңи.

Аттандым бүгүн Дархандан,
Ал селки сенин аркаңдан.
Тандап сүйгөм өзүңдү,
Таалайы артык жаштардан.

Талаадагы боз куурай,
Тал терекке тең эмес.
Бир өзүңдү байкасам,
Билимиң жандан кем эмес.

Боз бешиктин жылгасы,
Боорундай ойнойт кулжасы.
Боруму сендей болбойбу,
Бозойдун тапкан курдашы.

Тору-Айгырдын жылгасы,
Тоосунда ойнойт кулжасы.
Өзүңдөй болсо болгону,
Өлбөгөн жандын курдашы.

Керилип өсүп бүрдөгөн,
Кериле чыккан тал белең.

Таттуулугуң тамшанткан,
Тарелкада бал белең.

Гүлдүү, гүлдүү, гүлдүү бак,
Гүлүнөн үзүп тагындым.
Сүрөтүң көрүп ар убак,
Сүйгөнүм сени сагындым.

Созулма тартып гүлдөгөн,
Соң-Көлдүн жайык талаасы.
Кем жаралбайт эмеспи,
Адамдан адам баласы.

Айтышкан антың оюмда,
Алыскы жерде болдуң да.
Ар дайым кирип түшүмө,
Акылдан кетпей койдун да.

Карала барчын албайбы,
Карасайдын түлкүсүн.
Калкымда сиздей көп жүрөт,
Кадырлаш ойло түпкүсүн.

Көк чөптүн көркү бүрүндө,
Жайлоонун көркү гүлүндө.
Аркырап аккан дайранын,
Ак балык сүзөт түбүндө.
Ар убак сени сагынам,
Алганым менден түңүлбө.

Ак булут ойнойт асманда,
Ак кийик жүрөт аскада.
Алышып ойноп жүргөнүң,
Жакшы экен көңүл ачканга.

Көк булут ойнойт асманда,
Көп кийик жүрөт аскада.

Көйкөлүп бирге басканың,
Жакшы экен көңүл ачканга.

Кыргыек салдым кадууга,
Кумарды жазып алууга.
Отурсам турсамар убак,
Сүйгөнүм селки оюмда.

СЕКЕТПАЙ¹

Түндө көргөн түшүмдө,
Бирге ойноп жүрөмүн.
Чочуп кетип ойгонсом,
Жанымда жоксуң күйөмүн.

Карындаш колго кармадым,
Кат жазып сизге арнадым.
Өмүрлүк жолдош болууга,
Жактырып сизди калгамын.

Жамалың жайдын гүлүндөй,
Жаштыгың шайдын түрүндөй.
Шаңк этип күлүп койгонуң,
Шаптагы булбул үнүндөй.

Жаркыраган сулуу жаш,
Моймолжуган кара каш.
Жыргалдуу ушул турмушта,
Жадырап жайнап көңүл ач.

Ойлосом ойдо турасың,
Оюмду ашык бурасың.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Токтомамбетов Айнидин 23 жашта. Мугалим. Үлгү к/у. Тору-Айгыр с/у. Балыкчы району, Ысык-Көл облусу.

Оюма түшүп кылт этип,
Окууга тоскоол кыласың.

Келигисиң жаштардын,
Кеңештин ишин аткардың.
Келбеттүү көзүң чачырап,
Кейитип башка дарт салдың.

Активисиң жаштардын,
Айылдын ишин аткардың.
Айнектей көзүң чачырап,
Армансыз башка дарт салдың.

Жалбырак жашыл жердесиң,
Жайдарым сонун элдесиң.
Өзүңүз жакшы билесиз,
Өткөн түн кайтып келбесин.

Күлсө жаштар кааласа,
Күлкүгө кимдер каргаша.
Күлгөн менен бекер иш,
Күйүшүп жүрүп албаса.

Элесиң көзгө көрүндү,
Элирип көңүл бөлүндү.
Эрмегим болсун ушу деп,
Элимден сүйдүм өзүңдү.

Карааның көзгө көрүндү,
Калкымдан көңүл бөлүндү.
Каралдым болсун ушу деп,
Калкымдан сүйдүм өзүңдү.

СЕКЕТПАЙ¹

Калтар ичик жамынып,
Кадуудан чыккан бектейсиң.
Кадырлашым ой алтын,
Как жүрөктөн кетпейсиң.

Түлкү ичик жамынып,
Түрдөнгөн асыл бектейсиң.
Түбөлүктөй ой алтын,
Түн түшүмдөн кетпейсиң.

Кантордон чыксаң керилип,
Басууга бутуң эринип.
Көбүнчө сүйдүм өзүңдү,
Көңүлүм сага берилип.

Саат беште турамын.
Санаадан план курамын.
Ойногун дейсиң азгырып,
Окуй турган убагым.

Районум Жети-Өгүз,
Карасам жерим тептегиз.
Фрунзеден бир окуп,
Бурадар болсок экөөбүз.

Кыштоо жер болсо жүргөнүм,
Кызыл гүл болсо үзгөнүм.
Кыздарга сыймык эмеспи,
Кылыкташ болсо сүйгөнүң.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Ийсаалиева Жүзүмкан. 16 жашта. Сабаттуу колхозчу. Жаңы-айыл к/у. Саруу с/с. Покровка району. Ысык-Көл обл. 25.07.1949.

Жайлоо жер болсо жүргөнүм,
Жашыл гүл болсо үзгөнүм.
Жаш жанга сыймык эмеспи,
Жароокер болсо сүйгөнүң.

Оромолду колго алып,
Ороп бир талга чалбагын.
Убадаңды бек кылбай,
Убалыма калбагын.

Жийденин бүрү мен болсом,
Жигиттин гүлү сен болсоң.
Жиберген каттын жообун бер,
Жигиттен чыккан эр болсоң.

Алманын бүрү мен болсом,
Адамдын гүлү сен болсоң.
Айтылган сөздүн жообун бер,
Адамдан чыккан эр болсоң.

Ак теректен тал жакшы,
Аякка куйган бал жакшы.
Акылы жок жигиттен,
Агала сакал чал жакшы.

Көк теректен тал жакшы,
Конокко куйган бал жакшы.
Көөдөнү жок жигиттен,
Көкала сакал чал жакшы.

Жашылча жулдум аралап,
Жайдарым эсте ар убак.
Жакшылап ойноп күлөлүк,
Жүрбөсүн душман табалап.

Кызылча жулдум аралап,
Кылыкташ эсте ар убак.

Сапардан өзүң келгенче,
Санадым сени саруулап.

Солто менен сарыбагыш,
Солкулдайт көлдө ак камыш.
Окуудан бир күн келээрсиң,
Ошондо болом чын тааныш.

СЕКЕТПАЙ¹

Сени менен мен өзүм,
Секетим алтын кой көзүм.
Ар жагын ичте сактайын,
Акылдуу болсоң бил өзүң.

Китеп коюп башыңа,
Отурсам ойноп кашыңа.
Уйку болуп көзүңө,
Ашыкмын секет өзүңө.

СЕКЕТПАЙ²

Сагынып алтын өзүңдү,
Кат жазууга кириштим.
Жиберип кабар жаш жүрөк,
Белгисин берди сүйүштүн.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Шамбетов Касен 1928-жылы туулган. Кызыл-Дөбө к/у, Күн-Батыш с/с, Тоң району, Ысык-Көл обл. 4-курс, Истфак КГПИ. 25.07.1949.

² Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Сулайманкулов Дүйшөнаалы. Мугалим. Күн-Батыш с/с, Көк-Сай к/у. Тоң району, Ысык-Көл обл. 22.07.1949.

Бирге жуп, бир жүрүп,
Сырыңды алгам бек түйүп.
Жаш жүрөк сенден кете албай,
Кол сунат сендей гүл сүйүп.

Сүйүү болот эки түр,
Сүйгөнүңдү сүйө бил.
Сүйгөнүң менен бир басып,
Түбөлүккө өмүр сүр.

СЕКЕТПАЙ¹

Жайлоонун башы жашыл гүл,
Жашыл гүл чыгат нечен түр.
Жыргалдуу мындай заманда,
Жаркырап ойноп ачык жүр.

Кыштоонун башы кызыл гүл,
Кызыл гүл чыгат нечен түр.
Кызыктуу сонун заманда,
Кырдаалың келди ойноп күл.

СЕКЕТПАЙ²

Темирден менин оймогум,
Тегерете ойлогун.

---

¹ Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Абдракманова Бубүкан. Мугалим. Үлгү к/у. Тору-Айгыр с/с. 25 жашта. Балыкчы району, Ысык-Көл обл., 17.07. 1949.

² Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Маамытова Мойтош. Сабаттуу. Үч-Кайнар к/у, Үч-Кайнар с/с, Пржевальск району, Ысык-Көл обл. 22.07.1949.

Теңчилик заман биздики,
Тең-теңиң менен ойногун.

Сүйсөң бирди тандагын,
Сүйөм деп көпкө барбагын.
Эсиңе алчы сөзүмдү,
Сүйүктүү менин ардагым.

Жайлоого чыгат артыкча,
Кызыл гүл менен сары гүл.
Жаш кезинде жаркылдап,
Жароокер алтын ойноп күл.

СЕКЕТПАЙ¹

Чоң Кара-Кол аралды,
Ашык от кайдан жаралды.
Ашыктык оту бек кыйын,
Алагды кылып адамды.

Ар кимдер айтат ар кандай,
Арага жамгыр жаагандай.
Эрмегим ашык ойноп күл,
Эч нерседен жазганбай.
Барсыңбы жеткен жериңде,
Соо болсоң мага демилге.
Кадырлаш мендей курбуңа,
Кат жазгандан эринбе.

---

¹ Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Токоева Канымжан. Мугалим. Күн-Чыгыш к/у, Күн-Чыгыш с/с, Тоң району, Ысык-Көл обл. 17.07.1949.

СЕКЕТПАЙ¹

Ашык болуп ар дайым,
Көңүлдү сизге бурамын.
Жете албай курбум сизге мен,
Капада болуп турамын.
Эп көрсөңүз ой курбу,
Оң колумду сунамын.

Күйүп-бышып жалынга,
Эки-үч сөз башын курадым.
Көрбөсөм чыдап тура албай,
Ар кимден барып сурадым.
Сталин берген заманда,
Ойноп күлөр убагың.

Көк булут жүрөт асманда,
Көп аркар жүрөт аскада.
Төрөлдүк эле экөөбүз,
Октябрь таңы атканда.
Колхоздун багы эң сонун,
Колтукташып басканга.
Кадырлаш болсок бир боорум,
Кажыбас ушул жаш жанда.

Кулагыңда күбөгүң,
Калкылдап согот жүрөгүм.
Карылар айтып жүрбөйбү,
Берет деп жаштын тилегин.

Күмүшкө күмүш кошулса,
Көк жибек болуп созулса.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Черкашина Анастасия Семеновна. 1929-жылы туулган. 8-класс. Улуту орус. Корумду к/у, Корумду с/с, Талды-Суу району, Ысык-Көл обл., 17.07.49.

Кыздардын көркү турбайбы,
Сүйгөнүнө кошулса.

Жетеби кендир жибекке,
Жарашат алтын билекке.
Орундалып максатым,
Жетсек бир болду тилекке.

Жашчылык кыйын ойлосоң,
Жаңылыш айтып койбосом.
Жаш кезинде ойноп күл,
Жарашкан заман болгон соң.

Сөөмөйүм менен бармагым,
Тараза билет салмагын.
Өткөрүп ийип өмүрдү,
Өкүттө кийин калбагын.

Баш кошсок деген тилекти,
Баштадык жаңы экөөбүз.
Башталган ушул тилекти,
Баркына акыр жетебиз.

Апийимдер бүрдөсө,
Баары тегиз гүлдөсө.
Жашчылык сонун турбайбы,
Сүйгөнү менен тең жүрсө.

Көк терек болот бүрдөгөн,
Көп капа болот күлбөгөн.
Көбүрөөк ойноп күлөлү,
Өтөбүз жалган дүйнөдөн.

Ак терек болот бүрдөгөн,
Азыраак капа күлбөгөн.
Азыраак ойноп күлөлү,
Өтөбүз жалган дүйнөдөн.

Сабак алам эчен түр,
Санаалаш курбум эсен жүр.
Шайыры сенсиң Советтин,
Шапар тээп алтын ойноп күл.

Жез чаптырган жүгөнүм,
Жетише албай жүрөмүн.
Жекеле жалгыз жаралган,
Жемиши болот бирөөнүн.

Тянь-Шандын тоолорун,
Теңселип кызыл гүл алган.
Ошол гүлгө окшошуп,
Экөөбүз өссөк не арман.

Тарыхта мындай болбогон,
Таалайлуу бизбиз ойлосом.
Асмандап учуп алыска,
Көпөлөк болсок ойногон.

Сүлөөсүндөй керилген,
Сүйгөнүм сенсиң элимден.
Эпкиндүү болдуң эртелеп,
Эмгек десе теминген.
Сыйлыкты кантип аяйбыз,
Сага окшогон келинден.

Ойносо оюн жашта бар,
Оюнду жаштар маштап ал.
Оюнуң да калар бир кезде,
Оролуп келсе шум ажал.

Күлсө күлкү жашта бар,
Күлкүнү жаштар маштап ал.
Күлкүң да калар бир кезде,
Күрмөлүп келсе шум ажал.

Корумдунун колхозу,
Жанында болот селпосу.
Убада сөзгө тура албайт,
Жигиттин жаман жалкоосу.

Гүлкайырдын гүлүндөй,
Гүл турмак беле күбүлбөй.
Жаш кезиңде ойноп күл,
Өмүрүң өтөт билинбей.

Атайка менен Чымкоргон,
Айлыбыз жакын бир болгон.
Ашыктыктын белгиси,
Алкымды коюп тил соргон.

Талды-Суу менен Ичке-Суу,
Адамдан чыгат ар сулуу.
Сулуу экен деп суктанба,
Маңдайга бүткөн жар сулуу.

Түп район аталган,
Түрдүү жашыл үй салган.
Түбөлүк жолдош кылсам деп,
Сен өңдөнгөн алтындан.

Көйнөк кийдим агынан,
Көрбөсөм сизди сагынам.
Ашыктык оту бек кыйын,
Ансайын мага жабышкан.

Биздин айыл алкымда,
Абасы бийик салкын да.
Кылыкташ сени теңебейли,
Кымбат баалуу алтынга.

Кара-Суунун боюна,
Карта ойнобо алтыным.

Кадырыма жетпейт деп,
Дарт ойлобо алтыным.

Калаадан алган кара өтүк,
Кармалайсың кийбейсиң.
Каны суюк жаш бала,
Кадырымды билбейсиң.

Бутуңдагы өтүгүң,
Чигиримби? Кырымбы?
Чын көңүлүң бар болсо,
Чечилип айтчы сырыңды.

СЕКЕТПАЙ¹

Адамдын көөнүн эриткен,
Атырдай жыттуу илебиң.
Оюмдан кетпей койдун сен,
Орундайт качан тилегим.

Жайлоонун жашыл шибери,
Жайкала басып олтурсам.
Бирге жүрүп сиз менен,
Бишкектен барып окусам.

Уу-Төрдөгү капчыгай,
Уя салат чакчыгай.
Убадада бек турат,
Урматтуу биздин жаштык ай.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Урмамбетов Орузбай. 1927-жылы туулган. 10-класс. Карал-Дөбө к/у, Таштак с/с, Ысык-Көл району, Ысык-Көл обл. 11.07.1949.

Элирет менин кыялым,
Эрмегим эмне кылайын.
Эскерип окуп жүрөөрсүң,
Эң биринчи ынагым.

Аттай туйлайт жүрөгүм,
Алыста менин сүйгөнүм.
Көз алдыма элестейт,
Көйкөлө басып жүргөнүң.

Биздин жайлоо ашуу төр,
Ашык бир болгон мени көр.
Жактырып сүйсөң алтыным,
Жалтанбай туруп колуң бер.

Сен бир аркар оттогон,
Ак зоого барып токтогон.
Атып бир сени алсам деп,
Ак бараң мылтык октогом.

Сен суудагы балыксың,
Мен үстүңдө кайыкмын.
Түндө жатып түш көрсөм,
Тор жайып кармап алыпмын.

Улуу тоонун боорунан,
Улар болуп үн каттым.
Урматтуум сенин айыңан,
Ууру болуп түн каттым.
Уурулук жолум болгон жок,
Убайым тартып тим жаттым.

Карарган тоонун боорунан,
Карчыга болуп үн каттым.
Кара көз сенин айыңан,
Каракчы болуп түн каттым.

Каракчы жолум болгон жок,
Кайгыңты тартып тим жаттым.

Адырга чыккан кайыңды,
Аркарлар оттоп жайылды.
Абыдан эңсеп сагындым,
Алтыным жүргөн айылды.
Албырып күйүп жаш жүрөк,
Алтыным сени сагынды.

Курбуга чыккан кайыңды,
Кулжалар оттоп жайылды.
Кусадар болуп сагындым,
Курдашым жүргөн айылды.
Өрттөнүп жүргөн жаш жүрөк,
Өзгөчө сени сагынды.

Жаздын бир жыпар илеби,
Ар кимдин болот тилеги.
Чын эле көөнүң бар болсо,
Алышып ойноп жүрөлү.

СЕКЕТПАЙ¹

Барыскоон менен Чоң-Күңгөй,
Баштагыдай жер эмес.
Бактылуу жаштык күнүңдү,
Баалабай койчу мен эмес.

Ара бир жерден кезиксем,
Ар кимден сурап эшитсем.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Таабалдиева Кенже. 23 жашта. Сабаттуу колхозчу, Ударник к/х, Чырпыкты с/с, Балыкчы району. Ысык-Көл обл. 04.07.1949.

Канткенде куру калабыз,
Калкыбыз кылган кесиптен.

Ак алма менен бүлдүркөн,
Ойнобой, күлбөй ким жүргөн.
Жаш өмүрүң бар чакта,
Уят болот тим жүргөн.

Жалбырагын көгөртүп,
Жайлоого гүлдөр көп өсөт.
Жаштыктын доорун гүлдөтпөй,
Жалганда кимдер так өтөт.

Белсенип чыктың белестен,
Белгилүү жерден кеңешсем.
Бел байладым сен үчүн,
Бейпайың тарттым дебестен.

Элимден алтын сен кеттиң,
Ээликтирип дегдеттиң.
Элимден жанга окшотпойм,
Эрмегим сенин келбеттиң.

Тордомо жоолук салындым,
Толгонуп сени сагындым.
Жаман экен жашчылык,
Торуңа кайдан чалындым.

Жайлоонун жашыл гүлдөрү,
Жаркырайт форум түрлөрү.
Жеримдин болот көркөмү,
Жаштардын ойноп күлгөнү.

Күлдөгөн жашыл талаанын,
Ачкычы болдуң санаанын.
Дарысы болуп калсаңчы,
Ашыктан бүткөн жаранын.

Орто көчө, кең салар,
Эсепчилер чот кагар.
Араладым көп жерди,
Окшобойт сага башкалар.

Учуп жүргөн көп кушта,
Он эки чалгын канат бар.
Алыстан окуп келсем деп,
Ар жашта жакшы талап бар.

Кара кыяк калың чөп,
Кайкалап чыгат өтөккө.
Кадырыңды мен санап,
Жата албаймын төшөккө.

Карарып чыккан кайрактан,
Кадырың тилди сайраткан.
Касташкан душман көп жүрөт,
Капага салбай кайраттан.

Форумдуу бала сен дедим,
Форумуң эстеп дегдедим.
Отпуска сурап атайлап,
Окуудан бир жол келбедиң.

Тапканың болор менчелик,
Таамайлап байка теңшерип.
Ата Ленин айткандай,
Адамда болот кемчилик.

СЕКЕТПАЙ¹

Ак туйгун сенсиң көкөлөп,
Чакырсам деймин бөпөлөп.
Жаштыктын шайыр милдетин,
Аткарсак кантет экөөлөп.

Күнгөй-тескей эки төр,
Ортосунда Ысык-Көл.
Алыста окуп жүрсөң да,
Ашыктык сөзгө көңүл бөл.

Жай-жайласак бир төргө,
Кыш-кыштасак бир жерге.
Кокусунан күн бүтсө,
Коюп койсо бир көргө.

Бар болсо сенин акылың,
Байкаарсың сөздүн акырын.
Күн өткөн сайын жаш өтөт,
Билесиң ажал жакынын.

Жети-Өгүз менен Каркыра,
Жетсем дейм сенин баркыңа.
Калем алып кат жазмак,
Ылайык жаштын шартына.

Баткен менен Сүлүктү,
Байлап бир чабат күлүктү.
Жаман көрбөйт эч адам,
Жаш кезде ойноп күлүштү.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Молдогазиева Сыйнаткан. 23 жашта. Сабаттуу колхозчу. Карл Маркс к/у, Чоң-Сары-Ой с/у. Балыкчы району, Ысык-Көл обл. 08.07.1949.

Таң менен бирге чыккан күн,
Тоо башынан кылайып.
Татыктуу оюн күлкүгө,
Таалайлуу заман ылайык.

Редакция басмасы,
Басылып чыгат жазмасы.
Ар кимге барып кеп айтып,
Жигиттин өтө шашмасы.

Сулусунган жигиттин,
Жанында болот күзгүсү.
Көрүнгөнгө кеп айтат,
Жигиттин эки жүздүүсү.

Таттуулугуң алтынай,
Күтүнсө ар ким кыйбайбы.
Көңүл сүйбөй баш кошсо,
Гүл өмүрүң жыргайбы.

Жайында жамгыр жаабаса,
Жер бетин басат мунарык.
Көк ыраң шибер солбойбу,
Көрбөсө сууну кубарып.
Гүл өмүр колдо барында,
Күл, ойно курбум кубанып.

Жайдын жамгыр өткүнү,
Жашчылык өзү чөп гүлү.
Жаш кезиңде ойноп-күл,
Жашабайбыз көп күнү.

СЕКЕТПАЙ¹

Элесиң көзгө көрүндү,
Эригип көңүл бөлүндү.
Эп келишип жаш тилек,
Элимден сүйдүм өзүңдү.

Карааның көзгө көрүндү,
Катуулап көңүл бөлүндү.
Кабыл келип жаш тилек,
Калкымдан сүйөм өзүңдү.

Кападар болуп эригем,
Калың ойго кезигем.
Кайгырганда карасам,
Калкымдан таппайм сени мен.

Эстей-эстей эригем,
Эчен ойго кезигем.
Эриккенде карасам,
Элимден таппайм сени мен.

Келээр жолуң мен карап,
Упасы кетти көзүмдүн.
Убада сөздү унуткан,
Туругу жокпу сөзүңдүн.

Сүйгөнүм ашык келет деп,
Узун жолду карадым.
Караган менин эмгегим,
Канакей сенин келгениң.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Дүйшеева Жумакан, 1928-жылы төрөлгөн. Сабаттуу колхозчу. Корумду к/у, Корумду с/с, Талды-Суу району, Ысык-Көл обл. 17.07.1949.

Гүлкайыр болсоң гүлдөгөн,
Күлүмсүрөп бүрдөгөн.
Көлөкөндө мен жатып,
Көңүлдү ачып сүйлөсөм.

Күзгү чыккан ыраң чөп,
Мен амалың болоюн.
Күзүндө тердеп сен турсаң,
Мен шамалың болоюн.

Карагайлуу Сары-Күңгөй,
Кайда кеттиң көрүнбөй.
Капам бир ичке жык толду,
Капказдын дайра көлүндөй.

Электордун жарыгы,
Түшкү күндүн нурундай.
Ойлонгон тилек бир келсе,
Арманым калбайт кымындай.

Эр жигиттин жакшысы,
Коргошундай салмагы.
Кор болбос үчүн жигиттин,
Өзүндөй болсо алганы.

Суу боюнда сары тал,
Сүйлөгөн сөзүң ширин бал.
Менин айткан сөзүмө,
Кылыкташ алтын кулак сал.

Жайлоодогу сүлөөсүн,
Жан биргем кайда жүрөсүң.
Жашырып койсо жараткан,
Жаш жандын кылган күнөөсүн.

Кара-Күңгөй бир келсе,
Кадимкидей жер эмес.

Арага ушак жүргүзгөн,
Негизинде кеп эмес.

Алма менен бүлдүркөн,
Алдыртан карап күлдүргөн.
Бул эмнеси жаштыктын,
Жат адамды сүйдүргөн.

Калем менен ручке,
Капа болом бир ишке.
Кандай адам бел байлайт,
Күнүмдүк ойноп күлүшкө.

Мен жүрөмүн кенебей,
Башкага сизди теңебей.
Сиз эсиме түшкөндө,
Боломун жетим немедей.

Теректе турсам жөлөнүп,
Кетейин дедиң өңөрүп.
Тилекке жеттим самаган,
Таалайлуу күнү төрөлүп.

Көрсөм деп Акиш турамын,
Көңүлдү сизге бурамын.
Сагынганда көрүүгө,
Картиңканды сурадым.

Ой-Тал менен Кудургу,
Ойлонуп көңүл бурулду.
Оогандан издеп таппаймын,
Сиз өңдөнгөн туйгунду.

Эки басып токтойсуң,
Илебиң күйгөн чоктойсуң.
Балалыгың болбосо,
Борбордон чыккан соттойсуң.

Карарып көзүң ойноктоп,
Карганча бала ойносок.
Ажырашып кетпеске,
Договор түзүп койбосок.

Аргымак аттай чалышым,
Айлымдан тапкан таанышым.
Азап экен ойлосом,
Ажырап сенден калышым.

Тобурчак аттай чалышым,
Тобумдан чыккан таанышым.
Тозок экен ойлосом,
Томсоруп сенден калышым.

Кулагымда иймегим,
Кусадар болуп жүрөмүн.
Талпынып сага жете албай,
Өтөмүнбү дүйнөдөн.

Учкуч бүркүт баласы,
Уядан чыга шаңшыган.
Адамдын көөнү калабы,
Өзүңүз өңдүү жакындан.

Жайлоонун жашыл гүлдөрү,
Ыргалбайбы бүрлөрү.
Абыдан сонун эмеспи,
Жаштардын ойноп күлгөнү.

СЕКЕТПАЙ¹

Эшикке чыга каламын,
Эрмегим сени караймын.
Же башкабы, сенсиңби?
Элестейт сенин карааның.

Көчөгө чыга каламын,
Көңүлдөш сени караймын.
Же башкабы, сенсиңби,
Көрүндү сенин карааның.

Жылкы айдасаң торго айда,
Жыбылжытып жорго айда.
Барчыным өзүң турганда,
Башкаларга жол кайда.

Келген жерим Корумду,
Кеп айттың бала орундуу.
Кебиңизге макул деп,
Бек кармадым колуңду.

Көп адамдан жактырып,
Көңүлдү сага койгомун.
Балалык кылып кокустан,
Башканын жары болбогун.

Көөчүнүн башы көк жайык,
Мал жайлоочу жер экен.
Көптөн бери көрүнбөй,
Кайда жүрдүң берекем.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Оторбаева Майраш. Кызыл-Дехан к/у, Ак-Терек с/с, Покровка району, Ысык-Көл обл. 2-курс, пед., учил.

Жайык-Төр менен Кууганды,
Жайлоосун жайла буларды.
Сен үчүн азап көп тарттым,
Биле жүргүн убалды.

Тоого учкан жел кайык,
Толкундайт жүрөк чар жайыт.
Кете берчү мен эмес,
Көрүнгөнгө тор жайып.

Казак менен кыргыздын,
Ортосунда тоо жатат.
Күлүп ойноп жүрө бер,
Күлгүн жаш өтүп баратат.

СЕКЕТПАЙ¹

«К» тамгасы каткалаң,
Ашыктык кыйын башкадан.
Ашык болуп сүйүшүп,
Таанышып албай баштатан.

Ак-Суу менен Аралды,
Ак-Суу кайдан жаралды.
Ашыктык сенин айыңдан,
Жаш жүрөк болду алагды.

Кыргыз менен казактын,
Ортосунда Каркыра.
Чын көңүлүң бар болсо,
Чыгаармын сенин баркыңа.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Сыдыкова Окей. 1932-жылы туулган. 7-класс. Калинин к/у, Долон с/с, Талды-Суу району, Ысык-Көл обл. 18.07.1949.

Боомдун ичи улама,
Боорунан ташы кулама.
Өз сүйгөн жарың болбосо,
Башканы сүйгөн убара.

Калаадан алган костюмуң,
Кайра сөгүп оңдоюн.
Тапканың болсо бара кой,
Талашкандай болбоюн.

Окуганым алты саат,
Ойлобойт экен адамзат.
Ойлосоңуз сиз мени,
Жазбайт белең салам кат.

Он жетиде курагым,
Долон болду турагым.
Өткөн кеткен кишиден,
Билмексен болуп сурадым.

Талды-Суу менен Шатынын,
Ортосу он беш чакырым.
Ойлосоң боло ой алтын,
Кимдин алыс жакынын.

Көл боюнда тегирмен,
Көгүчкөн оттоп семирген.
Көп балдардын ичинен,
Көргүм келет сени мен.

СЕКЕТПАЙ¹

Сай боюнда тегирмен,
Сагызган оттоп семирген.
Сан балдардын ичинен,
Сагынамын сени мен.

Эки роза гүлдөсө,
Шагында булбул үндөсө.
Булбул барып конобу,
Чындап билип сүйбөсө.

Молотов менен Жаңы-Арык,
Момундай сонун балалык.
Өткөрбөй кайран өмүрдү,
Ойноп, күлүп калалык.

Сенсиң го тоонун чынары,
Менмин го тоонун кырааны.
Жан биргелер кезиксе,
Жазылбайт кимдин кумары.

Балалык кылып кайгырбай,
Баштагыңдай жүрө бер.
Эл үчүн кылып эмгекти,
Эртели кеч күлө бер.

Көзүң күйгөн иликтир,
Кыйыткан сөздү билип жүр.
Таарынышып кетсең да,
Амандыкка келип жүр.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Иленаев Аскар. Сабаттуу. Корумду с/с, Курулуш к/у, Талды-Суу району, Ысык-Көл обл. 18.07.1949.

СЕКЕТПАЙ¹

Карарган тоонун боорунан,
Карчыга шаңшып кетпеди.
Калкымдан сулуу жеңеме,
Какшасам үнүм жетпеди.

Кызарган тоонун боорунан,
Кыргыек шаңшып кетпеди.
Кымбаттуу асыл жеңеме,
Кыйкырсам үнүм жетпеди.

Түлкүлүү-Булак, Кара-Сай,
Түгөнсүн жердин ыраагы ай.
Түйшүктүү болуп жүрөмүн,
Түнкүсүн сага бара албай.

Караны минсем бургутам,
Кармасам белиң бир тутам.
Кара көйнөк, ак жоолук,
Кадырың кантип унутам.

Кызылды минсем бургутам,
Кымтысам белиң бир тутам.
Кызыл көйнөк, тор жоолук,
Кылыгың кантип унутам.

Кара-Кол биздин калаабыз,
Кара жол менен барабыз.
Кадырлашып ойноого,
Кандай экен санааңыз.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Сырдыбаева Жумакан. 25 жашта. Сталин к/у, Ак-Дөбө с/с, Жети-Өгүз району, Ысык-Көл обл. 27.07.1949.

Ала-Тоонун бетинен,
Ар түрдүү кен казылат.
Курбуң менен бир бассаң,
Кумарың ичтен жазылат.

Жагалмай куштай таңдангын,
Алыска учуп шаңдангын.
Айкалап ойноп биз жүрсөк,
Аңдышкан душман таң калсын.

Сталин колхоз ичинен,
Ырыска элим малынган.
Жаркылдап бирге бассам деп,
Жароокер сизди сагынгам.

Кара-Кол менен Ак-Өстөн,
Ортосу алыс жер эмес.
Кадырлашып жүрөлү,
Өтүп кетер бул элес.

Кара-Колдун калаасы,
Мейкин келет арасы.
Кадырлашып, сыйлашат,
Жакшы атанын баласы.

Кара-Кол башы чеп экен,
Окуп жүрчү жер экен.
Кадырлашып жүрөлү,
Кадырлуу менин берекем.

Боюна консом чоң суунун,
Канаты болсом ак куунун.
Ташкенттен барып мен окуп,
Курсанты болсом САКУнун.

Жашылча жулдум аралап,
Жайдарым эсте ар убак.

Жакшылап ойноп күлөлүк,
Жүрбөсүн душман табалап.

Көйнөгүм аппак каз таңдай,
Көңүлүм катка жазгандай.
Көчөбүз жакын болгон соң,
Көрүнө келчи жазганбай.

СЕКЕТПАЙ¹

Кара-Кол менен Ташкентти,
Жактырам сендей секетти.
Кадырлашып ойнойлу,
Как жаныма келсеңчи.

Пржевальск менен Чымкентти,
Жактырам сендей секетти.
Урматташып ойнойлу,
Убада сөзүң берсеңчи.

Кимдин кандай экенин,
Айтып берем калтырбай.
Жайдары болот мүнөзү,
Жакшылап каткан алтындай.

Сырдама адам тышынан,
Салабат жакшы адамдай.
Сыр алышсаң эгер сен,
Азылуу айбан камандай.

Сырдашып андай адамга,
Чалдырып алба каманга.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рахимжан. 3-дептер. Айткан: Жибек Акымбекова. 23 жашта. Покровка району, Жаңы-Айыл к/у. Кат билет. Колхозчу.

Байкабай жүрүп сен өзүң,
Кошулуп алба жаманга.

Убада сөзгө барсыңбы,
Убара кылбас жансыңбы.
Убада сөзгө турбасаң,
Ушул бойдон калсынчы.

СЕКЕТБАЙ¹

Кызыл-Суу тамчы ашуусу,
Кызарып күндүн батуусу.
Жаш кезде ойноп күлөлүк,
Өтпөсүн жандын таттуусу.

Учканын көрчү шумкардын,
Тилине кирбе бузгандын.
Тилине кирсең бузгандын,
Табасы канат душмандын.

Карагай-Булак, Кара-Суу,
Канчалык анын арасы.
Какшатып ичти сыздаткан,
Кара көз кимдин баласы.

Агала көйнөк кийдим этиме,
Агала гүлү бетинде.
Алышып ойноп жүрөлү,
Айлыңыздын четинде.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Байбаракова З. Түп району, Талапкер к/у. 20 жашта. Кат билет.

СЕКЕТБАЙ¹

Сүйүүнүн жолу ар кандай,
Сүйкүмдүү болчу алданбай.
Сүйүүнүн болбойт кызыгы,
Сүйгөнүн күтүп алалбай.

Асмандап учкан каркыра,
Талыкпай жетет калкына.
Азамат болсоң жетерсиң,
Айтылган сөздүн баркына.

Ой-Тал менен Күрмөнтү,
Сагындым ойноп күлгөндү.
Сагымбай кантип кой дейсиң,
Сабакта бирге жүргөндү.

Кызылына гүл жайнап,
Бутагында бүр байлап.
Билимиң өсүп күндөн күн,
Жүрөгүңө от кайнап.

Каражаным каралдым,
Мен сен үчүн жаралдым.
Азыркы турмуш тынч турмуш,
Ачып жүрчү кабагың.

Ойлосом күйөт жүрөгүм,
Ойлобой кантип жүрөмүн.
Ойлогон максат кез болду,
Орундап эми тилегим.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсейтов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Кыштобаева Айша. Ысык-Көл району. Темировка с/с, Карагай-Булак к/у. 23 жашта. Колхозчу. Кат билет.

Санасам күйөт жүрөгүм,
Санабай кантип жүрөмүн.
Санаага элим жеттик го,
Самаганым тилегим.

Ойлоп айтам аңгеме,
Оюма түшөт ар неме.
Ушундай жыргал турмуштар,
Мурунтан бизде бар беле.

Чачың окшойт жибекке,
Жалынды салдың жүрөккө.
Азыркы шайыр жаштарбыз,
Жеттик го эми тилекке.

СЕКЕТПАЙ¹

Капчыгай ичи кайыңды,
Бутагы тал-тал жарашса.
Жаштардын көркү эмеспи,
Жанында жары жарашса.

Чакырат үч маал ак короз,
Тартканың төрө папирос.
Күнүмдүгүн ойлобой,
Түбөлүккө колуң соз.

Кийгениңиз ак калпак,
Карайсыз неге кылчактап.
Кадырыңыз жарашса,
Кармап алгын кылчактап.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Бозтериева Күлай. Түп району, Курмөнтү с/с, Кызыл Октябрь к/у. 24 жашта. Кат билет.

Шекерсиңби, балсыңбы,
Терексиңби, талсыңбы.
Айлуу түндө анташкан,
Убада сөздө барсыңбы?

Үч-Кайнар менен Үч-Терек,
Адамга акыл-эс керек.
Акылы бар азамат,
Айткан сөздү эскерет.

СЕКЕТПАЙ¹

Сен тоодогу уларсың,
Мен көлдөгү ылачын.
Табигат кошпойт кантейин,
Жайсам да жетпей кулачым.

Ак калпак кыргыз элимден,
Ак маралдай керилген.
Ашыктык үчүн мен сизге,
Эт жүрөгүм эзилген.

Көөчү менен Корумду,
Көрбөдүм сендей форумду.
Чын көңүлүң бар болсо,
Алып келчи колунду.

Кара-Кол менен Жети-Өгүз,
Кадырлаш болсок экөөбүз.
Максатыбыз бир болсо,
Жетишербиз экөөбүз.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Мамбетсеитов Р. 2-дептер. Айткан: Абзий Кыдыров. Ысык-Көл областы, Талды-Суу району, Корумду сельсовети, Курулуш к/у.

Кара-Кол менен Жыргалаң,
Аккан сууну шыргалаң.
Алтыным сени эстесем,
Арык койдой ыргалам.

Көөчү десем жакшы жер,
Көйкөлүп чыгат көк шибер.
Чын көңүлүң бар болсо,
Колунду коюп кат жибер.

Айылыбыз биздин төрт көчө,
Көңүлүм сизде өзгөчө.
Ажырашып кетпейли,
Акырет жүзүн көргүчө.

Жагалмайдай көзүңдөн,
Жан ирмелткен сөзүңдөн.
Жалдырап кайда кетемин,
Жалжалым секет өзүңдөн.

Ителгидей көзүңдөн,
Ич ирмелткен сөзүңдөн.
Айланып кайда кетемин,
Ардактуу секет өзүңдөн.

Минген атың кер кашка,
Форумуң элден бир башка.
Убада кылып коёлу,
Бөлөккө басып барбаска.

Чий баркыттан көрпөчөм,
Чыдабайм сени көрбөсөм.
Чын баркыңа жетермин,
Чымындай жаным өлбөсөм.

Кайда жүрсөм сен деймин,
Сен дегенде дегдеймин.

Сен турганда ий секет,
Башкага көңүл бөлбөймүн.

Форумуң фанар жангандай,
Бозого суусун кангандай.
Форумуң санап боздоймун,
Бозоруп жалгыз калгандай.

Келбетиң фанар жангандай,
Кымызы суусун кангандай.
Келбетиң санап какшаймын,
Керейип жалгыз калганда.

Жайлоонун башы жашылдан,
Ай, жылдызың жашынган.
Айдай сулуу мүнөзүң,
Жаралыпсың асылдан.

Сары-Тологой Кең -Суудан,
Сайынан суусар мен куусам.
Жетип илип аларда,
Кыйкырып кырда сен турсаң.

Короого мекен майлуу таш,
Капалуу кылдың кадырлаш.
Көрө албаган душмандар,
Экөөбүзгө болот кас.

Жазганым жашыл карындаш,
Жалганда сиздей табылбас.
Жашчылык оту болбосо,
Жаркынды жаркын сагынбас.

Келчи секет ойнойлу,
Кадыр көңүл калганча.
Күрөшүп ойноп жыргайлы,
Калжаңдашып калганча.

СЕКЕТПАЙ¹

Чалкалай басып керилип,
Чарчагансып эринип.
Кудай урган жан болдум,
Көңүлүм сага берилип.

Алтыным бала керилген,
Абайлап айткан кебиңден.
Айчылык алыс жүрсөң да,
Астыртан сүйгөн келин мен.

ЖАҢЫ СЕКЕТПАЙ²

Биринчи колхоз «Ала-Таш»,
Бошугур, досой аралаш.
Эсен бир болсо деп ойлойм,
Эрмегим басып санаалаш.

Экинчи колхоз Четинди,
Кылбачы жигит кесирди.
Эгерде ойго сен түшсөң,
Жыя албаймын эсимди.

Үчүнчү колхоз Комсомол,
Убада сөзгө бекем бол.
Сиз үчүн антым эмеспи,
Алыстан туруп сунсам кол.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 2-дептер. Айткан: Моймош Жумабаева. Тоң району, Коңур-Өлөң с/с, Коңур-Өлөң к/у. 28 жашта. 7 класс. Билими бар.

² Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 2-дептер. Айткан: Жумакеева Зайна. Тоң району, Ак-Терек с/с, Ленинчи жаш к/у.

Төртүнчү колхоз Дөң-Талаа,
Сиз үчүн бизде көп санаа.
Айлыбыз бөлөк болсо да,
Ардагым жигит түз кара.

Бешинчи Кызыл-Бирикме,
Ашыкмын сиздей жигитке.
Арага кирсе айың сөз,
Алтындай сөзүң иритпе.

Ар жагы Коңур-Өлөңдү,
Ардагым сизди көрөмбү?
Канчалык ашык болсом да,
Кантейин дарттын бөлөгүн.

Жетинчи колхоз Көлтөрдөн,
Жете албай жүрөк өрттөнгөн.
Жөкөчө бейлиң болбосо,
Убара болбо бекер сен.

Туруктуу жерим Карагоо,
Ойлосом мага бир топ жоо.
Көңүлүм сизден калган жок,
Жүрсөңүз болду эсен соо.

Тогузунчу Кызыл-Туу,
Тосор, Тамга, Кызыл-Суу.
Толгонуп ойноп күлө бер,
Тобубуз кылбас ызы-чуу.

Аягы арты Молотов,
Кат жазам кагаз коротуп.
Кайгыга салып жүрбөгүн,
Байкаба туруп жоготуп.

Он биринчи Бар-Булак,
Ойлонуп куурайм ар убак.

Айлантат жаштык от жалын,
Билгизбей жүрүп көп куурап.

Он экинчи совхоздон,
Ойлоно көрсө колхоздон.
Опуттуу жандар көп чыкса,
Унутуп калба байкоодон.

Күн тийген тоодон айланган,
Көк кептер болсом жондогу.
Көрсөтпөй катып алууга,
Калагым болсоң колдогу.

Көрүнүп көзгө элесиң,
Көйнөкчөн басып келесиң.
Кээде кайгы, кээде шат,
Көңүлгө таасир бересиң.

СЕКЕТПАЙ¹

Эскерме жазам ыр башы,
Эскербейт кимдер курдашты.
Эскерген кезде окуй жүр,
Эрмегим совет баласы.

Кайрылышта торгойду,
Үндөсө колго конбойбу.
Айтабыз сөздү ар кандай,
Кеп буйруктан болбойбу.

Бүркүт турса асманда,
Кутулбайт түлкү качканда.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Жума-кееваЗайна. Кат билет. 28 жашта. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

Көңүл бурбай жүрөлү,
Көчө менен басканга.

Коңур-Өлөң, Дөң-Талаа,
Козгодум пикир мен сага.
Кол кармашып жүрүүгө,
Койгонсуң тилек сен бала.

Суудан көрдүм жалбызды,
Туйгун куш тууйт жалгызды.
Түбөлүккө бек карма,
Түгөнгүс түпкү намысты.

Кайран өмүр жашчылык,
Сүйүү адамды мас кылып.
Жаңылбайм деген жан болсо,
Кетет экен азгырып.

КАНДАЙ БОЛУП ӨТҮШКӨН¹

Жайкысын ысык болгондо,
Салкын болот ак жибек.
Зарлашып жүрүп кошулган,
Семетей менен Айчүрөк.

Жайкысын ысык болгондо,
Түрлөнүп чыгат кызыл гүл.
Антташып жүрүп жетишкен,
Өмүркул менен Айнагүл.

Кат жазамын ичкелеп,
Кайгы толду ичке бек.

---

¹ Инв № 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Обонбаева Бейшебүбү. Тоң району, Коңур-Өлөң колхозунун мүчөсү. 23 жашта. Кат билет.

Кошула албай өтүшкөн,
Төлөгөн менен Кызжибек.

Жээкке чыккан камыштай,
Же мурунтан таанышпай.
Жетебизби тилекке,
Желкайып менен Байыштай.

Асмандагы жетиген,
Ал эмне үчүн жетиден.
Ашыктыктын айынан,
Тариел он жыл тентиген.

СЕКЕТПАЙ¹

Карасам менин сүйгөнүм,
Капталды көздөй баратат.
Эмне жаным дегиче,
Ойгонуп кетип таң атат.

Талды-Суунун калаасы,
Салкын болот абасы.
Эч көңүлдү калтырбайт,
Жакшы адамдын баласы.

Жашымдан жоолук салынып,
Жанында турсам жалынып.
Жаракөр деген кебиңди,
Жаман болдум сагынып.

Ак дукаба жамынып,
Ак тайпы жоолук салынып.

---

¹ Инв № 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Кыдыралиева Канышай. Талды-Суу району, Корумду к/у. 39 жашта. Кат билбейт. Колхозчу.

Айылга барам деп чыксам,
Алтыным турат камынып.
Камынганын кантейин,
Баласынча жалынып.

Көзүң күйгөн иликтир,
Сиз менен менин жаным бир.
Акылың болсо ой алтын,
Айткан сөздү билип жүр.

Жайлоодогу көпөлөк,
Учат ал да көкөлөп.
Жашчылыктын милдетин,
Аткаралы экөөлөп.

Корумду деген жакшы жер,
Жайкалып чыгат көк шибер.
Акылың болсо жарөкөр,
Колуңду коюп кат жибер.

Ак жибектен тор түйсөм,
Сен агала зоодон куш күйсөң.
Куш илинсе торуңа,
Кучактап жатсам боорума.

СЕКЕТПАЙ¹

Секетим арпа мен буудай,
Секетти колго бер кудай.
Секетти колго бербесең,
Сенделтип койбой ал кудай.
Ашыгым арпа мен буудай,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Ашыкты колго бер кудай.
Алтынды колго бербесең,
Арманда кылбай ал кудай.
Сагызгандуу колотко,
Сансыз бир айыл конот го.
Секетпайым келбесең,
Саргарып өңүм оңот го.
Ай алты атчан, алты атчан,
Алты атчандын ичинен,
Секетим келет салт атчан.
Ой жети атчан, жети атчан,
Жети атчандын ичинен,
Секетим келет, жел атчан,
Маңдай жарылта кашкулак,
Секетим келер кезиң кайсы убак.
Жар ичинде шорону,
Секетим жүрөккө салдың толгону.
Боз кыроодо мал семиз,
Боз кыроодо келбесең,
Секетим болжошконду кантебиз.
Аягы көлдүн Рыбачы,
Алтыным сөздү сындачы,
Артыңдан ээрчип жүрүүгө,
Антым бир аял ургаачы.
Эски Беки бозбармак,
Секетбай белек бердим сага арнап,
Эсиңе эмне албайсың,
Менин эсимден кетпейт ант, арбак.
Секетбай бирге бир жеген кант кана,
Бек сүйлөшкөн ант кана,
Күнүгө жеген кант кана,
Секетим биз сүйлөшкөн ант кана.
Мага бир берген аңтыңдан,
Сен коркпосоң мен корком.
Бек сүйлөшкөн антың деп,
Бирге жеген кантыңдан,
Сен коркпосоң мен корком.

Эл өйдө чыгат козголуп,
Секетим сен эсиме түшкөндө,
Эсимден танам мостоюп.
Ак көйнөк кийдим оңдонуп,
Алтыным сен алыска кеткенде,
Мен калдым адашкан тайлак өңдөнүп.
Мен көк көйнөк кийдим түрлөнүп,
Секетим сен алыска кеткенде,
Мен калдым көксөгөн тайлак өңдөнүп.
Секетим чекең бир жазы ак маңдай,
Сүрөткө бата тарткандай,
Алкымыңдын актыгы,
Алтындай болгон секетим,
Алтын менен жапкандай.
Көптөгөндөй жумуру,
Колдорундун салаасы.
Сыздатып ичти күйгүзгөн,
Сурмалуу көздү караса,
Өрдөктөй созгон мойнуңдан,
Мен секетпай болоюн,
Сенин өпкүлөп күлгөн ойнуңдан.
Каздай созгон мойнуңдан,
Мен секетпай болоюн,
Сенин каткырып күлгөн ойнуңдан.
Секетпайдын акылын,
Алганымдан жакыным.
Карыда бол, жашта бол,
Кадырлашкан тирүүңдө,
Калат го бир күн алтын баш,
Казылган көрдүн түбүндө.
Өкүнөсүң каласың,
Өткөндү кайдан табасың.
Өтүп кетсе өмүрүң,
Карызга кимден аласың.

СЕКЕТПАЙ¹

Бөксөгө жааган мөндүр кар,
Мөлтүрөгөн секетти
Бир көрүүгө болдум зар.
Жакалап жааган жамгыр, кар,
Жалтыраган секетти,
Бир көрүүгө болдум зар.
Асмандан булут ачылбайт,
Секетим сени самасам,
Айткан үнүм басылбайт.
Көктөн булут ачылбайт,
Секетим сени самасам,
Көксөгөн үнүм басылбайт.
Асманда булут турбайбы,
Аяктан мөндүр куйбайбы,
Секети менен бир жүрсө,
Адамдын жаны тынбайбы.
Көктө бир булут турбайбы,
Көлөктөп жамгыр куйбайбы.
Көңүлдөш менен бир жүрсө,
Көксөгөн санаа тынбайбы.
Ак суунун башы бекетим,
Ак саргыл болгон секетим.
Көк суунун башы бекетим,
Көңүлдөш бала секетим.
Кыргыек салдың жон-жонго,
Секетим, келбей колдуң болжолго.
Турумтай салдың жон-жонго,
Секетим келбей койдун болжолго.
Ай жарыгы төгүлүп,
Малга бир жакшы көрүнөт,
Антип-минтип келгенге,

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Секетпай түн караңгы көрүнөт.
Асыл тукум малдарга,
Күн жарыгы эң жакшы.
Сага окшогон секетке,
Түн жарыгы эң жакшы.
Кечмелик сууда ыйлай бар,
Кел секетим ойнойлу.
Кечире турган кудай бар.
Өтмөлүк сууда ылай бар,
Кел секетим ойнойлу,
Кечире турган кудай бар.
Карагай башы жол конот,
Секетим сени самасам.
Кайгырып башым дал болот.
Карарган тоонун боорунан,
Карарган туман ачылбайт,
Секетим сени самасам,
Кайгырган үнүм басылбайт.
Бозоргон тоонун боорунан,
Бозоруп туман ачылбайт.
Секетим сени самасам,
Боздогон үнүм басылбайт.
Чычкан менен Даркандан,
Кадырлуу бала секетим,
Чыккым келбейт аркандан.
Беш жылдык план ушундай,
Секетим беш минут колум бошобой.
Көл үстүндө пароход,
Орто ченде токтолот.
Секетим сени самасам,
Ичим бир күйүп чок болот.
Капырай кантем жүрөктү,
Секетим сени самасам,
Кайгыга салып жүдөттү.
Аэроплан асманда,
Улуп бир жүрөт кыргыздай.
Кас санаган душманың,

Кармайт бир экен жылдырбай.
Обу жок ойноп, көп күлбө,
Өзүңдү-өзүң көптүрбө,
Тилеги жаман душмандын,
Секетим тилине кирбе бузгандын.
Ак калпак кийип кылчактай,
Көп карайсың ай бала,
Акылың болсо түгөнгүр,
Кармап бир алчы кылтактай.
Көк калпак кийип кылчактап,
Көңүлүң болсо ай бала,
Көп эле мени карайсың,
Кармап бир алчы кылтактай.
Билесиң менин бейлим тар,
Ортодо терең сүйүү бар.
Он минут сени көрбөсөм,
Окшобойт экен башкалар.
Көп кишиге сен барсаң,
Секетим көпөлөк атка коносуң.
Көпкөлөң жигит экен деп,
Көпкө сөз болосуң.
Аркамдан мындай кеп угам,
Сен бир сүйгөн алтыным,
Ар кимде жүрөт деп угам.
Көрүнгөндөн кеп угам,
Көбүнчө сенин алтының,
Көп жерде жүрөт деп угам.
Апийимдер гүлдөгөн,
Ашыкка кимдер күйбөгөн.
Албайм деп ким ойлойт,
Ак алма турса бүрдөгөн.
Ай тийген тескей, тескейби,
Алтыным мени эстейби.
Айлык эмес түштүк жол,
Алтыным буту жетпейби.
Күн тийген тескей, тескейби,
Күмүшүм мени эстейби.

Күнчүлүк эмес, түштүк жол,
Күлүктүн буту жетпейби.
Жыйырма бешке чыкканда,
Жигиттин кызыл гүлдөйсүң.
Же жыйынды көзгө илбейсиң,
Секетим жыгыларым билбейсиң.
Отузга чыктың оюлдуң,
Аркан боло чоюлдуң.
Кырка чыккан чагыңда,
Кылдан түшкөн тоодаксың.
Элүүгө чыктың эңилдиң,
Эл көзүнө жеңилдиң.
Ургаалга кеп айтсаң,
Урматы болбойт кебиңдин.
Алтымышта бейпайсың,
Жетимишке чыкканда,
Тизем кокуй деп жүрүп,
Отура албай куурайсың.
Сексенге чыккан чагыңда,
Өйдө чыксаң тизем деп,
Ылдый бир түшсөң белим деп,
Кудайды тилдеп куурайсың.
Албады мени кудай деп,
Токсонго чыктың токтолдуң,
Ошондон ары жок болдуң.

СЕКЕТПАЙ¹

Көгүчкөндү колотко,
Көбөйүп алып конот го.
Секетпайым келбесең,
Көбүнгө өңүм оңот го.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Эртең менен мен турсам,
Эпилдеп соккон шамал жок.
Секетим эсимден кетпейт амал жок.
Арпа айдадым алканга,
Абасы бийик салкынга.
Качан бир бирге жүрөмүн,
Секетпайдай алтынга.
Күнгөйдөгү буудайды,
Күбүлтүп шамал ыргайбы.
Көөнүбүз барда секетпай,
Күндө бир маал ойноп жыргайлы.
Тескейдеги буудайды,
Термелтип шамал ыргайбы.
Теңтушум бала секетим,
Тебелеп ойноп жыргайлы.
Курбуда кулжа камалат,
Секетпай эске албасаң,
Кудайга жаным аманат.
Тектерге теке камалат,
Секетпай эске албасаң,
Теңирге жаным аманат.
Эки суунун ортосу,
Эрмен, куурай турбайбы.
Эрмегинен айрылган,
Мени кудай урбайбы.
Үч Кайыңда, Кеч бөстүү,
Ойлонсун жигит бул сөздү.
Үшкүрүнтүп таштасам,
Алдыңбы жигит сен өчтү.
Баш кайыңдай өтпөстү,
Байкасын жигит бул сөздү.
Баркыма албай таштасам,
Алдыңбы жигит сен өчтү.
Бозоюм деп ырдаймын,
Бозой менен жыргаймын.
Бозоюм үйдө турганда,
Болжошкон оюм тайбаймын.

Карарган тоонун бооруна,
Карга айланып конуптур.
Кадырыңды мен санап,
Секетим карыгандай болупмун.
Жогорку тоонун бооруна,
Жору айланып конуптур.
Жоругунду мен санап,
Секетим жоголгондой болуптур.
Саякаттуу даракка,
Сагызган учуп конбойбу.
Санаалаш бала секетим,
Сени санасам өңүм оңбойбу.
Көлөкөлүү даракка,
Көгүчкөн учуп конбойбу.
Көңүлдөшүм секетим,
Сени көксөсөм өңүи оңбойбу.
Ак-Суунун башы бекетим,
Ак саргыл болгон секетим.
Көк-Суунун башы бекетим,
Көңүлдөш бала секетим.

СЕКЕТПАЙ¹

Ак суунун башы бекетим,
Ак саргыл бала секетим.
Көк суунун башы бекетим,
Көңүлдөш бала секетим.

Өрдөктөй созгон мойнундан,
Өлүгүм чыксын койнундан.
Мен секетбай болоюн,
Сенин өпкүлөп соккон ойнундан.

---

¹ Инв №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-Өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Каздай созгон мойнундан,
Менин өлүгүм чыксын койнундан.
Мен секетиң болоюн,
Сенин каткырып күлгөн ойнундан.

Секетпай сени дебесем,
Сен үчүн кайгы жебесем.
Сөздөрүм бар дарман жок,
Секетим сүйлөшүп жатсам дарман жок.
Секетпай сенин айыңдан,
Адашып кеттим айылдан,
Ажырадым кайыңдан.
Секетпай сенин айыңдан,
Буюгуп кеттим айылдан,
Ажырап кеттим,
Ак никелеп алган жарымдан.
Атар атпас таң болсо,
Айтышып жатар жар болсо.
Атпас бир таңдын эркиби,
Айтышсак аркы беркини.
Куба жүздүү ак маңдай,
Сүрөткө боюң тарткандай.
Тиштериңдин арасы,
Алтыңдан чеге каккандай.
Алкымыңдын актыгы,
Күмүш менен жапкандай.
Колдорунун салаасы,
Копсогондой жумуру,
Сыздатып ичти күйгүзгөн,
Сурмалуу көздүн карасы,
Бербесе кудай сендейди,
Адамдын барбы чарасы.
Келбетиң артык келишкен,
Келдиңби чыгып бейиштен.

СЕКЕТПАЙ¹

Карасай менен Түлкүлүү,
Сагындым сенин күлкүңдү.
Алышып ойноп бир жүрүп,
Таркатсам ойнум күн-түнү.

Асмандап учкан ак туйгун,
Айтылган сөзгө бек тургун.
Айтылган антты унутуп,
Адаштырба жан курбум.

Көкөлөп учкан көк туйгун,
Көңүлдөш сөзгө бек тургун.
Көңүлдө сөздү унутуп,
Күйүткө салба жан курбум.

Тескейге жылкым каптаттым,
Тескейдин карын таптыттым.
Теңтуштун үнүн уга албай,
Боюма күйүт таркаттым.

Күңгөйгө жылкым каптаттым,
Күңгөйдүн чөбүн тапталтым.
Көңүлдөш сени көрө албай,
Күйүттү бойго таркаттым.

Тескейли-Булак, Кайыңды,
Текелер оттоп жайылды.
Дегеле катуу сагындым,
Теңтушум жүргөн айылды.

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл.2-дептер. Айтып берген: Токтобаев Касым. 71 жашта, уруусу саяк, билими жок. Кесиби колхозчу. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А., Закиров С.

Курбулуу булак, Кайыңды,
Кулжалар оттоп жайылды.
Кусадар болуп сагындым,
Курдашым жүргөн айылды.

Чоорумду тарттым жылгадан,
Айталбай ичим сыздаган.
Айлымдан көрсөм карааның,
Жалындап денем муздаган.

Сыбызгы тарттым жылгадан,
Сырым көп ичте сыздаган.
Сыртыңдан туруп бир көрсөм,
Жалындайт денем муздаган.

Жылдыздай бетиң нурданган,
Жылмайып көрсөм кубанам.
Жоюлуп кетип жүрбөсүн,
Жолдоштук берген убадам.

Эңкейиштен суу алдым,
Эңкейип атым сугардым.
Эңкейип беттен сүйсөм дейм,
Элиңден чочуп уялбай.

Жантаймадан суу алдым,
Жантайып атып сугардым.
Жанашып беттен сүйсөм дейм,
Жакыныңдан уялбай.

Жердеген жерим ачык таш,
Моймолжуган кара каш.
Артыңдан жүрсөм билбейсиң,
Эмне үчүн сенин бооруң таш.

СЕКЕТПАЙ¹

Кырандарга алдырбай,
Сен кырдагы кызыл түлкүсүң.
Кымындай уйку көрбөдүм,
Мен кылыгың санап түнкүсүн.

Барчындарга алдырбай,
Сен бадалда кызыл түлкүсүң.
Бармактай уйку көрбөдүм,
Мен кадырың санап түнкүсүн.

Кыштоонун көлкөлүм,
Же кызылдан жибек көйнөгүм.
Серепчилеп мен карайм,
Көрүнбөдүң дүйнөгүн.
Барыдан укмуш ушундай,
Кыйнооңду тартып жүдөдүм.

СЕКЕТПАЙ²

Алтыдан тизген берметим,
Адамдан артык келбетиң.
Алты ай сапар кеткенде,
Адамды жаман дегдеттиң.
Беш-бештен тизген берметиң,
Беш ай сапар кеткенде,
Мени бир жаман дегдеттиң.
Өйдөлөп учкан чүрөктөй,

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл. 3-дептер. Айтып берген: Шадыканова Мистекан. 58 жашта. Уруусу торок. Ак-Өлөң, Рыбачы району. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А., Закиров С.

² Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл. 4-дептер. Айтып берген: Болотов Султа. 70 жашта. Уруусу – Арык тукуму. Ак-Өлөң селосу. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А., Закиров С.

Өргөн чачың билектей.
Өргөн чачың сиздики,
Өрттөнгөн жүрөк биздики.
Бурулуп учкан чүрөктөй,
Бураган чачың билектей.
Бурган чачың сиздики,
Мунканган жүрөк биздики.
Түшүп келдим жакага,
Желдең менен Бапага,
Айнектей сулуу табалбай,
Күйүп барам капага.
Көк шайыдан көйнөгүң,
Көп кийесиң Кызбала.
Күнүгө ойлоп зарлаймын,
Билесиңби Кызбала.
Көк шайыдан көйнөктү,
Кийсең көңүл ачамын.
Күйүтү күчтүү Кызбала,
Эстеген сайын капамын.
Жол алдында мечиттен,
Бал алды болом кечиксең.
Короздой мойнуң койкойтуп,
Чыгып бир турсаң эшиктен.
Жалгыз өрүк төшүңдөн,
Жалдыраган көзүңдөн.
Мен секетиң болоюн,
Жалынып айткан сөзүңдөн.
Анжыян башы Сары-Челек,
Ашыктык оту маа керек.
Дунган менен орустан,
Жүзүң бир ашкан болуштан.
Атаңыздан коркомун,
Өзүңө тааныш болуштан.
Сөздү айтамын билгенге,
Ашыктык дартка күйгөнгө.
Аянып адам турабы,
Алышып-ойноп күлгөнгө.

Ашуунун чети артуу бел,
Артылып согот шамал, жел.
Айлымда сендей жок эле,
Ак көйнөк кийген бураң бел.
Кырандын чети Кокуй бел,
Кекселип согот шамал жел.
Кылымда сендей жок эле,
Кош көйнөк кийген бураң бел.
Алтын боор ителги,
Ай астап тоого жетерби.
Айланып колго тиерде,
Күлүйпа, Гүлнар эки ашык,
Айчылык жолго кетерби.
Күмүш боор ителги,
Көкөлөп учуп жетерби.
Жаңыдан колго тиерде,
Күлүйпа, Күлнар эки абзел,
Күнчүлүк жолго кетерби.
Кош-Жаргылчак, Сары-Булак,
Корооңон чыкпай үч убак.
Ошол кезде дал келбей,
Кыйчалыштап биздин тал.

СЕКЕТПАЙ¹

Көл жакалай жайылган,
Көкала моюн чүрөгүм.
Көрүнбөйсүң көзүмө,
Көп капа болуп жүрөмүн.

Сай жакалай жайылган,
Сарала моюн чүрөгүм.

---

¹ Инв №534 (5172) Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук чыгармалар. 1964-жыл. 4-дептер. Айтып берген: Болотов Султа. 70 жашта. Уруусу – Арык тукуму. Ак-өлөң селосу. Жыйнаган: Кебекова Б., Токомбаева А., Закиров С.

Алтындан менин көбөгүм,
Ай сайын көрбөй өзүңдү,
Абдан капа жүрөгүм.

Асмандап учкан жагалмай,
Айланып жемин табалбай.
Абдан капа боломун,
Айда айламды табалбай.

Көкөлөп учкан жагалмай,
Көкөлөп жемин табалбай.
Көбүнчө капа боломун,
Күндө айламды табалбай.

Жайлоого чыктым эрмекке,
Жайлоонун гүлүн термекке.
Жайлоонун гүлү дары дейт,
Жалындап соккон жүрөккө.

Кыштоого чыктым эрмекке,
Кыштоонун гүлүн термекке.
Кыштоонун гүлү дары дейт,
Кыйналып соккон жүрөккө.

АКМӨӨР МЕНЕН БОЛОТ¹

Балалык чагы Акмөөрдүн,
Жээгинде өткөн Соң-Көлдүн.
Берметтей Соң-Көл мөлтүрөп,
Чыгарган көркүн чоң төрдүн.

Капкара сүйкүм көзү бар,
Ак куудай моюн төшү бар.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокумат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Сулуулук менен Акмөөрдүн,
Акылы азем сөзү бар.

Мүчөсү сулуу келишкен,
Керемет белең кезиккен.
Адамды тарткан өзүңө,
Бар беле Мөөрүң периштем.

Көтөрүп көөнүн көргөндүн,
Сулуусу жердин Соң-Көлсүң.
Мүнөзүң сүйкүм суктанткан,
Сулуусу жандын Акмөөрсүң.

Соң-Көлдүн сулуу чүрөгү,
Кол жеткис жерде түнөгү.
Көргөндө Мөөрдү эмнедир,
Адамдын туйлайт жүрөгү.

Соң-Көлдүн аппак чабагы,
Көздөрдүн жоосун алабы.
Мөөр үчүн арнап айтылган,
Сөзгө да адам канабы.

Ич жылыйт карап көзүңө,
Аземи айткан сөзүңө.
Акмөөрдүн барбы мээр чөбү,
Көңүлдү бөлгөн өзүңө.

Периште белең бейиштен,
Келатып кокус кезиккен.
Аземи таттуу сөзүң бар,
Муютуп жанды эриткен.

Ак булут суунун ак буусу,
Соң-Көлдүн Акмөөр ак куусу.
Айтылуу Ала-Тообуздуң,
Таптаза тунук ак суусу.

Агарат сүттөй тим эле,
Мөөр эмей анан ким эле.
Армандуу болот турбайбы,
Жаралып адам бир эле.

Жайдары жашап капилет,
Жаралса адам эки ирет.
Адамдар анда армансыз,
Болобу деймин ким билет.

Ылайык элдин салтына,
Кебезди байлап атына.
Бугудан Карач кубалайт,
Анда Мөөр кичик татына.

Жаштыктын оту тутанып,
Көңүлдү бийлейт кусалык.
Жаш келди он үч, он төрткө,
Канатты күүлөп учалык.

Артыгы белем дүйнөнүн,
Астейдил сенин күлгөнүң.
Кең эмес заман тар эле,
Кордукту тартып жүрбөгүн.

Козголуп сүйүү сезими,
Тапсам дейт Акмөөр теңими.
Сүйгөнүм Болот жээн менен,
Өткөрсөм жаштык кезими.

Деп тилеп тилек кылышкан,
Атканча ак таң чыгыштан.
Эки жаш күткөн тилектин,
Танабын байлар кыйышкан.

Жашынан ишти үйрөнүп,
Жөнөкөй өскөн күймөлүп.

Иштүүнүн Акмөөр иштүүсү,
Сыланган эмес түрлөнүп.

Шарактап кыздар күлгөндө,
Соң-Көлдө түшүп жүргөндө.
Жантай хан көрүп капыстан,
Үмүтүн Мөөрдүн үзгөндө.

Каргаша кокуй күн болду,
Караңгы айсыз түн болду.
Небере менен тең кызга,
Уялбай сунду хан колду.

Тагдырга чиркин таарындым,
Суудан мен чыкпай жаңылдым.
Атамдан улуу Жантайдын,
Торуна түшүп чалындым.

Гүлдөөчү жаштык чагымдын,
Күбүлдү гүлү жаңылдым.
Күрсүйгөн канкор шум Жантай,
Чалма урду кантип чалындым.

Мен менсип зөөкүр чиренген,
Айылды билген билерман.
Кошомат кылып Жантайга,
Адылга жуучу жиберген.

Какшатып менин сөөгүмдү,
Калтырба чиркин көөнүмдү.
Карматпайм балам али жаш,
Каралдым асыл Мөөрүмдү.

Сыздатып менин сөөгүмдү,
Сындырба чиркин көөнүмдү.
Али жаш бербейм эч кимге,
Ардагым асыл Мөөрүмдү.

Жантайга жуучу барыптыр,
Сөздү угуп Жантай тарыптыр.
Кыз гана эмес бүт баарын,
Алам деп салык салыптыр.

Буркурап ыйлап эне атам,
Болкулдап кетип баратам.
Биздейге бир аз болушуп,
Бийликти кылчу барбы адам.

Солкулдап ыйлап эне-атам,
Сай сөөгүм сыздап баратам.
Сооротуп бизди боздотпой,
Сообума калчу барбы адам.

Кан какшап ыйлап эне-атам,
Кайышып кетип баратам.
Кайрымы тийип биздейге,
Калыстык кылчу барбы адам.

Зар какшап ыйлап эне-атам,
Зарланып кетип баратам.
Заркырап турган биздейдин,
Зар муңун укчу барбы адам.

Адамдан адам кем болгон,
Байларга кедей жем болгон.
Теңчилик заман болобу,
Адамдын баары тең болгон.

Бүркөлүп кабак капамын,
Тартам го жандын азабын.
Атамдай болгон Жантайдын,
Жанына кантип жатамын.

Тарттырып сүйүү күйүтүн,
Жаштардын үздүң үмүтүн.

Жаштыктын доорун сүралбай,
Капаска түштүм түбү түн.

Зордугу күчтүү замана,
Зордугуң чиркин жаман аа.
Керсейген кербез манаптар,
Келтирер кезек садага.

Акмөөрү кетип жатканда,
Алдастап жаткан капканда.
Алы жок болот болуучу,
Айла жок жеңил айтканга.

Мөөрүмдөн калдым ажырап,
Жүрөгүм канап кансырап.
Күн эми мага тийбейт го,
Акмөөрүм бардай жаркырап.

Мүнөзүң сүйкүм сезилген,
Келбетиң кетпес эсимден.
Акмөөрүм элең кантейин,
Бир жүргөн бала кезимден.

Мүнөзүң эстен кетпейт го,
Көрсөм деп көңүл дегдейт го.
Теңдиксиз ушул зор заман,
Тилекти колго бербейт го.

Сүйгөнүң Болот ыйлайт го,
Көлдөтүп жашын тыйбайт го.
Түйшөлтүп тынчтык бербестен,
Кыялың мени кыйнайт го.

Бөлүндү санаам сай-сайга,
Колумдан келет канча айла.
Адамдык абийир жок экен,
Бачагар ушул Жантайда.

Акмөөрүм сенден ажырап,
Жер болуп турат какырап.
Өлгөнүм жакшы эмеспи,
Мени көөмп кимдер жашырат.

Зар-муңду укпайт экен го,
Зарланган бойдон кетем го.
Алтыным Акмөөр сен үчүн,
Аманат жандан кечем го.

Запкысын Жантай өткөрүп,
Зар болдум кантем көз көрүп.
Кол, буттун баары байланып,
Чок болду ичим өрттөнүп.

Кордугун Жантай өткөрүп,
Күл болдум күйүп өрттөнүп.
Кордукту байлап көрсөтпөй,
Койсочу мени төрт бөлүп.

Күйдүм го амал табылбай,
Жалбырттап күйгөн жалындай.
Өткөрбөй калдым кантейин,
Мөөр менен жаштык чагымдай.

Көралбай көзүм тунардым,
Ажырап сенден кубардым.
Ажалым жетип өлбөсөм,
Алыңды барып сурармын.

Тирүүлөй сенден ажырап,
Калганча кокуй жалдырап.
Өлгөнүм жакшы эмеспи,
Кан агып жатып кансырап.

Теңдиксиз заман белемсиң,
Сөзү сөз баймын дегендин.

Зарланган байкуш биздейдин,
Зар-муңун укпайт экенсиң.

Тарттырды кайгы-капаны,
Күрсүйгөн Жантай жанагы.
Жылдызым Мөөрдөн ажырап,
Жаштыгым өчүп калабы.

Мөөр менен бирге жүрбөдүм,
Жаштыктын доорун сүрбөдүм.
Кайгырып жүрүп өтөмбү,
Кызыгын көрбөй дүйнөнүн.

Калыстык болбой адамда,
Жагынган байга жаман да.
Убайлуу биздей жаштардын,
Убалы жетсин заманга.

Уялат акмак адам да,
Жантай хан Акмөөр балаң да.
Туулуп биз калган экенбиз,
Туш болуп ушул заманга.

Илгерки кыздар суйкайган,
Кутулбай жүрүп куу байдан.
Жаштыгы өтүп бейпайда,
Убайым менен улгайган.

Учкула жаштар чабытта,
Ал заман калган алыста.
Тең теңи менен кошулган,
Азыркы заман калыс да.

Мына эми андай зап кордук болбойт,
Жаш гүлдүн жалбырагы куурап солбойт.
Жаштарды ардакташып, ак сүйүүнү,
Советтик улуу закон колдоп коргойт.

Башынан көптү өткөрүп келет элим,
Байкасаң бул айтылган сөздүн тегин.
Акмөөрдү баян кылып биразыраак,
Сүйүүнүн баркын жаштар билсин дедим.

КҮҢӨТАЙ¹

Булум-булум жар,
Булума бир жардан туз албай,
Мурдатан сага ишенип,
Күңөтай бопбойдок келдим кыз албай.
Ийри бир – ийри, ийри жар,
Ийри бир жардан туз албай.
Илгертен сага ишенип,
Күңөтай бопбойдок келдим кыз албай.
Курбуга каккан куу казык,
Кулжанын эти жол азык,
Курдашы менен бир өткөн,
Күңөтай кызда не жазык.
Тектирге каакан куу казык,
Текенин эти жол азык.
Теңтушту таап кеткен соң,
Күңөтай жарда не жазык.
Эл өйдөй чыгарда,
Кара жон эркеч кой баштайт.
Эл ылдыйда түшөрдө,
Агала эркеч кой баштайт.
Кайсы жерден көрсөм да,
Ой, бой, бой, Күңөтайым той баштайт.
Эл өйдөгө чыкканда,
Эрмек бир элең Күңөтай,
Саймалаган жоолукту,

---

¹ №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 3-дептер. Айтып берген: Бүбү Байсынова 60 жашта. Турган жери Чычкан. Жети-өгүз району. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Бермек элең Күңөтай.
Ак ирим көлдүн жакасы,
Айтмайынча жазылбайт,
Күңөтай кыздын капасы.
Көк ирим көлдүн жакасы,
Көк боз аттын такасы.
Көрмөйүнчө жазылбайт,
Бой, бой, бой, Күңөтай кыздын капасы.
Ак таяк кылдым кырчындан,
Күңөтай ашык болдум сыртыңдан.
Айланып кайра сүлөшпөй,
Арманда келдим журтуңдан.
Көк таяк кыйдым кырчындан,
Көбүнчө сага сүйлөшпөй.
Күңөтай арманда калдым,
Алиги көчкөн журтуңдан.
Өрүк бир жедим гүлдөшмөй,
Күңөтай өкүттө калдым сүйлөшпөй.
Алма жедим гүлдөшпөй,
Арманда калдым сүйлөшпөй.

КҮҢӨТАЙ¹

Сартбай деген жигит сүйгөн кызы Күңөтайды кайындап алууга мал таппай Анжиянга мал издеп кетет экен. Өзү жарды жигит экен. Мал таап элине келсе, Күңөтайды башка бирөө кайындап алмак болуп, үй көтөрүп жатканынын үстүнөн чыгат. Энесинен кыздын кабарын угуп, тойго барып ырдап турган кези:

Ак таяк кыйдым зал үчүн,
Үй көрбөдүм жар үчүн.
Ой, Күңөтай, жар кокуй,
Кечээ Алматы бардым сен үчүн.

---

¹ №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 5-дептер. Айтып берген: Барманбекова Эркеган. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Көк таяк кыйдым зал үчүн,
Ой, Күңөтай, жар кокуй,
Көтмалды кеттим мал үчүн.
Көк өтүгүм бүкмөлүү,
Көрөсүң да кийбейсиң.
Көңүлдөшүм Күңөтай,
Мен Көтмалды келсем билбейсиң.
Ак өтүгүм бүкмөлүү,
Аласың да кийбейсиң.
Акылдашым Күңөтай,
Мен азап бир тартсам билбейсиң.
Кичинеден жарым ай,
Жаным күйүп баратат.
Ой, Күңөтай кантесиң,
Сен күйөң Сартбай тааныбай.
Кең ашууда керимди,
Келсем турбай бат айтты.
Сен Күңөтай күйөрүм,
Кейитипсиң энемди.
Топтоп учкан таранчы,
Тобунан бузбай саначы.
Топ кыздардын ичинен,
Күңөтай барбы карачы.
Сап-сап учкан таранчы,
Сабынан бузбай саначы.
Сан кыздардын ичинен,
Арман күн Күңөтай барбы карачы.
Сен Күңөтай, мен Сартбай,
Жокчулук жайы курусун,
Экөөбүздө бир дарттай.
Көпчүлүккө сүйлөрмүн,
Көп канымды чачсам да,
Күңөтай сени алармын.
Тектирден коён ууладым,
Телтору минип дууладым.
Күңөтай кетереиңди укканда,
Теңселе басып куурадым.

Коктудан коён ууладым,
Көп жорго минип дууладым.
Күңөтай сенин айыңан,
Көп жол басып куурадым.
Зарланып Сартбай калабы,
Байсынган адам алабы.
Күңөтай туруп жулунуп,
Оо дүйнө, өз үйүнө барабы.
Жат биякка бир сабак,
Күңөтай каалаганым ак тамак.
Ажырап калды шордуу баш,
Ак тамактан бир өпсөм,
Ачылар бекен шум кабак. – деп, Күңө-
тайга токмок салат. Күңөтай тайманбастан тура ка-
лып жар көрүшмөк болот. Күйөөсү колунан тартат,
Сартбай дагы ырдайт:

Эмне, эмне дегени,
кудайдан коркпой бул байдын,
Ак батамды жыйганы,
Үйүмдүн арты кара жар,
Кара жардан туз албай,
Байга бир талаш кылдырбай,
Же башка эле жерден кыз албай,
Үйүмдүн арты кызыл жар,
Кызыл жардан туз албай.
Күңөтай кызга ишенбей,
Же Анжияндан кыз албай.
Адырдан коён ууладым,
Аргымак минип дууладым.
Азаптуу белең Күңөтай,
Мен азабың тартып куурадым.
Күңгөйдөн коён ууладым,
Күлүктү минип дууладым.
Күйүттүү белең Күңөтай,
Мен күйүтүң тартып куурадым.
Күңөтай сенин айыңан,
Тектир бир тектир тоо бастым,

Тегиз бир жолдон адаштым,
Теңирим жазбай койгонбу,
Теңтушум сенден адаштым.
Кургур бир сенин айыңан,
Курбу бир курбу тоо бастым.
Куюлуштан адаштым,
Кудайым жазбай койгонбу,
Курбум сенден адаштым.
Күйдүрөрүң билгенде,
Сага бир кайдан жанаштым.
Тектирден коён ууладым,
Телтору ат минип дууладым.
Тентиреп дүйнө тапкыча,
Теңтушум таппай куурадым.
Адырдан коён ууладым,
Аргымак минип дууладым.
Ар кайдан дүйнө тапкыча,
Күңөтай таппай куурадым.

Ошентип Сартбай жети күнү той үстүнөн үнүн
баспайт. Эли-журту чогулуп, Күңөтайды Сартбайга
алып беришет.

АР КЫЛ ЫРЛАР

БАТА¹

Бириңе-бириң болсун санаалашың,
Сүйүнүп ысык деми тарабасын.
Айдагын өйдө-төмөн камчы салып,
Турмуштун кылдыратып арабасын.

Ортоңор уул-менен кызга толсун,
Өмүрү эки жаштын узун болсун.
Кайната, кайненесин урматтаган,
Мээримдүү өз кызыңдай келин болсун.

Эки жаш башын кошуп бирөө болду,
Үйүңө келин кирип бакыт конду.
Кудалар, кудагыйлар, кудачалар,
Берели ак батаны жайып колду.

---

¹ Инв №943. 2015-жылы түндүк региондоруна жасалган фольклордук экспедициянын материалдары. Айтып берген: Эгеева Керимкан кошокчу, ырчы. Ысык-Көл областынын, Ысык-Көл районуна караштуу Тору-Айгыр айылынын тургуну. 1950-жылы жарык дүйнөгө келген. Алты баланын энеси. Жыйырма бир небереси, эки чөбөрөсү бар. Кыздарына, балдарына, туугандарына арналган көптөгөн ырларды чыгарып, эл арасында аткарып келет. Атайын ар бир ырын, кошокторун кол жазма түрүндө дептерге түшүрүп келет. Ал дептерин кол жазмалар фондуна тапшырды. Жыйнагандар: Садыров М, Исаева А, Тойчубек кызы Ж, Сабыр уулу А.

ЖАҢЫ ТУРМУШ¹

Гүлдөдү жерим жайнады,
Күкүк куш талда сайрады.
Көпүрө болуп жатпайбы,
Колхоздун даны, каймагы.
Жыргалы артып элимдин,
Жыйнашып күлүк байлады.

Кубулуп жерим жайнады,
Булбул куш бакта сайрады.
Кампадан ашып эгини,
Колхозчу ак нан чайнады.
Жашыл бак өсүп токойдой,
Жаңырды жердин аймагы.

Баракот көлдө барпылдап,
Батыйпон ырдап шаңкылдап.
Асмандап учуп жүрбөйбү,
Айрыпулап калкылдап.
Биликтен чырак жоголду,
Электр күйүп жаркылдап.

Жоголуп эски куу чийне,
Жорголоду машинине.
Алачыктар акыры,
Айланды тактай ак үйгө.
Ыраактан кабар угабыз,
Ырадиё сүйлөсө.

Мектепте окуп жаш балдар,
Сабаттуу болду кемпир чал.

---

¹ Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Бакаев Ысырайыл. 57 жашта. Сабаттуу. Колхозчу. «Үлгү» колхозу. Тору-Айгыр сельсовети. Балыкчы району. Ысык-Көл областы. 2-июль, 1949-жыл.

Самаган жерге жеткирген,
Саякат кылсаң поюз бар.
Бир эле үйдүн бүлөөсү,
Бир канча биздин союздар.

Сталин ачып бактыңды,
Ырыстуу кылды жалпыңды.
Катарга кошту көрдүнбү,
Караңгы кыргыз калкымды.
Күрөп бир таптык жеримден,
Күмүш менен алтыңды.

Түгөнбөйт айтсам мен өзүм,
Жаңылыктын жөн-жөнүн.
Жаратылыш баш ийди,
Жаштардын көрчү өнөрүн.
Улуу Сталин атабыз,
Узун болсун өмүрүң.

ӨСҮШТҮН ЖОЛУ КЕҢИДИ¹

Эрикпей эмгек этүүгө,
Элимдин келди мезгили.
Өсүшүн санап өлкөмдүн,
Өркүндөп көңүл сергиди.
Козголбой таалай бак конуп,
Колуна тийди теңдиги.

Кадыры жетип дүйнөгө,
Карманды өчпөс белгини.
Кармашканын жок кылган,

---

¹ Инв.№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 1-тетрадь. Айткан: Сыдыков Токторбай 21 жашта. 2-курс, Кооптехникум. «Стахан» колхозу. Темировка селосу. Ысык-Көл району. Ысык-Көл областы. 09.07.1949.

Калкымдын анты эрдиги.
Өзгөрүш кирип жыл сайын,
Өсүштүн жолу кеңиди.

Элимди коргоп душмандан,
Кыраандар учат айланып.
Кадырлуу дөөлөт туткасы,
Калың эл үчүн арналып.
Алыстан көрүп жылмайып,
Асманда жылдыз таңданып.
Өчпөстүн шамын биздин эл,
Өлкөмө жакты жапжарык.

Жеримден алып ырыскы,
Жаштары күлүп ойношот.
Жазылып жарпы кубанып,
Жаңылык сезим ойготот.
Өйдөлөп өсүп турсам деп,
Өмүргө жыргал ойлошот.
Эмгеги сиңип элиме,
Эриктин суусун бойлошот.

Жалтанбай жоодон эркелеп,
Жаштары өстү элимдин.
Жамынып таалай ырысты,
Жашылы чыкты жеримдин.
Белгисиз жерден казылып,
Булагы чыкты кенимдин.
Карк болду элим деп айтсам,
Катасы болбос кебимдин.

Гүлдөттү элим чөлдөрдү,
Эмгектин алып куралын.
Таалайды алып колуна,
Тагынды теңдик тумарын.
Көсөмдөргө ырахат,
Көтөргөн кыргыз уланып.

Агызып койду жериме,
Жыргалдын алтын булагын.

ЖАШТАРГА¹

Бардык совет жаштарын,
Балапан куштай үндөдүк.
Бактылуу ушул турмушта,
Баарыбыз тегиз гүлдөдүк.

Талыкпай совет жаштарын,
Тарбия берип үндөдүк.
Социализм доорунда,
Таалайлуу жаштар гүлдөдүк.

Жогорку улуу советтин,
Указына ылайык.
Окутуп жаткан балдарды,
Билимдүү жаштар кылалык.

ЖАШТАР АЙ²

«Окуу, окуу жана окуу»,
Жаштардын алтын булагы.
Ошондуктан жаштар ай,
Окууга көңүл буралы.

---

¹ Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Абакиров Чокой. Мугалим. Комсомол к/у. Дөң-Талаа с/с. Тоң району, Ысык-Көл обл. 22.07.1949.

² Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Абдракманова Бубүкан. Мугалим. Үлгү к/у. Тору-Айгыр с/с. 25 жашта. Балыкчы району, Ысык-Көл обл., 17.07. 1949.

Эсеп менен эне тил,
Көңүлгө жаштар түйө бил.
Ойдолотуп так сүйлөп,
Орус тилди кошо бил.

Саясий билим эң башы,
Билим алсак эң жакшы.
Сталиндин доорунда,
Жаялы жаштар кулачты.

Окуган окуум саясий,
Эң керектүү карачы.
Ушинтип окуп жетилет,
Эмгекчи элдин баласы.

ЫР¹

Гүлдөгөн мекен жаңыдан,
Күлүгү эргийт табынан.
Күрдөөлдүү мекен жеримде,
Күкүгү сайрайт багынан.

Бактынын ушул жыргалын,
Барыктап жаштар гүлөлү.
Барчындай эргип шаң менен,
Басалы алга жүрөлү.

Таалайлуу Совет жаштары,
Таранган туурда шумкардай.
Талпынып учат асманга,
Касташкан жоону куткарбай.

---

¹ Инв.№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Маамытова Мойтош. Сабаттуу. Үч-Кайнар к/у, Үч-Кайнар с/с, Пржевальск району, Ысык-Көл обл. 22.07.1949.

Таңдагы чыккан жылдыздан,
Таалайы артык элимдин.
Жаркырап гүлдөй ачылып,
Жемиши артты жеримдин.

БҮГҮН КЫРГЫЗ¹

Кайгыда, мунда ыйлаган,
Таңдайы какшып кургаган.
Кыргыздар көркөм эл болуп,
Кыргыздар бүгүн жырлаган.

Асман менен тирешкен,
Тоолору сонун кыргыздын.
Көк карчыга айланган,
Зоолору сонун кыргыздын.

Климче жоону качырган,
Уланы сонун кыргыздын.
Көк көрпөдөй көйкөлгөн,
Тулаңы сонун кыргыздын.

ЖАҢЫ ТУРМУШ²

Өсүп жатат күн сайын,
Атактуу кыргыз уулу.
Ойногула сайрандап,
Жаңы турмуш курулду.

---

¹ Инв.№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу Исраилов Сыдыкбек. 2-тетрадь. Айткан: Маамытова Мойтош. Сабаттуу. Үч-Кайнар к/у, Үч-Кайнар с/с, Пржевальск району, Ысык-Көл обл. 22.07.1949.

² Инв.№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 3-дептер. Айткан: Акматалиев Бексултан. Ысык-Көл району, Карагай-Булак к/у. 24 жашта. Колхозчу. Кат билет.

Жашыл бакча, көк терек,
Жалтылдады кубулуп.
Күлүндөдү кыргыз эл,
Жаңы турмуш курулуп.

Фабрик менен заводу,
Чыгарып берет керекти.
Кыз-келин кийди жаркырап,
Бул жаңы турмуш эмеспи.

Эзилип келген кыргыз эл,
Эң начар болуп аталган.
Ал убакта кыз-келин,
Көйнөк кийген матадан.

Мындай жаңы турмушту,
Издесек кайдан табабыз.
Илгери мындай турмушту,
Көргөн эмес бабабыз.

Атактуу болуп кыргыз эл,
Алтыны жерден табылган.
Арман болбойт турмушка,
Алдыда элим чамынган.

Эмгек десе кыз-келин,
Билегин түрүп жүгүргөн.
Күндөн-күнгө арымдап,
Баатырлар чыкты келинден.

Эмгек десе жатпаган,
Планын ашык аткарган.
Бул да чыкты келинден,
Райондо макталган.

Кыз-келин бар күжүрмөн,
Кызыл-тазыл кийинген.

Жаңы турмуш эмеспи,
Тонналап алат эгинди.

БИЗДИН ЭЛ¹

Биздин эл ак калпак кийсе жарашат,
Биздин эл өркүндөп өсүп баратат.
Москвадан, Кремлден нурданып,
Улуу көсөм нурун элге таратат.

Биздин элдин колунда кетмен ойногон,
Болот, кетмен жер астында жойлогон.
Тоодой тоскоол каршы келсе астына,
Эч бир качып майтарылып койбогон.

Биздин эл түшүмдүү эгин айдашат,
Күз болгондо берекесин жайнатат.
Эмгегине эки-үч жүз пуд алып,
Ак нандарды туурасынан чайнашат.

Биздин эл арабалап кык төгөт,
Кыктуу жерге ар бир эгин жакшы өнөт.
Алтын данды ак берметтей тазалап,
Биздин элдер ар бир данды көп себет.

Биздин элдер асыл тукум мал багат,
Баккан малдан кирешени көп табат.
Жылкы өстүрүп тайбуурулдай суналган,
Биздин элдер күлүктөрүн көп чабат.

Биздин элдин койлору өсүп жайнады,
Жалпы малга жетер тоют камдады.

---

¹ Инв№ 210 (423) 1949-жылы Ысык-Көлдөн жыйналган ар түрдүү темадагы ырлар. Кыргыздын совет фольклору. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйноочу: Мамбетсеитов Рақымжан. 4-дептер. Айткан: Мадамбеков Абдыбек. Ысык-Көл областы, Покровка району. Саруу сельсовети, Талап к/у.

Жүз койунан жүз отуздан төл алып,
Беш жылдыкка мындай белек камдады.

Биздин элдер шивет уйун багышты,
Малдын түрлүү породасын табышты.
Ар бир уйдан эки-үч миңден литр,
Каймагы көп сүттөр саап алышты.

БИЗДИН ЗАМАН¹

Биздин заман тең заман,
Бирдиги чың кең заман.
Алтын нурга бөлөнүп,
Ай, чолпондон жаралган.

Биздин заман чын заман,
Бактына элдин жаралган.
Биздин заман нур заман,
Алтындай нурун тараткан.

Биздин заман жаңы заман,
Социализм аталган.
Биздин заман жыргал заман,
Бүт эл үчүн кам санаган.

Биздин заман шаң заман,
Бактылуу эли жыргаган.
Биздин заман кең заман,
Берекеси жайнаган.

Биздин заман чолпон күн,
Жарыгын чачкан ааламга.

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 1-дептер. Айткан: Ырысбеков Ыбырай. Балыкчы району, Рыбачье селосу. 1925-жылы туулган. Билими 7 класс.

Биздин заман береке,
Бак таалай ачкан адамга.

Биздин заман чын заман,
Берекеси артылган.
Биздин заман чын заман,
Бакыттын туусу тартылган.

СОЗУЛМА¹

Айткым келет далай сөз,
Ашыктыктын айынан.
Айткан менен билбес көп,
Аның үчүн айбыгам.
Өзүнөн-өзү чыртылдай,
Урушканга кайгырам.
Жолуң каткан ой келин,
Жолобойм койчу кайрадан.

Кыйноого салып сайрайын,
Кызыл тил кырка тишимди.
Аманат кылып тобокел,
Аллага бердим ишимди.
Амалын тездеп таба көр,
Армандуу кылбай кишиңди.
Айтылган сөздөр ким үчүн,
Ак жоолук селки түшүнчү.

Жакшы менен жамандын,
Ортосунда айырма.
Жайдарым боло сүйгөнүң,
Жараткан андан айырба.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 2-дептер. Айткан: Үсөнөв Жээнгазы 23 жашта. Кат билет. Тоң району, Дөң-Талаа с/с, Дөң-Талаа к/у.

Ойноп күлүү ылайык,
Советтик биздей шайырга.
Жакшы болчу келиндер,
Жигиттин көөнүн кайырба.

Картайып өмүр жол тартса,
Кайрылып келбейт турбайбы.
Ажал жетип күн бүтсө,
Ар ким арман кылбайбы.
Жаракөр болсо сүйгөнү,
Жаш балдарга ыңгайлуу.
Жагымдуу кымбат жакшыга,
Жалганда жетпей тынбайлы.

Акылы бар жан болсо,
Жетпейби адам баркына.
Өмүр өтөт күн сайын,
Өнөрүң болсо тартынба.

Жакшы менен жамандын,
Ортосунда айырма.
Жайдарым болсо сүйгөнүң,
Жараткан андан айырба.
Ойноп күлүү ыйлайык,
Советтик биздей шайырга.
Жакшы болчу келиндер,
Жигиттин көөнүн кайырба.

Картайып өмүр жол тартса,
Кайрылып келбейт турбайбы.
Ажал жетип күн бүтсө,
Ар ким арман кылбайбы.
Жаракөр болсо сүйгөнү,
Жаш балдарга ыңгайлуу.
Жагымдуу кымбат жакшыга,
Жалганда жетпей тынбайбы.

Акылы бар жан болсо,
Жетпейби адам баркына.
Өмүр өтөт күн сайын,
Өнөрүң болсо тартынба.
Атагың калсын азамат,
Айрылып сенин артыңда.
Аянып барды нетесиң,
Айнектей сулуу алтынга.

Бозум туйгун кем эмес,
Каз алган кара шумкардан.
Азаматтар тапкыла,
Акыл сөзүң жуккандан.
Айдай жүзү жарк этип,
Айткан кебиң уккандан.
Ашыгы кыйын махабат,
Алтыным келин уккун жан.

Өмүр баркы күн баркы,
Сагатты колго кармадым.
Кимдин арзан кымбатын,
Тараза билсин салмагын.
Асыл өмүр туруксуз,
Арманда болуп калбагын.
Аркалып моюн кучактап,
Аркаңда турса жалжалың.

Дан байлаган алманын,
Тамырына суу керек.
Мелтиреген дайранын,
Үстүнө сүзчү куу керек.
Ителги салсаң кыйкырып,
Кыжылдаган чуу керек.
Айрылар бекен турмушта,
Ашыктын иши туура деп.

Ашыкка кумар болгон соң,
Ашынып асмай ийледим.
Бассаң-турсаң булактап,
Башайы көйнөк кийгениң.
Баш тийгизип колтуктап,
Баладай аймап сүйгөнүм.
Эңсеген кумар жазылып,
Сен үчүн эркинче жайда жүрбөдүм.

Желимдей жүзүң жылтылдап,
Жүргөнүң башка кылкылдап.
Күйүтүн жазып жигиттин,
Күлгөнүң сонун шыңкылдап.
Көңүлүм эчен бөлүндү,
Көргөндө жүрөк зырылдап.
Кирдетип көңүл бузасың,
Кээде кыялың жаман буркулдап.

Жоолугуң кызыл жибектен,
Жоругуң кетпей жүрөктөн.
Кубулжуй тартып түгөнгүр,
Кулагың күмүш күбөктөн.
Ашкере сүйүп кургуруң,
Аймалап жатып жүдөткөн.
Адамдан башка кызматы,
Азгырып барып жөнөткөн.

Шайыдан кийсең суналып,
Шашкандан жүрөк кубанып.
Кучагымда сен турсаң,
Кубулжуй тартып кыналып.
Табигат өзү буюрса,
Дартымды ичтен чыгарып.
Алкымдан алып жыттасам,
Аңсаган жүрөк сугарып.

Бозум туйгун куш болсо,
Боосун үзүп чалдырган.
Мүлүшкөрүң мен болсом,
Боз тек кыргоол алдырган.
Кыраан болсо туйгунуң,
Кумарыңды кандырган.
Акылсыз жандын кылаары,
Адамдын ийрин жандырган.

Карыда бир, жашта бир,
Баары тең адам болгон соң.
Отуз менен он сегиз,
Айырма жок ойлонсоң.
Өтпөй коёт дейсиңби,
Өлүмдү жазып койгон соң.
Өкүнчүң кетет көбөйүп,
Өйдөкү жашка конгон соң.

Сен чолпонсуң жаркырап,
Батууга жылып бараткан.
Өзгөчө кылып зарыңды,
Өзүңдү кудай жараткан.
Ушуга жетээр бекен деп,
Уктабай жатып таң аткан.
Өксүбөгүн жаш балдар,
Өзүңөр койгон талаптан.

Сен табылгы тоодогу,
Мен кыймачы ойдогу.
Барып кыйып алууга,
Басууга жолу болбоду.
Айласын таап бир жетсем,
Ал табылгы колдогу.
Теңселип бирге сыр чечпей,
Дегеле көөнүм толбоду.

Көлдө ойногон балыксың,
Көрө албай сени талыктым.
Көбөөрсө кирип кетти деп,
Көңдөйүн издеп арыктын.
Карачы ишим кыйчалып,
Кайырмак албай барыпмын.
Пендем десең кудурет,
Берүүчү жерден кабылсын.

Терезеден карайсың,
Тегиздеп чачың тарайсың.
Зарлантпай чының айтсаңчы,
Жактырып кимди каалайсың.
Жийде аралаш алмадай,
Жигитке бүткөн таалайсың.
Анализ берип ичиңде,
Айтсаңчы кандай баалайсың.

Омуртка, арка орногон,
Жүлүнүм болуп калбадың.
Жүйүртө кармап өзүңдү,
Жүрөккө неге салбадым.
Жаздымы болуп өзүңдөн,
Жатпайбы ичте арманым.
Албаска айла жок экен,
Алланын салган дарманын.

Кыялың бала бүркүттөй,
Алек кылып турасың.
Арактан берер кызытып,
Азгырып көңүл бурасың.
Азабың тарткан эр жигит,
Айкалып бирге суласын.
Кезиккенде каш серпип,
Колуңду ылдый сунасың.

Акылы терик жакшы бар,
Алтындай болгон баркы бар.
Адамдын ийрин жандырбас,
Салабаттуу аркы бар.
Катылып калса жигитке,
Кайран келин каркы бар.
Жүрбөсө буга кошулуп,
Жигиттин толгон дарты бар.

Кыялы жакшы кээ бирлер,
Калтардын кара жүнүндөй.
Толгонуп берген жообу,
Тору куштун үнүндөй.
Жайдары мүнөз түгөнгүр,
Жайлоонун кадыр түнүндөй.
Жүрөгүң чайыттай ачылат,
Жүргөнү жанга билинбей.

Ыргалып турган желдеги,
Ышкыны болсоң белдеги.
Кызыктырып ар качан,
Кыйноого салдың пендени.
Кылайып турса колунда,
Кыямат жандын эрмеги.
Телмирсем колго тийгизбей,
Тилекти неге бербеди.

Атыр жыпар жыттанган,
Алма болдуң шактагы.
Бутагыңда олтурган,
Булбулуң болсом таптагы.
Көңүлдөн кетпейт кадалып,
Колтуктап бирге басканы.
Жакшы болсо жол билги,
Жигиттин келин аспабы.

Кыргыек алар торгойду,
Кылыкташ келин ойнойлу.
Кыйын болсоң бел байла,
Кырк, элүү жылды болжойлу.
Аярдык кылбай кокустан,
Арманың кийин болбойбу.
Жүрүмүң таза жарык жүз,
Жигиттин көөнү толбойбу.

Жердиги шашык болбосо,
Жетилер курчтун мокогу.
Керекке кайдан жарасын,
Келиндин урган бошоңу.
Жайдары мүнөз сулууга,
Жараткан алла кошобу.
Өткөзүп ийип жүрбөйлү,
Өмүр чиркин ошону.

Ашык деп атын койгон соң,
Эмне үчүн чыкпайт ордунаң.
Жалынга күйүп махабат,
Жүрөктүн каны оргуган.
Айыра көрбө кудурет,
Ашкере сүйгөн курбудан.
Ажал келсе өкүнтүп,
Өтүп кетет курган жан.

Жейрен болсоң жүздөгөн,
Желип баскан түз менен.
Аңдып жүргөн мергенчи,
Атам деп огун түздөгөн.
Өйдө-ылдый болуп шамалы,
Өңүтүн таппай издеген.
Ант урган шамал удургуп,
Адамды жипсиз тиздеген.

Сен ак куусуң көлдөгү,
Мен ак туйгун чөлдөгү.
Алдырбай жолтоо кылды го,
Аралаш конгон өрдөгү.
Аракет кылып изденем,
Өрдөктөн кууну бөлгөнү.
Айланып келер күн гана,
Асылдардын өлгөнү.

Аркарлар турса бийикте,
Мергендин көөнү кийикте.
Мерт таптырбайт дейсиңби,
Мергенге кийик тийишсе.
Акылың болсо ургаачы,
Адамды салба кейишке.
Теңтушту, теңтуш эп көрсө,
Тең барсак деймин бар ишке.

Ала-Көз, Каба элимден,
Ашкере көөнүм берилген.
Аялдан сендей болбойт го,
Ак марал сындуу керилген.
Арага чарак түшөт деп,
Айбыгып жүрөт элинден.
Кыя басып жигиттер,
Кылыгы кымбат келинден.

Дөң-Талаа, Чоока элимден,
Дааналап көөнүм берилген.
Кыргыздан чыккан сен сулуу,
Калтардай бою керилген.

Жаркырап күлүп жүрөсүң,
Жайымды толук билесиң.
Жакындыктан кеп айтсам,

Жактырбай сөздүн жүйөөсүн.
Жабыгып жүргөн эр жигит,
Жанашып бирге түнөсүн.
Жашчылык иши тобокел,
Жашырып коёр күнөөсүн.

Айылда ойноп жүрөсүң,
Атымды өзүң билесиң.
Айтылган кепти жөн койбой,
Аңдыйсың кептин жүйөөсүн.
Азабың тарткан эр жигит,
Айкалып бирге түнөсүн.
Арбыта жазып койсо экен,
Арбыган жандын күнөөсүн.

Баскан изин жашырган,
Бадалда калтар сен болдуң.
Байкоосуз түшөөр бекен деп,
Баскака капкан мен койдум.
Баркыңды текши биле албайт,
Байкап жүрүп ойногун.
Бар бекен жокпу убалы,
Балалык кылбай койбогун.

Кылактап изин жашырган,
Кызыл калтар сен болдуң.
Кыдырса түшөөр бекен деп,
Кыдырата капкан мен койдум.
Кыдырды текши билчүгө,
Кабарды угуп ойногун.
Калбасын кокус арманы,
Калдаарын кылып койбогун.

Аярлар изин жашырган,
Арамзаа калтар сен болдуң.
Акыры бир күн түшөт деп,
Аскага капкан мен койдум.

Адамдын баары ар түрлүү,
Абайлап жүрүп ойногун.
Ак карасын текшерип,
Аярлык кылбай ойлогун.

Көкөлөп учуп шаңданган,
Көкала өрдөк сен болсоң.
Көмүскө жерден качырган,
Көк ителги мен болсом.
Көлүңө сени жеткирбей,
Көмөлөтө бир койсом.

Адырда оттоп жайылган,
Ак шаңдуу аркар сен болсоң.
Атып алам деп жүргөн,
Аңдыган мерген мен болсом.
Өңүтүнө жеткенде,
Өпкө ченге бир койсом.

Бадалдан ыргып оттогон,
Бала марал окшогон.
Басаанак элик экенсиң,
Мен мерген мылтык октогон.
Кадырың өтсө унуткус,
Канткенде чыдап токтоном.

Мен чүйлүү табы ашынган,
Кекилик сенсиң жашынган.
Унутуп чыга калаар деп,
Отурам кетпей ташыңдан.
Өксүтпөй жүрсөң болбойбу,
Өткөн жок беле башыңдан.

Өкүнбө өткөн ишиңе,
Өлүм ак экен кишиге.
Жашыңыз жетсе арман жок,
Санаттын сексен бешине.

Санатым ушул кечирээк,
Сактагын жаштар эсиңе.
Өкүнбө кийин муңканып,
Ойнобой толгон кезиңде.

КЫРГЫЗДАН¹

Балдары баатыр эр чыккан,
Балбан билек шер чыккан.
Алдырбай жоого кыргыз эл,
Атак дайның эл уккан.
Атабыз Бакай, эр Манас,
Эчен жоону солуткан.

Өрүшкө малы жайлаган,
Өзөнгө жылкы байлаган.
Ышкыбоз келип баарысы,
Ырыскы баштан тайбаган.
Ынтымактуу кыргыз деп,
Ырчылар кошуп сайраган.

Суулары ашып сай-сайдан,
Өзөнгө куюп ар жайдан.
Жээгинде түркүн гүлү бар,
Кубанбай коёт кандай жан.
Суусунун шекер чөбү бар,
Семирип малы дардайган.

Аскасы бийик кар чалган,
Аягын токой курчаган.
Арасы түрлүү кайберен,
Аярлап түнөп тынчыган.

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Үсөнөв Жээнгазы. Тоң району, Дөн-Талаа с/с, Дөң-Талаа к/у. Колхоздун мүчөсү. Кат билет. 25 жашта.

Агала барчын шаңшыса,
Ак калтар качат бурчунан.

Аргымак күлүк байлаган,
Алыска чаап айдаган.
Төрт түлүктүү мал багып,
Төр-төрдүн башын жайлаган.
Белгилүү болуп кыргыз эл,
Береке ашы жайнаган.

Порумдап боз үй тигишкен,
Болжолун иштин билишкен.
Чакырышып сый көрүп,
Чамалашып жүрүшкөн.
Жамандык жакка каалабай,
Бирине-бири күйүшкөн.

Келин менен кыздары,
Келтирип чолпу тагынган.
Кээ бир жигит суктанып,
Кезиккенче сагынган.
Элечек башта калкайып,
Энелер ичик жамынган.

Дүйнөгө чыгып атагы,
Дүркүрөп кыргыз байыды.
Жайлоосу мал бөксөдө,
Жаркырап конгон айылы.
Кыйкырып короо кайтарып,
Кыз-келиндин шайыры.

Ошо күндөн ушу күн,
Дөөлөтүң баштан кеткен жок.
Өзүнөн өзү жоголду,
Өжөрлүк кылган эчен шок.
Эринбей эмгек кылалы,
Элибиз турса эсен сак.

ТУРМУШ ӨСҮҮДӨ¹

Эскинин баары жоголуп,
Элибиз күндө оңолуп.
Күнүгө турмуш өсүүдө,
Күч-кубат алып торолуп.
Гүлдөгөн биздин СССР,
Күн таалайды оронуп.

Фабрик, завод курулуп,
Машина чыкты жулунуп.
Пароход көлдө калкылдап,
Самолёт көктө жулунуп.
Көркөмдөп турмуш өсүүдө,
Көргөндүн көөнү бурулуп.

Нааты менен трактор,
Каңтарып жерди айдады.
Молотилка комбайн,
Майдалап эгин чайнады.
Башында малай жүргөн эл,
Башайы кийип жайнады.

Паровоз жолдо чубалып,
Байкаса көңүл кубанып.
Жол бою тизген карагай,
Бирине-бири кыналып.
Тил киргизген немедей,
Тизилген зымдар суналып.

Улап койгон жиби жок,
Абадан алып сүйлөгөн.
Радио курулду,

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Үсөнов Жээнгазы. 25 жашта. Кат билет. Дөң-Талаа к/у, Дөң-Талаа с/с. Тоң району.

Кабарлаш алыс үн менен.
Электр күйсө жаркырап,
Болгон жок адам сүйбөгөн.

Патефон ырдап шаңкылдап,
Кишиси бар немедей.
Советтин эли бир тууган,
Бузугу болбойт кенедей.
Билимпос ата Сталин,
Душманды жеңдик ченебей.

ЭЧЕНИ ЖАКШЫ КЫРГЫЗДЫН¹

Ага-иниге дем берген,
Эли сонун кыргыздын.
Алтын, күмүш кенге бай,
Жери сонун кыргыздын.

Алышкан жоону кайсаган,
Эри сонун кыргыздын.
«Ал, жөнө» дешип кыйкырып,
Деми сонун кыргыздын.

Өмүрүн тилеп элинин,
Шаары сонун кыргыздын.
Өздөрү кызыл мантайып,
Балдары сонун кыргыздын.
Өрүшкө жайсаң батпаган,
Малдары сонун кыргыздын.

Адамдын канын суюлткан,
Кымызы сонун кыргыздын.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Үркүмбаев. Тоң району, Дөн-Талаа с/с, Комсомол к/у. Колхоздунмүчөсү. Кат билет. 34 жашта. 03.08.1949.

Арман кылбас турмушка,
Ырысы сонун кыргыздын.

Ар жумуш кылса түтпөгөн,
Кылышы сонун кыргыздын.
Ата салты намыскөй,
Чыны ушу кыргыздын.

Нускалап сөздөр сүйлөсө,
Кептери жакшы кыргыздын.
Туюктан туура жол тапкан,
Эптери жакшы кыргыздын.

Тууганды канат куйрук деп,
Нээттери жакшы кыргыздын.
Туурап алып жешишсе,
Эттери жакшы кыргыздын.

Илбесиндер ойногон,
Тоолору жакшы кыргыздын.
Караса көзүң жетпеген,
Зоолору сонун кыргыздын.

Өрдөк чүрөк ойногон,
Көлү жакшы кыргыздын.
Өрүшкө бирге жайлаган,
Төлү жакшы кыргыздын.

Шайыга сайган саймадай,
Төрү жакшы сырдаткан.
Салтанаты шайма-шай,
Жөнү жакшы кыргыздын.

Арпа, сулуу, буудайлуу,
Даны жакшы кыргыздын.
Асыл тукум сапаттуу,
Малы жакшы кыргыздын.

Алма, өрүк, алмурут,
Дагы сонун кыргызда.
Аралаш токой, калың бак,
Шагы сонун кыргызда.

Ашуу ашып тоо басып,
Көчкөнү сонун кыргыздын.
Ак жеринен тилешип,
Өскөнү сонун кыргыздын.

ЖАЙКЫ КҮН¹

Жайлоолор үкү салынып,
Өзүнчө порум күткөнсүп.
Жан жаныбар таанышып,
Даакысы жондон түшкөнсүп.
Мөңгүнүн кары мол эрип,
Өзөндүн суусун күчтөнтүп.

Жай сыпаты эң сонун,
Жайкалтып жерге гүл чачкан.
Эркинче талга конушуп,
Эриккен булбул үн салган.
Жарашыктуу көрүнүп,
Жайылып малдар суй салган.

Мелмилдеп көңүл эриткен,
Мээрим сүйкүм жай күнү.
Жаш балдарга бир порум,
Желеден кармап тай минүү.
Жадырап баары сергишип,
Жай баракат ар күнү.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Үсөнов Жээнгазы. 25 жашта. Кат билет. Дөң-Талаа к/у, Дөң-Талаа с/с. Тоң району.

Булагы оргуп кайнаган,
Булбулу бакта сайраган.
Бнтымактуу конушуп,
Бшкырып жылкы айдаган.
Кымызына кызыгып,
Чыңыртып кулун байлаган.

Төрлөрдүн көркүн чыгарып,
Боз үйлөр кырка тигилген.
Айылдын көркү кыз келин,
Аркардай болуп ийилген.
Жарашыктуу жер бети,
Жай белгиси билинген.

Жабуусун алган күлүктөй,
Аскалары аркайып.
Аркар, кулжа, кайберен,
Арасында тартайып.
Жок издеген немедей,
Жорулар көктө тартайып.

Калтарлар ойноп колотто,
Барчын аңдып кыраңдан.
Көргөн адам таң калып,
Көңүлү канып кумардан.
Жүргүң келет талыкпай,
Жүрөктүн кирин чыгарган.

БИЗДЕ ТААЛАЙ¹

Элде болот бир таалай,
Жерде болот бир таалай.
Эки таалай бир болсо,
Элден кетпейт миң таалай.

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

Ырыскы жерден кабылат,
Ынтымак элден табылса.
Жер аябайт жемишин,
Жакшы ашырап багылса.
Жаман ниет ойлонбой,
Жапырт элим жабылса.

Ынтымак, бирдик элде бар,
Ырыскы байлык жерде бар.
Сталин атам турганда,
Бакыт-таалай сенде бар.
Элим-жерим кулпунуп,
Эрке кыял менде бар.
Илим-билим жайнады,
Тилин билип үндөп ал.

БИЗДИН ЭЛ¹

Отузунчу жылында,
Мал, эгинин ортого,
Фонду кылып куюшкан.
Жабылып бардык элибиз,
Мүчө болгон артельге.
Жерди бузуп эгин сээп,
Күрөшкөн жаңы эмгекке.

Ошондон бери колхоздо,
Талыкпастан иштешип,
Эчен ак нээт эр, аял,
Чыгып келди иргелип.
Айрым бузук жалкоолор,
Өлүүчүдөй сенделип,
Жарыган жок бузуктар,
Оңолбоду демденип.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

МЕНИН АЙЫЛЫМ¹

Ата-бабам дыйкан болгон,
Асыл жерге киришкен.
Жер асылын ар убакыт,
Иштетүүнү билишкен.

Менин айылым мал өстүргөн,
Малдын баркын да билген.
Эски убакка эзүү доору,
Кат жазууну билбеген.
Илим менен өнөр куруп,
Көрчү айылым гүлдөгөн.

Мына көрчү менин айылым,
Азыр кандай кулпунду.
Партиянын айткандарын,
Аткарууга умтулду.

Жашы менен карылары,
Жапырт кирет бет алса.
Жылдан-жылга өсүп барат,
Көрчү айылым башкача.

Бардык улут бир-бирине,
Бир кишидей ынтымак.
Адил эшек абийир менен,
Ак ишинен жыргамак.

Жаштары өтө шамдагай,
Өсүп келет кайраттуу.
Жоо качырса сүрлөрү,
Арстандан айбаттуу.

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Керимов С. 3-дептер. Айткан: Акымбаев Шейшен. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у. 23 жашта. 7-класс.

Келин-кыздар, уландар,
Бүтүрүшөт иштерин.
Өстү айылы эмгектен,
Тоо урайт көрчү күчтөрүн.

Менин айылым мына ушул,
Эринбеген, талбаган.
Беш жылдыкты төрт жылда,
Орундоо үчүн чамдаган.

БИЗДИН ТУРМУШ¹

Эмгекте болуп эпкиндүү,
Элден артта калбасаң.
Эрежесин аткарып,
Эч качан уят албасаң.
Өжөрлөнгөн жалкоолук,
Болбос ишке барбасаң.
Өкмөт менен партия,
Ишиңди баалайт ар качан.

Эмгек, билим, дем алуу,
Укугу бар биздерде.
Мындай жыргал турмуштун,
Нечени бар биздерде.

Ушундай жыргал турмушта,
Сүйгөнүң менен бир жүрсөң.
Жыргалдын көрүп ар түрүн,
Жайдары ойноп бир күлсө.

Ошондуктан биздин эл,
Бүт дүйнөгө макталат.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Мамбетсеитов Р. 3-дептер. Айткан: Бектенова Ж. Балыкчы районундагы Толстой орто мектебинин мугалими.

Социалисттик коомунун,
Жеңиши менен даңктанат.

ЖАШТАР АЙ¹

Келечектин тиреги,
Сен болосуң жаштар ай.
Жыргалдуу совет элине,
Дем болосуң жаштар ай.
Таалайлуу турмуш чакырган,
Үнүң сонун жаштар ай.
Жыргал заман, теңдик заман,
Күнүң сонун жаштар ай.
Жүрөгүн жоонун майтарган,
Сүрүң сонун жаштар ай.
Күрөштө жеңип алдырбай,
Күчүң сонун жаштар ай.
Ак шумкардай, булбулдай,
Үн саласың жаштар ай.
Ак калтар менен кундуздай,
Суй саласың жаштар ай.
Каухар менен алтындын,
Нурундайсың жаштар ай.
Тили назик сайраган,
Булбулдайсың жаштар ай.
Жолуң кенен чагында,
Социализм таңында,
Билим алгын жаштар ай.
Адистикти миң түрлүү,
Билип калгын жаштар ай.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көлэкспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумкадыр. 5-дептер. Айткан: Үсөн Мусаев

КЫРГЫЗДЫН ЖАШТАРЫ¹

Атабыз Манас эр өткөн,
Алмамбет, Чубак шер өткөн.
Айкырып жоого киргенде,
Ааламды артык жүдөткөн.
Тукуму жоокер кыргыздын,
Жаралдык эрдин жүрөктөн.

Кайраты жаштын алыстан,
Кайсаган жоону алышкан.
Кыргыздын кыраан жаштары,
Кылчайбайт, ажал, намыстан.
Кансырап душман жатпайбы,
Кыраанды көрсө алыстан.

Байге алган мөрөй жарыштан,
Катылган менен кагышкан.
Комсомол кыргыз жаштары,
Ленин курган даанышман.
Күн санап алга барабыз,
Ыраактап артта калыштан.

Абаны жиреп асмандан,
Учкучтар өстү жаштардан.
Кыргыздын кыраан уулдары,
Мекендин парзын аткарган.
Чолпонбай өңдүү нечендин,
Тарыхта аты сакталган.

Кыяга малын өрдөткөн,
Жайлоодо малын төлдөткөн.
Ашыра план орундап,

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Курманбаев Бейшен. Пржевальск шаары. Мугалимдер институту.

Каймак, эт, сүтүн көлдөткөн.
Кыргыздын кымбат селкиси,
Эмгектен эрдик көрсөткөн.

Беришкен антын орундап,
Бүтүргөн ишин сонундап.
Аталып эмгек баатыры,
Жаштардын чыкты жолун таап.

Апийим айдап, чапкан сол,
Түшүмүн алган андан мол.
Ушул биз алга бараткан,
Кыргыздан өскөн комсомол.

БАЛАЛЫК¹

Кызыл-тазыл жайнаган,
Гүлдөй болот балалык.
Алтын нурун чачылткан,
Күндөй болот балалык.

Тоодон соккон атыр жел,
Жытындайсың балалык.
Мүнүшкөрдүн таптаган,
Кушундайсың балалык.

Гүл тандаган көпөлөк,
Бирөөндөйсүн балалык.
Кимдин болсо эсинен,
Түгөнбөйсүң балалык.

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Ак шумкардын көкөлөп,
Учканындай балалык.
Байчечекей гүл болуп,
Турганындай балалык.

Булбул куштун сайраган,
Тилиндейсиң балалык.
Кандай болду ал күнүм,
Билинбейсиң балалык.

Таңда жорткон сыдырым,
Желиндейсиң балалык.
Кызыктырып адамды,
Келгин дейсиң балалык.

Ошол күнүм эми сен,
Келсең боло кайталап.
Жүрөк күүсү толкусун,
Жүргөн желге аймалап.

БААРЫ СОНУН КЫРГЫЗДЫН¹

Маралдай болуп керилген,
Мүнөзү шайыр берилген.
Сүйлөсө сөзү бал тамып,
Тилинен гүлдөр себилген.
Жибекти кийсе жарашкан,
Гүл болуп гүлгө жанашкан.
Жаш чыбыктай бой тиреп,
Жалындап өсүп бараткан.
Чачтары тал-тал бөлүнгөн,
Колунан көөрү төгүлгөн.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Оморов Усубалы. Мугалим. Билими ортодон жогору. 1932-жылы туулган. Комсомол. Түп району, Чолпон с/с, Өрнөк к/у.

Эмне иш десе аткарып,
Эпкиндүү болуп көрүнгөн.
Сырларын ачкан турмуштун,
Кыздары сонун кыргыздын.

Жолборс жүрөк, жайык төш,
Панардай күйүп эки көз.
Терең ойлоп берет жооп,
Унутулгус ширин сөз.
Кайраты зор арыстан,
Камынтпай жоону алышкан.
Тик караса сүрүнөн,
Титиреп душман талышкан.
Атагы чыгып майданда,
Башынан баатыр атыккан.
Убадага бек турган,
Милдетин алып ант кылган.
Чегине душман жолотпой,
Гранат менен бетке урган.
Пахтаны терсе жарашкан,
Биринен-бири талашкан.
Эмгегинен таанылып,
Төшүнө орден кадашкан.
Аргымак минсе жарашкан,
Булбул да, гүл да карашкан.
Чолпондой болуп шаңданып,
Ай-күндөй кызга жанашкан.
Камын жеген турмуштун,
Балдары сонун кыргыздын.
Тоо жаңыртып ырдаган,
Үндөрү сонун кыргыздын.
Кызыл-тазыл жайнаган,
Гүлдөрү сонун кыргыздын.

Алтын, күмүш, таш көмүр,
Кени сонун кыргыздын.
Берекелүү данга бай,

Жери сонун кыргыздын.
Баары шайыр күлкүлүү,
Эли сонун кыргыздын.

Кундуздай болуп капкара,
Чачтары сонун кыргыздын.
Бизге окшогон жайдары,
Жаштары сонун кыргыздын.

Азамат эрге жарашкан,
Жары сонун кыргыздын.
Сталиндик заманда,
Баары сонун кыргыздын.

ӨМҮР¹

Өмүр булбул талбас болуп сайраган,
Өмүр чабак чыгып турган дайрадан.
Өмүр барда өз бейлице ойноп күл,
Өмүр өтсө жаратылбайт кайрадан.

Өмүр гүл го өмүр бою соолбогон,
Өмүр дайра өзөнүнө тойбогон.
Картайган соң кайран жаштык эскирип,
Кайгырсаң да кадимкидей болбогон.

Өмүр жел го жүрүп турган талыкпай,
Өмүр ойноок көлдө сүзгөн балыктай.
Ажал жетип күн бүткөнчө жыргал кал,
Адам билбейт өлөөр күнүн аныктай.

Жаштык деген адам тапкыс амалдай,
Жайдын күнү жүрүп жаткан шамалдай.

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 5-дептер. Айткан: Уулкелди Керимбаева. Түп району, Талапкер к/у.

Жаштык кетсе жете албайбыз артынан,
Болсок дагы көктө учкан жагалмай.

Сүйкүмдүү жел салкын жүрүп желдесин,
Сүйүшпөсө кайдан жүрүп дегдесин.
Өмүр барда өз бейлице ойноп күл,
Түшүнөбүз өмүр өтсө келбесин.

БИЗДЕ¹

Кара жерди казышып,
Ар түрлүү кенди алышкан.
Өлкөсүн жабдып жеткилең,
Өнөрдү күндө табышкан,
Илимпоз, ишмер бизде бар.

Коллектив болуп иштеген,
Өндүрүштө талаада.
Алтындай данды камдаган,
Ар жыл сайын чамдаган,
Артелибиз сандаган.

Эт менен жүндү көп берген,
Өзгөчө малды өстүргөн.
Карапайым эски мал,
Асыл болуп өзгөргөн,
Совхозубуз көбөйгөн.

Билим алган мектептен,
Кадрлар күндө өсүүдө.
Караңгы элим жетилип,
Кат тааныган бул кезде,
Билимдүүлөр да бизде.

---

¹ Инв№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Акунбаев Шейше. 1926-жылы туулган. Билими 7 класс. Колхозчу. Тоң району, Ак-Терек с/с, Бар-Булак к/у.

Эски буурсун ордуна,
Тракторлор көбөйдү.
Арык жерлер семирп,
Айдоо аянты кеңейди.
Акындар мактап ырдады,
Алтынды тапкан кедейди.

Эски убакта кем болгон,
Эркек аял тең болду.
Адал закон алдында,
Көз жеткис элим оңолду.
Бай-манап, эшен, молдолор,
Арабыздан жоголду.

Эзелтен кыргыз эр элең,
Намысты колго бербеген.
Фашистке каршы аттанып,
Басып алам мен деген.
Баатырларың көп чыкты,
Чолпонбай, Дайыр өңдөнгөн.

Гектарынан тогуз жүз,
Центнер түшүм алышкан.
Кызылчаны Зууракан,
Муну союздун эли баалашкан.
Элибиз сүйүп эмгекти,
Жыл сайын түшүм табышкан.

Түштүгүбүз беришет,
Тоодой кылып ак пахта.
Түрлүү жемиш жайнаган,
Түркүндөрү ар жакта.

Өмүрүңө өмүр кошкон,
Санатория, курорт бар.
Ысык-Көлдөн камдалат,
Миңдеген топка балыктар.

Байчечекей жайнаган,
Жери сонун кыргыздын.
Берекелүү пейли кең,
Эли сонун кыргыздын.

Кыйкырышкан намыскөй,
Деми сонун кыргыздын.
Абасы атыр жыттанган,
Жели сонун кыргыздын.

Жетиштик эми курчудук,
Жеткирбейбиз өсөбүз.
Беш жылдыкты төрт жылда,
Орундатып бүтөбүз.

КЫРГЫЗДАН¹

Эмгекке көөнү берилген,
Эринбей иштеп теминген.
Элине жагып аталып,
Баракелде дедирген.

Колуна кетмен алышкан,
Эркектер менен жарышкан.
Эмгекке накта берилип,
Эртелеп кошко барышкан.
Сокону колго алышып,
Эринбей соко айдашкан.
Нормасын ашык аткарып,
Аппапак нанды чайнашкан.
Колуна күрөк кармашып,
Түзөтүп арык чабышкан.
Трактор менен жер айдап,

---

¹ Инв.№ 211 (423) 1949-жылы Ысык-Көл өрөөнүнөн жыйналган фольклордук материалдар. 1949-жыл. Ысык-Көл экспедициясы. Жыйнаган: Эгембердиев Жумакадыр. 6-дептер. Айткан: Мусаев Үсөн.

Кең талааны саймалап,
Нормасын ашык орундап,
Эмгек кылып бел байлап.
Миң эмгек күн табышкан,
Малды багып өстүрүп,
Эгиз тукум алышкан.
Мекенден чыккан кендери,
Кыргыз элин байыткан.
Милдетин эрте аткарып,
Эмгектен баатыр аталган.
Биринчи болуп жарыштан,
Кызыл тууну колго алган.
Жайкалтып кең талааны,
Арпа, буудай айдаган.
Жыргалы үчүн элинин,
Чарчабаган чамдаган.
Коммунизм дооруна,
Жеңиш менен талпынган.
Тапшырмасын ар дайым,
Жүз процент аткарган.
Кыргыз элдин атынан,
Депутатка шайланган.
Мүчөсү болгон комсомол,
Кыздар чыкты кыргыздан.
Колуна курал алышкан,
Эл коргоого барышкан.
Калың жоо менен тирешип,
Торой буттан чалышкан.
Ата Мекен жери үчүн,
Жыргалдуу совет эли үчүн,
Касташкан менен алышкан.
Түнөгүн бузуп немецтин,
Берлинге чейин барышкан.
Баатырлыгын көрсөтүп,
Жеңиштин туусун сайышкан.
Атагы чыгып жерине,
Алтын орден алышкан.

Баатырлыгы башкача,
Илгерки Манас атача.
Комсомолдун мүчөсү,
уулдар чыкты кыргыздан.
Айта берсең түгөнбөйт,
Көркөмдүү асыл жерлерди.
Аска тоонун ичинде,
Катылып жаткан кеңдери.
Жадырап жыргап жашаган,
Жайдары шайыр элдерди.
Мекенин жоодон сактаган,
Менменсинген эрлерди.
Заңгыратып эң сонун,
Аппак үйлөр тургузган.
Ойлосоңор жолдоштор,
Ушулар чыкты кыргыздан.

КЫРГЫЗ ЭЛИ¹

Төрт түлүк малын багып кыргыз эли,
Шар аккан өзөнгө бай кыргыз жери.
Короону кайтарышкан бекбекейлеп,
Кыргыздын кызы менен келиндери.

Сүйрөтүп укуругун жылкы айдашкан,
Чалма уруп азоолорду шап кармашкан.
Ырдашкан жылкычылар «шырылдаңды»,
Качырган карышкырдан жалтанбастан.

Кыргыздын жакшы өнөрү жорго салып,
Күлүктү тандап суутуп тойго чабып.
Эл жерин жоодон коргоп калган экен,
Эр Манас, Эр Табылды, Жаныш, Байыш.

---

¹Ивв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Шаңшытып бүркүт таптап кушун салган,
Кыргызда мүлүшкөрдүк салты калган.
Тапталган кыраан шумкар туйгундары,
Асмандан ак куу, казды илип алган.

Кыргыздын кемпир-чалы наркы менен,
Жашаган эл ичинде баркы менен.
Жашоодо болуп келген элибизде,
Сыйлашуу бирин-бири шарты менен.

Кыргыздын салты болгон эзелтеден,
Жаштары улууларын сыйлоо деген.
Улуулар элдик насаат кептен салып,
Ар дайым жаштарына айтып келген.

Кыздары кыргыздардын сыйлуу сымбат,
Ар ишке үйрөнүшкөн чебер кылдат.
Башынан келе жаткан адат болгон,
Улуудан уялышып адеп кылмак.

Уялтып көздү оюу-теримдери,
Ыйбалуу, назик болгон келиндери.
Башынан келе жаткан нарк жана салт,
Сакталып калса деймин элимдеги.

Кыргыздар малын багып жай жатышкан,
Күрөшүп, оодарышып, ордо атышкан.
Кыз куумай ойнун ойноп кыз-уландар,
Оюндун кызыгына куп батышкан.

Бээ байлап желе тартып керме керген,
Аякка кымызынан куюп берген.
Аппапак томогодой боз үйлөрдө,
Ак калпак кыргыз эли жашап келген.

Кымызды жасай билбейт элдин баары,
Кыргызды кымызынан байкап тааны.

Айрыкча атаганат алда недей,
Ышталган сабадагы кымыз даамы.

Боз үйдүн төп келишкен жасалгасы,
Терме оюу, тегиричи, жабык башы.
Мал менен иркектешип илгертеден,
Мал камын көрүп келген кары-жашы.

Кошоктоп койлорду саап көнөк-көнөк,
Мал багып, мал убайын элим көрөт.
Уютуп айран жуурат казан, казан,
Баштыкка сүзмө сүзүп суусун төгөт.

Сүзмөгө быштак кошуп курут жасайт,
Арийне ак ичкендер узак жашайт.
Кыргыздын аялдары тынч олтурбай,
Ар иштин төп жасалыш жагын самайт.

Эрикпей көп кайнаткан эжигейди,
Ак саргыл даамы сонун келгин жейли.
Ак калпак Ала-Тоолук кыргыздарда,
Кеңколдой кенен болгон элдин пейли.

Ала кийиз, шырдагын тактап ойгон,
Көлдөлөңдү көйкөлтүп салып койгон.
Кыргыздар конок келсе кадырлашып,
Короодон кармап тандап койун сойгон.

Аяк кап, алабакан, чыгдандары,
Чыраштап чийлеринин чырмалганы.
Улуттук ыйман жана сыймыгыбыз,
Мына ушул келин-кыздын кылгандары.

Дүйнөдөн доору менен өтөт пенде,
Үлгүлүү эмгектери калып элге.
Көркөмдүү буюмдары жакшы салты,
Улуттук сыймык эмей анан эмне?

КЫРГЫЗ ЭМИ¹

Кыргыздын тез өзгөрдү көрүнүшү,
Өркүндөп социалдык өнүгүшү.
Элимдин ырыс-таалай багы болду,
Улуу Октябрь таңынын сөгүлүшү.

Эл элең мурда кыргыз артта калган,
Жазууга сенде болбой жалгыз тамгаң.
Кыргызда азыр илим маданият,
Өркүндөп өсүп жатат албан-албан.

Бекемдеп элибизде улуу достук,
Ирилеп айыл чарба колхоздоштук.
Жакындан жардам берип улуу орус,
Кыргыздар өнөр жайлуу өлкө болдук.

Бактылуу эл экенбиз кыргыз деги,
Билишет дүйнө эли кыргыз сени.
Өнөр жай фабрика байлыгы өсүп,
Дүйнөлүк аренада кыргыз эми.

АК КАЛПАК²

Кыргызым мага кымбатсың,
Ар ишке чебер кымбатсың.
Ак калпак ачып ажарды,
Сулүүлүк берген сымбатсың.

---

¹ Инв№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

² Инв№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Ажарың айдай кыргызым,
Маңдайда жайнап жылдызың.
Ааламга жетип таанылды,
Ак калпак кийген Чыңгызың.

Элимди кийген калпактан,
Ак калпак кыргыз аташкан.
Ак калпак сайма, кемселди,
Жигиттер кийсе жарашкан.

Ак калпак кийим шаңысың,
Кийелик калпак жаңысын.
Ак калпак кийген кыргыз деп,
Алыстан бизди таанысын.

КИМ УЛУУ¹

Ким улуу, турмуш улуу жашап жаткан,
Сөзү улуу акылмандын таамай айткан.
Жашоону жандандырып өмүр берген,
Суу жана аба улуу толкуп аккан.

Ким улуу, ак жол улуу бара жаткан,
Улуу жок бул дүйнөдө адамзаттан.
Урматтап сыйлагыла оо адамдар,
Улуулук урматыңды бардык жактан.

Ким улуу, күн, жер улуу баардыгынан,
Жашоо бар ошолордун бардыгынан.
Турмушу бирдей жашоо боло элек,
Адамдын ичтеринин тардыгынан.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модоқмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Улуулар ушулар го эң негизи,
Дыйкандын өз колунда жер семизи.
Арыкта агып жаткан агын суудан,
Куралат чалкып жаткан көл деңизи.

МЕКЕНИМ¹

Мээримин берет энемдин,
Мелжиген мейкин мекеним.
Картаны көрүп билесиң,
Өлкөмдүн кенен экенин.

Дүйнө эли уксун билели,
Элимдин тынчтык тилеги.
Советтик улуу өлкөбүз,
Тынчтыктын бекем тиреги.

Тең жашайт совет элибиз,
Малга бай дандуу жерибиз.
Бечара, байды билбеген,
Бактылуу элбиз эми биз.

Байкабай жүргөн экемин,
Баркыңды сенин мекеним.
Жаш өткөн сайын билинди,
Жанымдан кымбат экениң.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

АДАМЗАТ¹

Адамзат алтын менен жашка тойбойт,
Аписин тыйган адам ачка болбойт.
Ааламдын ээси сенсиң оо адамзат,
Ач көздүк адатыңды ташта болбойт.

Көл үстү кээде жымжырт, кээде толкун,
Бак-таалай дал ошондой болот солгун.
Канчалык улуктукка жетсең дагы,
Ошончо кичи пейил сылык болгун.

Жыл менен күндөр өтүп созолгон,
Турмуштун толкунунда томолонгон.
Жашаган жер шаарынын адамыбыз,
Колдой көр жосуну жок жоболоңдон.

ҮЧ ЖАМАН²

Бир жаман тууганынан көңүл калган,
Экинчи адат жаман көнүп калган.
Бирөөгө кара санап калп айтам деп,
Катүгүн ырысыңды төгүп албаң.

Билими күчтүү адам миңди жыгат,
Билеги күчтүү наадан бирди жыгат.
Жамандын үчүнчүсү ушак, ууру,
Адамды ушунчалык уят кылат.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

² Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

ӨМҮР КЫЗЫК¹

Турмуштун ачуу-таттуу даамын татам,
Аздыр көп бир жок болуп келе жатам.
Бактылуу, бактысызды, барды, жокту,
Башынан өтмөйүнчө билбейт адам.

Болот тура жыл менен айдын оошу,
Чоң байлык турмушунда дендин соосу.
Алганың аяш менен тең карысаң,
Карылык анда өмүрдүн Ала-Тоосу.

Жемелеп алган жарды абу дебең,
Арманда өтүп кетер алган немең.
Ал эне, кайык сымал сууга чөкпөйт,
Аны сен көлгө ыргытып салган менен.

Кыргыздар этти жешет майда туурап,
Кезегиң келип турса кайла дуулап.
Жайылган дасторкондой жайнап өтсүн,
Жашооңор жакшынакай жайда куунак.

Калкыңа чынчыл калыс болсоң сылык,
Жетээриң мурадыңа тынып-тынып.
Бурбасын көңүлүңдү оңой олжо,
Байкагың баарынан да өмүр кызык.

Өмүрдү өз доорунда өтөш үчүн,
Өлгөнчө турмуш менен күрөшкүңүң.
Күрөшүң турмуш менен токтолгондо,
Кантесиң айласыздан бүтөт күнүң.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

БАЛА КЕЗ¹

Өмүрүң өркөчтөнүп аккан суудай,
Өткөнсүйт асмандагы учкан куудай.
Ойногон оюндардан бала кезде,
Эмгиче эсте турат «уйум туумай».

Оюндун эң сонуну «чикит чапмай»,
Ойноор элек эки тарап «топтон качмай».
Ойнуубуз ошондо да кануучу эмес,
Бир күндө бир чогулуп «чүкө атышпай».

Кызык оюн «ак чөлмөк»,
«жоолук таштоо»,
«Токту сурап», тез жаңылмач
сөздү жаттоо.
Бар эле арабызда эң жакшы салт,
Жолдоштук кадыр менен сыйды сактоо.

Улгайып жаш өткөнсүйт улам утур,
Урмат го карылыгың келсе купул.
Көңүлдөн кеткис болуп калган экен,
Көйнөк менен көпөлөк кууган учур.

ЖАШТАРГА²

Мейманын тосуп алып урмат менен,
Узаткан ардакташып курсант менен.
Ушундай кыргыздарда бир макал бар,
Уул урмат, кыз абийри кымбат деген.

---

¹ Инв№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

² Инв№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Сактасаңар кыргыздын жакшы салтын,
Ыраазы болбойт кантип кыргыз калкың.
Келечек силердики кана жаштар,
Көтөргүлө кыргыздын дагы даңкын.

Кандай болсо ийнелеп кудук казыш,
Ошондой кыйын болот билим алыш.
Тайманбай кыйындыкты жеңип чыгыш,
Билим ал эгер болсо сенде намыс.

Билимдин өрү бийик, кенен конуш,
Оңойго турбайт аган барып конуш.
Силерге айтылуучу элдик пикир,
Билимдүү, ак ниеттүү таза болуш.

Улууга кылбагыла көп кыянат,
Жакшыда болот дайым сый-сыяпат.
Жан багып оңой-олтоң жегич болбо,
Жашоодо ак эмгегин чоң ырахат.

ӨМҮР¹

Картайып улам өмүр өткөн сайын,
Билесиң кандай болот жашоо жайың.
Аздыр көп тагдырыма тобо кылам,
Өткөн менен келгенди ойлоп дайым.

Кебездей жумшак мүнөз кайран жакшы,
Мүнөздү мына ушундай кайдан тапты.
Жанаша жакшы менен өткөрө көр,
Жаманга көп кор кылбай калган жашты.

Бүгүндөн келечегин эртең жакшы,
Картайып карылыкка жеткен жакшы.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Адамдар ызаат кылып урматташат,
Улгайып улуулукка жеткен жашты.

Карылык өмүрүңө коюп тузак,
Карылык аркан, жипсиз коёт тушап.
Карыганда дөөлөт берсин деген тура,
Болсо экен карыган кезде көңүл куунак.

Жашадым жаратканым берген жашты,
Карыганда ден соолугуң болгон жакшы.
Жашоодо бир жок болуп күндөр өттү,
Кор кылып койбосо экен кайран башты.

Булуттун үзүмүндөй жашым калды,
Жаш өмүр жарымы жок азым калды.
Тагдырга моюн сунуп көнөбүз да,
Ким ардактап күтпөгөн асыл жанды.

ТУРМУШ ЫРГАГЫ¹

Күлүп ал жаштар жазганбай,
Күнүмдүк кунгө алданбай.
Кайрылгыс болуп өмүрдүн,
Күндөрү өтөр ар кандай.

Кемчилик, кемтик кимде жок,
Өзүңө, өзүң болгун сот.
Өткөрөөр адам өмүрүн,
Бир күнү болуп, бир күн жок.

Оокат жок оңой ойлоңуз,
Биз дагы бар, жок болгонбуз.
Адамдар жашайт турмуштун,
Туткуну болуп бошонгус.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модоқмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Жаш кезде ойноп күл, жайна,
Жайнаган жаштык күн кайда.
Жок белет беле муң-кайгы,
Жаралса адам бир кайра.

Орундап турса ойдогуң,
Ошондон бөлөк жок сонун.
Айланып куштай учаарсың,
Ачылса таалай ак жолуң.

Кадырлар кары жашты да,
Сыйлашып жүргөн жакшы да.
Азмын же көпмүн дебестен,
Каниет кылгын бактыңа.

Айылдын көркү адамда,
Адамдык парыз саламда.
Азамат болсоң эр жигит,
Алдыңа карай кадамда.

Ийгилик иштен изделет,
Абийирдүү адам ийменет.
Байкагын алды, артыңды,
Адамга кезек бир келет.

ЫСМАНДЫН КҮЛҮЙПА, ГҮЛНАР ЭКИ АБЗЕЛИ¹

Таң атканча сайраган ой, ий,
Тарууга тилин кайраган.

---

¹ №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 1-дептер. Айтып берген: Бакиев Бейшен 1922-жылы туулган. Азыр Дархан селосунда турат. (Ала-Тоо совхозу). Элдик ырлардын көп түрүн билет. Сабатсыз. Туулган жери Дархан. Уруусу – Желдең. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Тартар да тең, мен да тең,
Күлүйпа, Гүлнар эки абзел,
Тамшанттың жаман мени сен.
Тамшанганым билбейсиң,
Аттиң кудайга койдум сени мен.
Күн чыкканча сайраган ой, ий,
Күнгө тилин кайраган.
Күкүк да тең, мен да тең,
Күлүйпа, Гүлнар эки абзел.
Кайгырттың жаным мени сен,
Кайгымды сен билбейсиң,
Абзелим арбакка койдум сени мен.
Түнү жок согуп таң аткан,
Түрлөнүп жаштар бараткан,
Тартып колдон алам деп,
Ал эмес таалайды душман талашкан.
Ушундай болчу ий немецтин,
Абалкы турган планы.
Намысын колдон чыгарбайт,
Ал деле кыргыздын кыргын болушун.
Рама менен Аратын,
Каттап ырдайм комуздан.
Ырахмат айтып келгиле,
Ал дене, адилет ошол согуштан.
Балдарым майдан кеткенде,
Тилегим тилеп турайын.
Балдарым сага тапшырма,
Эсели көрсөтпө немец ырайын.

КАЧЫ ОРОЗБАЕВДИН ЫРЫ¹

Чоң Тянь-Шань аталган,
Алыскы четки жер эле,
Шаңдуу чардап жырлаган,
Кутмандуу кыргыз эл эмес.
Бүркүтү тоодо шаңшыган,
Булбулу сайрап таңышыган.
Килемдей болгон жайытың,
Жер батпай шаңга саңсыган.
Самандай болуп шолтулдап,
Өгөдөн ташып көбүктөн.
Булагы арак сыяктуу,
Айткым келди сүрөттөп.
Карагй кайың саласы,
Эгинге толгон талаасы,
Дем алсаң жанды жыргаткан.
Адырдын жыттуу абасы,
Илбирс, жолбор баштаган,
Тоосун бирдей каптаган,
Эригип жаткан мүнүшкөр.
Туйгунун күндө таптаган,
Каз өрдөгү каркылдап,
Бардыгы ойноп шартылдап.
Кең Ысык-Көл боюнда,
Борошо жүрөт боркулдап,
Агып жаткан ошентип,
Атактуусу Жыргалаң,
Ошол жерди жердеген,
Калкынын баары жырлаган.
Ошондуктан бул жерде,
Жер сорусу экен деп,

---

¹ №531 (5150) Жети-Өгүз районунан жыйналган элдик чыгармалар (бардыгы 5 дептер) 1963. 1-дептер. Айтып берген: Бакиев Бейшен 1922-жылы туулган. Азыр Дархан селосунда турат. (Ала-Тоо совхозу). Элдик ырлардын көп түрүн билет. Сабатсыз. Туулган жери Дархан. Уруусу – Желдең. Жыйнагандар: С.Закиров, А.Токомбаева, Б.Кебекова, Ж.Мусаева.

Калыгул акын ырдаган.
Желелеп жылкы байлаган,
Жайлоосу Соң-Көл, Суусамыр.
Жыркыраган айнек сыяктуу,
Айта берсең терең сыр.
Ушундай жерди көргөндө,
Кандай акын жазбайт ыр.
Жайкысын элим жайлоодо,
Жайлоодо бээсин байлоодо.
Жарашыктуу бул жердин,
Төрт түлүк малы жайлоодо.
Укурук моюн, алма баш,
Кетмендей болгон кара чач.
Оймок ооз, бураң бел,
Кыздары бар кыйма каш.
Күмүштөй акак жаркылдап,
Артында чачпак шартылдап,
Алда немедей көрүнөт,
Чыкканда келин салкындап.
Касташкан жоосун чабышкан,
Кабыландай кабышкан,
Жаш өлгөн баатыр балдары,
Калкынын туусун сайышкан.
Кыргыздын өткөн кырааны,
Эр Манас өскөн жер.
Тууганды башка келтирген,
Анын даңкы зор эле.
Айчүрөк менен Толгонай,
Анын сулуулугу болгон ай,
Уккандар ашык болушкан,
Жер бетинен эр калбай.
Аламын деген далай көп,
Көңүлү сүйүп кайтышкан.
Бет багып кызга баралбай,
Акылы сергек эр Бакай.
Кийинки чыккан ар кандай,
Аттанып казат алганда,

Керилген душман жоо калган.
Күч шаңдуу калктан чыгышкан,
Көргүн Токтогулдай ырчынын,
Айтканы маза кетпеген,
Кыргыздын Толубайдай сынчысы.
Ак табактан бал татып,
Ал көркөм сөздүн сынчысы.
Чыпчыргасы түгөнгүс,
Кыргыздын касиеттүү эри эле.
Бул дүйнөнүн бетинде,
Кайсы эрден кош эле,
Тукабадай кулпунган,
Ала-Тоо жердин жери эле.
Ой мында 30-жылында,
Колхоз совет уюшту.
Партиянын жолунда,
Калкым бетин бурушту,
Бактыга батты чоңдору.
Бешимге келди балдары,
Асманга учуп ырылдап,
Самолёт күндү айдады,
Кылымдын сырын чечишти.
Тынс жаткан дүйнө алдагы,
Жаңы заман балдары.
Жаркырап ойноп жатсын деп,
Карысы, жашы чогулуп,
Жыргалга абдан батса экен.
Улуу Ленин элинин,
Жаркыраган чолпону,
Таасирленттиң турмушта,
Бактыга туура болгону.
Башынан бери кеменегер,
Калтырып чептүү коргону.
Мына ошентип жыргап жатканда,
Дүңгүрөп октор атылды.
Өмүргө каршы арсыз жоо,
Тынч жаткан калкка асылды.

Саат 4 болгон кезинде,
Кара туман батыштан,
Чыгышты карай атылды.
Кайгылуу кабар токтобой,
Калайыкка тарады.
Адамдын жанын кейиткен,
Топурак согуш ачкан жоо,
Өмүрдү соолтот деген го.
Убалдан коркпой ит канкор,
Кан ичейин деген го.
Күнөөсүз калкты бомбалап,
Синарят менен койгулап.
Адамдын көбүн жок кылды,
Тил билбей немец чулдурап.
Жаткан жерден дем чыкпай,
Өлүп калды кары жаш.
Убалдан эч бир коркпогон,
Бул эмнеси боору таш.
Келишпеген канкорго,
Чиркин, оюнчук болду алтын баш.
Элимди айдап үйүнөн,
Далайын өрттөп салышты.
Карыларын чогултуп,
Малча айдап алышты.
Каршы-терши иликтеп,
Канкорлор азап салышты.
Түбөлүктү коштошуп,
Жардар болуп жатышты.
Батышта тууган ыйласа,
Кан ичер койбой кыйнаса,
Калкы жатып алабы,
Далай агып кочкул кан,
Анысы кара жерге сыйбаса.
Башынан баатыр жоокер эл,
Казатка кыргыз аттанды.
Кары дебей жаш дебей,
Баардыгы жапырт камынды.

Өзбек, казак, түркстан,
Агайыбыз грузиндер да келишкен.
Ал дагы жырғап жаткан алыстан.
Кабарын алдык алыстан,
Атактуу кавказ чыгыштан.
Кайгыны башка түшүргөн,
Канкор балее оңбосун.
Өмүргө каршы болдуңго,
Тилегиң эки болбосун,
Жөнөкөй иштен эмес го.
Аягын тагдыр оңдосун,
Айласыздан ажырап,
Алсыз кемпир чал калды.
Айга толбой жаңырган,
Айнектей сулуу жар калды.
Башка түшкөн иш экен,
Калкым көтөрбөскө ал барбы.
Жаратканың жар болуп,
Жаркырап аман келгиле.
Жабыктырып душманды,
Канкор немецти жеңгиле,
Көптү көргөн карыңар,
Ар батаңды бергиле.
Калкымдан кеткен берендер,
Кайрылып эсен келгиле.
Киндик кесип кир жууган,
Ала-Тоо жерим аман бол.
Жоокерди тапка келтирген,
Кутмандуу элим аман бол.
Көп токтобой жөнөйлү,
Кандашым элим аман бол.
Кең мейкиндик ажырап,
Жоокердин жөнөп калган жери ошол.
Ажырашып ар жерден,
Алыска сапар жүрөбүз,
Баатыр болуп жетилдик.
Ак сүтүн берген энебиз,

Аман болсок бир кезде,
Кең мейкин сага келебиз.
Күндөй күлүп жарк этип,
Кош колдоп салам беребиз.
Салкын желиң бетке урган,
Мээримдүү сенин жай айың,
Бетегеси форумдуу.
Анын көркөмдүгү көк шайы.
Булагы салкын мейкини,
Анын белгилүү го ал жайы.
Айланайын жараткан,
Жар болуп өзүң мендейге,
Маңдайга чыгып алыштык,
Баатырдын ишин оңдой көр,
Гүлкайырдай өмүрдү,
Сүйрөлтүп акыр койбогун,
Өткөн сайын убакыт.
Күн бешимге жакындап,
Саат экини көрсөтөт,
Стрелка чакылдап,
Радио сүйлөдү.
Саат экиде бакылдап,
Долуланган немецтин,
Өлүгү жатат батпастан.
Эсине албай чыгымын,
Илгерилейт качпастан.
Тоодой жаткан немец бар,
Жер бетине батпастан,
Жер бетинин мөөрү жок,
Кара ниет душмандын,
Биздин элде доосу жок.
Чоң казат эми башталды,
Чечилмек эми болочок.
Кара кан агып оргуштап,
Жаны чыкпай жаткан көп.
Жерге батпай көп өлүк,
Жайылып жаткан андан көп.

Кокуйлап ыйлап тыбырап,
Өлгөнү жаткан андан көп.
Бул ишти Гитлер кылды деп,
Өлүмгө бизди кыйды деп,
Өсүп турган өмүрдү,
Чөп чапкандай кылды деп,
Немецтик солдат айтышат,
Аскеринен ажырап,
Гитлердин жаны тынды деп.
Саат 7 болгондо,
Со колумду талкалап,
Экинчи огу тийгени.
Быйымымды жаралап,
Үчүнчүсү жараптыр,
Көкүрөктү аралап.
Токтобостон даркырап,
Агып жатты кочкул кан.
Айланамды карасам,
Көлгүн болуп жайылган.
Кармаласам бир кезде,
Аккан кандар тыйылган.
Кадимкидей толкундап,
Канатым жок учууга,
Айламды таппай келатам.
Быйыгым жок турууга,
Кыймылдатып көкүрөк,
Денемди мындай бурууга.
Канып катып баратат,
Суу ичүүгө алым жок.
Мүмкүндүк бербей жаратым,
Кыймылдарга алым жок,
Көзүм көрбөйт бүлбүлдөп,
Кандайча болгон болочок,
Өткөн сайын убакыт,
Кыйындады абалым,
Колдон келер иш эмес,
Канткенде айла табамын.

Балтыргандай солкулдап,
Өзүм турар жаш өмүр.
Оор абалда турамын,
Көтөрүлбөй жаш көңүл.
Ала-Тоону айланып,
Алыста келген жагалмай,
Абалы оор кыйналат,
Жан айласын табалбай.
Алыскы жерде калабыз,
Элимден угуп баралбай,
Көзгө сайса көрүнгүс,
Түн ортосу убагы.
Канаты болсо жагалмай,
Тыбырап мында турабы.
Жарадар болгон туйгунга,
Жараткан көңүл бурабы.
Кадимкидей жадырап,
Ойнор күнүм болобу.
Же болбосо жаш өмүр,
Гүлдөй болуп солобу.
Асмандагы көп жылдыз,
Айланып жүрөт ааламды,
Жардам бергин жараткан,
Байкадың го шайымды.
Эч болбосо угуп тур,
Айткым келет жайымды.
Карчыгадай айланып,
Калкыма барар күн барбы.
Чолпондой көзүм чачырап,
Жардам болгун жараткан,
Туйгунуң жатып үн салды,
Байланып канат карчыга.
Жигит болуп толсун деп,
Эли журтум калкалап,
Энесин ак кепиндеп койсун деп,
Жараткандан тиледи.
Тилегим кабыл болсун деп,

Айланайын ата-эне,
Бул тилегим эсимде,
Абалыңды ойлосом,
Кыйналып жаткан жерим,
Бармактайдан көтөрүп,
Чоңойттуңар экөөлөп.
Мен үчүн не көрбөдүң,
Турумтайдай бөпөлөп.
Алдейлеген ак сүтүң,
Актаймынбы ата-эне,
Алтын чынар бутагын,
Согуштан аман мен келсем,
Актабайымбы ата-эне.
Чолпонум айым ата-эне,
Ак сакал болуп карыган,
Баштагыдай чагы жок,
Алы кеткен абыдан.
Абалымды ойлосом,
Кыйналып жаным жабыгам.
Биринчи асмандагы топ жылдыз,
Экинчи жортуп турган салкын жел.
Менин айылымды көрдүңөр,
Айланам болду аска бел.
Тилектеш болсоң экөөлөп,
Кабарымды жеткиргин,
Алымды билсин кайран эл.
Жайнаган килем сыяктуу,
Жерим калат окшодуң.
Башынан баары кут кылган,
Элим калат окшодуң.
Жаңыдан сүйүп кошулган,
Жарым калат окшодуң.
Ысык-Көл, Соң-Көл, Чатыр-Көл,
Көлүм калат окшодуң.
Көк жайык салкын карагай,
Төрүм калат окшодуң.
Жайнап турган кызыл гүл,

Гүлүм калат окшодуң,
Акыркы мүнөт көрүнөт,
Менин үйүм калат окшоду.
Уга берсин ай аалам,
Салкын жер кайра тынбасын,
Артымдагы эки иним,
Алына толбой жаш эле,
Көз болуучу ага-ини,
Маанилери бас эле.
Казатка мени жөнөтүп,
Айласыз алыс калды эле.
Жылдык алыс сапардан,
Жылдызы аман келсе экен,
Карып калган кемпир, чал,
Кайрылып мени көрсө экен.
Жабыркатып душманды,
Жоокерлер жоону жеңсе экен.
Деп күнүнө үч убак,
Тилегин тилеп жаткандыр.
Бооруң ачып жараткан,
Кары кеткенн калкымды,
Акыры бир күн шаттандыр.

БЕЛЕГИҢДЕН ТААНЫЙМЫН¹

(Токтогулга)

Кимдер өтпөй ким калган,
Опасы жок жалгандан.
Капыр ажал келгенде,
Качаарды билбей кайран жан.
Алтын баш өлүм айынан,
Арылбай өтөт армандан.

---

¹ №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август) 3-дептер. Айтып берген: Жээналы Үсөнов. Тоң району. Жазган: Ахматов.

Бөрүмдөп айтат артыңдан,
Боорлошуң оозун карманган.
Эч адам калбайт кутулуп,
Шум ажал сенин чалмаңдан.
Актыктан кордук көп көрдүң,
Акыйкатсыз салбардап.
Айдалып Сибирь алыска,
Акын булбул сандалган.
Аз турбай өлгөн айыбың,
Өчүндү алдык аркаңдан.

Берметтей сөзүң тизилип,
Бетине тамдын илинип.
Калкың эңсеп окушат,
Кадырың мына билишип.
Кайрылып келбейт окшойсуң,
Калгандай болдук түңүлүп.
Көзүңдү көргөн немедей,
Китебиң окуйм сүйүнүп.
Белегиңден тааныймын,
Келсеңчи туруп кийинип.
Кандай ажал алды экен,
Капамын Токо ийилип.

Сага окшогон акындар,
Өлбөй калар күн кайда.
Эскирип жашы карысы,
Эч ким калбайт бу жайда.
Өлсөм да артта көп булбул,
Өсүп жатат муңайба.
Калышпайт сиздей сайраса,
Кадимки булбул булар да.
Көзүңдүн гана жоктугу,
Кубанып көрүп тураарга.
Осмонкул, Калык, Алымкул,
Талыкпай чуркайт дубанга.
Токтонаалы, Шекербек,

Сүйлөбөйт булар бекер кеп.
Арышын чоюп керешет,
Алдыңкы чаңга жетем деп.
Абдиреим турат элигип,
Алыс чыгып кетем деп.
Балдардан өсүп жатпайбы,
Басмайылын бекемдеп,
Тимеле жыргал турмушта,
Тилейбиз жалпы эсендик.

Токтогул түшүп эсеме,
Толкудум бир аз кичине.
Илим-билим күчөтүп,
Иштейли элдин ичине.
Адал иштеп, ак сүйлө,
Арамдык кылбай кишиге.
Гүлдөтөлү турмушту,
Душманды коюп тышына.

ЖОЛДОШТОР¹

Жолдоштор
Кээ бир адам бар:
Туурасын айтсаң,
Чындык эмес
Калп сөз деп,
Уккусу жок,
Көктү карайт.
Байкагың келип,
Анча-мынча,
Калпты айтсаң.
Анда кубанып айтат:
«Мына курбум

---

¹ №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август) 3-дептер. Айтып берген: Кемел Баканов. Жазган: Ахматов.

Бул сөзүң жарайт!»
Эгерде сурасаң:
Бул адам кандай деп,
Кобурап, жобурап,
Айтып берет
Далай кеп.
«Ал адамдын
Көңүлү жумшак,
Кете берет,
Кайда болсо да,
Койсоң жумшап.
Ошондуктан
Мен аны
Жакшы көрөм» – дейт.
«Ал эми
Тигичи» – десең,
Мурдун чүйрүп:
«Көкүрөгүн
Көтөргөндөн
Башканы билбейт».
Мындай, тигиндей
Кылалы – деп,
Акыл айтсаң,
«Жок болбойт» – деп,
Кыска гана
Жообун берет:
«Боз жигитти
Жөнөкөй гана
Колхозчуларга
Андай жүздүү
Туура болбоосу керек».
Калп күлүп:
«Тиги карындашчы?» десең
«Чүрөк десең чүрөк».
Абдан акылдуу кыз,
Кандай болот
Аны сага алып берсем!!!

Оозун көптүрүп
Тим эле көтөрүлүп
Сүйлөөнүн кереги жок
Жолдоштор!..
Эгерде андай –
«Жигиттер» менен
Жолдош болсок
Басып алабыз ысык чок.
Тышкы кейпин
Байкап көрсөң
Сага да жагат.
Сырдаша келсең
Бат эле
Көңүлүң калат.
Жаман жактарын
Сынга алсаң
Сага арнап
Көп ушак табат.
Салам айтсаң
Же жанынан
Өтүп бара жатсаң
Ичинен таарынып,
Тескери карап
«Шашпа» деп калат.
Калпычы
Ушакчы
Көкүрөк көтөрөт.
Жолдоштор!
Андайлардын колунан
Эмне келет.
Чечен сүйлөп
Калп менен
Беш минутага
Жакшы көрүнөт.
Бирок акырында
Чындык жеңет.
Анан

Жолдошторунун ыраактап,
Өзү эле бөлүнөт.
Бирок,
Биз аларын
Бөлүнүп чыгуусун
Отурбайбыз күтүп.
Алардын ушагына
Калп сөгүнө
Алданып
Көз көрүнө
Жакшы эле келдик түтүп.
Жолдоштор!
Эми аларды
Аёо жок.
Сын менен
Калптарына
Ызырынганына
Ушагына
Сокку урабыз,
Достук үчүн
Болоттон чың турабыз.

Бактылуу карыя¹
Иштегенден талбаган,
Эмгеги терең дарыя.
Кеп башаты мындайдын,
Ардактуу Сонор карыя.

Өтүп кетти бир далай,
Тал чыбыктай жашчылык.
Сакал, чачты агартып,
Карылык келди шаштырып.

---

¹ №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август) 4-дептер. Айтып берген: Кемел Султанов, 23 жашта.Большевик колхозу. Кочкор району. Жазган: Ахматов.

Сыдырым соккон муздак жел,
Беттериңен сылаган.
Өмүр тунук булак,
Агып жаткан жылгадан.

Кары деп элим сыйласа,
Ошо болот жашчылык.
Таарынып ага не керек,
Жаратпаса жаш кылып.

ОКТЯБРЬ¹

Бакыт берген бүткүл элге,
Сыймык чачкан биздин жерге.
Душманыңды талкала деп,
Кайрат берген баатыр элге.

Курал ал деп ал чакырган,
Душман күчүн ал жапырган.
Элим үчүн, жерим үчүн,
Өчпөй турган таңды атырган.

Талкалады тап душманды,
Жарык кылып илип шамын.
Элим үчүн, жерим үчүн,
Өчпөгүдөй жыргал таңын.

Бакыт-таалай берди элге,
Көрк киргизди чөлдүү жерге.
Эзилип жаткан элди,
Чын жеткирди ушул теңге.

---

¹ №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август) 4-дептер. Айтып берген: Оторов Арзыбек, Талды-Суу айылы. Жазган: Ахматов.

Октябрь элдин майрам күнү,
Миң кубулат турмуш гүлү.
Эзилген чет эмгекчилер,
Бизди ээрчип алга жүрү.

ТОКТОГУЛГА¹

Эл ичинде сайраган,
Музыкадай талбаган.
Угуп турса адамдын,
Ичте чери калбаган.
Сөздөрүң курч турбайбы,
Жоо жүрогүн каңдаган.

Ушул жыргал заманда,
Өлбөй тирүү турганда.
Толгон түркүн өнөрүң,
Тийбейт беле адамга.
Ой, чиркин ай шум ажал,
Алып кеткен жаман да.

Бай-манапка ок атып,
Чыккан акын сен элең.
Келбес жайга кетсен да,
Арманың бар эмнеден.
Тынбай ырдап дагы эле,
Тирүүсүң Ток эл менен.

Уурусу желдең бир жигит айылынан куулуп кетип жолдошторуна мындай деп ыр жазат²

---

¹ №422 (1553) 1953-жылы Ахматовдун жетекчилиги менен кыргыз мамлекеттик университетинин студенттери тарабынан жыйналган фольклордук материалдар (июль-август) 5-дептер. Айтып берген: Айтыкеев Токуш. Жазган: Ахматов.

² №622 (5260) Токомбаев Жумалы тарабынан жыйналган фольклордук, этнографиялык материалдар (Ысык-Көлдөн). Фондуга сунуш кылгандар: Ж.Таштемиров, Ботояров.

Абдыкерим, Байдөөлөт,
Алакенин Асеги.
Чыландын уулу Арсарчы,
Жан курбум сиздер тыңдачы.

Жазып кой мени союзга,
Жакшылык иштен ким кашчу.
Өкүмөтчү балдарга,
Өтүнүп байкап кат жазчу.

Күркүрөп турган балдарга,
Күчүм жок менин касташчу.
Адети эле булардын,
Капталынан ор казчу.

Тарта жүр балдар тизгинди,
Бу заман далайдын оозун карматчу.
Дүнүйө сыры белгилүү,
Далайды мендей зарлатчу.
Кудайдын күнү таруудай,
Күн батса кайра таң атчу – деген экен.

ЖАШ МЕЗГИЛИ¹

Элибизде жашты он-ондон, бөлүп он жашты оюнга тойбогон доор, жыйырмананы найза, отузду өгөө, кыркты кылыч, элүүнү устара, алтымышты шумдуктун (карылыктын) башы, жаштын мышы дешет. Жетимишти желедеги жылкы, сексенди өмүрдүн сереси, токсонду өмүрдүн тозогу деп жашка мүнөздөмө беришкен. Ошол боюнча алынган жаш жөнүндөгү ой толгоо.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Молдокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Элүүнү устара деп атап, устараны бакса устара,
бакпаса кыңырак экендигин эске салат.

Он жашың ойноок мезгил бала чагың,
Көгөрүп, бурдөп турган жалбырагың.
Айтылып келе жаткан жаш жөнүндө,
Эзелки эл нускасын калтырамын.

Жыйырманда курч болоттой болуп чыңал,
Душманга таамай тийген найза сымал.
Эр жигит эл четинде, жоо бетинде,
Ата журт алып барган жайда сымал.

Калкына калканч болуп жигит деген,
Калдайган калың элдин камын жеген.
Темирди тал чыбыктай жонуп кескен,
Отуз жаш өгөө сымал өткүр белем.

Иштеген иш үзүрүн көрсүн мекен,
Тер жайып ымдалышып турсун чекең.
Оор эмгек кыйын иштен майтарылбас,
Кырк жашың жалмаңдаган кылыч экен.

Алганды аз-көп дебейм мекен кенен,
Абайлап ичип-жегин ченем менен.
Багууну талап кылган устара экен,
Элүүнү эр ортону деген менен.

Өмүрдүн атан төөдөй алтымышы,
Башталган карылыктын башкы мышы.
Бой бербө өмүр болсо карылыктын,
Алдыда күтүп турат далай кышы.

Жетимиш жергеси кең мекенимдей,
Элестеп элдин башчы жетегиндей.
Эмнедир эстен чыгып калбас бекен,
Бирөөнүн баспай калган бечелиндей.

Өмүрдүн сересинде сексениңди,
Кут кылсын ошол жашка жеткениңди.
Башыңдан барды-жокту көп өткөрүп,
Турмуштун далай түйнүн чечпедиңби.

Өмүрдүн тозогу дейт токсон жашты,
Кор кылып коёт белем кайран башты.
Кандайдыр куну качып муздап дене,
Сезилет кармагандай кара ташты.

Жашыңа жашоо шартың келгендей төп,
Жаныңды колдон келсе кыйнабай өт.
Өмүрдүн кылда бийик чокусундай,
Жүз жашка чыккан да бар, чыкпаган көп.

АЯЛЗАТЫНЫН ЖАШ МЕЗГИЛИ¹

Кыз бала онго чейин куурчак ойнойт,
Улгайган энелерин туурап койбойт.
Оюнду ой боюнча ойноп алган,
Ошондой эркинчилик эми болбойт.

Жыйырмаңда тоту болуп кулпунаарсың,
Дарактын башын карай умтулаарсың.
Турмушта түркүн тагдыр дуушар болор,
Кыз сыры ачкыч менен кулпулансын.

Аяштын отуз жашы ак куудайсың,
Ак үйдүн берекеси ак буудайсың.
Тил катып суусаганды тамшандырған,
Көк кашка тоодон аккан ак суудайсың.

---

¹ Инв.№823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модоқмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Кырк жылдык жакшынакай жашын жашап,
Жаркылдап жубайынын жарпын жазат.
Улгайган улуу тоонун уларындай,
Баярлап балдарына мээрим чачат.

Аялдын сыйлуу болот элүү жашы,
Мейманга белен болуп берчү ашы.
Кабатыр болот дайым келин-уулу,
Бузулбай турса экен деп кабак-кашы.

Келиндик сының кетип байбичесиң,
Олтуруп бир самоордон чайды ичесиң.

Алтымыш улгайгандык үйдүн жайын,
Бир гана байбичеси сен билесиң.

Жетимиш жашын жашап чоң энесиң,
Жээниңе, балдарыңа чоң элесиң.
Балдарды көлдөн сүзүп жашыл жээкке,
Жеткирген сен чоң эне, чоң кемесиң.

Узарып кете берсин жаштын учу,
Силерге айтар каалоом мендеги ушу.
Сексенден ары дагы жашагыла,
Силердей байбичелер үйдүн куту.

ЭСКИЧЕ АЙЛАРДЫН АТАЛЫШЫ¹

Илгери кыргыздар көчүп-конуп, боз үйдө жашап мал менен оокат кылышкан. Ошого байланыштуу жыл мезгилиндеги айларга таандык төмөндөгүдөй маани берилген.

---

¹ Инв №823. Санжыра дастан жана акыл насаат ырлар. Айткан: Кулумбаев Модокмат. Улуу Ата Мекендик Согуштун инвалиди, эмгектин ардагери, Эл агартуунун отличниги. Ысык-Көл облусу, Түп району, Талды-Суу айылы. 23.11.1992.

Алсак үчтүн айында үйдөн үркөр көрүнсө үч ай же токсон күнүң бар деп кыштын узундугун айтышкан. Үйдөн көрүнсө деген сөз үркөр боз үйдүн түндүгүнөн көрүнүп, үркөр төбөдө болуп, чилденин толуп турган кези болот.

Бирдин айында чилде чыга баштаса да кыштын суугу али да күчүндө болуп турган учур. Токсон чилдеге карата боз токту куйруктуу калды, боз улан богоктуу калды, кысырак жалдуу, кыз эмчектүү калды камчылан чилде, камчылан деген. Кыштын тез чыгып, жаздын келишин күткөн эл, бирдин айын бат эле кетсе экен деген максатта «бирдин айындай чоюлбай» деген сөз калган.

Жалган куранда жалама айран ичет.

Чын куранда чыңыртып бээ байлайт деген экен.

Бугу айында бугу келди бук салды, арык малга сук салды деп малдын арыкчылдыгын билдирген.

Кулжа жай айынын башталышы.

Теке айын теке какшык деп жайдын толугу, күндүн узарып ысып турган чагы.

Баш оона, аяк оона чөптүн каары өтүп калгандыктан, эми чөптү жемек түгүл чөпкө оона дегенден калса керек.

Тогуздун жана жетинин айы, күздүн айы бештин айы, күн кыскарган куштун айы болуп чилде түшөт. «Бети жок катын бештин айында уктайт» деген сөз күндүн кыскалыгына, түндүн узундугуна байланыштуу келип чыкса керек.

Айлардын эски аттарын билип эмне,
Дебегин көптүк кылбайт ар бир неме.
Билгенден билбегениң көп дейт тура,
Билсин деп эл нускасын жаздым эле.

Нускалуу адам болом десең нагыз,
Турмушта тарых менен болгун тааныш.
Жөнөкөй болгон менен артык болбойт,
Эскиче ай аттарын билип алыш.

Айлана апкак болуп кары терең,
Чилденин толуп турган кези белең.
Январь үчтүн айы бардык айдын,
Капырай каары катуу айы белем.

Февраль билесиңер бирдин айы,
Кыш кетпей каарданып турган чагы.
Сал-жанды чыйрыктырып жүдөттүң го,
Деги сен көп чоюлбай кетчи нары.

Март айы жалган куран жаздын айы,
Арыктап кеткен мезгил малдын шайы.
Чарбанын жетекчиси сизге дайым,
Билинип турган жакшы малчы жайы.

Илгери көчмөн элим төр жайлашкан,
Чыңыртып чын куранда бээ байлашкан.
Ар дайым кең-кесири өксүбөйбүз,
Азыр биз апрелде сүт каймактан.

Май айы ар бир жылдын жаштыгы го,
Жаркырап жаз айынын артыгы го.
Май айын бугу айы дешет элим,
Айлардын абдан сонун салкыны го.

Кандай жакшы тийген күн июндагы,
Оюн салып бээлердин кулундары.
Малдардын кулжа айында карды чыгып,
Тоюнуп топтой болуп турган чагы.

Теке айы июль ысык жай толугу,
Семирип турган учур кой соолугу.
Чой-чойлоп кырдан-кырга койду жайып,
Чабандар жаның болсо тарт чоорунду.

Баш оона август айы бышыкчылык,
Күз күрөш эмгектенгин тынып-тынып.

Жашайлы жакшы деген атка конуп,
Жашоону койгон тура кызык кылып.

Аяк оона сентябрь күздүн башы,
Эмгектенген элимдин кары-жашы.
Дасторконго төгүлүп турган мезгил,
Өрүк менен алманын бышкан ашы.

Тогуздун айы дейбиз октябрды,
Баш багып байкуш кышың үйгө кирди.
Жакшылап кышка камын малчы жаштар,
Жеткирет мурадыңа иштеги ийги.

Ноябрь күз айынын акыркысы,
Жакындап келе жаткан жылдын кышы.
Жетинин айы болуп тоң башталып,
Даракка келе баштайт жаштын мышы¹.

Декабрь бештин айы кыш башталды,
Багалык жардам берип малды жалпы.
Коомдук мал өсүп турсун жылдан-жылга,
Жакшы дейт жардам берген иштин арты.

---

¹ «Жаштын мышы» деген сөз адам алтымыш жашында карылыкка баш койгон мезгил эмеспи. Ошондуктан алтымышты жаштын мышы дейт.

МАЗМҮНҮ

Баш сөз	3
---------------	---

Айтыштар

Окуучу жана колхозчу	6
Жигит менен келин	8
Кыз-жигит	10
Үч жигит	11
Элдик ырлар	15
Жеңеси менен кайнисинин айтышканы	19
Оторбай Байтектин Жатакчынын кызы менен айтышканы	20
Бригадир менен жалкоо келин	21
Эки жаш	22
Эпкиндүү келин, жалкоо жигит	24
Бригадир менен жалкоо	26

Арман ырлары

Төркүнүнө жетпеген кыздын арманы	28
Каптагайдын кызынын арманы	29
Төркүнүндө төрөгөн кыздын арманы	31
Арман	32
Бир жетим кызды Сатаке деген агасы бересесинен кутула албай бир сартка сатмак болот. Бергени жатканда кыз арманын айтып ыйлаган экен	34
Каптагайдын кызынын арманы	35
Жалгыз баласына жазган арманы	39
Чалга барбай качкан кыздын арманы	52

Жаңылмачтар

Жаңылмачтар	53
Жаңылмач	53

Жомоктор

Үкөй	55
Мергенчи	57
Баембаев Жекеңдин балдар үчүн айткан жомогу	60
Жомок	61
Акылман кыз	67
Зыйфырым	69
Жомок	74
Жомок	77

Калптар	80
----------------------	----

Кошоктор

Кошок	81
Кошок	83
Кошок	85
Кошок	87
Кошок	95
Кошок	100
Кошок	110
Кыз бергендеги кошок	112
Байгазы деген бай өлгөндө урук-туугандары мындай деп кошкон	113
Кошок	117
Кошок	120
Карыларга арналган кошок	125
Кошок	126
Аялынын кошогу	127
Кошок	128
Ынагымды жоктоюн	132
Кыз узаткандагы кошок	133
Кошок – кайым айтышуу	134
Кошок	136
Кошок	139
Кошок	141
Эненин баласына кошкон кошогу	143
Апасы өлгөндө кошкон кошогу	148
Жеңесине кошкон кошогу	149
Атасы өлгөндө эки кызынын алым-сабак айтып кошкону	151
Кошок	152

Уламыш-легендалар

Ак-Кочкор арыгы жөнүндө легенда	154
Бакыр мергенчи жөнүндө айтылган сөздөр	155
Отуз уул жөнүндө легенда	156
Чериктер жөнүндө легенда	157
Олжобай жөнүндө легенда	157
Казакбай балбан жөнүндөгү легенда	159
Айман сынчы жөнүндө легенда	160
Ысык-Көлдүн айланасындагы биринчи кыштактар жөнүндө	161
Каба уруусунун чыгышы жөнүндө легенда	162
Бугу деген уруунун чыгышы жөнүндө легенда	164
Мергенчи Токсаба жөнүндө легенда	164

Төрт-Күл жөнүндөгү легенда	166
Саруудагы күмбөз жөнүндөгү легенда.....	167
Тилекмат уругу жөнүндө легенда	168
Тору-Айгыр деген аттын пайда болушу жөнүндө легенда	173
Жети-Өгүздүн аталышы жөнүндө аңгеме	175
Ысык-Көлдүн пайда болушу жөнүндө болгон аңгеме.....	175
Кандын кызы менен кедейдин баласы экөө бешикте жатып бир-бирине ашык болгону жөнүндө айтылган сөз.....	176
Бир кедей жөнүндө болгон аңгеме.....	179
Бугу, тынай деген эл жөнүндө болгон аңгеме.....	180
Үч жигиттин тилеги жөнүндө аңгеме	181
Теке деген олуя жөнүндө аңгеме	182

Макалдар

Макалдар	183
Макал-лакаптар	183

Санат-насаат ырлары

Санат	184
Насыят.....	188
Санат	190
Насыят.....	192
Карылык насаат	194
Санжыра дастан	199
Санжыра дастаны.....	199
Мүйүздүү эне	242

Сатиралык ырлар

1930-жылы байларга карата ырдалган сатиралык ырлар.....	246
Жан дили жалтаң.....	247
Пиянкечтин кээ бир түрү	248

Табышмактар

Калыгулдан	251
Табышмак	251
Табышмак	252
Табышмак	252
Табышмактар.....	253

Эмгек ырлары

Эмгекчи жеңе	255
Эмгек сырлары.....	257
Элдик баатыр бололу	259
Эмгек жөнүндө.....	263
Дыйкандар	264
Эпкиндүү келин	265
Күжүрмөн колхоз.....	266
Көп буудай	266
Эгин.....	267
Дыйканга	268
Жарык болот көңүлүң.....	268
Батыйга	269
Биздин колхоз	269
Малчынын сөзү.....	270
Эки бригат.....	271
Биздин колхоз	273
Эмгекти артык сүйгөнгө.....	274
Эмгек ыры.....	275
Беш жылдык	275
Мелдеште	277
Орокчу келин.....	278
Эмгектеги жеңеме	279
Жумуштан калба курдашым	280
Камынып жазга колхозчу	281
Күз күрөш	282
Ударник, жалкоолорго карата	283
Малчыларга	285
Эмгектин болгун баатыры	287
Бригадирдин ыры.....	288
Жеңеме	289
Колхозчу	291
Чалгынчы.....	291
Мен жазда	292
Алмадай	293
Сокочу	294
Колхоз күжүрмөндөрүнө	296
Трактор.....	297
Бааланат жеңе эмгегиң	297
Жалкоого жол бербейли.....	298
Биздин колхоз	299
Эпкиндүү иштейм.....	302
Жалкоо келиндин айтканы	303
Эпкиндүү келиндин айтканы	303
Жаз койнунда эмгекчи	304
Эпкиндүү башкарма.....	304

Начар башкарма.....	306
Эпкиндүү башкарма начар башкармага карата	307
Эмгек ыры.....	308
Баатыры болгун эмгектин	309
Күжүрмөн колхозчуларга.....	310
Колхозчу	311
Эпкиндүү бололу	312
Уйларым	313
Биздин колхоз	314
Алмадай	315
Биздин колхозчулар	316
Эгинчилерге.....	319
Карыянын сөзү	321
Кырманда.....	322
Дыйкандар	323
Эмгек этикасы	324
Чөп чабышат карылар	325
Комбайнчы кыз.....	325
Туу алдык	326
Күжүрмөн колхозчу.....	327
Чыныгы эмгек балбаны.....	328
Биздин колхоз	330
Эмгек жыргалы.....	330
Комбайн	331
Гүлдөгөлү айылды	332
Күжүрмөн бригад күтүнөт	333
Мактангын элим эмгектен.....	334
Эмгек жыргалы.....	335
Кел жарышка жеңеке	337
Жер-сууга арналган ырлар	339
Ысык-Көл.....	339
Кең-Суу	340
Кыргызстан	340
Ысык-Көл.....	341
Көк-Жардын көрүнүшү.....	342
Сырт жолунда	343
Биздин жер	344
Сарбаш канал	346
Биздин жерде	347
Туулган жерим	347
Ала-Тоо	349
Ысык-Көл шаары	350
Кыргыз жери	351
Самарканд	352
Медео	353
Каркыра.....	354
Тил жетпейт	354

Жети-Өгүз курорту	355
Жергеси сонун кыргыздын	357
Өскөн жер	361
Түп суусу.....	362
Соң-Көл.....	363
Аркыт	363
Карт Каркыра	364
Каркыра	366
Коңур-Өлөң ГЭСине!	367
Орто-Токойдон кат.....	369
Ала-Тоого	371

Ашыктык ырлары

Атыр гүл	375
Күлбаары	376
Сүйгөн жарыма	378
Жообун жазчы	378
Ак калтар.....	380
Эскерме жазам эстелик	381
Ак калтар.....	381
Күмүшүм.....	383
Сүйгөнүмө	384
Кылып жүрбө убара.....	386
Алтыным менин Зыйнатым	387
Жетпейт элем мен сага	388
Селкиге	389
Ак калтар.....	390
Ушундай беле	391
Ар дайым селки эсиңе ал	392
Айдарым	393
Кызыл гүлгө	397
Сүйүү ыры.....	399
Сүйгөнүмө	400
Билсеңчи	400
Сүйгөнүмө	401
Сен болсоң.....	403
Ашыгыма	404
Сүйүү	405
Сүйүү ыры.....	406
Сүйүү ырлары.....	409
Сүйүү ыры.....	410
Сүйүү ыры.....	413
Сүйүү ырлары.....	416
Сүйгөнгө.....	419
Күйгөн	420
Уландын ыры	422

Колхоз кызына	425
Эпкиндүү кызга	426
Жылкычылардын ыры.....	427
Секетпай	428
Секетпай	430
Секетпай	433
Секетпай	435
Секетпай	437
Секетпай	437
Секетпай	438
Секетпай	438
Секетпай	439
Секетпай	440
Секетпай	444
Секетпай	446
Секетпай	449
Секетпай	451
Секетпай	455
Секетпай	456
Секетпай	458
Секетпай	459
Секетпай	461
Секетбай.....	462
Секетбай.....	463
Секетпай	464
Секетпай	465
Секетпай	468
Жаңы секетпай	468
Секетпай	470
Кандай болуп өтүшкөн.....	471
Секетпай	472
Секетпай	473
Секетпай	476
Секетпай	479
Секетпай	481
Секетпай	483
Секетпай	485
Секетпай	485
Секетпай	487
Акмөөр менен Болот.....	488
Күңөтай	496
Күңөтай	497

Ар кыл ырлар

Бата	501
Жаңы турмуш.....	502

Өсүштүн жолу кеңиди	503
Жаштарга.....	505
Жаштар ай	505
Ыр.....	506
Бүгүн кыргыз	507
Жаңы турмуш.....	507
Биздин эл	509
Биздин заман.....	510
Созулма.....	511
Кыргыздан	522
Турмуш өсүүдө.....	524
Эчени жакшы кыргыздын	525
Жайкы күн.....	527
Бизде таалай.....	528
Биздин эл.....	529
Менин айылым	530
Биздин турмуш	531
Жаштар ай	532
Кыргыздын жаштары	533
Балалык	534
Баары сонун кыргыздын	535
Өмүр	537
Бизде	538
Кыргыздан	540
Кыргыз эли	542
Кыргыз эми	545
Ак калпак	545
Ким улуу.....	546
Мекеним.....	547
Адамзат.....	548
Үч жаман	548
Өмүр кызык.....	549
Бала кез	550
Жаштарга.....	550
Өмүр	551
Турмуш ыргагы.....	552
Ысмандын Күлүйпа, Гүлнар эки абзели.....	553
Качы Орозбаевдин ыры	555
Белегинден тааныймын.....	564
Жолдоштор.....	566
Октябрь.....	570
Токтогулга.....	571
Жаш мезгили.....	572
Аялзатынын жаш мезгили	574
Эскиче айлардын аталышы	575

Адабий-көркөм басылма

«Эл адабияты» сериясы

**ЫСЫК-КӨЛ ОБЛАСТЫНАН
ЧОГУЛТУЛГАН
ФОЛЬКЛОРДУК МАТЕРИАЛДАР**

35-том

Түзгөн:

Тойчубек кызы Ж.

Тех.редактору: *Жанышбекова А.*

Корректору: *Тойчубек кызы Ж.*

Компьютердик калыпка салган: *Б.Өмүров*

Терүүгө 06.06.2018-ж. берилди.

Басууга 16.07.2018-ж. кол коюлду.

Кагаздын форматы 84x108 ¹/₃₂.

Көлөмү 36,75 б.т. Нускасы 500. Заказ № _____

«Турар» басмасында басылды.